

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědecká redaktorka prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová DrSc.

Členové Numismatické komise:

Ing. dr. František Cach, dr. Karel Castelin, akademik Josef Dobiáš, dr. Ludmila Kraskovská CSc., dr. Lubomír Nemeškal CSc., prof. dr. Emanuela Nohejlová-Prátová DrSc., dr. Josef Petřtyl a doc. dr. Jiří Sejbal CSc.

NUMISMATICKÝ SBORNÍK XI

Řídí

Emanuela Nohejlová-Prátová

ACADEMIA

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

PRAHA 1970

PŘÍSPĚVEK K METROLOGICKÝM ZÁKLADŮM
MORAVSKÉHO MINCOVNICTVÍ 13. STOLETÍ

Moravské mincovnictví 13. století, zvláště pak metrologické otázky tohoto údobí, patří stále doposud po většině, i při mnohém úsilí v minulosti, k dosud neprobádaným oblastem moravské numismatiky. Je nepochybné, že správné řešení všech otázek moravského mincovnictví z tohoto údobí je závislé na souborném zpracování pramenů, mincovního a písemného materiálu 13. století.¹⁾ Jen tak se podaří najít klíč k řešení mnohdy značně spleťtých a nejasných otázek tohoto údobí. Přece však některé dílčí objevy mohou samy o sobě být velmi důležité na cestě k řešení těchto otázek.

Významným pramenem k těmto problémům jsou údaje, obsažené v testamentu olomouckého biskupa Brunona (*Instrumentum testamenti Brunonis, episcopi Olomucensis.*²⁾ Testament je datován v Olomouci v prosinci roku 1267. V závěti, která se týká rozdělení pozemkového a peněžního majetku, se mimo jiné ustanovuje, aby po smrti biskupa Brunona se slavilo *anniversarium*. K tomu mělo být sezváno světské a řádové duchovenstvo z Olomouce a okolí. Mělo být pozváno nejméně 200 kněží, kteří podle svých hodností měli být různě obdarováni. Pro tento účel stanovil biskup v tomto testamentu sumu 8 hřiven stříbra, z které mělo být vyraženo 16 talentů denárů, ale bez vyobrazení. Tato část, v níž se hovoří o zmincování neraženého stříbra, je z numismatického hlediska důležitá. Doslovně tento zápis zní: „*Hiis rite completis dabuntur cuilibet presbytero duodecim denarii tam religiose quam seculari. Ad habendum et distribuendum hos denarios inter presbyteros deputamus octo marcas argenti de quibus fabricabuntur sedecim talenta denariorum, absque ulla impressione forme, quorum decem cedent ad distributionem inter presbyteros conuocatos. Item inter canonicos pre-*

¹⁾ Souborné zpracování moravského mincovnictví 13. století připravuje numismatické oddělení Moravského musea v Brně v rámci dílčího úkolu Státního plánu badatelského výzkumu.

²⁾ CDM III, č. 402. Děkuji univ. prof. dr. J. Šebánkovi, DrSc. za upozornění na tuto listinu. Srovn. též B. Dudík, *Dějiny Moravy VIII*, str. 194 a I. L. Červinka, *Denáry úředních knížat moravských*, Olomouc 1899, str. 36.

sentés tamen diuidentur duo talenta et cuilibet ipsorum per. XXIII. denarios, . . .“

Z listiny nám vyplývá velmi důležitý poměr mezi hřivnou a denárem, který je zde vyjádřen poměrem: hřivna rovná se dvěma talentům denárů, tj. součtu 480 denárů. Současně je tím dán pro druhou polovinu 13. století i poměr mezi hřivnou a talentem a to v poměru 1:2. Jde, jak je zřejmé z obsahu listiny, o „talenty moravské váhy a mince.“ Doslovné označení o talentech moravské váhy a mince nalezneme v jiné moravské listině z roku 1272.³⁾ Z osmi hřiven stříbra mělo být tedy vyraženo šestnáct talentů denárů. Neběží tedy o početní poměr, ale o stanovení ražebního čísla — počtu denárů, které mají být vyraženy z jedné hřivny stříbra.

Zvláštní hřivna moravská objevuje se v písemných pramenech nejprve k roku 1272,⁴⁾ pak v dalších letech, na př. 1276, 1284, 1293, 1295, 1296 a j. a je nazývána marca argenti moraviensis (moravici) ponderis a pod.⁵⁾ Z listinného materiálu se bohužel nedozvídáme o váze a jakosti moravské hřivny.

Skalský na základě metrologického rozboru moravských denárů z první poloviny 13. století a v souhlase s výpočty Hómanovými soudil, že moravská hřivna vážila 280 g a byla jakosti 11 lotové, tedy takové jako vídeňská hřivna po roce 1250.⁶⁾ Na podporu tohoto tvrzení uvádí Skalský i nálezy dvou hřiven z okolí Olomouce, nalezené v roce 1902, které váží 279,49 g a 279,9 g a jsou jakosti 878/1000 a 662/1000.⁷⁾ Podle přibližných propočtů stanovil Skalský průměrnou váhu moravských denárů z první poloviny 13. století na 0,745 g včetně 5 % přídatku na opotřebení a domníval se proto, že z této moravské hřivny bylo raženo 360 těchto denárů.⁸⁾ Skalský vycházel z měření Smolíkových a vlastních, když stanovil tuto průměrnou váhu moravských denárů. Podle Skalského jakost těchto denárů je 718/1000, tedy asi 11 a 1/2 lotu. Mají tedy obsah ryzího stříbra v průměru v jednom denáru 0,535 g. V souhlase s tím stanovil i jakost moravské hřivny této doby na 11 lotů.

Skalský předpokládal, že tyto moravské denáry z první poloviny 13. století

³⁾ CDM IV, č. 66: . . . in X talentis tenebitur moraviensis ponderis et monete. — I. Pánek, K otázce moravské hřivny, Sborník I. numismatického symposia 1964, Brno 1966, str. 92, pozn. 6.

⁴⁾ CDM V, č. 42.

⁵⁾ G. Skalský, O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14., NČČsl. III, 1927, str. 55. — I. Pánek, l. c.

⁶⁾ Skalský, l. c., str. 58. O váze moravské hřivny byly v poslední době vzneseny pochybnosti se strany I. Pánka, l. c. Zkoumaný zde listinný údaj naopak podporuje dosud uznávané tvrzení o váze moravské hřivny. Chtěl bych v této souvislosti upozornit na okolnost, že místní hřivny obvykle se lišily jen o několik gramů od hřivny „zemské“. Soudí-li Pánek shodně se staršími autory, že na př. brněnská, olomoucká a opavská hřivna ve 13. století měly váhu 280 g, můžeme tak celkem oprávněně soudit i o hřivně moravské.

⁷⁾ G. Skalský, K otázce váhy hřivny moravské, NČČsl. IX, 1933, str. 85—86.

⁸⁾ Skalský, O marce pražské a moravské, str. 58.

se razily jen do roku 1222, tedy do smrti markraběte Vladislava I. Jindřicha.⁹⁾ Z nových výzkumů je však dnes již zřejmé, že ražba těchto moravských denárů trvala až do poloviny 13. století.¹⁰⁾ Máme dnes k dispozici převážně z nových nálezů několik set těchto ražeb různých typů, jejichž řádné metrologické vyšetření umožní stanovit průměrnou váhu daleko přesněji. Váhový průměr během ražby tohoto druhu moravské mince, trvající, jak jsem výše uvedl, déle než půl století, doznal i podstatnějších změn. Skalský pro svá měření vycházel z průměrné váhy 47 kusů, což vzhledem k charakteru středověkého mincovnictví nepokládám dnes za dostatečné. Podle předběžných zjištění pohybuje se průměrná váha u nejstarších typů moravských denárů ze začátku 13. století v rozmezích okolo 0,684 g; 0,698 g a 0,740 g bez přídatku na opotřebení, v druhé skupině jen 0,483 g. V polovině 13. století je váha tohoto druhu moravských denárů okolo 0,669 g a 0,651 g. Jakmile bude dokončen průzkum moravského mincovního materiálu z tohoto období u všech typů moravské mince, bude možno zodpovědně přikročit pro jednotlivá časová období ke stanovení průměrné váhy a jakosti, která nebyla dosud vůbec u tohoto druhu moravské mince systematicky zjišťována.

Pro druhou polovinu 13. století, charakterisovanou na Moravě ražbou brakteátů, Skalský předpokládal tutéž váhu moravské hřivny, tj. 280 g, ale vzhledem k vyšší jakosti moravských malých brakteátů stanovil jakost této hřivny na 15 lotů.¹¹⁾

Skalský se pokusil současně o stanovení průměrné váhy některých typů moravských brakteátů z druhé poloviny 13. století, které mu však vykazaly poměrně značnou vahovou variabilitu a to v rozmezí od 0,493 g až 0,793 g. Bylo to proto, že Skalský neodlišil dva základní druhy moravských malých brakteátů většího staršího a menšího mladšího typu. Z těchto důvodů se neodvážil o stanovení průměrné váhy moravských brakteátů. Uvádí jen jejich průměrnou váhu ke konci 13. století číslem 0,600 g s poznámkou, že vývoj moravské mince směřoval v průběhu 13. století k minci lehčí váhy, ale jakostně lepší.¹²⁾

I pro druhou polovinu 13. století platí, co jsem již uvedl o moravské minci z první poloviny tohoto století, základní podmínka správného chronologického roztřídění moravského materiálu a řádné jeho metrologické vyšetření pro různá časová období. Jen tak mohou být správně řešeny metrologické problémy moravského mincovnictví této doby.

Nás bude v této souvislosti zajímat, jak se tyto Skalského úvahy jeví ve

⁹⁾ Skalský, l. c. str. 58.

¹⁰⁾ J. Sejbal, K chronologii moravských ražeb 13. století, Sborník I. numismatického symposia 1964, Brno 1966, str. 78—84, tab. XIV—XVIII.

¹¹⁾ Skalský, l. c., str. 58—59.

¹²⁾ Skalský, l. c., str. 59.

světlem nově objeveného zápisu, který je z roku 1267, tedy z doby, kdy se na Moravě razily malé brakteáty.

Vycházíme-li z udaného poměru, že z 8 hřiven stříbra mělo být zmincováno 16 talentů denárů, znamená to, že mělo být celkem vyraženo 3.840 mincí (1 talent = 240 denárů). Současně je tím dán i počet denárů na hřivnu, tj. 480 denárů. Uvedli jsme již výše, že máme dosti dokladů pro to, abychom na Moravě v druhé polovině 13. století počítali s moravskou hřivnou o váze 280 g. Tímto důležitým údajem máme zároveň také pro období konce 60. let 13. století uvedenou, i když nepřímou, průměrnou váhu moravských mincí této doby — malých brakteátů menšího střížku — na 0,583 g (280 g : 480).

Odpovídají tomuto údaji váhy moravských brakteátů této doby? Nemáme doposud, bohužel, vypracovaný detailní chronologický a typologický přehled moravských mincí této doby. Můžeme se však celkem spolehlivě opřít o základní chronologický přehled jednotlivých druhů moravské mince 13. století, jak byl sestaven pro katalog moravských ražeb, připojený ke Sborníku I. numismatického symposia v Brně.¹³⁾ Podle něho byly v 50. a první polovině 60. let 13. století raženy malé brakteáty většího střížku a jejich půlky, Sb. I. num. symposia č. 245 až č. 279 a od konce 60. let do konce 70. let malé brakteáty menšího střížku, Sb. I. num. symposia č. 290 až č. 305.

U nejstarších moravských brakteátů — malých brakteátů většího střížku z 50. a 60. let 13. století — dosahuje průměrná váha cca 0,750 g. Podle této průměrné váhy je zřejmé — počítáme-li již v této době váhu moravské hřivny na 280 g —, že bylo raženo původně jen 360 brakteátů. Bylo to základní mincovní číslo pro ražbu tohoto druhu moravské mince. Některé okolnosti zdají se nasvědčovat tomu — je to zejména váha nejstarších moravských denárů fenikového typu ze samého konce 12. a ze začátku 13. století, že toto číslo — 360 — bylo základním mincovním číslem pro ražbu nové mince.

Také písemný záznam ze začátku 60. let 13. století nám potvrzuje tento poměr. Je z roku 1262. V ustanovení závěti Voka z Rožmberka se klade 20 hřiven na roveň 30 talentům.¹⁴⁾ . . . vendatur viginti marce pro XXX talentis wiennensibus. . . I když zápis se vztahuje k vídeňským fenikům, potvrzuje nám, byť nepřímou, též poměr i pro Moravu, jak vyplynulo z metrologického rozboru moravské mince této doby. Počítáme-li podle tohoto záznamu, že 20 hřiven (280 g × 20 = 5600 g) má se rovnat 30 talentům (240 × 30 = 7200 denárů), vyplývá z toho váha jednoho denáru asi na 0,778 g. V listině se mluví o XXX talentech vídeňských t. j. vídeňských feniků. Podle měření Luschinových¹⁵⁾ se skutečně v této době pohybuje váha vídeňských feniků v rozmezí

¹³⁾ Sborník I. numismatického symposia 1964, Brno 1966.

¹⁴⁾ RBM II, č. 371. — Skalský, I. c., str. 58, pozn. 91. — Týž, I. c., str. 59 upozorňuje na ustanovení nálezů brněnských „v nichž se 20 moravských marek klade na roveň 30 talentům“. Nálezy brněnské jsou však daleko mladší než soudí Skalský.

¹⁵⁾ A. Luschin, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Vídeň a Lipsko, 1913, str. 57.

0,730 g až 0,810 g, což je v souladu s uvedeným zápisem. Této váze se blíží i váha moravské mince z první poloviny 13. století.

Naproti tomu odlišná situace se jeví u moravských ražeb od poloviny 60. let 13. století, kdy byly raženy malé brakteáty menšího střížku. Jak vyplynulo z průměrných vah některých typů zastoupených v jezdovickém nález¹⁶⁾ např. typy F XXXII, 5 o pr. váze 0,549 g; F XXXII, 10 o pr. váze 0,563 g; F XXXII, 26 o pr. váze 0,493 g a pod. — běží o mince s podstatně nižší vahou. Tato okolnost nasvědčuje tomu, že tento nový druh moravské mince z druhé poloviny 13. století byl ražen podle jiného mincovního čísla, i když ze stejného mincovního základu — moravské hřivny o váze 280 g. Podle průměrné váhy těchto malých moravských brakteátů menšího střížku vyplývá, že základním mincovním číslem u tohoto druhu bylo 480 denárů. Toto zjištění je ve shodě s průměrnou vahou, která byla nepřímou stanovena na základě údaje v olomouckém testamentu. Oba druhy těchto pramenů — mincovní materiál a listinný údaj — se tak vzácně doplňují. Ze zjištěných souvislostí lze dospět k těmto hlavním závěrům:

Z údajů obsažených v testamentu olomouckého biskupa Brunona máme přesvědčivě doloženo, že se na Moravě ve 13. století razilo na hřivnu o 280 g. I když není uvedeno o jakou hřivnu jde, lze oprávněně předpokládat, že je touto hřivnou míněna hřivna moravská, která již na začátku 70. let 13. století je doložena i písemně.

Ze zápisu poznáváme i základní mincovní číslo při ražbě moravské mince v druhé polovině 60. let 13. století. Z hřivny se mělo vyrazit 480 denárů. Tomu odpovídá, jak bylo již výše uvedeno, i průměrná váha moravské mince této doby, t. j. okolo 0,580 g, která je však o něco nižší.

Od poloviny 60. let 13. století dochází tedy k základní změně ve váze moravské mince, což je také patrné na poměru mezi hřivnou a talentem. Z rozdílného poměru mezi hřivnou a talentem je zřejmý rozdíl mezi základní vahou mincí, vyražených z hřivny, který je udán odlišným počtem talentů na hřivnu.

Zajímavá v této souvislosti je i okolnost, že ještě koncem 14. století se setkáváme opět s touto vahou moravské mince a to u nejstarších čtyřhranných ražeb. Podle váhy těchto mincí byla také proto pro konec 14. století stanovena váha moravské hřivny na 280 g a základní mincovní číslo na 480 kusů. Nepřímou se tomu tak dostává potvrzení nově objeveným listinným údajem z druhé poloviny 13. století.

Diskutovaná listina nám potvrzuje správnost chronologického řazení dvou druhů moravských malých brakteátů z druhé poloviny 13. století, které vyplynulo z rozboru nálezového materiálu. Malé brakteáty většího střížku byly raženy na Moravě v 50. a 60. letech 13. století, naproti tomu malé brakteáty

¹⁶⁾ Skalský, I. c., str. 59. Týž, Studie o českých a moravských brakteátech I — IV.

menšího střížku byly raženy od konce 60. let pravděpodobně až do smrti Přemysla Otakara II. roku 1278.

Z formulace, že mají být vyraženy denáry . . . *absque ulla impressione forme* . . . poznáváme pozoruhodný zjev středověkého mincovnictví a to vydávání mincí bez obrazů — neražených střížků, které byly rovnocenné ostatní minci.¹⁷⁾ Pro moravské mincovnictví 13. století je to doposud jediný nám známý doklad, který však nálezově není prokázáný. S obdobným zjevem se např. setkáváme u rakouského mincovnictví z konce 14. století, kde jsou tyto neražené střížky bohatě doloženy i nálezově. Touto připomínkou nechceme ztotožňovat ovšem naše mincovní poměry 13. století s cizími za 150 let. Neražené střížky jsou ještě v 15. století i v Čechách.

Olomoucký testament biskupa Brunona je důležitým pramenem pro moravské mincovnictví 13. století.

Jiří Sejbal

Ein Beitrag zu den metrologischen Grundlagen des mährischen Münzwesens im 13. Jahrhundert

Der Verfasser befasst sich eingehend mit einer wichtigen Eintragung aus den Instrumenta Testamenti des Bruno, Bischofs von Olomouc (Olmütz) aus dem J. 1267. In dieser Eintragung wird die Vermünzung von 8 Mark Silber erwähnt, aus denen 16 Talente Denare geprägt werden sollen. Dem Autor, der eine zusammenfassende Bearbeitung des mährischen Münzwesens im 13. Jahrhundert vorbereitet, bot dieser Beleg den Anlass, sich schon vorläufig mit einigen metrologischen Fragen des mährischen Münzwesens der zweiten Hälfte des 13. Jh. zu befassen.

Der Autor führt aus, wie die schriftlichen Eintragungen aus den sechziger Jahren des 13. Jahrhunderts mit den Ergebnissen der metrologischen Messungen von mährischen Münzen übereinstimmen, und gelangt zu den folgenden Schlüssen:

Die in diesem Testament enthaltenen Angaben beweisen überzeugend, dass in Mähren im 13. Jahrhundert die Mark zu 280 g vermünzt wurde. Die Eintragung lässt auch die Zahl der in der zweiten Hälfte der sechziger Jahre des 13. Jahrhunderts aus dieser Mark zu prägenden Geldstücke erkennen: es sollten 480 Denare sein. Dem entspricht auch das Durchschnittsgewicht der mährischen Münzen dieser Zeit, nämlich ca 0,580 g. Seit Mitte der sechziger Jahre des 13. Jh. kommt es also zu einer grundlegenden Änderung im Gewicht der mährischen Münzen, was sich auch am Verhältnis zwischen der Mark und dem Talent beobachten lässt. Aus dem unterschiedlichen Verhältnis zwischen der Mark und dem Talent ist der Unterschied zwischen dem Grundgewicht der aus einer Mark geprägter Münzen ersichtlich, da dieser Unterschied durch die verschiedene Anzahl der auf die Mark entfallenden Talente gegeben ist.

Durch die Analyse dieser Urkunde gewann der Verfasser auch eine Beglaubigung der chronologischen Reihung zweier Arten mährischer Kleinbrakteaten aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts, wie sie von ihm im Katalog der mährischen Prägungen in den Akten des I. Numismatischen Symposions 1964 zusammengestellt wurden.

Aus der Formulierung, dass Denare . . . *absque ulla impressione forme* . . . herausgegeben werden sollen, lernen wir auch eine bemerkenswerte Erscheinung des mittelalterlichen Münzwesens kennen, nämlich die Emission von münzbildlosen Münzen — ungeprägten Schrötlingen, die den übrigen Münzen gleichwertig waren. Für das mährische Münzwesen des 13. Jahrhunderts ist es bisher der einzige uns bekannte Beleg, der jedoch durch Münzfunde noch nicht bestätigt ist.

¹⁷⁾ Dudík, I. c., str. 194, vidí v této závěti biskupa Brunona potvrzení, že olomoucký biskup neměl tehdy mincovního oprávnění. Jinak by, podle Dudíka, výslovně neustanovil, aby denáry byly raženy bez obrazu. Dudík právě v mincovním obrazu vidí důležitý znak toho, že jde o „běžný peníz“.

MINCOVNÍ HŘIVNA MĚNOVÉ REFORMY
VÁCLAVA II.

K tomu, aby bylo možno určit hodnotu pražských grošů ražených po měnové reformě z roku 1300, je nezbytné co nejspolehlivěji propočítat základní váhovou jednotku drahých kovů, které se užívalo k předpisu mincovního čísla.¹⁾ Podle souhlasných názorů se tato mincovní jednotka nazývala v Čechách od 13. století pražskou hřivnou, ale její velikost definoval poměrem k hřivně kolínské teprve mincovní řád Ferdinanda I. z roku 1561. J. Smolík dospěl podrobným rozbořem pramene k váze pražské hřivny 253,17 g a tuto hodnotu s malými změnami přijali téměř všichni autoři, pišící o měnové reformě z roku 1300.²⁾ Dlouho panovalo mínění, že byla velmi starého původu. Tak sám Smolík soudil, že se v Čechách užívala odedávna, poněvadž prameny prý nedovolují postřehnout jakoukoliv změnu váhového základu.³⁾ E. Fiala se po metrologickém studiu ražeb denárového období podmíněně vyslovil pro kontinuitu od počátku 11. století.⁴⁾ G. Skalský zastával původně domněnku, že v nejstarších dobách se razilo na karlovskou libru, kterou vystřídala pražská hřivna teprve v polovině 11. století za vlády Břetislava I.⁵⁾ Průlom do tohoto nazírání učinil P. Radoměřský, když vypočetl váhu Břetislavovy hřivny předběžně na 210 g a přechod k pražské hřivně o 253 g přisoudil vlivu francouzského vzoru na zavedení grošové měny v Čechách.⁶⁾ Skalský tak pozdní recepci těžší hřivny

¹⁾ Základem článku je text přednášky, proslovené na členské schůzi Numismatické společnosti československé v Praze 1. dubna 1963.

²⁾ J. Smolík, *Mnoho-li vážila staročeská hřivna?*, Pam. arch. XIII, 1885, str. 169 n. K výsledku 253,14 g dospěl později B. Hóman, *Friesacher, Wiener und böhmische Münzen in Ungarn zwischen den Jahren 1200 bis 1338*, II., WNZ, N. F. 11, 1918, str. 27, a přiklonil se k němu zvláště G. Skalský, *O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14.*, NČČsl III, 1927, str. 39 n.

³⁾ L. c., str. 171 a 178; též, *Denary Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Rozpravy ČAVU, tř. I., Praha 1899, str. 17—20.

⁴⁾ E. Fiala, *České denáry*, Praha 1895, str. 127.

⁵⁾ G. Skalský, *K dějinám mincovnictví českého a moravského do počátku XIII. stol.*, ČMM 48., 1924, str. 33—34.

⁶⁾ P. Radoměřský, *Peníze Kosmova věku*, NČČsl XXI, 1952, str. 63—64.

neuznával a přikláněl se k názoru, že ke změně došlo již kolem roku 1210 v souvislosti se vznikem prvních českých brakteátů.⁷⁾ I když tedy o existenci mincovní hřivny 253 g těžké nejpozději od roku 1300 nevznikly nejmenší pochyby, rozpor v otázce, kdy byla zavedena, ospravedlňuje revizi vývoje české mincovní váhy na rozhraní 13. a 14. věku.

Před nedávnem vydal Z. Malý záznamy o čtrnáctidenním mincování grošů a parvů z počátku 14. století, jejichž podstatné části se dochovaly v nejstarší městské knize pražské.⁸⁾ Je to pramen mezi doklady k dějinám českého mincovnictví zcela jedinečný a má také ve všech směrech, tedy i v otázce váhy mincovní hřivny, jedinečný význam. Jeho upotřebitelnost závisí v první řadě na správném rozluštění smyslu jednotlivých položek, o něž se pokusili kromě editora R. Nový a K. Castelin.⁹⁾ Výklad tohoto autora, umožňující interpretovat počty jako obraz normálního chodu kutnohorské mincovny v létě roku 1306, se zatím nejlépe osvědčil a přijmeme jej za východisko dalších úvah.¹⁰⁾ Bližší vysvětlení si pouze zaslouhuje často matoucí okolnost, proč nadpis 1. řady záznamů uvádí jako mincovníky pražské měšťany, když Jindřich z Lipé byl příslušníkem panského stavu. Podle našeho mínění na bezprostředně navazující zápisy 1. řady, tj. vyúčtování se šmitnami, je třeba vztahovat pouze slova „Racio fabricarum“, kdežto zbytek záhlaví, „Cives pragenses primo inceperunt fabricare denarios sexta feria proxima post Assumptionem beatae Mariae Virginis“, je nutno chápat jako poznámku, předznamenávající počty v jejich celku, včetně vyúčtování s raziči v zápisech 2. řady. Pak nadpis vypovídá v tom smyslu, že v pátek po 15. srpnu převzali pražští měšťané mincovnu poprvé do své režie, ale podílníci na čistém ražebním zisku se nikde nemenují a v pestré společnosti jmen 1. řady zápisů lze v souladu s jejich

⁷⁾ Skalského hledisko zaznamenala Em. Nohejlová - Prátová, In memoriam Gustavu Skalskému, Num. sborník IV, 1957, str. 11. Rovněž na počátek velké kolonizace, do roku 1197, položil změnu mincovní váhy Č. Hladík, České váhové jednotky do r. 1623, diplomová práce filosofické fakulty University - Karlovy v Praze, 1954, str. 35—37. R. Nový vyslovil v poslední době názor, že váha původní české hřivny byla zvýšena na 253 g kolem roku 1260, za mincovní reformy Přemysla II. Srov. I. Hlaváček - J. Kašpar - R. Nový, Základy pomocných věd historických pro historiky, učební texty vysokých škol, Universita Karlova v Praze, fakulta filosofická, Praha 1967, str. 111 a 112.

⁸⁾ Z. Malý, Mincovní počty nejstarší městské knihy pražské z počátku XIV. století, Num. sborník VI, 1960, str. 87 n.

⁹⁾ R. Nový, K mincovním počtům nejstarší městské knihy pražské, ČsČH VIII, 1960, str. 696 n.; K. Castelin, K nejstarším mincovním počtům českým, Num. listy XV, 1960, str. 70 n. Odpověď Z. Malého na diskusní příspěvky nebyla bohužel v ČsČH dosud uveřejněna.

¹⁰⁾ Srov. I. Pánek, K počátkům ražby pražských grošů, Num. listy XIX, 1964, str. 1 n. Čtenář si však laskavě opraví nedopatření na str. 5. Listina Reg. IV, 1926, uvedená jako první známý doklad o placení pražskými groši, nepatří do roku 1300, kam ji zařadil Emler, nýbrž až do doby Jana Lucemburského. Nejstarším nesporným dokladem zůstává Reg. II, 1878 ze 3. dubna 1301.

významem spatřovat tehdejší majitele šmiten, soustředěných za Václava II. do Kutné Hory z celých Čech a Moravy. Tím se objasňuje, proč titul opomenul působení tak významného velmože, jakým byl Jindřich z Lipé, i proč se mezi jmény neobjevuje ani jediný, které by náleželo proslulým představitelům pražského patriciátu, jehož účast na velkorysém podniku musíme ovšem předpokládat.

Pokud se rozprava o mincovních počtech neobešla bez kalkulace s hřivnami, předpokládalo se mlčky, že mincovna razila na hřivnu váhy 253 g a účtovala v odpovídající početní hřivně, tzv. těžké, o 64 pražských groších. B. Mendl svého času postřehl, že částka odměny v groších v zápisech 2. řady — jak víme dnes, v zápisech razičů — se rovnala právě čtvrtině počtu hřiven přijatých ve zúčtovacím období každým razičem, čili že za vybití rázu jedné hřivny grošů činila mzda 3 parvy.¹¹⁾ Na základě této závislosti pak identifikoval hřivnu 2. řady zápisů jako početní hřivnu o 56 groších, tedy tzv. lehkou, neboť v položkách „summa precii“ se ½ hřivny klade dvakrát zcela nepochybně naroveň 28 grošům.¹²⁾ Jaké hřivny se používalo při účtování se šmitnami, nelze zodpovědět stejně snadno, poněvadž obdobné vodítko v zápisech 1. řady chybí. Je nutno využít okolnosti, že počty jsou podle vnějších i vnitřních známek časově uzavřené, takže množství střížků vrácených šmitnami a přijatých raziči za dobu činnosti družstva pražských měšťanů se musilo sobě rovnat.¹³⁾ Při výpočtu množství střížků, které prošly rukama všech původních 26 razičů, jsme zřejmě povinni uvažovat zvláště raziče pracující se společně a raziče pracující samostatně, neboť průměrný výkon v obou skupinách se podstatně lišil a z první se nezachovalo pět zápisů, kdežto z druhé pouze jeden. Pak při zanedbání některých zlomků, ale po připojení zápisu Vannonova, vychází celkový výkon razičů okrouhle 8640 hřiven.¹⁴⁾ Před propočtem přibližné velikosti produkce všech původních šestnácti šmiten uplatníme k jeho zpřesnění poznatek, že součet hřiven střížků zhotovených ve zúčtovacím období rovná se příslušné částce odměny v groších a tedy že za zmincovanou hřivnu se proplácel právě jeden groš. Výtěžek střížků musí být zároveň úměrný přijatému množství suroviny a zásadně by jej neměl nikdy převyšovat. Provedeme-li na základě obou kontrol nezbytné emendace, vychází (podle přílohy I.) celkový

¹¹⁾ B. Mendl, O hřivně pražské, ČsČH XXXII, 1926, str. 125.

¹²⁾ Příslušné údaje, sestavené podle Malého edice, jsou uvedeny v příloze II. Od výtěžného pravidla lze shledat jen několik nepodstatných odchylek.

¹³⁾ Uzavřenost počtů dokládá mimořádný výskyt rubriky „summa“ na konci zápisů první šmitny a prvních šesti razičů. Bezpečněji o ní svědčí vnitřní struktura, navenek se projevující jednotennými přestávkami v činnosti šmiten a razičů. V každém ze tří časových úseků vyrovnává se počet střížků vrácených minciři a přijatých raziči a lze dobře pozorovat, jak se porušoval zprvu pravidelný rytmus jejich přesunu. Bohužel, příslušný důkaz by přetížil přílohový aparát.

¹⁴⁾ Srov. přílohu II. Malý, I. c., str. 96, vypočetl okrouhle 7.897 hřiven bez dvou mimořádných zápisů, tj. celkem 7.957 hřiven, ale tak, že nerozlišil obě hlavní skupiny razičů. Vannonův zápis dodatečně uveřejnil Nový, I. c., str. 701.

výkon šmiten 8690 hřiven.¹⁵⁾ Poněvadž počet hřiven střížků vrácených mincířmi a přijatých razičů se shoduje až na 0,6 %, jež u natolik defektního pramene nemohou padat na váhu, hřivna položek „reddidit“ mincířů je nezbytně táž hřivna o 56 groších jako v položkách „recepit“ razičů.

Pro kontrolu lze porovnat množství 210 hřiven parvů, vyskytujících se především v téměř úplně dochovaných zápisech razičů bez společníka, s počtem asi 220 hřiven odpovídajících střížků, zhotovených zřejmě jen poslední úterý odpoledne ve všech šmitnách počínaje čtvrtou, a i zde konstatovat dobrou shodu. Při rovnosti účetní jednotky vychází poměr nákladů na dílo mincířské a razičské 4 : 1 narozdíl od poměru 2 : 1 v době jagelonské,¹⁶⁾ což je v souladu se změnami v organizaci kutnohorské mincovny, neboť požitky majitelů, zahrnuté v zápisech 1. řady do částek odměny, po vyvlastnění šmiten v 15. století odpadly.¹⁷⁾

Pro závěr, na jakou hřivnu se razily groše a parvy mincovních počtů, je rozhodující zevrubně posoudit vztah mezi položkami „reddidit“ a „recepit“ mincířských zápisů, tj. souvislost mezi množstvím zhotovených střížků a vahou přijatých cánů. V příloze I. je u každé dvojice těchto položek uveden procentuelní výtěžek střížků z přijaté suroviny, pohybující se v hranicích od 80,0 % do 91,4 %, po vyloučení čtyř extrémních hodnot (80,0 %, 91,0 %, dvakrát 91,4 %) od 82,5 % do 89,7 %. Zároveň můžeme pozorovat, jak kromě nahodilých vlivů působila na množství odpadu nestejná zručnost dělníků v jednotlivých šmitnách. Například u Falchona se výtěžek pohyboval od 86,5 % do 89,7 %, u Jindřicha z Lipé od 83,0 % do 87,0 %, takže rozptyl hodnot ukazuje se být v souladu s povahou mincířské činnosti. Věrohodnost poměrného odpadu 8,6 % až 20,0 % lze posoudit podle teoretické velikosti 9,3 % za nejtěsnějšího uspořádání kruhových terčů v rovině. Leží podle očekávání v blízkosti dolní hranice intervalu, poněvadž v praxi nebylo možné využít okrajů plechu a množství odpadu musilo být vždy větší.¹⁸⁾ Závěry rozboru ospravedlňují předpoklad, že hřivna položek „recepit“ v zápisech mincířů byla ekvivalentní

¹⁵⁾ Podle Malého, l. c., str. 93, přibližně 8. 713 hřiven, tedy množství nepatrně odlišné. Navržené opravy sporných hodnot vyžadují novou konfrontaci s originálem, předem je pouze jisto, že písáfova zkratka Ius důsledně znamená „minus“.

¹⁶⁾ Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Rozpravy ČAVU, tř. I., Praha 1912, str. 220.

¹⁷⁾ Úvaha zpětně podporuje výklad záhlaví mincovních počtů. Řadí-li se příjmy majitelů šmiten mezi přímé náklady na výrobu mince, musili kromě nich existovat příjemci čistého zisku z ražby, případajícího za normálních okolností panovníkovi.

¹⁸⁾ Tři nejnižší hodnoty 8,6 — 9,0% jsou z tohoto hlediska vlastně absurdní, ale roku 1408 předepisoval mincovní řád Václava IV. pouze 6,67% odpadu a mincíři v jagelonské době běžně docílovali i lepšího výsledku. Nesrovnalostí se není možno na tomto místě zabývat. Prozrazuje, že úvodní fázi mincířského díla asi nebylo roztepávání cánů na plech, jak se všeobecně soudí od Lemingerových dob. Stejný závěr vyplývá také z rozvah o velikosti procentuelního výtěžku, které provedl Castelin, l. c., str. 74, pozn. 7.

hřivně ostatních položek počtů, jak je i nejpřirozenější vzhledem k jednotnému označování zkratkou „mar.“ a při zvážení komplikací mincovní agendy za jiného stavu. Avšak zatímco v předchozích případech mohlo jít o jednotku početní, o hřivnu znamenající souhrn 56 kusů, nemůžeme tentokrát usuzovat jinak, než že k odměřování cánů, slitků mincovního kovu v podobě tyčí, používalo se při výdeji do šmiten jediné hřivny váhové, a to hřivny o váze 56 pražských grošů.

Výsledek je poněkud neočekávaný: 56 dobře zachovaných grošů Václava II. ani zdaleka nedosahuje váhy pražské hřivny 253 g, ze které se mělo razit podle stávajících poznatků 64 grošů, a domněnky o původu početní hřivny o 56 groších buď vůbec nepředpokládaly existenci úměrně lehčí váhové hřivny anebo jí přisuzovaly podružný význam. Abychom mohli rozhodnout, zda je pro určenou jednotku skutečně místo v kutnohorské mincovně na počátku 14. století, podrobíme nepředpojaté konfrontaci další písemné prameny.

Prvním svědectvím o zvláštní hřivně v českých zemích je papežská listina pro knížete Vratislava II. z roku 1074.¹⁹⁾ Během 12. století se objevují další doklady, ale není již z nich patrna identita s domácím váhovým typem, na kterou je pouze možno usuzovat z výskytu v českých nebo Čech se týkajících pramenech. Bývá uváděna jako „marca“, popřípadě „marca argenti“ narozdíl od „marca auri“, později někdy ještě s přívlastkem označujícím jakost kovu. Teprve roku 1222 je doložena „marca argenti ad pondus Pragense“ a poprvé se tak ohlašuje osobitá hřivna, používaná pražskou mincovnou.²⁰⁾ Zpočátku to nebyl jediný název, v nejbližších listinách z let 1234 a 1243 se hovoří o hřivnách „in pondere Bohemico“ a „ad pondus Bohemie“,²¹⁾ ale kolem poloviny 13. století se příklady na pražskou hřivnu rychle množí. Lze uvést jeden z r. 1247, dva z r. 1248, jeden z r. 1250, dva z r. 1251, po jednom z let 1253, 1254 a 1255, po dvou z let 1260 a 1264.²²⁾ Po takzvané decentralizaci ražby na počátku šedesátých let se názvosloví zpestřuje, neboť každá mincovna obdržela vzornou váhu, na kterou poukazují výměry některých částek.²³⁾ Je možné, že hřivna litoměřická z let 1263, 1267 a 1282 a hřivna litomyšlská z r. 1265 se rovnaly pražské hřivně,²⁴⁾ poněvadž četnost jejích výskytů v pramenech dočasně klesá. Vrací se jen jednou r. 1269,²⁵⁾ a teprve od roku 1273 se

¹⁹⁾ CDB I, 72.

²⁰⁾ V listině břevnovského opata Dluhomila, CDB II, 228. Listina se zachovala pouze v opise ze 17. století a pojmenování váhové jednotky nemusí být původní.

²¹⁾ CDB III, 83 a CDB IV, 37.

²²⁾ CDB IV, 125; 147, 155; 196; 205, 220; 264; Reg. II, 39; 67; 257, 287; 463, 467.

²³⁾ G. Skalský, Studie o českých a moravských brakteátech III, NČČsl XI—XII, 1935 — 1936, str. 28—29; Č. Hladík, l. c., str. 66—67.

²⁴⁾ Reg. II, 436, 555, 1275 (b); 499.

²⁵⁾ Reg. IV, 1823. Po vydání dalších svazků českého diplomatáře si tento obraz nepochybně vynutí doplňky, ale lze předpokládat, že tendence četnosti zůstane zachována.

znovu vyskytuje pravidelně, aby na sklonku století zcela převládala. V roce 1300 se s ní shledáváme celkem pětkrát, z toho třikrát po uskutečnění měnové reformy, a je třeba zdůraznit, že v pramenech není nejmenší známky, opravňující tušit jakoukoliv změnu váhy pražské hřivny. Naopak, jako ustáleného měřítka hodnoty se jí dále užívalo s neztenčenou oblibou, až teprve v druhém desetiletí existence grošové měny se opět nápadně vytrácí, také tentokrát v souvislosti s výskytem nových názvů. Četnost dokladů z let 1290—1319, uvádějících platby v hřivnách pražské váhy, je patrna z *tab. 1.*

Tab. 1.

Rok	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Celkem
129.	1	2	2	2	3	5	3	0	2	2	²⁶⁾ 22
130.	5	0	2	2	0	4	3	4	4	1	²⁷⁾ 25
131.	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	²⁸⁾ 5

Do roku 1300 české písemné prameny neprozrazují, jaká váha příslušela pražské hřivně. Platilo se téměř výhradně stříbrem v prutech, takže účastníci zlistinění se spokojovali stereotypním obratem „marca argenti ad pondus pragense“, jehož význam byl jim známý. Teprve po zavedení grošové měny nahrazovalo se v některých formulích stříbro hrubou mincí pražskou a z dovětku, kolik grošů se počítalo na hřivnu, je dnes možno usuzovat na její váhu.²⁹⁾

²⁶⁾ Reg. II, 1512; 1557, 2734; 1572, 1588; 1621, 2807; 1655, 1656, 1660; 1675, 1676, 1686, 1688 a Reg. IV, 1898; Reg. II, 1725, 1730, 1732; 1783, 2813; 1840, 1841. Přehled nezahrnuje nedatované doklady výskytu pražské hřivny z formuláře uveřejněného J. Losertem, *Das St. Pauler Formular*, Praha 1896, které převážnou většinou rovněž patří do posledního desetiletí 13. věku.

²⁷⁾ Reg. IV, 1919, Reg. II, 2776, 1862, 1863, 1866; 1933, 1941; 1983, 1988; 2028, 2056, 2065, Reg. IV, 2121; Reg. II, 2083, 2099, 2817; 2120, 2138, 2140, 2150; 2164, 2166, 2178, 2183; 2202. Další doklad je v blíže nedatované listině Reg. II, 2765.

²⁸⁾ Reg. III, 39; 64; 227; 279; 316.

²⁹⁾ Při této příležitosti je nutno upozornit, že tezí úplného zrušení měny neražného kovu a zákazu svobodného oběhu stříbra v roce 1300, které zastával G. Skalský, *Mincovní reforma Václava II., ČČH XL*, 1934, str. 13—14, odporuje skladba i znění soudobých pramenů. Sám Václav II. praví v listině ze 6. listopadu 1302, Reg. II, 1941: „... dimidiam marcam in denariis grossis ad pondus pragense, et si communis usus dicatorum denariorum in terra non fuerit sed argenti, tunc dimidiam marcam argenti puri...“. Z rozboru četnosti grošových plateb v domácích listinách vyplývá, že kolem roku 1310 byl oběh nasycen novou mincí asi z 80 %.

V Emlerových Regestech z let 1300—1310 je příslušných listin otištěno celkem osm:

Roku 1307 (?) svědčil Fridrich Rakouský, že král Rudolf je zavázán Hynkovi z Dubé „in duobus millibus mar. sexcentis et XXXVIII marcis gr. den. prag. ad pondus prag. LVI gr. pro marca computando“. (Reg. II, 2120)

27. 8. 1307 zaručoval Raimund z Lichtemburka, že Eberhard Virtemberský obdrží „quatuor milia marc. gr. denar. prag. ad pondus pragense, LVI gr. pro marca qualibet computando“. (Reg. II, 2138)

28. 8. 1307 přislíbil vyplacení této částky „IV milia marc. den. prag. ad pondus prag. LVI gr. computando pro qualibet marca“ král Jindřich Korutanský. (Reg. II, 2140)

10. 10. 1307 týž panovník zajišťoval pražskému měšťanu Fridlinovi umožnění dluhu „sexcentarum et sexaginta et unius marcarum ac unius fertonis gr. denar. prag. ad pondus pragense LVI grossos computando pro marca qualibet“ z výnosu kutnohorské urbury a mince. (Reg. II, 2150)

7. 6. 1308 týž panovník přiznal, že je zavázán dosavadnímu podkomořímu Raimundovi z Lichtemburka „in 9042 marcis et lotone uno prag. ponderis et numeri, 56 grossos pro marca qualibet computando“, které mu mají být spláceny z výnosu urbury a mince v Kutné Hoře. (Reg. II, 2178)

14. 8. 1308 se týž Jindřich Korutanský zavázal zaplatit rakouskému vévodovi Fridrichovi „fünf und viertzig tausent march grozzer prager Pfenninge, schs und fünfzig Pfenninge für di march“, které byly rozděleny na splátky jako „march Silbers Prager gewicht“. (Reg. II, 2183)

27. 11. 1309 shledalo se při závěrečném vyúčtování s podkomořím Jindřichem z Lipé, že přijal z urbury a mince „6894 ½ marcas ponderis et numeri prag. 56 gr. pro marca computando“. (Reg. II, 2202)

Konečně podle podezřelé, poněvadž nesprávně datované tržní smlouvy prodal král Václav sedleckému klášteru městys Čelakovice formálně zcela bezvadně „pro tribus millibus marcarum et quingentis marcis denariorum prag. grossorum ad pondus pragense quinguaginta sex grossos computando pro marca“. (Reg. II, 1523)

Výtěžek přehledu je jednoznačný: na váhovou pražskou hřivnu šlo v počátcích grošové měny vždy jen 56 pražských grošů.³⁰⁾ Poněvadž s obměnami používaný obrat „marca grossorum denariorum pragensium ad pondus pragense“ věrně zachovává stavbu formule, jíž se doposud označovala váha stříbra v prutech, lze mít nejpřirozeněji za to, že vyjadřoval groše ve váze pražské

³⁰⁾ Muffat a Hóman vycházeli z tohoto faktu jako z naprosto nepochybného. Není v rozporu se zněním textů, které neurčují, kolik jednotek nové měny se má počítat na pražskou hřivnu, ani které uvádějí hřivnu o 56 groších bez pojmenování, např. Reg. II, 1941, 2572, 2056, 2817, 2164, 2196.

hřivny. Dvakrát v citovaných dokladech se obnosy udávají v hřivnách pražské váhy a počtu a je bezprostředně patrné, že pražským mincovním číslem se rozumělo dělení hřivny na 56 grošů. Výsledek rozboru listinných pramenů je tedy stejný, jako v případě mincovních počtů, a odhalená totožnost váhové jednotky ani nepřekvapuje, povšimneme-li si, jak často se pražská hřivna vyskytovala v královských pořizích a někdy přímo v souvislosti s kutnohorskou mincovnou. Poněvadž většina pravidelných příjmů docházela do královské pokladny prostřednictvím mincovny v Kutné Hoře, v korunních i mincovních účtech se z praktických důvodů užívalo téže početní jednotky i za cenu nesouladu s ostatním hospodářským životem, který se přidržel odlišných početních peněz.³¹⁾ Ponechávající zatím stranou otázku jejich původu můžeme uzavřít, že ve Vlašském dvoře se razilo na pražskou hřivnu, a sice 56 pražských grošů z každé váhové hřivny.³²⁾

Odvozené mincovní číslo nejstarších pražských grošů definuje mateřskou váhovou jednotku, kterou můžeme stanovit z vah dochovaných mincí. Nejzpůsobilejší jsou k tomu groše Václava II. z Chaurou popsaného krakovského nálezu, kde 300 náhodně vybraných kusů dalo dosud nejvyšší zjištěný průměr 3,774 g.³³⁾ Hodnoty nemůžeme použít k výpočtům bez opravy, poněvadž vlivem využívání váhové tolerance při výrobě, opotřebením oběhem, koroze a čištění středověké stříbrné ražby dnes nikdy neodpovídají vahou stanovenému předpisu. V obdobných případech se zpravidla zavádí kladná korekce v mezích 1 % — 5 % hodnoty získané vážením.³⁴⁾ Avšak propočítání teoretické váhy groše Václava II. má příliš velkou důležitost, než aby bylo možno spoléhat na náhodně zvolenou velikost přídatku. Z toho důvodu zavedeme podle Friedens-

³¹⁾ Mendl, I. c., str. 125—126.

³²⁾ Závěr odporuje domněnkám o vzniku početní hřivny o 56 groších jako ekvivalentu zrna pražské hřivny o 253 g, ať již 14-lotové podle Mendla, O hřivně pražské, str. 124, či 13-lotové podle Skalského, O marce pražské a moravské, str. 53, které předpokládají, že na pražskou hřivnu se zpočátku počítalo 60, resp. 64 grošů. Tyto početní peníze se sice vyskytují v období 1300—1310 dosti často, ale kromě jediného případu zcela odlišného typu, Reg. II, 2099, bez souvislosti s pražskou hřivnou. Z téhož důvodu není případný ani způsob, jak řešil otázku grošové hřivny Hladík, I. c., str. 45—62. Po metodické stránce stojí za povšimnutí, že jak pro rozbor mincovních počtů, tak pro výklad dalších pramenů nebyla znalost ryzosti používaného stříbra potřebná. V tom spočívá podle našeho mínění výhoda ve srovnání s interpretacemi početních hřiven podle Hómana, při nichž se postulují různé, leckdy dosti libovolné hodnoty ryzosti.

³³⁾ K. Chaura, Pražské groše Václava II. z nálezu u Krakova, NČČsl XVIII, 1942, str. 12. Kontrolním vážením se nepotvrdil váhový průměr 3,86 g grošů Václava II., k němuž dospěl G. Skalský, Nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, učiněný v r. 1916 u Vysokého n. Jiz., NČČsl III, 1927, str. 208 n.

³⁴⁾ B. Hóman, I. c., I, WNZ, N. F. 10, 1917, str. 208, odvodil pro uherské groše přídatek 5%, který přijala i česká škola. Podle Radoměrského, I. c., str. 65, angličtí badatelé užívají přídatku 1—2%. Pro polské groše použil 3% W. Terlecki, Reforma monetarna Kazimierza Wielkiego, Wiadomości Numizmatyczne VI, 1962, str. 261.

burga 3,898 g jako předepsanou váhu jednoho kusu³⁵⁾ a zpětně ověříme, zda úbytek odpovídá dosavadním zkušenostem:

Teoretická váha pražského groše Václava II.	3,898 g
Průměrná váha grošů z krakovského nálezu	3,774 g
	rozdíl 0,124 g

Velikost rozdílu by odpovídala asi 3,3 % poměrného přídatku, tedy zhruba polovině intervalu používaných korekcí. Je-li třeba zodpovědět, jaká část přídatku připadá na váhovou toleranci, lze se uchýlit k analogii s poměry ve francouzském mincovnictví, kde se od roku 1266razil tourský groš o předepsané váze 4,220 g s přípustnou váhovou odchylkou ± 2 zrna pařížské hřivny, tj. asi 2,5 %.³⁶⁾ Obratné využívání dolní hranice tolerance při ražbě al marco podstatně zvyšovalo zisk nájemců, takže váhy nejzachovalejších tunosů s ražebním leskem skutečně také oscilují kolem hodnoty 4,10 g.³⁷⁾ V Čechách nemůžeme velikost přípustné odchylky určit, ale poměry při ražbě obdobné domácí mince se jistě příliš nelišily od francouzských a smíme předpokládat, že pražské groše opouštěly mincovnu průměrně o 2,5 % lehčí, než určoval předpis. Na opotřebením grošů z krakovského nálezu oběhem, uložením v zemi a konservací pak zbývá přídatek pouhých 0,8 %, tedy velmi umírněný i se zřetelem k dobré zachovalosti mincí. Poněvadž teoretická váha groše 3,898 g je po probraných stránkách uspokojivá, můžeme přistoupit k výpočtu váhy pražské hřivny jako násobku 56 kusů:

$$56 \times 3,898 \text{ g} = 218,3 \text{ g.}$$

Hřivna odvozené váhy není neznámým pojmem. Její existenci tušil ve svých dílech K. Castelin, užívaje pro ni později doloženého názvu hřivny lehké s připomínkou, že se rovnala hřivně zhořelecké nebo žitavské.³⁸⁾ Zato důsledky, týkající se začlenění do vývojové řady dosud dokládáných typů, ve značné míře kolidují s běžnými názory, neboť přechod ke klasické pražské hřivně o 253 g je nutno klást ještě výše než do roku 1300. Menší potíže působí zapojit hřivnu o 218,3 g do staršího období českého mincovnictví. Nazpět

³⁵⁾ F. Friedensburg, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter II, CDS XIII, Breslau 1888, str. 43, uvedl 3,896 g jako šedesátý díl kolínské hřivny. S nepatrně vyšší hodnotou dosáhneme lepší shody některých dílčích výsledků.

³⁶⁾ Příslušný pramen otiskl například A. Engel — R. Serrure, Traité de numismatique du moyen âge III, Paris 1905, str. 947. Zrno pařížské hřivny vážilo 0,053 g.

³⁷⁾ A. Blanchet — A. Dieudonné, Manuel de numismatique française II, Paris 1915, str. 238 — 239. Nejzazší využívání váhové tolerance nazývali francouzští souvěkovci termínem „lehtání remedia“.

³⁸⁾ K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300—1471, Praha 1953, str. 31, kde jí přisoudil váhu 221,5 g. V článku O českých dukátech 14. století, NČČsl XIX, 1950, str. 59, ji odhadl na 219,9 g.

ji můžeme bezpečně sledovat až k prvnímu výskytu názvu pražské hřivny, poněvadž po začátek 14. věku jsme neshledali stopy významového rozdvojení termínu.³⁹⁾ Ve sporech o výši vyšehradského censu nechybí náznaků, že kontinuita základní váhové jednotky zůstala zachována přinejmenším od sklonku 12. století.⁴⁰⁾ Za těchto okolností nabývá významu, že váha původní pražské hřivny leží právě při horní mezi intervalu 208—218 g, udávaného pro hřivny tzv. skandinávského typu. Podle přijímaného názoru náležela k nim také Břetislavova hřivna a vyvstává otázka, zda nebyla s pražskou hřivnou totožná. Rozhodnout o této možnosti lze jen po vyčerpávajícím rozboru písemných i hmotných pramenů denárové doby.⁴¹⁾

Kromě pražské hřivny o 56 groších těšily se ve vlastních Čechách oblíbeně ještě další váhové jednotky, přepočítávané po roce 1300 na 60 a 64 grošů. První z nich se pravidelně skrývala pod názvem „sexagena“, ale že tu nešlo o pouhou kopy, početní peníz znamenající souhrn 60 grošů, vyplývá nepřímo z některých listin, v nichž se kopa zaměňuje s hřivnou a čtvrtina kopy s věrdunkem.⁴²⁾ Teprve roku 1311 se kopa grošů klade ve dvou mosteckých listinách naroven hřivně běžné váhy⁴³⁾ a přihlédneme-li k její velikosti

$$60 \times 3,898 \text{ g} = 233,9 \text{ g},$$

rozpoznáváme skutečně nejběžnější ze středověkých hřiven, hřivnu kolínskou. Názor, že na kolínskou hřivnu se v Čechách počítalo 60 grošů, první zastá-

³⁹⁾ Tvrzení bylo by možno ověřit vyšetřením střížie českých brakteátů z první poloviny vlády Václava I. Listina CDB III, 191 z roku 1238 požaduje, aby pět šilinků dobrých a čistých peněz vážilo věrdunk stříbra, čili 240 kusů jednu hřivnu. Pokud je míněna hřivna pražská, průměrná váha kusu 0,91 g není předem vyloučena.

⁴⁰⁾ Listin s cennými, třebaže obtížně interpretovatelnými zprávami o poměru pražské, římské, kolínské a erfurtské hřivny použil poprvé Hladík, I. c., str. 36—37, k důkazu proměny váhového základu českého mincovnictví roku 1197.

⁴¹⁾ Nelze pominout mlčením, že váha pražské hřivny se rovnala právě 2/3 starořímské a byzantské libry o 327,45 g. Poněvadž vliv byzantské metrologie ve velkomoravském prostředí je prokazatelný, je nutno ponechat místo domněnce, že česká hřivna o 218,3 g nebyla převzata ze Skandinávie, ale že vznikla autochtonním vývojem. O nálezů oloveného závaží ve Starém Městě na Moravě asi 41 g těžkém a označovaném za osminu římské či byzantské libry referoval V. Hrubý, Staré Město — Velkomoravské pohřebiště „Na valách“, Praha 1955, str. 114 až 115, v numismatické literatuře J. Pošvář, Velkomoravské železné hřivny jako platidlo, Num. listy XVIII, 1963, str. 137. Pochybnosti jednak o převzetí české hřivny ze Skandinávie polským prostřednictvím a jednak o její závislosti na byzantské libře vyslovil S. Suchodolski, Hřivna česká a polská v 11. století, MNZ č. 9, Brno 1962, str. 15—18, a týž, W sprawie wagi grzywiny morawskiej we wczesnym średniowieczu, Sborník I. num. symposia, Brno 1966, str. 73—74.

⁴²⁾ Například Reg. II, 2064, 2127, 2176, 2247, nejvýrazněji v listině Reg. II, 2772: „... tres marcas, ad LX grossos pro marca qualibet computando...“. Patrně tato hřivna se před rokem 1300 někdy odlišovala názvem hřivny freiberské, jako v královských listinách Reg. II, 1111 a Reg. IV, 1912 z let 1278 a 1299.

⁴³⁾ Reg. III, 12 a 16.

val Friedensburg, který předpokládal, že se jí používalo při ražbě.⁴⁴⁾ Byla to hřivna německých kolonistů, od níž se domácí váhová jednotka počala v 1. polovině 13. století odlišovat názvem hřivny pražské, resp. české.

Také hřivna o 64 groších se vyskytuje v českých listinách z let 1300 až 1310 bez pojmenování a na váhovou hřivnu je tu možno soudit pouze z obměňovaného základního obratu „marca grossorum denariorum LXIV grossos pro marca qualibet computando“.⁴⁵⁾ Zahnutím listin moravských nebo vydaných pro Moravu veškerá pochybnost mizí. Srovnává se v nich s hřivnou moravské váhy,⁴⁶⁾ kterou pak můžeme určit:

$$64 \times 3,898 \text{ g} = 249,5 \text{ g}$$

Také tentokrát jsme stanuli na známé půdě. Bezmála před sto lety vyšel A. Luschin ze skutečnosti, že v Rakousích se počítalo na hřivnu 72 grošů, kdežto v Čechách 64 grošů, a z příslušné úměry odvodil váhu pražské hřivny 250,1 g.⁴⁷⁾ K výpočtům tehdy použil poněkud těžší vídeňské hřivny, které se v pozdějších dílech vzdal. Dosadíme-li za ni podle Nagla 280,7 g,⁴⁸⁾ obdržíme z Luschinovy úměry

$$64 : 72 = x : 280,7 \text{ g}$$

právě váhu 249,5 g.⁴⁹⁾ Druhý Luschinův propočít spočívá na relaci pražské hřivny k vídeňské asi z 1. poloviny 15. století.⁵⁰⁾ Vede k rovnici

$$1 \text{ pražská hřivna} = 3 \frac{1}{2} \text{ ft } 1 \text{ qlt vídeňské hř.},$$

z níž dosazením 280,7 g obdržíme pražskou hřivnu 250,0 g těžkou. Konečně freiberské mincovní a horní účty z let 1442/3 určují poměr erfurtské a pražské hřivny jako 16 ku 17.⁵¹⁾ Poněvadž z relace k vídeňské hřivně vyplývá pro

⁴⁴⁾ Friedensburg, I. c., str. 315; týž, Münzkunde und Geldgeschichte der Einzelstaaten des Mittelalters und neueren Zeit, München — Berlin 1926, str. 84. Velmi rozšířenou domněnku o vzniku kopy jako ekvivalentu tří liber hallských peněz uvedl do literatury Hóman, I. c., II, str. 30.

⁴⁵⁾ Určitěji se vyjadřuje pouze listina Reg. II, 2003 z roku 1304: „... in CC marcis argenti, LXIV grossos pro marca qualibet computando...“.

⁴⁶⁾ Reg. II, 2027, 2035, 2125. Zajímavý doklad z roku 1306 citoval A. Luschin, Münzgeschichtliche Vorstudien, AÖG 47/1, 1871, str. 239, pozn. 2.

⁴⁷⁾ Luschin, I. c., str. 251.

⁴⁸⁾ A. Nagl, Die Neuordnung der Wiener Mark im Jahre 1767, WNZ XXXVIII, 1906, str. 195 n., odvodil tuto váhu vídeňské hřivny poměrem 5:6 z nejstaršího a pro středoevropskou oblast nejdůležitějšího augšpurského etalonu kolínské hřivny o 233,924 g.

⁴⁹⁾ 72 násobek váhy groše dává totiž 280,7 g. Je to důkazem, že hodnota 3,898 g byla zvolena k výpočtům celkem vhodně.

⁵⁰⁾ „Item ein Prager markch macht zu Wienn iij ster i quintet.“ Luschin, I. c., str. 251—252.

⁵¹⁾ H. Schwinkowski, Das Geld- und Münzwesen Sachsens, Dresden 1918, str. 42.

erfurtskou váha 234,7 g,⁵²⁾ lze potřetí dospět k hodnotě 249,4 g, jako váze pražské hřivny.

Pražskou hřivnu dokladů z 15. století je ovšem nutno rozlišovat od pražské hřivny o 218,3 g ze 13. a počátku 14. století. Jak bylo řečeno, její o $\frac{1}{7}$ těžší sestře, rozšířené po celém území české koruny,⁵³⁾ se přibližně do roku 1310 nedostalo v Čechách jména, i když na Moravě se nazývala moravskou již v letech panování Přemysla Otakara II.⁵⁴⁾ Že však vývoj skutečně směřoval k adopci názvu pražské hřivny pro hřivnu váhy 249,5 g, jasně naznačují české listiny z let 1310—1320. Jak jsme poukázali, v druhém desetiletí 14. věku se z nich nápadně vytrácí „marca pragensis ponderis“ a na její místo se vsouvají nové termíny. Při početní hřivně o 56 groších jsou to „marca levis ponderis“ z roku 1312, „marca regalis monete“ a „march silbers küniges gewichtes“ z roku 1317, „marca regii pagamenti“ z roku 1320⁵⁵⁾ a „marca brevis“, hojná zvláště v nejstarší městské knize pražské, kde se podle záznamu z roku 1314 rovněž počítala na 56 grošů.⁵⁶⁾ Naproti tomu ani v jediném případě se hřivna o 56

⁵²⁾ F. Schrötter, *Das Münzwesen des Deutschen Reichs von 1500 bis 1566, Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich* 35., Leipzig 1911, sešit IV., str. 145—146 (1713—1714); Schwinkowski, l. c., str. 42. G. Krug, *Meissnisch — thüringische Währungspolitik 1405 bis 1444, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege* 13, 1964, str. 414, dospěl k váze erfurtské hřivny 235,4 g, ačkoliv již J. Smolík pod heslem Hřivna, *Ottův slovník naučný* XI., str. 780—781, nezávisle určil, že erfurtská hřivna byla jen o 0,8 g těžší než kolínská. Krug věnoval ve svém příspěvku, zvláště na str. 403—405, značnou pozornost otázce pražské hřivny v Míšni a jeho vývoje, založené na zaokrouhlených valvacích pražských grošů v soudobých pramenech, pádně vyvracejí existenci hřivny 253 g těžké v 1. polovině 15. století. Srov. recenzi K. Castelina, *Num. listy* XXI, 1966, str. 87.

⁵³⁾ Pěkným dokladem užití hřivny o 249,5 g ve vlastních Čechách před rokem 1300 je záznam Zbraslavské kroniky o výdajích na korunovační slavnosti Václava II., *Chron. Aulae Regiae I, cap. LXIII, FRB IV, str. 76*. V téže větě stojí vedle sebe „marce gravis ponderis“ a „marce argenti Pragensis ponderis“, označující těžší a lehčí váhovou jednotku. Termín „hřivna těžké váhy“ byl ovšem v roce 1297 anachronismem. Kronikář psal I. knihu svého díla v letech 1314—1317, kdy byl běžný.

⁵⁴⁾ Poprvé je doložena ve dvojici znojemských listin z roku 1272, *CDM IV, 66 a CDM V, Suppl. 42*. Podrobněji v pisatelově příspěvku K otázce moravské hřivny, *Sborník I. numismatického symposia, Brno 1966, str. 91 n.* Problém hřiven na Moravě je ovšem zvláště nesnadný vzhledem k osobitému vývoji moravského mincovnictví a nelze jej považovat zdaleka za vyřešený.

⁵⁵⁾ *Reg. III, 70; 356, 408; 617.*

⁵⁶⁾ *Reg. III, 236. Skalský, O marce pražské a moravské, str. 53, pozn. 62, zařadil k dokladům na krátkou hřivnu listinu Reg. II, 2207 z roku 1310, kde se mluví o „marcis bernibus“, tedy o hřivnách berních, bez údaje, kolik grošů se na ně počítalo. Podle našeho názoru termín poskytuje klíč k pochopení prvotní funkce hřivny o 249,5 g. Otázku, zda měla někdy na Moravě úlohu mincovní váhy, bude třeba posuzovat velmi opatrně. Pro grošové údobí ji zodpověděl záporně J. Sejbal, *Moravská mince doby husitské, Brno 1965, kap. VIII., str. 83 n.*; týž, *Die mährische Mark der Groschenzeit, Sborník I. num. symposia, Brno 1966, str. 118 n.**

groších nejmenuje pražskou a uvádí se jinak prostě jako „marca grossorum denariorum LVI grossos pro marca qualibet computando“, například dvakrát r. 1311, dvakrát r. 1312 a jednou r. 1317.⁵⁷⁾ Pro hřivnu o 64 groších začíná v téže době v českých listinách rychle pronikat název „marca gravis ponderis“, doložený roku 1312, 1313, 1315, 1316 a 1318⁵⁸⁾ kromě dalších případů, kdy příslušný počet grošů není uveden. Významné je, že 64 grošů se roku 1315 ojedinele uvádí ve vztah k hřivně pražské a tedy poprvé, pokud lze zjistit, se tohoto názvu dostává hřivně o 249,5 g.⁵⁹⁾ Proměna ilustruje universální postavení těžší hřivny, jehož nabývala na úkor hřivny o 218,3 g, omezované stále více na mincovnu a korunní platy. Zároveň se dosáhlo kontinuity s pražskou hřivnou 15. století, kdy již pronikla i do mincovní praxe. V podobě o jeden kvetlík těžší se s ní konečně shledáváme v mincovním řádu Ferdinanda I. z roku 1561. Podrobně sledovat vývojovou linii, spínající hřivny z roku 1300 s váhovým základem mladší doby, zůstává ovšem vyhrazeno úvahám o českém mincovnictví za vlády Lucemburků.

⁵⁷⁾ *Reg. III, 31 a Reg. IV, 1973; Reg. III, 88, 108; 385.*

⁵⁸⁾ *Reg. III, 73; 132; 269; 323; 461.*

⁵⁹⁾ *Reg. III, 279: „... marcam argenti puri ponderis pragensis, vel sexaginta quatuor grossos pragenses pro marca qualibet, ...“*. Příklad je odlišného typu, než jaký jsme dosud sledovali, ale důkaz, že je zde nutno rozumět hřivnu těžkou, vymyká se z rámce příspěvku.

Entscheidende Bedeutung für die Lösung der Frage der Entwicklung des böhmischen Münzgewichtes an der Wende des 13. und 14. Jahrhunderts haben die Münzberechnungen des ältesten Prager Stadtbuches, die in das Jahr 1306 datiert werden können. Diese Berechnungen zerfallen in zwei Reihen, von denen die erste die Abrechnung mit den Münzerwerkstätten betrifft (Beilage I.), während die zweite die Abrechnung mit den Prägern (Beilage II.) für einen Zeitraum von ungefähr 14 Tagen umfasst. Durch eine Analyse dieser wertvollen Quelle gelangt der Autor zu der Schlussfolgerung, wonach man zu Beginn des 14. Jahrhunderts in der Münzstätte zu Kutná Hora auf der Basis einer Mark im Äquivalentgewicht von 56 Prager Groschen prägte. Wie aus einer Konfrontation der schriftlichen Belege hervorgeht, war diese Mark identisch mit der Prager Mark, deren Bezeichnung bereits vor der Mitte des 13. Jahrhunderts auftaucht. Ihr Gewicht kann als 56-faches des theoretischen Gewichtes des Prager Groschens Wenzels II. (3,898 g), also auf 218,3 g, festgesetzt werden. Dieses Ergebnis steht im Widerspruch zu den bisherigen Ansichten, wonach 64 Prager Groschen aus einer Mark von 253,14 g geprägt werden sollten, gestattet aber eine Eingliederung dieser Gewichtseinheit in die ältere Periode des böhmischen Münzwesens. Diese Mark war gleich 2/3 des altrömischen und byzantinischen Pfundes und näherte sich dem Gewicht der in Nordeuropa seit dem 11. Jahrhundert verbreiteten Mark skandinavischen Typs. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts verwendete man in Böhmen und Mähren noch weitere Markarten. Eine Mark mit 60 Groschen oder ein Schock entsprach der von den deutschen Kolonisten ins Land eingeführten Kölner Mark mit 233,9 g, eine Mark mit 64 Groschen der mährischen, bzw. schweren Mark im Gewicht von 249,5 g. Für diese Mark, in der ursprünglich die Abgaben der Landessteuer und die Erbzinsgelder bemessen wurden, bürgerte sich später der Ausdruck Prager Mark ein und drang während des 15. Jahrhunderts auch in die Münzpraxis ein.

KUTNOHORŠTÍ RUDOKUPCI A JEJICH ORGANIZACE

Památce univ. prof. dr. V. Husy

Studium hornictví v období vrcholného feudalismu, resp. v počátcích kapitalismu je mnohostranné, což odráží složitost tohoto historického jevu: lze studovat surovinovou základnu těžby rud v souvislosti s vývojem technických postupů, rozsah a význam báňského podnikání ve vztahu k ekonomice státu, lze se zabývat dolováním z hlediska právního, sociálního postavení báňských pracovníků i mezinárodního obchodu. Nezbytným předpokladem pro rozbor uvedených problémů je téměř vždy znalost organizační struktury báňského podnikání a tu se ukazuje, že často chybí základní přípravné monografie. Poměrně zajímavé souvislosti mohou totiž vyplynout z analýzy korporací, v nichž se soustřeďovaly určité kategorie lidí, pracujících a podnikajících v hornictví. Přehlédneme-li jen zběžně dosavadní studium, můžeme konstatovat, že se vedle obecně a povýtce právníky zaměřených studií Hue-ho,¹⁾ Weizsäckera²⁾ a Zychy,³⁾ můžeme opřít hlavně o Striedrovu⁴⁾ a Sombartovu⁵⁾ syntézu. Ty se však zabývají údobím, ležícím v zorném poli našeho zájmu, jen v nejobecnějších rysech. Z monografických prací je nutno jmenovat především opět právníky pojaté studie Löscherovy,⁶⁾ pojednávající o hornických „knapšaftech“, o nichž se dochovalo zřejmě nejvíce svědectví v historických pramenech. V souvislosti se studiem svérázných kutnohorských korporací je třeba vyzdvihnout zásluhy prof. V. Husy, který i na tomto úseku dal významný podnět svými statěmi o uhlířském tovaryšstvu⁷⁾ a organizacích báňských pracovníků v Kutné

¹⁾ O. Hue, Die Bergarbeiter, Bd. I., Stuttgart 1910.

²⁾ W. Weizsäcker, Sächsisches Bergrecht in Böhmen, Reichenberg (Liberec) 1929.

³⁾ A. Zycha, Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau, Bd. I.—II., Berlin 1900.

⁴⁾ J. Strieder, Studien zur Geschichte kapitalistischer Organisationsformen, München und Leipzig 1925.

⁵⁾ W. Sombart, Der moderne Kapitalismus, Bd. I., München — Leipzig 1916.

⁶⁾ H. Löscher, Die Anfänge der erzgebirgischen Knappschaft, Savigny-Stiftung f. Rechtsgesch. 71/1954, Kanonis. Abt. XL. str. 223—238; — Týž, Die erzgebirgischen Knappschaften vor und der Reformation, Blätter f. deutsche Landesgeschichte 92/1956, str. 162—190

⁷⁾ V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo na Kutnohorsku v 15. až 16. století, Středočeský sborník historický I/1957, str. 7—66.

Hoře.⁸⁾ Jeho význam spočívá i v metodicky novém přístupu k tomuto problému. Proti ryze právnímu pojetí postavil historickou analýzu hospodářské podmíněnosti a společenské důležitosti organizací i sociálního postavení jejich členů. Souhrnné úvahy V. Husy je třeba podle mého názoru prohloubit dále materiálovými studii jednotlivých a hlavně dosud nezpracovaných korporací báňských pracovníků. Z tohoto hlediska vychází i můj nástin organizace rudokupců, kterou však nelze pochopit, aniž bychom se nejprve seznámili se sociálním postavením a hlavními rysy podnikatelské činnosti jejich členů.

Rudokupci-erckafěři byli soukromí podnikatelé, kteří svou činností v obchodě s rudou a jejím zpracováním ovlivnili značnou měrou hospodářsko-sociální vývoj v kutnohorské oblasti. Náleželi k bohatým vrstvám obyvatel Kutné Hory a drželi v ní důležité politické posice. Jejich zastoupení v městské radě bylo dokonce relativně větší než některých daleko početnějších skupin horních obyvatel, kupř. havířů. Jen v letech 1424-1436 z celkového počtu šestnácti bylo pět rudokupců členy městské rady⁹⁾ a tento stav silného zastoupení trval i v následujících obdobích. Určité posice mívali rudokupci také v horním a mincovním úřadě. Stávalo se nezdůvodnitelně, že sami úředníci, jak ukazují příklady Michala hofmistra, urbureře Šáši, Víta písaře a celé řady dalších, se zabývali rudokupectvím. Ochranou ruku nad rudokupci drželi i králové. Vedle finančních půjček, které rudokupci panovníkovi poskytovali, hrála důležitou roli jejich samotná činnost, důležitá pro plynulý chod kutnohorských podniků, především mincovny, závislé na jejich dodávkách stříbra. Nepřekvapují proto různé výhody jim poskytnuté. Z nich nejdůležitější byla záloha dávaná předem na dodávky stříbra,¹⁰⁾ jejíž výše šla někdy i do mnoha set kop grošů. Roku 1511 povolil na příklad král Vladislav II. rudokupci Janovi ze Skalice „aby mohl tím dostatečněji a snažněji svůj obchod vésti v pořádku erckaféřském“, aby dlužnou sumu 200 kop grošů splatil mincovně během dalších tří let.¹¹⁾

Činnost rudokupců dovolují nám prameny podrobněji sledovat až od druhé poloviny 15. století, kdy je z evropského hlediska bezesporu projevem zaostávajících výrobních poměrů v kutnohorské oblasti. Drobné, samostatně pracující podniky rudokupců ostře kontrastují v této době s tzv. „Seigerhandelsgesellschaften“ budujícími hutě o několika desítkách pecí v Sasku a Durynsku¹²⁾ i s podniky thursovsko-fugerovské společnosti v Uhrách.¹³⁾ Činnost kutnohor-

⁸⁾ V. Husa, Organisationen des Kuttener Bergvolkes vom 14. bis 16. Jahrhundert, Deutsches Jahrbuch f. Volkskunde V/1959, str. 243—254.

⁹⁾ J. Kejř, Právní život v husitské Kutné Hoře, Praha 1958, str. 92.

¹⁰⁾ J. Kořan, Dějiny dolování v rudném okrsku kutnohorském, Praha 1950, str. 71.

¹¹⁾ AKH. h., 272.

¹²⁾ J. Strieder, l. c., str. 47 nn. — Týž, Die deutsche Montan-und Metall Industrie im Zeitalter der Fugger, Deutsches Museum III/1931, Hf. 3, str. 184—226.

¹³⁾ J. Kühndel, Svetový význam slovenskej medi za Fuggerovcov, Historický časopis SAV V/1957, str. 40—58.

ských rudokupců je možno z tohoto hlediska označit i za projev slabosti domácího kapitálu, který nestačil pro rozsáhlejší koncentraci výroby.¹⁴⁾ Provozovací kapitál ke své činnosti, který dle úsudku báňských úředníků i městské rady musil činit několik set kop grošů hotovostí¹⁵⁾ získali rudokupci obdobně jako obyvatelé jiných měst provozováním nejrůznějších živností.¹⁶⁾ Nacházíme mezi nimi kramáře jako byli Straskytl,¹⁷⁾ Háša,¹⁸⁾ Hans Maur,¹⁹⁾ Hans Troy,²⁰⁾ zlatníka Václava Kysara z Kysu,²¹⁾ majitele chlebného krámu Komoráče²²⁾ i majitele lázně Bartoše z Kouta.²³⁾ Zdá se, že právě kupecké živnosti svými finančními zisky umožňovaly jejich provozovatelům větší podnikatelskou činnost. Ukazuje to příklad Hanse Troye a jeho dočasné monopolní postavení v obchodě s kutnohorskou mědí.²⁴⁾ Tento příklad z počátku 16. století je však pro kutnohorské rudokupce netypickým. Jejich finanční schopnosti, ať se jeví jakkoliv veliké, stačily pouze na provozování rudokupectví a nedovolovaly jim ve větším počtu zasáhnout do obchodu s kovy, který se stal doménou „kupců“.²⁵⁾

Pro omezené finanční možnosti rudokupců mluví rovněž nízké peněžní půjčky, poskytnuté králi i kutnohorským řemeslníkům a častá zadluženost, která jde do tisíců zlatých.²⁶⁾ Věřiteli rudokupců ve 2. polovině 15. století byli jedinci z řad domácího patriciátu jako Václav Rollar, Johannes Gebhard, Jan Pytlík, Řehoř Krajčí, menší zahraniční obchodní domy z Norimberka, Erfurtu, Freibergu a Lipska,²⁷⁾ královská mincovna, úředníci i jednotlivé skupiny horních pracovníků, s nimiž měli erckafěři pevné tržní svazky. Své dluhy ve většině případů platili domácím i zahraničním věřitelům z řad kupců suro-

¹⁴⁾ Na slabost domácího kapitálu a financování kutnohorských horních podniků středně zámožným měšťanstvem upozornil již V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 72.

¹⁵⁾ J. Kořan, l. c., str. 71.

¹⁶⁾ J. Strieder, l. c., str. 21.

¹⁷⁾ AKH. m., Memorabilium 1495—1515, fol. 15.

¹⁸⁾ AKH. m., Kniha přípovědí 1514—1590, A. 10.

¹⁹⁾ J. Houdková, Obchod s kutnohorskou mědí v druhé polovině 15. století, Příspěvky k dějinám Kutné Hory 1, Praha 1960, str. 100n.

²⁰⁾ J. Houdková-Hásková, Obchod s kutnohorskou mědí v první třetině 16. století, ČNM — oddíl věd společenských 1961/1, str. 27—29.

²¹⁾ J. Houdková, l. c., str. 100.

²²⁾ AKH. m., 211/3.

²³⁾ E. Leminger, Lázně kutnohorské, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české IV/1929, str. 3. (Dále jen Kutnohorské příspěvky).

²⁴⁾ Srov. J. Houdková-Hásková, l. c., str. 27—39.

²⁵⁾ V pramenech je až nápadně pečlivě rozlišováno v souvislosti s obchodem s mědí označení kupec a erckafěř. — Srov. též J. Janáček, Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha 1955, str. 124.

²⁶⁾ E. Šimek, Obyvatelstvo Kutné Hory v druhé polovině 15. století, Příspěvky k dějinám Kutné Hory 1, Praha 1960, str. 81—83; F. Beneš, Příspěvek k poznání finanční situace Jiřího z Poděbrad v období česko-uherské války, ČsČH XII/1964, str. 572.

²⁷⁾ J. Houdková, l. c., str. 93—102; E. Šimek, l. c., str. 80—83.

vinou, po níž byla poptávka na trzích — kutnohorskou mědí. Královské mincovně hradili již výše uvedené zálohy dodávkami stříbra, se kterým přes přísné zákazy vývozu ze země podloudně obchodovali. Dlužné částky nejhůře spláceli úředníkům a skupinám horních pracovníků, kteří je musili často soudně vymáhat. Finanční riziko horních písařů, ponechávajících jim rudy na dluh, bylo tak veliké, že vedlo zřejmě již na počátku 16. století k vydávání ochranných listů těmto úředníkům.²⁸⁾ Časté srážky pro dluhy, které nejednou ohrozily plynulý chod kutnohorských podniků, měli rudokupci s uhlířmi, dodavateli dřevěného uhlí do jejich hutí.²⁹⁾ Snahy předejít těmto srážkám vedly k vydání celé řady nařízení, v nichž se opakoval tak jako roku 1513 příkaz „aby uhlěrom časně platili“.³⁰⁾ Způsoby rudokupců, jimiž obcházeli splátky dluhů, byly často velmi rafinované. Ukazuje to známá výpověď uhlířů, v níž žádají, aby rudokupce stříbro do směnárny ve Vlašském dvoře „nesl svým jménem a sobě jména neproměňoval, aby uhléři své dlužníky shledati mohli“.³¹⁾ Rovněž placení špatnou mincí a útěk zadluženého rudokupce nebyly vyjimečné.³²⁾

Rudokupci, i když je lze řadit k bohatým vrstvám kutnohorského měšťanstva, nebyli jednotnou, majetkově stejnorodou skupinou. Nevelké rozdíly, které mezi nimi ve 2. polovině 15. století byly, se počaly v 16. století zvětšovat, takže se již v roce 1529 setkáváme s do té doby neobvyklým pojmem „chudší erckaféř“.³³⁾ V dalších letech stalo se pak chudnutí rudokupců obecným jevem. Souviselo jednak s jejich bojem s královskou mocí o udržení soukromého výkupu a zpracování rud, jednak s příznaky blížící se krize kutnohorského báňského podnikání.

Rudný obchod a hutnění, označované v pramenech dosud neobjasněným termínem „waldwurcht“³⁴⁾ byly v rukou rudokupců odedávna. „Jus regale montanorum“ z roku 1300 je nejstarším dokladem jejich činnosti ve výkupu rud, který se od 80. let 15. století řídil pravidly Vladislavova řádu. Vedle organizace rudného prodeje pojednával o způsobu a době splatnosti rud. Jeho podrobným rozborem se není třeba zabývat, neboť byl již proveden J. Kořanem.³⁵⁾

Podle Vladislavova řádu z roku 1486 se měl prodej stříbrných rud konat na stanoveném místě.³⁶⁾ Tím mohl být, jak se domnívám, v této době ještě tzv.

²⁸⁾ SÚA, Opisy Kutná Hora 1521—1549/r. 1523.

²⁹⁾ V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 38.

³⁰⁾ AČ XII., str. 427.

³¹⁾ V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 17.

³²⁾ AKH. h., 181. — Kolem roku 1500 utekl z Hor rudokopec Šimek „maje uhlce za drahně kop“.

³³⁾ SÚA, MM5 — 153/r. 1529.

³⁴⁾ V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 54, poz. 24.

³⁵⁾ J. Kořan, l. c., str. 70 n.

³⁶⁾ K. Sternberg, Umrise einer Geschichte der böhmischen Bergwerke, Bd. I., č. 88.

Obr. 1. Prodej rud v Kutné Hoře. Detail z titulního listu Kutnohorského kancionálu. (Konec 15. století).

Foto J. Štenc.

rudný trh, doložený poprvé k roku 1432.³⁷⁾ Podle pramenů nacházel se v blízkosti Dolního rynku³⁸⁾ a jeho polohu není dnes možno přesně stanovit. Nejčastěji bývá zaň pokládána Námět, k níž se váže o jeho existenci mnoho pověstí. Prodej stříbrných rud se konal na uveřejněném trhu pravděpodobně po celé 15. století, i když asi postupně ztrácel funkci výhradně rudného tržiště. Pro 16. století máme pak bezpečně doložen prodej stříbrných rud v důlních kavnách, kde byly již dříve prodávány kaňkovské kyzy.³⁹⁾

Prodej rud, k němuž byli rudokupci „obesíláni“ zvláštními posly jednotlivých dolů,⁴⁰⁾ byl zahájen jejich zasednutím ke stolu. Na ten byla před ně prodávána ruda nošena havíři „v truckách i na huntích“.⁴¹⁾ Rudokupci ji prohlíželi a podle vlastních zkušeností stanovili ceny, které potom jeden po druhém prodávajícímu šeptem nabízeli. Ruda byla prodána vždy tomu, kdo nabízel největší obnos. Stejně jako zahájení záviselo i ukončení rudného prodeje na rudokupcích, na jejich povstání od stolu, na který nesměla být již potom žádná ruda nošena. (Obr. č. 1)

Způsob prodeje rud šeptáním udržel se v Kutné Hoře od 14. až do 16. století. Pro 2. polovinu 15. století můžeme jej označit za typicky český-kutnohorský. Vedle písemných pramenů dokládají to i výtvarná díla, vzešlá z tohoto okruhu — titulní list Matouše iluminátora v kutnohorském kancionálu a miniatura neznámého mistra. V obou dílech, dokumentujících názorně život v oblasti kutnohorského dolování, nechybí totiž pro tehdejší dobu typický výjev a způsob rudného prodeje.⁴²⁾

V souvislosti se „šeptáním o rudy“ je však třeba upozornit na stinnou stránku tohoto vžitého způsobu prodeje, který bezesporu umožňoval různé podvody.⁴³⁾ Nejznámějším z nich je nabídka nízké předem dohodnuté ceny, jak uvádí Václavův horní řád.⁴⁴⁾

Druhou oblastí, do níž rudokupci zasáhli svou činností bylo zpracování rud. V jejich rukou se tak soustředila konečná fáze výroby hlavních produktů kutnohorského dolování — stříbra a mědi. V souvislosti s tím bylo by důležité stanovit množství jejich hutí, které stávaly na potocích Páchu, Bylance i v ji-

³⁷⁾ E. Leminger, Stavební vývoj staré Kutné Hory, její ulice a tržiště, Kutnohorské příspěvky III/1925, str. 24.

³⁸⁾ J. Šimek, Kutná Hora v XV. a XVI. století, Kutná Hora 1907, str. 98.

³⁹⁾ J. Kořan, l. c., str. 70.

⁴⁰⁾ Ústav čs. a svět. dějin ČSAV., Pozůstalost O. Lemingera XI/4—r. 1520.

⁴¹⁾ K. Sternberg, l. c., str. 131.

⁴²⁾ E. Handiaková, Život kutnohorských havířů a jeho odkaz v titulním listu kancionálu Matouše iluminátora, ČL 43/1956, str. 200; — Autorka věnuje tomuto výjevu nepatrnou pozornost.

⁴³⁾ J. Emler, Pozůstatky desk zemských I., Praha 1870, str. 220. — „... a při šeptání překážku takovou učinil jest, že Václavek Prennar šeptaje dával padesáte šest hřiven a on Michal (hofmistr) třicet šest hřiven šeptal...“

⁴⁴⁾ J. Kořan, l. c., str. 69.

ných místech báňského revíru. To však není možné, aniž bychom se předem nedotkli otevřeného problému počtu rudokupců, který může být v jistém smyslu také ukazatelem rozsahu báňské těžby.

Tento názor vyslovil konečně již J. Kejš pro husitskou dobu, pro niž se mu podařilo vyhledat šestnáct v celkově jmenovaných rudokupců. Neúplnost jeho údajů není při tom vyloučena. Rudným obchodem se mohly podle něho zabývat i osoby s neuvedeným zaměstnáním.⁴⁵⁾ Nový rozkvět kutnohorských dolů v 2. polovině 15. století se projevil nejen v šíři podnikatelské činnosti rudokupců, jak byla naznačena, ale i zvýšeným počtem osob, které rudokupectví provozovaly. Cenným pramenem pro stanovení tohoto počtu jsou zbytky urburních register z let 1483, 1492—1494, verková registra a rejstříky mědi. Podle nich můžeme stanovit počet rudokupců pro 2. polovinu 15. století na 40—50 osob.⁴⁶⁾

Od počátku 16. století zaznamenávají pak prameny klesající tendenci. V letech 1502—1524 se počet rudokupců, dodávajících stříbro do mincovny, zmenšuje ze 40 na 20—25 osob.

Uvedený počet 40—50 rudokupců je pro stanovení množství jejich hutí ve 2. polovině 15. století základním východiskem. V žádném případě nelze však předpokládat naprostou číselnou shodu počtu rudokupců a jejich hutí. Nesmíme přehlédnout známá fakta, že rudokupci v některých případech byli jednak spolujednateli,⁴⁷⁾ jednak vlastníky více hutí.⁴⁸⁾ Podle namátkové sondy je pak možno předpokládat, že ve 2. polovině 15. století byly v jejich majetku nanejvýš 2 hutě. Nelze vyloučit ani případy možného pronájmu, který byl běžný v jiných báňských oblastech, kde soukromé hutnění probíhalo, např. v polské Olkuši.⁴⁹⁾ Reálnost mého názoru podporuje pak příklad nájmu lezofu rudokupcem Pampou, doložený k roku 1521.⁵⁰⁾ Shrňme-li svou úvahu o množství rudokupců, můžeme jejich pravděpodobný počet podle výše uvedených kritérií a pramenů stanovit pro 2. polovinu 15. století na 60—70 objektů. To je konečně v souladu i s obecným údajem ze 40. let 16. století, který publikoval J. Kořan.⁵¹⁾

⁴⁵⁾ J. Kořan, l. c., str. 91 n.

⁴⁶⁾ Mimo vlastních výpisků z rejstříků mědi jsem stanovila počet rudokupců na základě rukopisných materiálů a diplomní práce Z. Jelínka, (Z dějin kutnohorského dolování ve XIV. až XV. století, Fil. - hist. fakulta 1959), které mi dal laskavě k dispozici, za což mu srdečně děkuji.

⁴⁷⁾ AKH. m., Kniha kšaftů 1488—1544, A. 30. — Příklady spoluvlastnictví uvádí rovněž E. Šimek, Ceny nemovitostí v Kutné Hoře v druhé polovině 15. století, ČNM - oddíl věd společenských CXXXIII/1964, str. 156n.

⁴⁸⁾ AKH. m., Kniha kšaftů 1488—1544, A. 9.

⁴⁹⁾ D. Molenda, Górnictwo kruszcowe na terenie złóż śląsko-krakowskich do połowy XVI. wieku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, str. 294.

⁵⁰⁾ AKH. m., Kniha kšaftů 1488—1544, E. 10.

⁵¹⁾ J. Kořan, l. c., str. 72.

Nejméně propracovanou kapitolou v činnosti rudokupců, která by zasloužila samostatné pojednání, je jejich účast jako těžařů v kutnohorském dolování. Se jmény Smíšek, Vencelík, Straskytl, Lorecký, Kršňák a dalšími se často setkáváme mezi dolovými kverky, ale rozsah jejich podnikání v této oblasti stanovit neumíme.

Jako ostatní kategorie báňských pracovníků měli i rudokupci svou organizaci. Náležela k řadě charakteristických korporací, které vznikly v rozmezí 14.—16. století v kutnohorské báňské oblasti a jejichž obdobu mnohdy nenacházíme nikde jinde v Čechách ani v zahraničí. Jejich vznik, jak se zdá, je často v přímé souvislosti se specifickými podmínkami kutnohorského podnikání, roztržitého až do 16. století v řadu drobných, samostatně pracujících horních a hutních podniků. Mimo lokální omezení měly kutnohorské organizace ještě jeden důležitý rys. Jejich vznik a život postrádal onu převládající složku, charakteristickou pro korporace označované pojmem „bratrstvo“. Ač měly mnohé společné rysy s řemeslnickými cechy, jak již upozornil V. Husa, nelze žádnou z kutnohorských organizací označit pojmem „cech“. Ve většině případů jde tu o tzv. „pořádky“ s jasným sociálně hospodářským posláním.⁵²⁾

Z deseti obvykle uváděných kutnohorských organizací byla dosud objasněna funkce a rozsah největších a vpravdě nejdůležitějších korporací — pořádků hornického,⁵³⁾ hašplířsko-trejvířského⁵⁴⁾ a uhlířského tovaryšstva.⁵⁵⁾ K těmto třem základním korporacím náležel bezesporu i pořádek kutnohorských rudokupců. Snahy o objasnění funkce a charakteru rudokupeckého pořádku se tříštily jednak o nedostatek písemných pramenů, jednak o nepochopení právní podstaty této organizace, hledané nesprávně v zápisech městských knih mezi cechy.⁵⁶⁾ To vedlo samozřejmě až k pochybnostem o existenci samotného rudokupeckého pořádku, jehož bezpečným dokladem jsou dvě známá a mnohokrát citovaná nařízení o rudném prodeji z let 1486 a 1494, zachovaná v Talemberském kodexu.⁵⁷⁾ Obě nařízení bezpečně dokládají existenci pořádku kutnohorských rudokupců, ovšem až ve 2. polovině 15. století, kam byla obecně kladena.⁵⁸⁾ Domnívám se však, že počátky této organizace můžeme hledat daleko dříve.

⁵²⁾ V. Husa, Organisationen des kuttener Bergvolkes, str. 243.

⁵³⁾ A. Křepelková, Haviřský pořádek v Kutné Hoře do roku 1547, Příspěvky k dějinám Kutné Hory I, Praha 1960, str. 47—70.

⁵⁴⁾ J. Vrbata, Příspěvek k dějinám hašplířského a trejvířského pořádku v Kutné Hoře, Diplomní práce na Fil.-hist. fakultě KU, Praha 1954.

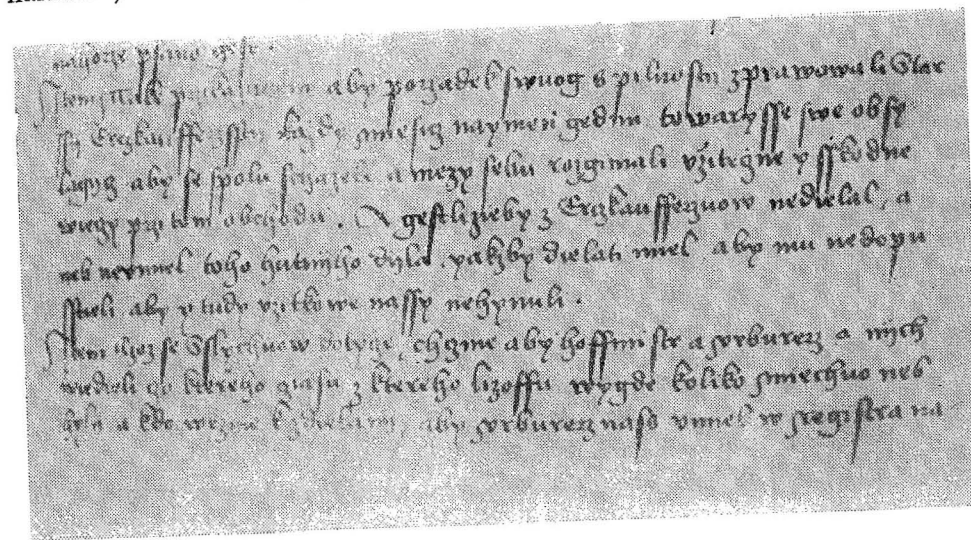
⁵⁵⁾ Viz pozn. 7.

⁵⁶⁾ E. Šimek, l. c., str. 77. — Podobně i J. Kejř, l. c., str. 141. — nepochybuje však o existenci organizace rudokupců a hutníků.

⁵⁷⁾ NM., Rukopis I/A I. — Nařízení publikoval K. Sternberg, l. c., str. 131—136.

⁵⁸⁾ Srov. A. Zycha, l. c., str. 171, pozn. 115; W. Weizsäcker, l. c., str. 106; Z. Winter, Kulturní obraz českých měst II., Praha 1892, str. 391; V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 53, pozn. 20.

„Gaudent boni et electi, ob ipsorum consortio reprobos sic evelli, ne talium ignominia maculentur“ čteme ve XXII. kapitole „Jus regale montanorum“⁵⁹⁾ a zdá se, že nejde o pouhý formulační obrat, převzatý z jiných vzorů.⁶⁰⁾ Termínu „consortium“ se užívalo ve 14. století k označení i jiných společenství kutnohorských pracovníků, jak ukazují názvy — consortium carbonarium⁶¹⁾ a consortium prenerum.⁶²⁾

Obr. 2. Zápis o rudokupeckém pořádku v Talemberském kodexu. Foto J. Marco.

Předpokládáme-li reálnost termínu „consortium metalli emptorum“, znamená to však, že předpokládáme na samém počátku 14. století existenci pevně organisované korporace. V nejlepším případě zde mohlo jít pouze o relativně volné zájmové sdružení rudokupců ve společenství bez pevné vnitřní organizace. K té dochází později, rozhodně ne však až ve 2. polovině 15. století, neboť Vladislavův řád z roku 1486 mluví jasně o starobylém řádu a obyčejí rudokupců.⁶³⁾ (Obr. č. 2) Bylo by rovněž s podivem, že stát přísně stíhající od 14. století vývoz stříbrného kovu za hranice, by tak ponechal bez jakéhokoliv

⁵⁹⁾ H. Jireček, Codex juris bohemicus I., Praha 1867, str. 316.

⁶⁰⁾ Za cenné připomínky v souvislosti s interpretací Jus regale montanorum jsem zavázána díky dr. J. Kejřovi CSc.

⁶¹⁾ J. Čelakovský, Codex juris municipalis II., Praha 1895, str. 245.

⁶²⁾ V. Husa, Uhlířské tovaryšstvo, str. 53, poz. 20 — Latinský originál privilegia krále Jana kutnohorským prenečím jsem nenalezla. Český termín tovaryšstvo (srov. svrchu např. consortium carbonarium) se užívá jako ekvivalent pro latinské consortium.

⁶³⁾ K. Sternberg, l. c., str. 134.

dozoru jednu z nejdůležitějších skupin kutnohorských podnikatelů. „Pořádky“ nesmíme totiž chápat jako organizace sloužící výhradně k společnému prospěchu členů, ale i jako důležité články státního dozoru nad soukromým podnikáním⁶⁴⁾ a nepokojnými masami báňských pracovníků. Stanovit bezpečné datum vzniku pořádku kutnohorských rudokupců se nám asi nepodaří. Snad prameny potvrdí alespoň správnost mého předpokladu o jeho možné existenci již v době předhusitské.

Rudokupecký pořádek, tak jako ostatní kutnohorské organizace, nebyl vzhledem k sociálnímu složení svých členů jednotnou skupinou. Vedoucí složkou v něm byli bohatí „erckaféřští“, ale hlavní jeho masu tvořili pravděpodobně dělníci z hutí, tovariši,⁶⁵⁾ jak je nazývá Vladislavův řád. Sociální rozdíly erckaféřského pořádku se výrazně projeví především v platební schopnosti jeho členů. Každé větší vydání hradili totiž rudokupci ze dvou třetin, zatímco hutníci a šlichýři připláceli pouze jednu třetinu zvanou „třetí groš“.⁶⁶⁾

V čele pořádku, který měl ve znaku dva sekáče, používané při dělení stříbra v hertu⁶⁷⁾ stáli starší erckaféřští, z nichž hlavní slovo náleželo prvnímu staršímu.⁶⁸⁾ Počet představitelů rudokupeckého pořádku není možno stanovit, ale jejich pravomoc byla stejná jako v ostatních korporacích. Vedle věcí správních, kam náleželo přijímání nových členů, to byl dozor na rudný obchod a hutnění, který vykonávali spolu s královskými úředníky. Z toho důvodu měli svolávat také jednou měsíčně erckaféřskou obec, aby „mezi sebou rozjímali užitečné i škodlivé věci“.⁶⁹⁾ Starší erckaféřští stíhali rovněž pohany, které se jich nebo rudokupecké živnosti dotýkaly. Roku 1523 podle dochovaného zápisu žalovali Martina Poláka pro výrok: „Dobří jste kupci. Hodili byste se do Malína kupovat. By vám v nos napískal. Což jiný dává 5 hřiven, to vy 1 hřivnu žádajíce za opatření.“⁷⁰⁾

Členy rudokupeckého pořádku se mohli stát pouze lidé „dobří a zachovalí“⁷¹⁾ především znalí hutního díla. Členství bylo velmi výhodné, neboť sloužilo i jako záruka při poskytování půjček ze strany královské mincovny. Mimo pořádek stáli tzv. „erckaféři nejistí“⁷²⁾ kteří se netěšili velké důvěře.

Rudokupecký pořádek náležel k zámožným kutnohorským korporacím.-

⁶⁴⁾ B. Mendl, Počátky cechů a byzantské eparchikon biblion, Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi, Praha 1928, str. 86 n.

⁶⁵⁾ K. Sternberg, l. c., str. 134.

⁶⁶⁾ E. Leminger, Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře, Kutnohorské příspěvky V/1931, str. 78.

⁶⁷⁾ E. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, str. 5

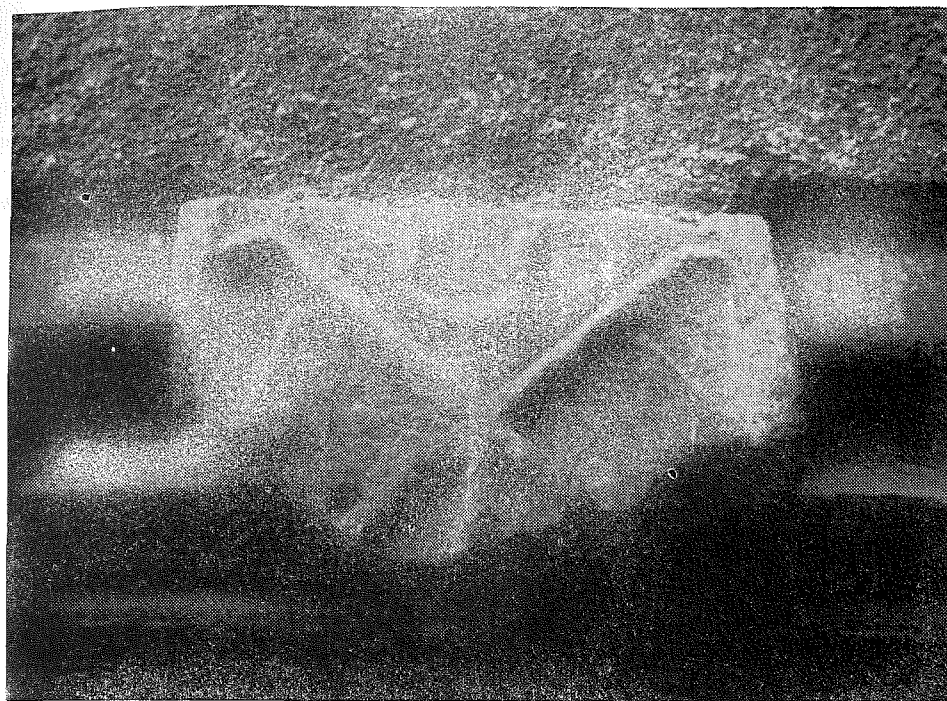
⁶⁸⁾ SÚA., MM 5 — 153/r. 1530.

⁶⁹⁾ K. Sternberg, l. c., str. 134.

⁷⁰⁾ Ústav čs. a svět. dějin ČSAV., Pozůstalost O. Lemingera XI/4.

⁷¹⁾ K. Sternberg, l. c., str. 134.

⁷²⁾ SÚA., Opisy Kutná Hora 1521—1549/r. 1522.

Obr. 3. Znak na ostění dveří rudokupeckého domu. (Dnes umístěno v Kamenném domě v Kutné Hoře).
Foto J. Marco.

Byl vlastníkem domu na Náměti⁷³⁾ (obr. č. 3) i jiných statků v okolí Kutné Hory.⁷⁴⁾ Účastnil se aktivně i důlního podnikání. Pány erckaféře a hutníky nacházíme podle dochovaných účtů mezi kverky na dole Osel v letech 1523,⁷⁵⁾ 1525,⁷⁶⁾ 1527,⁷⁷⁾ 1533,⁷⁸⁾ a 1535.⁷⁹⁾

Dík své zámožnosti potrpěl si erckaféřský pořádek jako žádný jiný na zevní okázalost. Je známá především jeho záliba v různobarevných praporcích, které byly nošeny nejen při různých slavnostech, ale které každoročně pře-

⁷³⁾ E. Leminger, Zaniklé domy v Kutné Hoře, Kutnohorské příspěvky VI/1931, str. 90. — Hutníci a šlichýři drželi tento dům až do roku 1676, kdy jej prodali do soukromých rukou.

⁷⁴⁾ AKH. m., 1035. — viz též V. Husa, Organisationen des Kuttenger Bergvolkes, str. 249.

⁷⁵⁾ Z. Jelínek, Z dějin kutnohorského dolování ve XIV. až XVI. století, str. 190. — V tomto roce jsou jmenováni pouze „páni hutníci“.

⁷⁶⁾ Z. Jelínek, l. c., str. 216.

⁷⁷⁾ Z. Jelínek, l. c., str. 218.

⁷⁸⁾ Z. Jelínek, l. c., str. 221.

⁷⁹⁾ Z. Jelínek, l. c., str. 224.

hlíželi jeho představitelé při neděli Letare. Přehlídky končily obvykle v hospodě, kde se hodovalo na útraty pořádku a to značně, jak svědčí kopa grošů vydaná v roce 1537.⁸⁰⁾

V činnosti rudokupeckého pořádku, jako u všech středověkých korporací, nechyběla ani religiozní složka. Podle nejstaršího dochovaného záznamu požádali již roku 1462 Michal Smíšek z Vrchovišť a starší erckafěřští, aby jim bylo dovoleno „jako druhdy bývalo, pro rozmnožení chvály boží na svůj groš kaplana si chovati, u sv. Jiří“.⁸¹⁾ Od té doby byl pak v jejich rukách zmíněný kostel, který udržovali v řádném stavu a pro který pečlivě vybírali duchovního správce. Roku 1517 se vypravili až do Žatce pro výborného kazatele kněze Jana.⁸²⁾

Vedle kaplana vydržoval si pořádek pro svou potřebu i písaře. Z počátku 16. století známe dva: Václava, který roku 1513 kupoval dům u Kolínské brány⁸³⁾ a Petra, od něhož získal roku 1522 kostel sv. Jiří několik českých zpěvních knih.⁸⁴⁾

Existence erckafěřského pořádku byla podmíněna existencí rudokupecké živnosti. Není proto divu, že této organizační jednoty bylo použito v boji s královskou mocí o udržení soukromého výkupu rud a jejich hutnění v 1. polovině 16. století. Přezitý rudokupecký systém nemohlo však již nic zachránit. Po dlouhých bojích byl s konečnou platností zrušen roku 1559, o čemž učinil Mikuláš Dačický z Heslova ve svých Pamětech stručnou zmínku: „V neděli po sv. Marketě složení erckafěřští, aby víc o rudy nešeptali.“⁸⁵⁾ Nadále zůstal oslabený pořádek hutníků a šlichýřů, který se po odchodu rudokupců již nikdy nevzpamatoval.⁸⁶⁾

Činnost kutnohorských rudokupců a jejich organizací, jak jsem se ji pokusila v krátkém nástinu zachytit, můžeme jednoznačně považovat za výrazný projev zaostávajících výrobních vztahů v oblasti kutnohorského dolování i slabosti domácího kapitálu, který ve většině případů nestačil pro rozsáhlejší podnikatelskou činnost než rudokupectví. Erckafěřský pořádek můžeme pak označit za typický právě pro Kutnou Horu⁸⁷⁾ a přiřadit jej k ostatním charakteristickým korporacím tohoto báňského střediska.

⁸⁰⁾ E. Leminger, Zaniklé kostely, str. 77.

⁸¹⁾ P. M. Veselský, Průvodce po královském horním městě Hoře Kutné, Kutná Hora 1877, str. 69.

⁸²⁾ O. Leminger, Paměti Václava a Karla Ferd. Kubína a jejich poměr k pamětem Mikuláše Dačického z Heslova, Kutnohorské příspěvky III/1927, str. 109.

⁸³⁾ Ústav čs. a svět. dějin ČSAV., Pozůstalost O. Lemingera XI/4.

⁸⁴⁾ E. Leminger, Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře, str. 77.

⁸⁵⁾ A. Rezek, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova I., Praha 1878, str. 346.

⁸⁶⁾ E. Leminger, Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře, str. 78.

⁸⁷⁾ Zdá se pravděpodobně, že analogii rudokupeckého pořádku, kterou se mi nepodařilo v dostupných pramenech a literatuře pro 2. polovinu 15. století v zahraničí zjistit, těžko nalezneme.

Die schriftlichen Quellen gestatten eine eingehendere Verfolgung der Tätigkeit der Erzkäufer in Kutná Hora erst seit der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts, da sie vom europäischen Standpunkt Ausdruck der zurückgebliebenen Produktionsverhältnisse im Bergbaugebiet von Kutná Hora ist. Die kleinen, selbständig arbeitenden Betriebe der Erzkäufer stehen damals in scharfem Kontrast zur Tätigkeit der sog. „Seigerhandels-gesellschaften“ in Sachsen, Thüringen und zu den Unternehmungen der Thurso-Fugger-Gesellschaft in Ungarn. Die Tätigkeit der Erzkäufer in Kutná Hora kann unter diesem Aspekt als Ausdruck der Schwäche des einheimischen Kapitals angesprochen werden, das für eine ausgedehntere Produktionskonzentration nicht ausreichte. Die Erzkäufer gewannen das Betriebskapital für ihre Tätigkeit, ebenso wie die Bewohner anderer Städte, durch den Betrieb der verschiedenartigsten Gewerbe. Anscheinend ermöglichten die Kaufmannsgewerbe infolge ihrer finanziellen Gewinne den Gewerbeinhabern eine weiterreichende Unternehmertätigkeit, wie das Beispiel Hans Troys und seine zeitweilige Monopolstellung im Handel mit dem Kupfer aus Kutná Hora zeigt. Für die Erzkäufer aus Kutná Hora ist aber dieses Beispiel aus dem Beginn des 16. Jahrhunderts atypisch. Ihre finanziellen Fähigkeiten, mögen sie auch noch so groß erschienen sein, reichten lediglich zum Betrieb der Erzkäuferei aus und erlaubten es ihnen nicht, in größerem Ausmass in den Metallhandel einzugreifen, der zur Domäne der „Handelsleute“ wurde. Für die beschränkten finanziellen Möglichkeiten der Erzkäufer sprechen auch die dem König und den Handwerkern von Kutná Hora gewährten Gelddarlehen und ihre häufige Verschuldung.

Wie die übrigen Kategorien der Bergbauangestellten, hatten auch die Erzkäufer eine eigene Organisation, die für die 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts mit Gewißheit durch zwei im Talemberger Kodex erhaltene Verordnungen über den Erzverkauf aus den Jahren 1486 und 1494 nachgewiesen wird. Die Anfänge der Erzkäuferinnung sind aber weit früher zu suchen. Im XXII. Kapitel des Jus regale montanorum ist nämlich die Rede von ihrer Gemeinschaft. Anscheinend handelt es sich nicht um eine blosse Redewendung in der Formulierung. Der Ausdruck „consortium“ wurde im 14. Jahrhundert zur Bezeichnung auch anderer Gemeinschaften von Montanangestellten in Kutná Hora verwendet. Eine derart fest organisierte Korporation der Erzkäufer, wie wir sie erst aus der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts nachgewiesen haben, kann man aber gleich zu Beginn des 14. Jahrhunderts nicht annehmen. Bestenfalls konnte es sich um eine relativ lockere Interessensvereinigung der Erzkäufer ohne feste innere Organisation gehandelt haben. Ein genaues Entstehungsdatum läßt sich für die Erzkäuferinnung nicht festlegen. Ihre Existenz in der vorhussitischen Zeit ist aber wahrscheinlich.

Die Erzkäuferinnung war mit Rücksicht auf die soziale Zusammensetzung ihrer Mitglieder keine einheitliche Gruppe. Führende Komponente darin waren die reichen Erzkäufer, die Hauptmasse bestand aber aus den Arbeitern der Erzhöfen, den sog. „Gesellen“. Die sozialen Unterschiede zeigten sich markant vor allem in der Zahlungsfähigkeit der Mitglieder. An der Spitze der Innung, die im Wappen zwei bei der Silberteilung im Hort verwendete Meißel führte, standen die älteren Erzkäufer. Ihre Kompetenz war die gleiche wie bei den übrigen Korporationen.

Die Erzkäuferinnung war eine der vermögendsten Korporationen in Kutná Hora. Sie besaß ein Haus am Stadtplatz sowie andere Güter in der Umgebung der Stadt. Sie beteiligte sich auch aktiv an der Grubenunternehmung der Zeche Osel. In ihrer Verwaltung stand die

St. Georgskirche; die Innung sorgte für die ordentliche Instandhaltung des Gotteshauses und bezahlte seinen Administrator.

Die Existenz der Erzkäuferinnung war vom Bestand des Erzkäufergewerbes abhängig. Aus diesem Grunde setzte man im Laufe der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts diese Organisationseinheit im Kampf mit der königlichen Macht um die Beibehaltung des privaten Erzaufkaufes und der Erzverarbeitung ein. Das später überlebte Erzkäufersystem wurde mit definitiver Gültigkeit im Jahre 1559 aufgehoben. Nach dem Verschwinden der Erzkäufer blieb die Innung der Kumpel und Erzwäscher weiterhin geschwächt und vermochte sich nicht mehr zu erholen.

Die Erzkäuferinnung kann gerade für Kutná Hora als typisch bezeichnet und zu den übrigen charakteristischen Organisationen dieses Bergbauzentrums gerechnet werden.

EDUARD ŠIMEK

KUTNOHORSKÁ „KNIHA ZÁPISŮ LŮNŮ MINCÍŘSKÝCH A STOLIC PREGÉŘSKÝCH“

(Příspěvek k otázce výrobních vztahů v českém mincovnictví 16. století)

Otázky charakteru a vývoje výrobních vztahů v českém mincovnictví 16. století, o jejichž významu z hlediska hodnocení mincovnictví jako jednoho z výrobních odvětví lze stěží pochybovat, nenáleží v dosavadní numismatické i historické literatuře k právě nejčastěji studovaným. V souvislosti se studiem dějin jednotlivých českých mincoven snesli cenné doklady o podmínkách, v nichž žili skuteční výrobci mince v 16. století, o jejich postavení ve výrobě i o jejich vztazích k vlastníkům výrobních prostředků Em. Leminger,¹⁾ Em. Nohejlová,²⁾ L. Nemeškal,³⁾ A. Sakařová-Malá,⁴⁾ R. Huyer.⁵⁾ Na základě jejich studia, především studia Em. Lemingera, jemuž kutnohorský archiv poskytl v tomto směru zvláště bohatý materiál, zabýval se problematikou vztahů v českém mincovnictví V. Husa, jehož studie Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, otiskovaná v polovině padesátých let v druhém svazku tohoto sborníku, je vlastně jedinou samostatně těmto otázkám věnovanou prací.⁶⁾

V. Husa ve své charakteristice mincovnictví poukázal na řadu společných znaků, jimiž se mincovnictví odlišovalo od ostatních odvětví středověké výroby (zvláštní povaha vyráběného předmětu, centralizace výroby, pokročilá dělba práce, použití námezdních sil, částečná mechanizace). Zároveň však upozornil

¹⁾ Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, 450 str.; Dodatky, Praha 1924, 77 str.

²⁾ Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. Nástin jejich osudů v letech 1537 až 1618, Praha 1929, 148 str. — Táž, Ražby mincovny v Českých Budějovicích okolo roku 1600, NČČs XVI—XVII, 1940/41, str. 50—78.

³⁾ L. Nemeškal, Jáchymovská mincovna v 1. polovině 16. století. Význam ražby tolaru, Praha 1964, 207 str.

⁴⁾ A. Sakařová-Malá, Jáchymovská mincovna od zavedení zlatníkové měny (1561) do konce jejího trvání (1671). Příspěvek k dějinám peněžního oběhu druhé poloviny 16. a první poloviny 17. století, Rozpravy ČSAV, ř. spol. věd, roč. 77, sešit 17, Praha 1967, 77 str.

⁵⁾ R. Huyer, Die Münzstätte in Budweis und Rudolfstädter Bergbau, Numismatische Zeitschrift, N. F. 19, 1926, str. 123—136.

⁶⁾ V. Husa, Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, Num. sbor. II, 1955, str. 57—89

na některé podstatné odlišnosti mezi jednotlivými středisky mincovní činnosti. Zvláště zřejmé byly mezi mincovnou kutnohorskou, kde dlouho až do 17. století přežívaly ve výrobních vztazích některé prvky spjaté se staršími obdobími práce v této mincovně, a nově v 16. století vzniklými mincovnami v Jáchymově, v Praze a v Českých Budějovicích. Dokladem tohoto přežívání byla v Kutné Hoře v mincovně se uplatňující složitá soustava majetkoprávních vztahů, projevující se vlastnictvím minciřských lůnů a pregéřských stolic a práv i povinností z tohoto vlastnictví vyplývajících, která se v průběhu 16. století dostávala stále častěji do rozporu s novými požadavky doby a jejíž obdoba v dalších českých mincovnách nenalzáme.⁷⁾ Existence této soustavy založené na děleném vlastnictví výrobních prostředků, v po mnoho let 16. století největší z českých mincoven, ukazuje svázanost i tak velkého podniku, jakým byla na svou dobu kutnohorská mincovna, se současným ekonomickým systémem, v němž dělené vlastnictví výrobních prostředků nalzálo uplatnění i v jiných výrobních odvětvích.⁸⁾

Mezi množstvím zachovaného archivního materiálu k dějinám kutnohorské mincovny v 16. století se zachoval i pramen ojedinělé povahy k poznání změn vlastnických práv k minciřským lůnům a pregéřským stolicím. Je to „Kniha zápisů lůnů minciřských a stolic pregéřských spolu s zápisy na role na Rovni z nichžto plat ku chrámu sv. Václava přináležel“ jinak též označovaná jako „Knihy červené minciřův“ z let 1523 až 1727.⁹⁾ Kniha není pramenem neznámým. Použil ji při svém studiu a některé z jejích zápisů doslovně otiskl Em. Leminger a jeho prostřednictvím se stala pramenem i V. Husovi.¹⁰⁾ Celkový rozbor Knihy zápisů však zatím proveden nebyl, ačkoli je dnes nejucelenějším pramenem zachycujícím jmenně několik set osob, které se nějakým způsobem podílely na mincovní činnosti v Kutné Hoře.

Podle obsahu lze zápisy Knihy rozdělit do několika tematických celků: 1) zápisy vztahující se k lůnům minciřským a stolicím pregéřským, na jejichž základě můžeme odpovědět na otázky, kdo byl jejich majitelem, jak často se stávaly předmětem trhu, jaká byla jejich cena, jak tato cena byla placena, v jaké minci bylo placení požadováno, jaký zisk plynul majiteli z jejich vlastnictví, v jakých částkách byly zastavovány a jak dlužné částky, za něž byly zastaveny, byly spláceny; 2) zápisy o přijímání tzv. robenců do mincovny; 3) zápisy o ustanovení konšelů obce minciřů a pregéřů; 4) zápisy o držbě půdy a jejích zá-

⁷⁾ Příkladem takového rozporu je např. odpor obce minciřů a pregéřů proti snahám Ferdinanda I. o zahájení ražby tolarů v Kutné Hoře. Srv. V. Husa, l. c., str. 87 sl. — O počátcích této soustavy a jejím vývoji bližší výklad tamtéž, str. 77 sl.

⁸⁾ Srv. V. Husa, l. c., str. 95.

⁹⁾ Okresní archiv Kutná Hora, horní oddělení, karton č. 293. Dále cituji jen AKH, h. o., Kniha zápisů.

¹⁰⁾ Em. Leminger, l. c., str. 189. Z Knihy zápisů otiskl Leminger celkem 29 zápisů (Em. Leminger, l. c., str. 195—200).

stavách a prodeích a s tím související zápisy o poddaných obce minciřů a pregéřů.¹¹⁾ Poměrně značné časové rozpětí mezi prvním a posledním zápisem Knihy a množství zápisů v jednotlivých letech dovolují v některých případech cenná bližší srovnání, doplňující dosavadní celkové soudy o četné detaily, přičemž význam rozboru lze posuzovat jak z hlediska poznání dějin kutnohorské mincovny, tak z hlediska poznání sociálních poměrů městského obyvatelstva Kutné Hory, pro něž mincovna představovala pracovní příležitost i zdroj příjmů.

Vznik, vnější vzhled a vnitřní úprava Knihy. Kniha zápisů lůnů minciřských a stolic pregéřských vznikla v kanceláři obce minciřů a pregéřů jako pamětní kniha, do níž byly zapisovány zprávy o záležitostech celé obce, případně jednotlivých jejích členů. K zápisu majetko-právních smluv bylo třeba souhlasu konšelů obce, před kterými také smlouva byla uzavírána. Kniha není jedinou knihou vzniklou z činnosti kanceláře obce. Z jejích zápisů se dovídáme o existenci dalších dvou, tzv. Knihy žluté a register, přičemž není zřejmé, zda na sebe časově navazovaly nebo byly vedeny souběžně.¹²⁾ Podle některých zápisů se zdá, že skutečně existovaly souběžně, případně existovaly ještě některé další knihy, do nichž majetko-právní smlouvy byly zapisovány.

Kniha zápisů obsahuje celkem 222 foliovaných listů velikosti 32 × 21 cm. Zbývající menší část Knihy, která je nepopsána, není foliována. Podobně jako konec Knihy, také některé z foliovaných listů nejsou popsány.¹³⁾ Na prvních jedenácti listech je P. M. Veselským sestaven obsah. Byl dokončen roku 1878 a z této doby je i průběžné číselné foliování, kterým bylo nahrazeno původní označení listů písmeny a římskými číslicemi. Obsah je jedinou orientační pomůckou ke Knize. Je abecedně řazen podle začátečního písmene první v jednotlivých zápisech uváděné osoby. Kromě jména této osoby obsahuje ve struč-

¹¹⁾ Obci minciřů a pregéřů náležely v 16. století: ves Poličany, dvůr Kluky a zádušní stateček na Rovni. Poddaní obce museli slibovat „pánům konšelům věrnost, poddanost a pravé člověčenství“. Srv. Em. Leminger, l. c., str. 257; V. Husa, l. c., str. 82. — Pokud jde o výklad vzniku a vývoje i poslání obce minciřů a pregéřů odkazují na citované práce Em. Lemingera a V. Husy.

¹²⁾ O „Knihách žlutých minciřských“ se zmiňuje Em. Leminger (l. c., str. 194) a soudí, že nesahaly asi před rok 1500, neboť zápis, na které se odvolávají „Knihy červené...“, je datován k roku 1508 a je zapsán na fol. D 4. (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 150). Další odkaz na tzv. Knihy žluté nalzáme v Knize zápisů na fol. 117 b v kupní smlouvě mezi Ondřejem šmejdiřem a Vavřincem Růže z Sionu. — O existenci register svědčí zápisy z r. 1524 (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 43 b) a z r. 1540 (tamtéž, fol. 76). — Ve století 17. byly pak založeny ještě Knihy nové (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 148: poznámka: „Tento zápis jest přenesen na p. Jana Skřivana list 47 A 38 do knih nových 4. Aprilis léta 1651“).

¹³⁾ Popsány nejsou listy 12—37, 38b, 166b, 168—170, 172—174, 175b—177, 181, 185 až 188a, 189b—190, 191b, 192b, 212b, 217, 219, 221—222. — Některé odkazy v zápisech na původní označení listů písmeny a římskými číslicemi se zcela neshodují. V původním číslování chybí fol. 3—6, což přirozeně zkresluje zachycení posloupnosti držitelů lůnů a stolic (např. v případě lůnu Jakuba Bzeneckého — fol. 129b), a také fol. A 21, na něž se odkazuje v zápise z r. 1596 (fol. 138), v Knize zápisů chybí.

ném regestu jméno věřitele, dlužníka, prodávajícího nebo kupujícího, někdy i výši např. dlužné částky, letopočet a příslušné nové folio.

Vazba Knihy není původní. Dřevěné desky jsou potaženy zhnědlou teletinou nebo hovězinou a jsou na několika místech mírně poškozeny. Uprostřed kolem celé Knihy je pás se sponou, kterou se Kniha uzavírala.

Zápisy v Knize začínají přísahou konšelů a rychtáře, jež je psána samostatně bez bližšího časového označení.¹⁴⁾ První datované zápisy jsou z roku 1523 a během zbývajících let 16. století pokračují nepřetržitě s výjimkou let 1554, 1576, 1579, 1582, 1583, 1585, 1589, 1591, 1592 a 1597, kdy do knihy nebylo zapisováno. Z prvního desetiletí 17. století neznáme zápisy z let 1605 a 1608 a dále pak pokračují zápisy v nepravidelných časových intervalech a jejich obsah se stále častěji vztahuje k držbě půdy a platům z ní.

Počet zápisů v jednotlivých letech 16. století se nápadně odlišuje v první a v druhé polovině tohoto století, nebo přesněji v letech 1523 až 1540 a v období 1541 až 1600. Zatímco v prvních sedmnácti letech počet ročně zapisovaných majetko-právních smluv klesl jen zřídka pod deset zápisů ročně, v letech po roce 1540 bylo jen výjimečně zapisováno častěji než desetkrát.¹⁵⁾ Souvislost tohoto rozdílu v počtu zápisů se změnami, kterými kutnohorská mincovna od čtyřicátých let 16. století procházela, se zdá být zcela prokazatelná. Nejprve zaražení tolaru v Kutné Hoře v roce 1543, které bylo panovníkem prosazeno, i když se jeho rozhodnutí setkávalo s odporem pracovníků, a tedy i vlastníků lúnů a stolic v mincovně, později ukončení ražby pražského groše roku 1547 a úpadek mincování v padesátých letech musely nutně ovlivnit význam majetku v mincovně a zájem o něj. Nelze však říci, že i v těchto letech se nenalezli jedinci, kteří se získáním vlastnických podílů snažili získat i podíl z ražby mince.

Zápisy v Knize tvoří odstavce, jichž je na každé straně zapsán rozdílný počet. Někdy však je zde zapsán jen zápis jediný, který v 17. a 18. století pokračuje i na další strany. Pokud smlouvy zápisem potvrzené byly splněny, zápisy jsou mřížovány a u mnohých jsou v pozdějších přípisech poznamenány jedno-

¹⁴⁾ AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 38.

¹⁵⁾ Počet zápisů v Knize zápisů v jednotlivých letech: 1523: 27; 1524: 22; 1525: 20; 1526: 20; 1527: 14; 1528: 15; 1529: 9; 1530: 17; 1531: 15; 1532: 12; 1533: 14; 1534: 13; 1535: 9; 1536: 10; 1537: 4; 1538: 9; 1539: 10; 1540: 16; 1541: 5; 1542: 3; 1543: 7; 1544: 5; 1545: 5; 1546: 6; 1547: 2; 1548: 7; 1549: 3; 1550: 9; 1551: 4; 1552: 12; 1553: 3; 1554: —; 1555: 3; 1556: 2; 1557: 1; 1558: 2; 1559: 4; 1560: 4; 1561: 8; 1562: 6; 1563: 3; 1564: 2; 1565: 12; 1566: 6; 1567: 2; 1568: 8; 1569: 5; 1570: 14; 1571: 3; 1572: 6; 1573: 9; 1574: 4; 1575: 4; 1576: —; 1577: 2; 1578: 7; 1579: —; 1580: 10; 1581: 14; 1582: —; 1583: —; 1584: 2; 1585: 1; 1586: 2; 1587: 1; 1588: 1; 1589: —; 1590: 1; 1591: —; 1592: —; 1593: 1; 1594: —; 1595: —; 1596: 9; 1597: 2; 1598: 1; 1599: 6; 1600: 10. Podle obsahu převládají v první polovině 16. století zápisy, v nichž jsou lúny nebo stolice zastavovány jako jistota za dlužné částky půjčené jejich majitelům. V druhé polovině století převažují zápisy o prodeji lúnů a stolic.

tlivé splátky i rok úplného splacení dlužných částek. Do Knihy bylo po celou dobu jejího trvání s jedinou výjimkou zapisováno česky. Písařských rukou se vystřídalo několik, avšak vždy je písmo úhledné a i zápisy mřížované nebo škrtnutá slova nejsou nikdy tak porušena, aby byla zcela nečitelná. Lze je spojovat s činností písařů Václava Hany, Jana Šterby, jinak zvaného Pistoris služebník, a Jana Bačetinského, kteří v 16. století působili jako písaři obce mincířů a pregéřů.¹⁶⁾

Převážná většina z celkového počtu více než pěti set zápisů z let 1523 až 1610 se vztahuje k vlastnictví lúnů a stolic, které jsou prodávány, zastavovány nebo dědicky postupovány, a dovolují tak v určité míře sestavit celkový přehled jejich majitelů pro celé toto téměř jedno století trvající období. Tento přehled vlastníků mincířských lúnů a pregéřských stolic je zároveň v řadě případů přehledem osob, které svými vlastními rukama vytvářely českou minci 16. století.

Koupě a prodeje lúnů mincířských. Během 16. století pokračovaly zprvu v poměrně značné míře obchody s mincířskými lúny a pregéřskými stolicemi. Mincířské lúny¹⁷⁾ a jejich díly se v letech 1523 až 1610 staly celkem 73krát předmětem trhu. Jak ukazují zápisy jednotlivých smluv, nejčastěji byly prodávány lúny celé, méně často jejich díly — polovina, čtvrtina a šestina. Co do počtu v jednom roce zapsaných smluv a tedy i prodaných a koupených lúnů vyniká rok 1524. V tomto roce bylo uzavřeno celkem 9 trhových smluv a prodejem změnilo své majitele během jediného roku osm a dva díly mincířských lúnů. Počítáme-li, že v kutnohorské mincovně bylo celkem 51 mincířských lúnů,¹⁸⁾ znamená to změnu vlastnictví plných 16 procent. O důvodech této poměrně značné výměny vlastníků lúnů, jejíž období v následujících letech bychom marně hledali, se v zápisech trhových smluv nedočítáme nic. Zdá se, že situace v kutnohorské mincovně na sklonku vlády Ludvíka Jagelonce byla patrně poznamenána některými dosud blíže nevysvětlenými jevy, jejichž odraz můžeme spatřovat jak v tomto značném prodeji mincířských lúnů, tak v zápisech o přijímání robenců v letech 1524 a 1525. Hledat vysvětlení těchto změn v souvislosti s opozičními hnutími, jež v době německé selské války propukla i v našich báňských střediscích, jak na to v případě značného počtu nově přijatých robenců roku 1525 hypoteticky upozornil V. Husa,¹⁹⁾ pokládám za ne zcela odůvodněné. Spíše to byly ekonomické jevy, které hrály rozhodující roli

¹⁶⁾ Srv. Em. Leminger, l. c., str. 192 a 329, kde podrobněji o Matouši Hanovi.

¹⁷⁾ O vzniku označení „lún“, o němž se nacházejí zmínky v pramenech od počátku 15. století, srv. V. Husa, l. c., str. 79 sl.; též Em. Leminger, l. c., str. 193 sl.

¹⁸⁾ AKH, h. o., 4110/III, zpráva úředníka mincovny královské komoře z 13. ledna 1597. Ve zprávě úředníků komoře z 19. dubna 1577 se udává 52 lúnů (tamtéž, kniha 16, fol. 521 sl.). — Srv. Em. Leminger, l. c., str. 231 a 269; V. Husa, l. c., str. 69, pozn. 26.

¹⁹⁾ Srv. V. Husa, l. c., str. 69, pozn. 26.

a ovlivňovaly činnost a prosperitu mincovny, určovaly její úkoly i zisk jednotlivých vlastníků výrobních prostředků v ní.²⁰⁾

Po vyvrcholení trhu s minciřskými lůny, s nímž se shledáváme v samých začátcích Knihy zápisů, v pozdějších letech se prodejem mění majitel většinou jednoho, dvou, tří lůnů ročně. V některých letech se dokonce ani v jediném případě nestal minciřský lůn předmětem trhu, pro nějž se od třicátých let stává charakteristické častější prodávání spíše částí minciřských lůnů než jejich celku.²¹⁾

Současně s touto změnou v předmětu trhu došlo i ke změně v placení při koupi minciřských lůnů. Zatímco do počátku třicátých let převažují koupě na splátky, později jsou tyto koupě spíše výjimkou. Okamžité placení hotovými penězi, které bylo požadavkem prodávajícího, vyplývalo mimo jiné ze změn ve výši cen minciřských lůnů, které proti dvacátým letům výrazně poklesly. Tak původní výše závdavku ve dvacátých letech byla mnohdy podstatně vyšší než celková suma placená v hotovosti ve zbývajících desetiletích 16. století. Kromě prvořadé skutečnosti, jakou bylo snížení cen, nelze vyloučit, že prodávající svým požadavkem platby v hotovosti se chtěl vyhnout případným nedorozuměním s kupujícím, která mohla vyplynout z klesajících výnosů z minciřských lůnů.²²⁾ Současně mu patrně šlo o okamžité získání značnější sumy peněz, které by bylo možné vložit do jiného podnikání (v mnoha případech vlastnictví lůnů bylo jen jedním ze zdrojů příjmů jejich majitelů), případně při měnících se kursech mincí je v podobě hrubé mince proměnit v tezaurované peníze.

Při prodeji minciřských lůnů na splátky se výše závdavku v letech 1523 až 1531 pohybovala mezi 30 až 74 procenty celkové ceny, přičemž závdavek se častěji rovnal částce nižší než byla její polovina²³⁾ Jednotlivé splátky placené po závdavku neklesly ani v jediném případě pod 10 kop grošů českých a jen výjimečně přesáhly hranici 15 kop. Výše těchto splátek spolu s vyší závdavku jsou prokazatelným svědectvím platebních schopností majitelů minciřských lůnů a dokreslují jejich sociální postavení v rámci městského obyvatelstva.

O celkových cenách minciřských lůnů i stolic pregéřských a jejich vývoji během 16. století přinesl mnohé doklady již Em. Leminger.²⁴⁾ Kniha zápisů lůnů minciřských a stolic pregéřských jeho celkem náhodně vybrané údaje

²⁰⁾ Pozornosti si zaslouží skutečnost, že pražské groše byly podle verkových register vybijeny právě roku 1524 (o 1. neděli postní) naposled v době vlády Ludvíka Jagelonce. Srv. J. Smolík, Pražské groše a jejich díly (1300—1547), Praha 1894, str. 49.

²¹⁾ Příkladem může být rok 1565, kdy je do Knihy zapisováno celkem 5 kupních smluv. Předmětem trhu byly v těchto případech: jednou minciřský lůn, dvakrát třetina lůnu a dvakrát polovina lůnu.

²²⁾ Dokladem snížení ceny prodávajícího lůnu v souvislosti s poklesem výnosu je doložka ve smlouvě mezi Davidem postřihačem a Jindřichem z Prácheň z roku 1546, podle které Jindřich z Prácheň slevil Davidovi 3 kopy gr. č. „z té příčiny, poněvadž na ten čas užitek lůnů minciřských velmi jsou sníženy“. AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 84.

²³⁾ Srv. dále jednotlivé údaje v příloze Prodeje a koupě lůnů minciřských, str. 90.

v mnohém doplňuje. Cena lůnů i stolic byla přímo závislá především na výnosu, který poskytovaly svým majitelům. Byla tedy bezprostředně svázána s činností mincovny a závisela na jejím rozsahu, přičemž nebyla rozhodující absolutní výše její produkce, ale nominálové složení ražených mincí, jak to lze pozorovat v rozdílech cen z období před a po zaražení tolaru v Kutné Hoře v roce 1543. Kromě tohoto rozhodujícího momentu působila na výši ceny nepochybně i řada dalších skutečností, které z vlastních zápisů nepoznááme, jako jsou např. příbuzenské vztahy aj. Příkladem v tomto směru může být již připomenutý rok 1524, kdy byly lůny prodávány v cenách od 99 do 130 kop. Podobně nepatrné rozdíly v cenách pozorujeme v letech 1525 až 1531, kdy jsou lůny prodávány za 129 a 130 kop. Krátce nato, v roce 1533, nastává první výrazný zlom v cenách lůnů. Tehdy poprvé, ale také natrvalo, klesá jejich cena pod 100 kop gr. č. O deset let později v roce 1543 v souvislosti s počátky ražby tolaru a pak v roce 1547, kdy je v kutnohorské mincovně ukončena ražba pražského groše, dochází k dalším podstatným snížením cen majetku v mincovně. Předznamenáním tohoto posledního snížení cen minciřských lůnů je již připomenutá doložka v kupní smlouvě mezi Davidem postřihačem a Jindřichem z Prácheň z roku 1546.²⁵⁾ I při podstatném snížení ve čtyřicátých letech, přece jen ceny nedosáhly ještě svého minima. To zaznamenáváme až v pozdějších desetiletích, kdy k získání minciřského lůnu stačí kupujícímu méně než 20 kop gr. č. Léta šedesátá a sedmdesátá znamenají v souvislosti se zvýšením mincovní produkce v Kutné Hoře i zvýšení cen minciřských lůnů, které se na konci sedmého desetiletí 16. století pohybují v rozmezí 30 až 33 kop gr. č. Poslední desetiletí 16. století a první desetiletí 17. století jsou charakterizována novým poklesem cen, který dosáhl svého nejnižšího bodu v roce 1610, kdy byl minciřský lůn prodáván za 5 kop gr. č.²⁶⁾

Všechny tyto cenové údaje jsou svědectvím o nominálních cenách minciřských lůnů. Při vyjádření jejich výše pomocí přepočtu v hodnotách váhy drahého kovu obsaženého v minci by jejich celkově klesající tendence byla ještě výraznější.²⁷⁾ Snížující se cena minciřských lůnů je zcela vysvětlitelná, uvážíme-li, že práce v mincovně byla přednostně orientována na ražbu tolaru, která představovala zhruba 80 procent její celkové produkce. Minciřské lůny v této době zdaleka nepřinášely užitek z dob ražby pražského groše.

²⁴⁾ Srv. Em. Leminger, l. c., str. 201. — Zde jsou uvedeny pro jednotlivá léta ceny: rok 1523 asi 130 kop gr.; 1534 75 kop gr.; 1550 12 kop gr.; 1574 30 kop gr.; 1604 10 kop gr.; 1610 5 kop gr. Pro období 1574—1600 Leminger soudí, že se cena udržela na 30 kopách.

²⁵⁾ Srv. shora uvedenou poznámku č. 22.

²⁶⁾ Srv. Em. Leminger, l. c., str. 201.

²⁷⁾ K otázce přepočtu cen a kursů mincí v Čechách v 16. století srv. nejnověji Em. Nohejlová-Prátová, A. Malá, L. Nemeškal, Z. Jelínek, Numismatické příspěvky ke studiu dějin cen a mezd údobí 1469—1615, Zápisky katedry čs. dějin VI, 1962, str. 45—102, kde jsou uvedeny i názory a výsledky staršího bádání.

Sečteme-li všechny mincířské lůny, jejichž kupní smlouvy z let 1523 až 1610 jsou zapsány v Knize zápisů, zjišťujeme, že během tohoto období bylo prodáno celkem 45 mincířských lůnů. Přitom některé z lůnů i z jejich částí byly prodávány několikrát, čímž se množství lůnů, jejichž vlastnictví se během 16. století změnilo přímým prodejem, poněkud snižuje.²⁸⁾ Vyloučíme-li možnost, že kromě Knihy zápisů existovaly ještě další možnosti zápisu kupních smluv, můžeme na základě zjištění celkového rozsahu trhu konstatovat, že část lůnů zůstávala v trvalém vlastnictví některých kutnohorských rodin, a to i tehdy, když zisk z jejich vlastnictví byl poměrně malý. Toto lze však konstatovat v řadě případů i tehdy, když nebudeme Knihu zápisů pokládat za jedinou, kam majetko-právní smlouvy bylo možné zapisovat.²⁹⁾

V souvislosti s cenami mincířských lůnů a s placením závdavku i jednotlivých splátek jsme se zmínili o tom, že Kniha zápisů dokresluje sociální postavení majitelů mincířských lůnů. Je nepochybné, že k poznání tohoto sociálního postavení by mnoho nového přinesl průzkum zachovaných kutnohorských městských knih, který zatím nebyl z tohoto hlediska proveden, který však také přesahuje rámec našeho rozboru. Spokojíme-li se s údaji vlastní Knihy zápisů, můžeme u 39 osob, jež jsou v 73 smlouvách o prodejích a koupích mincířských lůnů označeny pomocí zaměstnání, pokládat toto označení za odpovídající činnosti prodávajícího nebo kupujícího.³⁰⁾ Mezi kupujícími zjišťujeme osoby označené jako mincíř, zámečnick, šmejdiř, postřihač, tkadlec, provazník, vačkář, bednář, truhlář, lojovník, krejčí, kožišník, úředník. Šlo tedy o příslušníky různých výrobních odvětví a zaměstnání, sociálně rozdílných, kteří se ucházeli o zisk z ražby mince. Podobně pomocí zaměstnání jsou označeni i někteří z prodávajících (mincíř, zlatník, zámečnick, truhlář, šenkýř, písař). Většina z prodávajících je však označena skutečnými příjmeními. Tento rozdíl v počtu kupujících a prodávajících, kteří jsou označeni pomocí zaměstnání, by mohl naznačovat, že od druhého desetiletí 16. století, spíše však ještě později, se o získání mincířských lůnů, a tím podílu na ražbě mince, ucházeli příslušníci řemeslnických vrstev ve městě častěji než dříve. Snížením cen lůnů byl těmto vrstvám jejich nákup přirozeně usnadňován, podobně jako snížením jejich výnosu, byly vytvářeny podmínky pro dosavadní majitele, aby se jich vzdávali bez pocitu

²⁸⁾ Příkladem takového dvojího prodeje jsou např. kupní smlouvy mezi Rafelem prenerem a jeho švagrem Martinem z let 1524 a 1526 (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 45b, 49) nebo smlouvy Jindřicha z Prácheňan s Václavem prenerem o koupi a s Davidem postřihačem o prodeji poloviny mincířského lůnu z roku 1545 (tamtéž, fol. 84).

²⁹⁾ Blíže k tomu srv. v příloze uvedené Prodeje a koupě lůnů mincířských, str. 90

³⁰⁾ O průkaznosti skutečného zaměstnání podle označení u jména srv. dnes již bohatou literaturu o sociální struktuře českých měst 16. století, především práce vycházející z rozboru knih a rejstříků městské dávky (např. F. Kavka, Majetková, sociální a třídní struktura českých měst v první polovině 16. století ve světle knih a rejstříků městské dávky, Sborník historický VI, Praha 1959, str. 253—294, kde je i citována další literatura).

přílišné ztráty. Činili tak, třebaže vlastnictví lůnů, jak ukazuje jejich dědičná držba v některých rodinách, představovalo určité společenské postavení ve městě. Po této stránce zůstává do jisté míry opět záhadou rok 1524, kdy lůny prodaly osoby, které svým jménem i činností byly po dlouhá léta spjaty s kutnohorskou mincovnou. Šlo patrně o osoby, v jejichž vlastnictví bylo více lůnů a v nejisté době jejich část za poměrně značné sumy peněz prodaly.³¹⁾ Při nedostatku zpráv o vlastnictví lůnů před rokem 1523 je však stěží možno v tomto případě jednoznačně odpovědět.

Již několikrát jsme upozornili na souvislost mezi cenami mincířských lůnů a užitkem, který z jejich vlastnictví plynul jejich majitelům. I když v Knize zápisů nenalzáme v tomto směru mnoho zpráv, přece jen si na jejich základě můžeme učinit přesnější obraz než poskytují některé zprávy o výnosu lůnů publikované Em. Lemingerem.³²⁾ Zápisy o příjmu z lůnů informují o jejich výnosech v letech 1533 až 1543, 1562, 1563, 1580 a podle jiného pramene je možné je doplnit údajem z roku 1597. Jsou tedy odrazem situace v různých obdobích činnosti kutnohorské mincovny, kdy ražba mince v ní procházela změnami, projevujícími se ražbou odlišných mincovních nominálů.

Před zahájením ražby tolaru byly ročně vypláceny z jednoho lůnu tyto užítky:

rok 1533 7 kop 21 gr. č.
rok 1534 8 kop
rok 1535 10 kop 42 gr. č.
rok 1536 9 kop 23 gr. č.
rok 1537 10 kop 5 gr. č.
rok 1538 10 kop 40 gr. č.

rok 1539 9 kop 46 gr. č.
rok 1540 7 kop 27 gr. č.
rok 1541 9 kop 49 gr. č.
rok 1542 7 kop 10 gr. č.
rok 1543 7 kop

celkem 97 kop 23 gr. č., tj. průměrně ročně 8 kop 51 gr. č.³³⁾

Od těchto částek vyplácených majitelům lůnů ve třicátých a čtyřicátých letech se příliš neliší jejich zisky z počátku let šedesátých, kdy příjem Erharta Doupovce z Doupova z lůnu od Lukáše Labušky činil od neděle Vocem Jucundi 1562 do neděle Miserere 1563, tedy za 76 týdnů 12 kop 26 gr. č.³⁴⁾ Tato jistá shoda ve výši vyplácených užítků by ukazovala na shodu v rozsahu mincovní činnosti v Kutné Hoře v obou časově poměrně vzdálených obdobích. Čísla o množství vyražených mincí v těchto letech však zatím nejsou známa, a tak toto konstatování shody je možno pokládat za pouhou hypotézu, i když poměrně dosti pravděpodobnou. Zjištěná shoda výnosu je však v rozporu se současně stanovenými cenami při prodejích mincířských lůnů, které jsou ve třicátých a na

³¹⁾ Srv. přílohu Prodeje a koupě lůnů mincířských, str. 90

³²⁾ Srv. Em. Leminger, l. c., str. 231.

³³⁾ AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 63b.

³⁴⁾ Tamtéž, fol. 103b; též Em. Leminger, l. c., str. 231.

počátku čtyřicátých let podstatně vyšší než na počátku let šedesátých. Zdá se, že na jejich tvorbu působily kromě závislosti na užitku a na některých dalších okolnostech, o nichž jsme se již zmínili, i obecné tendence ve vztazích mezi králem, jenž se snažil co nejvíce omezit práva obce minciřů a pregěří, a členy této obce. Koupí minciřského lůnu totiž jeho majitel nezískával jen užitek z něj, ale i určitá práva, která mu zajišťovala i určité společenské postavení. Stanovená cena lůnu byla proto patrně i výrazem rozsahu těchto práv.

Příjmy z lůnů v letech 1579, 1580 a 1597 byly podstatně nižší než v právě vzpomínaných letech z první a počátku druhé poloviny 16. století. V roce 1580 bylo vyplaceno na užitečích z jednoho lůnu za rok 1579 a 1580 až do neděle Dicit II. 6 kop 45 gr. č.³⁵⁾ Roku 1597 bylo v týdnech Adorate II., Circumdederunt a Exurge vyplaceno za zmincování 835 hřiven na toлары, 112 ½ hřivny na bílé groše, 119 ½ hřivny na malé groše a 103 hřiven na bílé peníze obci minciřů a pregěří 37 kop 40 gr. 5 d.³⁶⁾ Po rozdělení této částky v poměru 2:1 mezi minciři a pregěři, bylo minciřským knapům (vlastníkům lůnů) vyplaceno 2 kopy 7 gr. 3 d., tj. něco málo více než 2 groše na jeden lůn. V porovnání s částkou, která byla současně vyplacena minciřům (21 kop 9 gr. — d.) se ukazuje podstatný rozdíl proti letům dřívějším, kdy v užitku z lůnu byla zahrnuta i odměna vlastníku lůnu za jím skutečně odvedenou práci při ražbě mince. S postupem času se však vlastníci lůnů účastnili vlastní práce v mincovně stále méně a rozhodující se pro ražbu mince stávala práce osob bez vlastnických práv v mincovně. Pokud jde o příjmy těchto pracovníků za práci ve šmitnách a jejich poměr k bezpracným ziskům vlastníků minciřských lůnů, zdá se, že nedocházelo k výrazným rozdílům, které by hrozily přerůst v otevřený spor, podobný sporu pracovníků ražebny (preghausu) s majiteli pregěřských stolic.³⁷⁾

Celkově podle zpráv Knihy zápisů o výši vyplacených užiteků z minciřských lůnů můžeme konstatovat, že investice při nákupu lůnů byla pro kupujícího výnosná a to patrně až do osmdesátých let 16. století, kdy důchod z jejich vlastnictví plynoucí se rovnal nejméně 10 procentnímu legálnímu úroku z peněžních půjček.³⁸⁾ Přitom na rozdíl výše cen a užitku jsme již poukázali.

Minciřské lůny se však nestávaly jen předmětem prodeje a koupě, případně dědictví. Jako druh nemovitého majetku byly často v případě nutnosti a finanční potřeby svými majiteli jako dlužníky zastavovány. Zástavy lůnů byly patrně pro věřitele výhodnější než zástavy ostatního nemovitého majetku, neboť v případě nedodržení smlouvy dlužníkem, měl věřitel právo brát z lůnu nebo z jeho části užitek až do úplného zaplacení dluhu. Podle jednotlivých zápisů bylo nedodržení smluv ze strany dlužníků poměrně časté a nechybí případy, že dlužná částka byla splácena až po několika letech, ač původně

³⁵⁾ Tamtéž, fol. 128.

³⁶⁾ Em. Leminger, l. c., str. 231.

³⁷⁾ K tomu blíže Em. Leminger, l. c., str. 232 sl.; též V. Husa, l. c., str. 90.

³⁸⁾ Tento soud vyslovil V. Husa, l. c., str. 80, pozn. 46 a rozbor ukazuje, že oprávněně.

její splacení bylo podle smlouvy požadováno již v průběhu běžného roku, kdy smlouva byla zapisována, nebo v určitém kratším časovém období nepřesahujícím obvykle jeden rok ode dne zápisu. Toto prodlužování doby splatnosti by nasvědčovalo tomu, že platební schopnost dlužníků, vlastníků minciřských lůnů, nebyla příliš velká, případně, že vzhledem k nejistotě příjmu z lůnů, raději užitek přenechávali věřitelům za okamžitý zisk větší hotovosti. V některých případech pak půjčka byla prvním krokem i k nucenému prodeji lůnu.³⁹⁾ Stalo se tak v případě, kdy dlužník byl sice majitelem lůnu, ale kromě nového dluhu musel splácet další svůj dluh, vyplývající z nezaplacení celkové částky za nákup lůnu. Toto zastavování lůnů, pomalé splácení půjček i nucený prodej ukazují, že ani osoby účastníci se práce v mincovně a podílející se svým dílem na výsledcích její činnosti nevladnily větší peněžní hotovosti. Tento nedostatek hotových peněz u většiny obyvatelstva byl pro 16. století charakteristický. To ukazují konečně zápisy inventářů zemřelých měšťanů, kde celkové hotovosti jsou v mnoha případech až nápadně nízké, i nálezy mincí, které i při značném množství zachovaných mincí představují celkem nízkou reálnou hodnotu.⁴⁰⁾

Pokud jde o částky, které byly jednotlivým majitelům lůnů půjčovány a za něž byly lůny nebo jejich části zastavovány, pozorujeme v jejich výši obdobné změny jako v cenách lůnů. I když značně kolísají i ony odrážejí i změny v kutnohorské mincovně před a po roce 1543. Jestliže před tímto rokem není výjimkou zastavování lůnů za půjčky ve výši 50 i více kop gr. č., po tomto roce jsou nejvyššími částkami za něž byly lůny zastaveny 27 kop a 20 kop, přičemž nechybí případy, kdy části lůnů jsou dávány do zástavy i při půjčkách nižších než 10 kop gr. č.⁴¹⁾

³⁹⁾ Příkladem takového nuceného prodeje jsou např. zápisy z roku 1526, kdy Matouš zámečník potvrzuje, že je dlužen Janovi Bártovu 30 kop gr. č. Dluh má zaplatit na sv. Jiří po tomto zápise a jistotu činí na lůnu svém minciřském. K zápisu je doložka: Pan Matouš zámečník pustil a odevzdal se lůnu panu Janovi Bártovu. Pan Jan dodal panu Matoušovi 30 kop gr. č. hotových a jakož ještě pozůstává za ten lůn sirotkům nebožtíka Machka z Rybného trhu dluhu spravedlivého 75 kop gr. č., týž pan Jan dal také hned pánům poručníkům 20 kop gr. č. (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 49). Podobně smlouva Adama Chotusického a Kateřiny manželky jeho s Václavem z Hloušek, poslem pánů minciřů (tamtéž, fol. 71b), nebo zápisy z roku 1581 o dluhu Štěpána minciře z Hloušek Řehořovi Vodičkovi a koupí Řehoře Vodičky (tamtéž, fol. 128b—129).

⁴⁰⁾ Pokud jde o hodnocení nálezů mincí z hlediska jejich skutečné reálné hodnoty je ovšem třeba vzít v úvahu, že při jejich odkrytí jsou to většinou velké nominály, které nálezce zpravidla neodevzdá k odbornému zpracování. To podstatně ovlivňuje jejich hodnocení i případné výsledky, k nimž by bádání dospělo bez důkladného kritického rozboru každého nálezu celku. Srv. Em. Nohejlová-Prátová, Předmluva k I. dílu, Nálezy mincí v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Praha 1955, str. 5—26, kde je uvedena i další literatura k problematice studia nálezů mincí.

⁴¹⁾ Např. roku 1565 Anna Vokačka, dcera neb. Straky z Tanmarku, se přiznává, že zastavila díl lůnu minciřského ve 3 kopách gr. č. (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 104b). Dále srv. zápisy z roku 1580.

Při splácení dluhu si podle textu smluv věřitelé vymínají splacení dlužných částek hotovými penězi a ničím jiným a v některých případech v mincích v zemi berných rázu pražského nebo ve stejné minci, v jaké peníze půjčili. Tato ustanovení sama o sobě naznačují, že věřitelé si byli při půjčce vědomi špatného finančního postavení svých dlužníků, kteří se patrně snažili uhradit svůj dluh jiným způsobem než hotovými penězi, i složité situace v oběhu mince, kdy by jim půjčená plnohodnotná mince jim mohla být vrácena v minci méně hodnotné, případně v minci v zemi neberné.⁴²⁾ Z výše půjček a z počtu osob, které se stávají věřiteli, lze usuzovat, že se v Kutné Hoře nevyskytla osoba, která by se pomocí půjčování peněz vlastníkům minciřských lúnů snažila získat větší majetek v mincovně, i když jsou známy případy vlastnictví několika lúnů, o jejichž získání však smlouvy Knihy zápisů nezaznamenávají nic bližšího.⁴³⁾

Koupě a prodeje stolic pregéřských. To, co jsme právě uvedli o prodeji a koupích minciřských lúnů i o některých otázkách souvisejících s jejich vlastnictvím, platí do jisté míry i o prodeji a koupích stolic pregéřských.⁴⁴⁾ Vzhledem k jejich polovičnímu počtu (26 stolic) se však zápisy o nich vyskytují v Knize méně často než zápisy o lúnech minciřských. Proto mnohé, co bylo možné v případě minciřských lúnů doložit řadou zpráv, lze v případě pregéřských stolic připomenout jen ojedinelým údajem.

Celkem se stolice pregéřské a jejich díly staly během období let 1523 až

⁴²⁾ AKH, h. o., *Knihy zápisů*, fol. 121: rok 1575: Štěpán minciř z Hloušek přiznání učinil, že jest zastavil třetí díl lúnu svého Jakubovi Holickému z Tarmarku jmenovitě v 5 kopách gr. č. Přitom toto je vymíněno od obojí strany: Když by přes rok na den sv. Jiří k vejplatě přišlo, tehdy Štěpán Jakubovi Holickému nebo budoucím jeho povinen bude 5 kop gr. č. složití a voplatiti, a to na tolařích zdejších mince dobré, jakož od Jakuba Štěpánovi taková mince jest půjčena. — K tomu srv. J. Janáček, *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955, str. 277, případně zápisy o půjčkách lounského měšťana Jana Zákostelského, na něž upozornil J. Petráň, *K problémům tzv. „cenové revoluce“ ve střední Evropě*, Num. sbor. VIII, 1964, str. 60, pozn. 44. Jejich publikaci připravil k tisku J. Honc, *Hospodářské záznamy, zemědělská výroba a prodeje přebytků Jana Zákostelského v Lounech v letech 1553—1574*, *Prameny historie zemědělství a lesnictví* 7, Praha 1963, 174 str. — O neberné minci v souvislosti se studiem nálezů mincí srv. nejnověji L. Nemeškal, *K struktuře oběživa v letech 1500—1530 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, *Rozbor nálezů mincí*, Num. sbor. VII, 1962, str. 193—214. — Srv. též E. Šimek, *Nálezy mincí v českých zemích z let 1540—50*, Num. listy XIX, 1964, str. 33—39.

⁴³⁾ Srv. AKH, h. o., *Knihy zápisů*, fol. 111—111b, kde je zápis o dělení statku po Bohuslavovi od Slonů, po němž pozůstaly ve šmitně na Vlašském dvoře dva lúny. Dva lúny osedla roku 1550 také Dorota Porybná po svém manželovi Bohuslavu Porybném (tamtéž, fol. 93) a roku 1581 Kašpar Fifek odevzdává své dceři Anně dva a půl lúnu (jeden po Lidmíle Hanové) druhý po Dorotě Raffaelové a půl lúnu od Matěje Supa) a dvě stolice pregéřské v zástavě od Valenty Pycky (tamtéž, fol. 130b). Srv. též Em. Leminger, l. c., str. 199, zápis k roku 1540, v němž se Jan ze Skalice vzdává všeho užítka ze tří stolic pregéřských bez půl čtvrti stolice.

⁴⁴⁾ Označení „pregéřská stolice“ se vžilo místo označení „pregéřský lún“ v 2. polovině 15. století. Nejstarší doklad o užití tohoto termínu je z roku 1472. — Srv. V. Husa, l. c., str. 80; Em. Leminger, *Dodatky*, str. 36.

1610 33krát předmětem trhu. S výjimkou jediného případu, koupě Václava Kasalického od Zikmunda Škorničky v roce 1566,⁴⁵⁾ nesetkáváme se v kupních smlouvách s prodejem celé pregéřské stolice. Prodávány jsou pouze jejich díly, polovina, čtvrtina až dvanáctina a šestnáctina. Několikrát prodej těchto částí je rovněž, podobně jako prodej celé stolice, výjimkou. Zdá se, že majitelé vlastnických práv v ražbě se snažili mnohem více o jejich uchování než jejich majitelé ve šmitnách. Rozdílný podíl na užítcích při ražbě mince, jak se jeví ze zápisu z roku 1597, ukazuje, že vlastnictví pregéřských stolic bylo pro jejich majitele daleko větším zdrojem příjmu než vlastnictví minciřských lúnů, a to i v době, kdy se tito majitelé na práci v mincovně nepodíleli.

Jestliže při prodeji a koupích minciřských lúnů bylo možné z vlastních zápisů Knihy zjistit podle označení kupující nebo prodávající osoby jménem zaměstnání sociální postavení této osoby a vyslovit domněnku o zvyšujícím se zájmu řemeslnických vrstev o vlastnictví majetku v mincovně, zápisy o prodeji stolic pregéřských vyslovení podobného soudu nedovolují. Jejich vlastnictví zůstávalo i v 16. století vyhrazeno jen určité skupině kutnohorských obyvatel, která byla dědičně s tímto vlastnictvím spjata. Pozorujeme to na příkladu Mikuláše kramáře, Martina Křivoláčka, Jiříka Libotovského, Magdalény Šatné, Jiříka Jakoubka, Buriana Vrbíka, jejichž jména se v zápisech o prodeji a koupích stolic pregéřských vyskytují častěji než jednou. Podobně by bylo možno jmenovat řadu dalších osob, které jen zřídka jsou blíže označeny jménem zaměstnání.⁴⁶⁾

Poloviční počet pregéřských stolic v mincovně nezůstal bez vlivu na jejich ceny v porovnání s cenami minciřských lúnů. Em. Leminger uvádí k roku 1523 cenu 400 kop gr. č. a soudí, že na této výši se cena pregéřské stolice udržela až do roku 1536, od kdy nastává její pokles, vrcholící v roce 1552. Tehdy měla být pregéřská stolice prodána za 26 kop gr. č. a ještě roku 1559 za ni nebylo majiteli vyplaceno více než něco okolo 30 kop. Potom se její cena pomalu zvyšovala asi na 40 kop, aby znovu a trvale poklesla od roku 1597.⁴⁷⁾ Třiatřicet cenových údajů Knihy zápisů celkově potvrzuje tuto Lemingerem vyjádřenou výrazně sestupnou tendenci cen pregéřských stolic. Zároveň však tyto údaje ukazují u shodného předmětu trhu podivuhodnou variabilitu cen v jednotlivých letech. Především, podobně jako u cen minciřských lúnů, byla nepochybně čtyřicátá léta, z nichž však právě postrádáme bližší údaje, jež by bezprostředně odrážely změny v ražbě nominálů roku 1543 a 1547. Cenová křivka Lemingerova na rozdíl od těchto zápisů nezachycuje cenový vrchol v druhé polovině 16. století, který několikrát přesáhl hranici 40 kop gr. č. Vzhledem k rozdílnosti celkových vypočtených cen stolic nelze se zcela jednoznačně vyslovit k názoru

⁴⁵⁾ AKH, h. o., fol. 107b.

⁴⁶⁾ Srv. přílohu *Prodeje a koupě stolic pregéřských*, str. 96

⁴⁷⁾ Em. Leminger, l. c., str. 201.

o poněkud opožděném poklesu cen pregéřských stolic v poměru k cenám mincířských lúnů.⁴⁸⁾

Požadované částky za prodej pregéřských stolic byly kupujícími s výjimkou šesti případů placeny hotově. I tuto skutečnost při vyšších cenách pregéřských stolic je možné pokládat za doklad lepšího sociálního postavení jejich majitelů než majitelů mincířských lúnů. V případech, kdy stolice byla prodávána na splátky představoval závdavek rozdílnou část celkové ceny: 23,8; 46; 50,3; 64; 66 a 80,4 procenta.

Jistě by bylo zajímavé zjistit, jaké užítky plynuly z vlastnictví stolic osobám, které byly ochotny investovat na jejich získání poměrně značné finanční prostředky. Bohužel v tomto směru ani rozbor Knihy zápisů nepřináší nová zjištění.⁴⁹⁾ Pokud se v ojedinělých případech píše o vyplácení užiteků, je jejich výplata spojována buď se současnou výplatou užiteků z lúnu, nebo jde o výplatu užitku z části stolice bez bližšího označení velikosti této části.⁵⁰⁾ Nejjasnější se proto zdá být již připomenutý doklad z roku 1597, kdy za tři týdny přijali pregéři 12 kop 42 gr. 2 d., z čehož vlastníkům stolic připadlo 4 kopy 53 gr. 2 d., tj. více než jedna třetina, což nápadně kontrastuje s podílem vlastníků mincířských lúnů, který se rovnal zhruba deseti procentům z celkové částky vyplácené mincířům.⁵¹⁾ Tento značný podíl vlastníků pregéřských stolic však nektrastoval jen s podílem vlastníků mincířských lúnů, ale, a to se ukázalo být závažnější, i s podílem pregéřů samých, kteří vlastně vykonávali práci, jež původně byla bezprostředně spjata s vlastnickými podíly v ražebně.⁵²⁾

*

Zápisy o prodejkách a koupích lúnů mincířských a stolic pregéřských, o jejich zastavování, dědictví, o užitečích, které z jejich vlastnictví majitelům plynuly, jsou zprávami o plnoprávných členech svérázné kutnohorské organizace obce

⁴⁸⁾ Tamtéž.

⁴⁹⁾ Srv. Em. Leminger, I. c., str. 232. — Bližší údaj známe jen z roku 1562 a 1563, kdy Erhard Doupovec z Doupova přijal od Jana Nešpora 1 kopy 22 gr. č. na místě paní Mariany z osmého dílu stolice pregéřské (neděle Quasimodo 1562 — neděle Inclina 1563). AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 103b. Srv. též v přehledu vlastníků stolic pregéřských uvedené doklady pro léta 1547 až 1552 (čís. 23, zápis z r. 1546, fol. 83b).

⁵⁰⁾ Pan Jan Mitas z Litoměřic s Reginou manželkou svou i na místě sirotek svých, přijali 12 kop 26 gr. ze dvou dílů lúnu mincířského a z dílu stolice od p. Ludvíka Labušky z užiteků příšlých od léta 1557 do léta 1562 (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 101). — Mariana z Chocevic nařízená poručnice nad sirotky Řehoře z Chocevic bratra jejího, užítky z náležitých stolic od započetí léta 1570 neděle Esto mihi do neděle Vocem 1574, kterých se sběhlo 20 kop 35 gr. 4d, a obzvláště tolikéž, co jest se kolivěk z lúnů až do toho času sběhlo všecko k sobě přijala (tamtéž, fol. 123).

⁵¹⁾ Srv. výše str. 50 a Em. Leminger, I. c., str. 231.

⁵²⁾ O měnicím se postavení vlastníků stolic a dělníků pregéřských i o jejich sporech srv. blíže Em. Leminger, I. c., str. 232 sl. a V. Husa, I. c., str. 91 sl.

mincířů a pregéřů. Seřazením těchto zápisů lze sestavit celkem nepřerušenu řadu vzájemně navazujících vlastnických vztahů především k mincířským lúnům, kterou připojujeme ve zvláštní příloze. Práce v mincovně však nebyla a také ani nemohla být založena jen na účasti vlastníků lúnů a stolic při ražbě mince, neboť tato účast se omezovala mnohdy jen na přijímání užiteků bez skutečné práce. Byly proto s činností mincovny pracovně svázány i četné další osoby — skupina tzv. robenců, kteří byli — i když podřízenými — členy obce mincířů a pregéřů, a ostatní pracovníci.⁵³⁾ Zatímco o skupině těchto posledně uvedených zaměstnanců mincovny Kniha zápisů nepřináší svědectví, obsahuje četné zápisy o přijímání robenců na dílo královské, které jsme vzhledem k jejich počtu označili za druhý z tematických okruhů této Knihy.

Přijímání robenců do mincovny. Způsob přijímání robenců a jejich podíl na práci v mincovně jsou z dosavadní literatury známé.⁵⁴⁾ Méně známé je již v kterých letech a v jakém počtu byli robenci přijímáni. Podle Knihy zápisů byli přijímáni během 16. století celkem třinákrát v letech 1523, 1524, 1525, 1534, 1548, 1548/49, 1549, 1552, 1562, 1568, 1581, 1584 a 1597. Počet přijatých robenců v jednotlivých letech se podstatně lišil. Značně vysoký byl v letech 1524, 1525, 1534 a 1562, kdy bylo přijímáno 33, 69, 35 a 22 robenců. V ostatních letech se jejich počet pohyboval od 4 do 10 pracovníků. Jestliže počet nově přijatých dělníků v roce 1562 je vysvětlitelný počátkem ražby zlatníku a jeho dílů, případně zvyšující se těžbou kutnohorských dolů, a tím očekávaným rozmachem kutnohorského mincovnictví,⁵⁵⁾ přijímání ve dvacátých letech a v letech třicátých nelze zatím blíže vyložit. Zajímavé však je, že i v přijímání robenců, podobně jako při prodeji mincířských lúnů se poněkud zvláštním jeví rok 1524.

Ze zápisů z dvacátých a třicátých let není zcela jasné, kteří z robenců byli přijati na dílo mincířské a kteří na dílo pregéřské. Teprve v pozdějších letech je toto možno s určitostí říci a analogicky lze usuzovat o vzájemném početním poměru mezi robenci ve starších desetiletích. Roku 1548 jsou z pěti přijatých robenců čtyři určeni do ražebny a jeden do šmitny. Podle zápisu z přelomu let 1548/49 je do ražebny přijato všech šest přijímaných robenců a podobně je

⁵³⁾ Pojem robenc jako označení střední kategorie mladých pracovníků mezi učedníky a tovaryši se nejednou vyskytuje v pramenech 15. a 16. století. Srv. Z. Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a 15. století, Praha 1906, str. 728 a V. Husa, I. c., str. 66, pozn. 18. V. Husa soudí, že v Kutné Hoře v mincovně tak byli označováni jednak mladší dělníci, jednak všichni námezdně pracující (kvalifikovaní) dělníci. Podle Knihy zápisů je toto označení spíše platné jen pro mladé dělníky, přijímané do učení.

⁵⁴⁾ Srv. Em. Leminger, I. c., str. 188 sl.

⁵⁵⁾ Srv. J. Kořan, Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském, Praha 1950, str. 86. Blíže se otázkou dodávek stříbra do kutnohorské mincovny v 2. polovině 16. století zabýváme v jedné z kapitol své připravované větší práce o měnové a mincovní problematice tohoto období.

tomu i ve letech 1549 a 1552, kdy všichni nově přijatí mladí dělníci jsou určeni na práce pregéřské (celkem šlo o devět pracovníků, čtyři v roce 1549 a pět v roce 1552). Od roku 1562 pak převažuje přijímání robenců s určením na práci do šmiten. V roce 1562 z 22 přijímaných robenců je třináct určeno na dílo pregéřské a v letech 1568, 1581, 1584 a 1597 jsou z celkového počtu třiceti pracovníků pouze dva přijati do ražebny.

Celkově bylo ve třinácti shora uvedených letech přijato do kutnohorské mincovny 209 robenců, z toho polovina na sklonku vlády Ludvíka Jagelonce. Z toho lze usuzovat, že prací robenců nebyly zdaleka splněny všechny požadavky, které ražba mince na pracovníky mincovny kladla. Znamená to, že k tomu, aby ražba mince zdárně probíhala museli přispět svou prací i vlastníci lůnů a stolic i další pracovníci. Není sporu o tom, že mezi vlastníky lůnů a stolic, robenci a dalšími pracovníky docházelo ke sporům. Zdá se však, že hlavní nebyl rozpor mezi vlastníky a robenci, tedy mezi členy obce mincířů a pregěřů, ale mezi vlastníky a dalšími pracovníky, který byl, jak jsme již poukázali, zvláště opodstatněný v případě pregěřů a přerostl v otevřený odpor.⁵⁶⁾

Mezi přijímanými robenci, za něž bylo nutno ručit majetkem 50 hřiven stříbra, byli často i příslušníci předních kutnohorských rodin, které se větší nebo menší měrou podílely na vlastnictví lůnů a stolic v mincovně. I když obec mincířů a pregěřů mohla podle V. Husy plnit svou funkci, zaměřenou k zajištění účasti na výrobě především členům rodin usedlých mincířských a pregěřských knapů a k udržení vztahů patriarchalismu a feudální poslušnosti mezi zaměstnanci, jen za předpokladu, že většina robenců měla jistotu, že se z nich dříve nebo později stanou plnoprávní knapi, přece nelze říci, že po ztrátě této jistoty by došlo k hnutí odporu ze strany robenců.⁵⁷⁾ Hnutí zaměstnanců ražebny koncem 16. století totiž nelze podle Knihy zápisů spojovat s odporem robenců. To ukazují i podpisy na stížnosti pregěřských dělníků ze dne 25. března 1596, kde mezi osmi jmeny nenalzáme jediné jméno robence.⁵⁸⁾ Ostatně z tohoto roku a podobně i z několika let předcházejících nemáme jakékoli zmínky o přijímání robenců do ražebny. Přitom se nezdá pravděpodobné, že by právě koncem 16. století byla založena nová kniha, kam by bylo přijímání robenců zapisováno. Z hlediska obce mincířů a pregěřů lze pokládat tyto zápisy za jistý druh pamětních zápisů podobných zápisům o sázení konšelů mincířských a pregěřských, které jsou v Knize zápisů patrně zachovány v úplnosti. Není proto důvodu se domnívat, že při jiných pamětních zápisech by tato úplnost nebyla zachována.

⁵⁶⁾ Srv. výše pozn. č. 52 a v ní citované práce Em. Lemingera a V. Husy.

⁵⁷⁾ Srv. V. Husa, l. c., str. 91.

⁵⁸⁾ Srv. Em. Leminger, l. c., str. 234. Jedinou souvislost ve jméně by bylo možné doložit v případě Václava Vopendy. Muž tohoto jména byl přijat do ražebny v roce 1562 (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 102b). Jde-li po 35 letech o tutěz osobu, nepodařilo se mi zjistit.

Počet dvou přijatých robenců do ražebny v roce 1581, kteří byli posledními přijatými, byl však zcela nedostačující a je nutno tedy předpokládat, že práce v ražebně kutnohorské mincovny byla zcela zajišťována prací námezdních sil, případně prací některých z vlastníků pregěřských stolic nebo jejich částí.⁵⁹⁾ Námezdní práce se zde tedy uplatnila v míře daleko větší než ve šmitnách, přičemž, jak ukazuje výkaz užitků z lůnů a stolic a mezd z roku 1597, mezi ziskem vlastníků lůnů a mzdou mincířů nebyl zdaleka tak velký rozdíl, jako mezi mzdou a ziskem majitelů pregěřských stolic.

Podobně jako soustava mincířských lůnů a pregěřských stolic a majetkových vztahů k nim, i kategorie zaměstnanců kutnohorské mincovny, označovaná v pramenech robenci, byla zvláštností, jejíž obdobu nenalzáme v ostatních českých mincovnách 16. století. Jejich přijímání stejně jako vlastnická práva v mincovně podléhala schválení obce mincířů a pregěřů a souhlasu konšelů této obce.

Konšelé obce mincířů a pregěřů. Ponecháme-li stranou zápisy o vlastnictví půdy a povinnostech z tohoto vlastnictví vyplývajících, které dokreslují feudální charakter obce mincířů a pregěřů, jež byla z titulu vlastníka vrchností,⁶⁰⁾ jsou posledním obsahově uceleným tematickým celkem Knihy zápisů, který nás blíže seznamuje s jednotlivými osobami podléajícími se na činnosti kutnohorské mincovny, zápisy o sázení konšelů obce mincířů a pregěřů.

⁵⁹⁾ V. Husa předpokládá, že na přelomu 15. a 16. století pracovalo v ražebně nejméně 20 až 30 pracovníků (l. c., str. 70). Z konce 16. století existuje zpráva, že vedle třiceti mincířských dělníků „jich pak dělníků pregěřských nemnoho přes šest nebo sedm osob jest, a za dva dni i dříve ještě, někdy půl dne sotva pracující, všechno to sdělají a mnohem víceji za to nežli mincíři vezmou“ (tamtéž, str. 70; Em. Leminger, l. c., str. 243). Podle počtu přijímaných robenců v padesátých a na počátku šedesátých let, tento počet zhruba odpovídá počtům podle Knihy zápisů. O počtu pregěřských dělníků „do sedmi osob“ se píše v listě Rudolfa II. urozenému Fridrichovi Šlikovi, nejvyššímu mincmistru království českého, i v rezoluci, která byla dána urozeným panem Hložkem konšelům obce mincířů a pregěřů, z let 1599 a 1600 (AKH, h. o., Kniha zápisů, fol. 139b—149b). Z těchto zápisů, které souvisejí s odporem zaměstnanců ražebny proti vlastníkům stolic, je pro posouzení účasti na práci v ražebně zvláště cenné konstatování: „... Však proti tomu mají býti povinni a jsou při děláni mincí a pregování z prostředků jejich, někteří zapisující a držitelé těch lůnů a stolic bejvati a to mincování a pregování sami svými osobami podle jiných dělníků pracujíc zastupovati.“ Kdo byli tito „jiní dělníci“ se nedovíáme. Otázka by si jistě zasloužila bližšího zkoumání a to i vzhledem k vymezení poměru kutnohorské obce mincířů a pregěřů k jiným středověkým mincovním organizacím—Serments, Hausgenossen a Gesellschaft der Müntzer. Blíže o těchto organizacích srv. Em. Nohejlová-Prátová, Základy numismatiky (rukopis, za jehož zapůjčení upřímně děkuji.)

⁶⁰⁾ Srv. výše pozn. č. 11 na str. 43. Jako lidé pánů mincířů a pregěřů jsou uváděni v Knize zápisů: Václav z Poličan, kterému v roce 1530 dává Kateřina, manželka neb. Martina z Podělus, spravedlnost na krčmě v Podělusích jmenovitě 25 kop gr. č. (fol. 56b), Jan Holoubek (fol. 61b), Martin Žehlík z Poličan, který se v roce 1533 ujal sobě, dědicům a budoucím svým dvůr v Poličanech od pánů konšelů a pánů knapů obojích Dvoru vlašského ve 195 kopách gr. č. (fol. 66b), Jan synek krčmář z Poličan (fol. 71b) a Vaněk Poličanský (fol. 74b).

Jména čtyř konšelů minciřských a tří konšelů pregéřských i přesná data jejich sázení uvádí Em. Leminger.⁶¹⁾ Porovnáním těchto jmen s ostatními jmény vyskytujícími se v Knize zápisů je možné podstatněji doplnit obraz vlastnických vztahů k majetku v mincovně.

Ve složení rady obce minciřů a pregéřů pozorujeme určité analogie se složením středověkých městských rad, především pokud jde o časté opakování jmen některých členů těchto rad. Několikaleté nepřerušené nebo jen krátce přerušené členství v radách lze považovat za výraz zvláštního postavení jednotlivce, případně celé rodiny. V členství v radě obce poznáváme tak určitou sociální hierarchii, vyplývající z ekonomických podmínek i z tradičního vztahu jednotlivých rodin a jejich členů k mincovní činnosti.

Rady obce minciřů a pregéřů byly podle Knihy zápisů obnovovány v nepravidelných časových intervalech, zvláště v druhé polovině 16. století. Z tohoto období nechybí případy, že konšelé nejsou sázeni po několik let.⁶²⁾ Tak je tomu především v šedesátých, sedmdesátých a na sklonku osmdesátých let. V devadesátých letech je možné mluvit o pravidelném dvouletém obnovování rady.⁶³⁾ I přes tyto několikaleté přestávky lze, podobně jako při přijímání robců, jen stěží připustit, že by jména konšelů byla zapisována přerušovaně ještě do jiné knihy vzniklé v kanceláři obce. Počet 45 obnovení rady v letech 1523 až 1600 pokládám tedy za konečný. Častější přerušování v druhé polovině 16. století patrně souviselo s úpadkem významu činnosti obce minciřů a pregéřů.

Konšelský úřad obce minciřů a pregéřů zastávalo v letech 1523 až 1600 celkem 99 osob. Z toho v úřadě konšelů minciřských se vystřídal 56 osob⁶⁴⁾ a v úřadě konšelů pregéřských 43 osob.⁶⁵⁾ V průměru byla výměna funkcí na místech konšelů minciřských i pregéřských v podstatě shodná. Na každou osobu připadá přibližně trojí funkční období. Ovšem osob, které skutečně třikrát zastávaly funkci konšela bylo jen několik, ostatní byly v méně případech

⁶¹⁾ Em. Leminger, l. c., str. 410 sl.

⁶²⁾ Zápisy o sázení konšelů chybí z let 1528, 1531, 1533, 1537, 1544, 1554, 1556, 1557, 1560, 1563—67, 1569—71, 1574—77, 1579, 1580, 1584, 1587—90, 1592, 1594, 1598 a 1599.

⁶³⁾ I v obnovování rady obce minciřů a pregéřů pozorujeme výjimečnost posledních let vlády Ludvíka Jagellovce v dějinách kutnohorské mincovny. V roce 1523 je totiž rada obce obnovována dvakrát. Nejprve 7. ledna 1523 jsou sázeni jako konšelé minciřští Burian Vrbík, Martin kněze Víta bratr, Jan Holický, Bohuslav Porybný a jako konšelé pregéřští Zachař z Chrudimě, Jan Sus z Ježova a Jan Škornička. Dne 22. března téhož roku se stávají konšely minciřskými Matouš zámečník, Vávra gysery, Pavel Sviňákův, Vávra Zajíčkův a konšely pregéřskými Zachař z Chrudimě, Prokop Pregl a Matěj Vajs. Ani důvod této změny nelze z Knihy zápisů vysvětlit.

⁶⁴⁾ V případě dále zatím jinak neověřené totožnosti Jakuba Holického a Jakuba Holecického by bylo třeba počítat pouze s 55 osobami.

⁶⁵⁾ Podobně jako v předcházejícím případě nelze zatím průkazně říci, zda Jiřík konvář a Jiřík Klabal konvář jsou dvě nebo jedna osoba. I v tomto případě jsou v počtu zahrnuti oba samostatně.

konšely častěji, ve více případech méně často.⁶⁶⁾ Zvláště často byly konšely minciřskými: Václav Vočko (v letech 1529, 1539—46, 1550 a 1562), Jerolím Labuška (v letech 1581—1600), Pavel Sviňákův (v letech 1523—29, 1532, 1534, 1538 a 1539), Jakub Labuškův (v letech 1543, 1545, 1547, 1549—52, 1561, 1568), Viktorin z Krsovic (v letech 1530, 1534—42), dále pak Ondřej Zvoník, Jiřík Popelka, Burian Vrbík, David postřihač, Jan Rotleb, Bohuslav Porybný, Duchek lojovník, Lukáš Labuška a Jan Žlutický truhlář. Konšely pregéřskými byli nejčastěji: Mistr Pavel (v letech 1525 — 45, 1550 a 1553), Matěj Ursus (v letech 1545—55), Jiřík Klabal (1539, 1541—43, 1546—51), Jiřík Libotovský (v letech 1534, 1543, 1549, 1552, 1555—62) a dále Tomáš Klabalův, Pavel Klabalův, Lukáš Volfův, Jiřík kozišník, Tomáš konvář.⁶⁷⁾ Všichni tito jmenovaní byli konšely obce minciřů a pregéřů častěji než pětkrát.

V jejich jménech poznáváme osoby, které měly nejdůležitější postavení v obci minciřů a pregéřů. Zároveň však jmenný seznam konšelů vyjadřuje dědičné postavení některých rodin: mezi minciři je to především rodina Labušků, jejíž členové zastávají několikrát konšelský úřad. Dvakrát je v seznamu uvedeno jméno Vrbíků, Holických a Zvoníků. Mezi konšely pregéřskými se častěji vyskytují Vajsové, Křivoláčkové, Škorně, Klabalové a Libotovští. Jsou i případy, kdy jedna a táž osoba v rozdílných letech zastává úřad konšela minciřského a pregéřského, což ukazuje na její vlastnické vztahy k majetku ve šmitnách i v ražebně.⁶⁸⁾ Doklady obojího tohoto majetku nalzáme však i v jiných případech.⁶⁹⁾

*

Několika poznámkami ke složení rady obce minciřů a pregéřů jsme vyčerpali poslední z vymezených tematických celků Knihy zápisů, jejichž obsah je úzce spjat s činností mincovny a podílem jednotlivých osob na práci v ní. Je nepochybné, že jednotlivý pramen, ať jakkoli bohatý na svá svědectví, neodráží

⁶⁶⁾ Z osob, které jsou na základě Knihy zápisů uváděny Lemingerem, zastávalo úřad konšela minciřského: 20 osob 1×, 12 osob 2×, 6 osob 3×, 4 osoby 4×, 4 osoby 5×, 5 osob 7×, 2 osoby 9×, 2 osoby 10×. Konšelem pregéřským bylo: 13 osob 1×, 12 osob 2×, 5 osob 3×, 4 osoby 4×, 2 osoby 5×, 2 osoby 6×, 1 osoba 7×, 1 osoba 8×, 1 osoba 9×, 1 osoba 10× a 1 osoba 11×.

⁶⁷⁾ O těchto posledně jmenovaných nelze vzhledem k poměrně dlouhému časovému přerušování ve výkonu jejich konšelských funkcí s určitostí říci, zda jde skutečně o jednu a touž osobu. Např. Tomáš konvář byl konšelem v letech 1555, 1558, 1559, 1583, 1597, Tomáš Klabalův v roce 1562 a s výjimkou roku 1596 v období let 1583—97.

⁶⁸⁾ Funkci konšela minciřského i pregéřského vykonávali: Jan Horčice v osmdesátých a devadesátých letech, Václav Vočko (konšelem pregéřským v roce 1568) a Jindřich Labuška, který v sedmdesátých až devadesátých letech byl 1× konšelem pregéřským a 2× konšelem minciřským.

⁶⁹⁾ Srv. o tom např. doklady v zápisech o výplatě užitků z lůnů a stolic a o větších majetcích v mincovně.

celou složitost historické skutečnosti, o jejíž poznání usilujeme. Tak je tomu při veškeré jedinečnosti i s Knihou zápisů lůnů mincířských a stolic peregěřských. Cílem jejího rozboru bylo především zjistit jmenně osoby, které se během 16. století staly vlastníky mincířských lůnů a peregěřských stolic a jako takové se podílely z titulu svého vlastnictví, případně skutečně odvedené práce na platech za zhotovení mince. Prodeje a koupě vlastnických podílů v mincovně ukázaly zároveň určitou diferenciaci mezi jejich vlastníky, projevující se jednak rozsahem vlastnictví a rozdílnými finančními možnostmi v dispozici hotovými penězi, jednak členstvím v radě obce mincířů a peregěřů. Jestliže se v průběhu 16. století měnil poměr vlastníků lůnů a stolic k vlastní práci v mincovně, jak to vyplývá z řady dokladů a jak na to bylo již poukázáno v pracích Em. Lemingera a V. Husy, což je dokladem pokračující diferenciaci, nabývá na významu zjištění, kdo skutečně byl výrobcem mince v Kutné Hoře. Jednu z kategorií těchto zaměstnanců — robence, jsme se rovněž pokusili jmenně zachytit. Zjištění jejich jmen, podobně jako jmen vlastníků je nutno pokládat za první stadium studia sociálního postavení zaměstnanců v kutnohorské mincovně.

Další úkoly v tomto směru spatřujeme v rozboru kutnohorských městských knih. Kromě toho však zamyšlení vyžadují i některé další otázky, na které rozbor Knihy zápisů sám o sobě nemohl dát odpověď. Je to např. otázka vztahu robenců k vlastníkům, přesné vymezení pojmu robenec, počty zaměstnanců mincovny v souvislosti se změnami v ražbě mincovních nominálů atd. Vliv těchto změn na práci v kutnohorské mincovně je zcela patrný v případě ražby tolaru. Rozdílnost situace před započatím jeho ražby v Kutné Hoře v roce 1543 a po něm je dalším dokladem významu této mince, k jejímuž vzniku české země přispěly tak významným podílem.⁷⁰⁾

⁷⁰⁾ Za laskavé zapůjčení Knihy zápisů ke studiu děkuji dr. L. Vaňkovi, vedoucímu Okresního archivu v Kutné Hoře. Za některé faktické připomínky a upozornění děkuji V. Vlasákovi, vedoucímu Okresního archivu Sokolov.

Vlastníci lůnů mincířských

Čís.	Rok	Fol.	Zápis
1	1523	39	Pan Matouš zámečník koupil sobě, dědicům a budoucím svým lůn mincířský svobodný a nezávadný od paní Anny manželky nebožtíka pana Machka z Rybného trhu a pánů poručníků jejich za 135 kop gr. č. Zavalil hned paní Anně Machkové 60 kop gr. č. a od sv. Jiří po tomto zápisu nejprv příštího v plném roce pořad zběhlém též na sv. Jiří dáti má 30 kop gr. č. a odtud též v roce pořad sběhlém 20 kop gr. č. Naposledy pak také v roce ostatních 25 kop gr. č. dáti a tak sumu svrchupsanou vyplniti má bez prodlévání dalšího všelikterakého.
	1526	49	Matouš zámečník dlužen... 30 kop gr. č. Janovi Bártovu... jistotu činí na lůnu svém. — Matouš zámečník pustil a odevzdal se lůnu Janovi Bártovu... Jan dodal Matoušovi 30 kop gr. č. hotových a jakož pozůstává ještě za ten lůn sirotkům neb. Machka... 75 kop gr. č... dal také hned pánům poručníkům... 20 kop gr. č. a v plném roce od zápisu tohoto dáti má... 20 kop gr. č. a potom vše pořad v roce zběhlém... 15 kop gr. č... Ondřej od Zlaté husy poručník... přiznal... že k tomuto zápisu a smlouvě povolení jest.
	1531	59	Jan Šáš koupil Martinovi pastorku svému lůn... od Jana Bártova za 130 kop gr. č. Zavalil 58 kop gr. č. a to takto: vyrazil sobě... na dluh svůj... 22 kop gr. č. a 36 kop gr. č. položil před pány konšely hotových. Z těch vzal Václav Poklupek poručník sirotků neb. Machka... týmž sirotkům... 35 kop gr. č. a Jan Bártovu... 1 kopy gr. č. a na sv. Havla nejprve příštího... položiti má... 15 kop gr. č. Z těch vzíti má Matouš Opršal podle přípovědi své na týž lůn... 5 kop gr. č. a 10 kop gr. č. vzíti má Václav Poklupek. A odtud v roce... na sv. Havla... 10 kop gr. č. ... a těch také vzíti má Václav Poklupek... A tak potom každého roku na každý sv. Havel... po 10 kopách gr. č. platiti a před pány konšely klásti má. — (Jan Šáš splácí v letech 1531, 1532, 1533 a 1538).
	1560	100	Jan Šáš zlatník nebožtíka Martina Šáše s Afrozinou manželkou svou... 2 díly lůnu... Jakubovi Holitskému krejčímu... v 5 kopách gr. č. zastavili.
	1561	101b	Jakub Holitský krejčí z Tarmarku... koupil 2 díly lůnu... za 11 ½ kopy gr. č. od Jana Šáše zlatníka a Afroziny manželky jeho... zavalil 10 kop gr. č. a 1 ½ kopy má dáti o sv. Jiří nejprv příštím. — (Doplaceno roku 1562).
2	1523	39	Anna neb. Jindřicha mincíře manželka... dlužna... 100 kop gr. č. Matějovi Chotusickému... zaplatiti má... v plném roce od zápisu tohoto... toho jistotu činí... na lůnu svém. — (1525: Matěj Chotusický zápis pustil).
	1528	54b	Zikmund Cejchmajstr... 20 kop gr. č. na lůnu Anny Jindřišky pozůstalých prodal Vávrovi zeti svému. — (1530: Vávra vyzdvihl 20 kop gr. č. od Václava Vočky a odevzdal se zápisu svrchupsaného).
3	1523	39b	Raffael preenner... dlužen... 20 kop gr. č... Janovi Mel-

- hauzskému... zaplatiti má... na sv. Havla po dání listu tohoto nejprv příštího... a toho jistotu činí... na čtvrti lůnu. — (1524: Raffael zaplatil).
- 1524 45b Martin Švagr koupil... lůnu... od Raffaele prennera za 100 kop gr. č. Zaval 30 kop gr. č... a ten závdavek vyzdvihl na místě Raffaele Jan prennner bratr jeho a... vydal Ondřejovi zvoníkovi 10 kop gr. č... na každý sv. Havel po 10 kopách gr. č. má platiti. — (1525: Martin Švagr položil 10 kop gr. č., vyzdvihl Ondřej zvoník na místě Raffaele prennera).
- 1526 49 Raffael prennner koupil... lůnu... od Martina Švagra za 130 kop gr. č. Zaval 60 kop gr. č. a na sv. Havla dáti má Janovi Melhauzskému 10 kop gr. č. a ostatek... 60 kop gr. č. sobě vyrazil, kterýž... Martin Švagr za lůnu Raffaelovi pozůstal.
- 1526 49 Raffael prennner... dlužen... 60 kop gr. č... Zikmundovi zlatníku z Liboslavě..., kterýchž vypůjčil sobě na závdavek lůnu. Zaplatiti má... ve třech letech pořad zběhlých... jistotu činí na lůnu svém. — (1528: Zikmund zlatník přiznal, že lůnu zaplacen).
- 1533 64 Markéta Raffaele prenera někdy manželka... díl třetí lůnu... po témž Raffaelovi... pustila... Jiříku Dobšovi v sumě 6 kop a 40 gr. č., kterýchž Jiřík Dobeš spraviti má... za Raffaele manžela jejího Přechovi Kácovskému;... ten díl třetí... užívati má se vším užitkem... pokudž by 6 kop 40 gr. č. ... nevyplatila. — (1537: Zikmund a Václav Dobšové z Rohožova jakožto dědici pustili zápis Jiříkovi Labuškoví a má jej držeti a užívati, pokud nebude vyplacen).
- 1550 89b Jeroným syn neb. Raffaele prennera... dlužen... 3 ½ kopy gr. č. Janovi truhlářovi švagra svému a Saloméň manželce jeho, sestře své... ujistil na půl lůnu. — (1550: zápis propuštěn a převeden na jiné věřitele).
- 1550 90b Jan truhlář koupil... půl lůnu... od Jeronýma švagra svého... za 6 kop gr. č. hotových.
- 4 1523 40 Vávra Gyserův... dlužen... 60 kop gr. č. Matějovi Chotusickému... zaplatiti má při sv. Duše po tomto zápise nejprv příštím a jistotu činí... na lůnu svém. — (1523: Matěj Chotusický připůjčil 30 kop gr. č. Vávra dáti má ve čtyřech nedělich od tohoto zápisu).
- 1529 56b Burian Vrbík koupil... lůnu minciřský... od Vavřince Gyserova za 130 kop gr. č. hotových.
- 5 1523 40b Vávra syn Barborky Kašparky z Hloušek koupil... lůnu od Gabriele syna neb. Psovrhy za 134 kop gr. č. Zaval 100 kop gr. č. a v plném roce zběhlém od zápisu tohoto dáti má 34 kop gr. č. — (Gabriel položil z závdavku hned Pavlovi písáři minciřskému 50 kop gr. č. na zápis, kterýž na tom lůnu měl. Viktorin minciř vzal 7 kop gr. č. dílu Gabriele, Regina a Anny; 1523 Vávra Kašparčin položil 5 kop gr. č., ty vzal Raffael prennner; 1524 Vávra položil 29 kop gr. č. a lůnu zaplatil).
- 1523 41 Viktorin minciř díl Reginy pastorkyně své z lůnu, kterýž na ni připadl po dluzích jmenovitě 20 kop gr. č. ... k sobě přijal... sumu... zapisuje... na lůnu svém. Gabriel bratr Reginy... díl

- svůj zůplna vzal... jakož na tom lůnu pozůstává ještě dluhu 34 kop gr. č., tu Anna sirotek dílu svého vzíti má z té sumy 20 kop gr. č. a ostatek... 14 kop gr. č. Viktorin za sebou ponechatí má a Markétě manželce Raffaele prennera sestře jich... díl její platiti má. — (1524: Regina vybrala 2 kopy gr. č. na šaty; 1525: Viktorin minciř položil 18 kop gr. č.).
- 6 1523 40b Kšaft nebožtíka Jakuba Pašolete: item, co se lůnu mého minciřského dotýče, ten poroučím vnoučatům Janovi, Ondřejovi, Martinovi i tomu, kteréž Regina má v životě svém.
- 7 1523 41b Kšaft Tomáše Bzeneckého: statek odkazují a dávám... Elišce manželce své... pakli by... stav svůj proměnila, tehdy má synu mému (Tytus) lůnu postoupiti a 50 kop gr. č. vydati.
- 1543 80b Tytus Bzenetský z Bystřice zastavil lůnu Václavovi synu Pavla Fugle ve 30 kopách gr. č... do roka pořad zběhlého se vším užitkem na ten lůnu příšlým.
- 1544 82 Pavel Fugl z Hloušek... koupil Václavovi synu svému lůnu... od Tytusa Bzenetského za 58 kop gr. č. hotových...
- 8 1524 42 Marta Loskotka osedla lůnu... po neb. Janovi Loskotovi manželku svém.
- 1536 69b Kateřině (Mravné) dává se za právo, že k třetímu dílu lůnu Bartoňovi (syn Jana Loskota) náležitěho, po témž manželku svém má právo a spravedlnost.
- 1536 70b Adam Chotusický s Kateřinou manželkou dlužni 12 ½ kopy gr. č. Dorotě Duchkové kramářce... místo rukojmí zjistili jsou ten dluh... na třetím dílu lůnu... který obdrželi právem po někdy Bartoňovi Loskotovi manželku Kateřině. — (1537: dluh zaplacen).
- 1537 71b Adam Chotusický s Kateřinou manželkou... dlužni... 14 kop gr. č. Václavovi z Hloušek, pánů minciřů poslu, a Kateřině manželce jeho... v kteréžto sumě zapisují... třetí díl lůnu... kterýž jsou obdrželi právem po někdy Bartoňovi Loskotovi. — (Václav z Hloušek dokoupil ten třetí díl lůnu).
- 1538 72b Václav z Hloušek, posel pánů minciřů koupil... třetí díl lůnu... od Adama Chotusického a Kateřiny manželky jeho za 25 kop gr. č. hotových.
- 9 1524 42b Jakub truhlář koupil... lůnu minciřský od Matouše Opršala za 130 kop gr. č. Zaval 75 kop gr. č. a na každý sv. Havel... po 15 kopách gr. č. platiti má... — (1524: Jakub truhlář položil 15 kop gr. č., ty vzali sirotci Šilhavého po 3 kopách a Jan vzal 6 kop gr. č. na dva díly po neb. Kubičkoví; 1525: Jakub vačkář... přiznal se, jakož měl na lůnu Šilhavého díl manželky své ještě pozůstalých 8 kop gr. č., těch se... odevdal Jakubovi truhláři; 1525: Jakub truhlář položil 6 kop gr. č., ty vzal Kalinka s Apolenou sestrou svou na díly své; 1526: 3 kopy gr. č. vzala Regina Handkova a Apolena sestra Kalinkova 3 kopy gr. č.; 1527: Alexander Kalinka... přiznal se, že spravedlnost svú na lůnu po otcí... 2 kopy gr. č. odevdal Jakubovi Labuškoví; 1528: Jakub truhlář položil Apoleně za lůnu 2 kopy gr. č. ostatních).
- 1524 42b Jakub truhlář... dlužen... 60 kop gr. č. Lukášovi bratru svému... sumu zapisuje na lůnu svém... kterýž koupil od

- Matouše Opršala. — (1527: propuštěn zápis od Lukáše).
- 10 1524 42b Anna Miránková koupila... Jakubovi příteli svému lůn... od Matěje Chotusického za 117 kop gr. č. hotových.
- 11 1524 42b Jan Ptáček koupil... lůn... od Jíry Labuškova za 130 kop gr. č. Zavdati má o Božím těle nejprv příštím 50 kop gr. č. a při sv. Vavřinci hned také nejprv příštím 20 kop gr. č. dáti a tak každého roku... do vyplnění sumy... Jiřík Labuškův... se toho dožádal, mohli by kdy k tomu koupení přijít, aby jemu toho přijít ráčili.
- 12 1524 43 Jan Škornička lůn od neb. Lidmily Rožmitálky... kšaftem poručený... prodal... Petrovi sirotku neb. Václava příjmením Dvanácthavěřův... za 130 kop gr. č. Jan Škornička porazil... Petrovi 10 kop gr. č., tak jakž kšaft... ukazuje a 20 kop gr. č. též v kšaftu poručených... také porazuje. Takže toliko Petr... pozůstává... 100 kop gr. č. a ten platiti má... z užítku toho lůnu, cožkoli na ten lůn přijde.
- 13 1524 43 Jan preenner koupil... lůn... od Vávry Zajíčka za 124 kop gr. č. ... zavdal 50 kop gr. č. hotových a každého roku počna od zápisu tohoto po 10 kopách gr. č. ... platiti má... Sumu po zavdavku... Anna Zajíčkova na svůj dluh, kterýž jí Václav Zajíček syn její spravedlivě dlužen... bráti má. — (1532: lůn zaplacen; splátky v letech 1531 a 1532 přijal Jan Zajíček).
- 1548 88 Zikmund Dobeš koupil... půl lůnu... od Michala syna neb. Jana prenera za 10 kop gr. č.
- 1570 113 Vít a Jiřík synové neb. Zikmunda Dobše z Hloušek osedli .. půl lůnu... po otci svém.
- 1580 125b Smlouva mezi Dorotou vdovou po někdy Dobšovi i na místě sirotků a Vítem Dobšem z Rohožova strýcem týchž sirotků o čtvrt lůnu, aby takového čtvrt lůnu společně užívali...
- 14 1524 43b Martin mincíř kněze Víta bratr... 60 kop gr. č. ... zapisuji na lůnu svém mincířském. — (1526: Martin zaplatil 60 kop gr. č. a suma od Jiříka Ahnika půjčena Janovi Skřivanovi).
- 1526 49b Martin kněze Víta bratr... dlužen... 60 kop gr. č. Lukášovi Labuškovi mincíři... zaplatiti má v plném roce zběhlém... zapisuje... na lůnu svém.
- 15 1524 44b Duchek lojovník koupil... lůn... od Václava Vočky za 99 kop gr. č. Zavdal 65 kop gr. č. hotových a na sv. Havla dáti má 12 kop gr. č. a tak vždy na každý sv. Havel. — (1525: lůn zaplacen).
- 16 1524 46b Jiřík Popelka... prodal... dva díly lůnu... Petrovi vačkáři za 55 kop gr. č. Zavdal Petr vačkář 20 kop gr. č. a v každém roce pořád zběhlém... po 10 kopách gr. č. platiti má... jestli by pán Bůh Popelovi pomohl zase se z Uher vrátiti, tehdy bude míti plnou moc dva díly koupiti aneb vyplatiti. — (1525: Petr vačkář pustil dva díly Jiříkovi Popelkovi).
- 1534 67 Jiřík Popelka... přiznal, že jest učinil smlouvu s Janem Kasalickým z Kaštic o těch 8 kop gr. č., kterýchž dlužen zůstal neb. Pavlovi Kasalickému bratru jeho, a to takovou, že... 8 kop gr. č. vyplatiti má Janovi Kasalickému... toho jistotu činí... na třetím dílu lůnu... — (1536: dluh zaplacen).
- 1536 71 Jiřík Popelka... známo činí... že Jiřík z Ostrova, úředník

- z Chlumu půjčil mu... 10 kop gr. č. ... jmenovitě do vánoc nejprv příštích... sumu zapisuji... na lůnu svém mincířském. — (1539 dluh zaplacen).
- 1540 76 Jiřík Popelka jakož koupil lůn... od sirotků Jiříka Ahnika... i odprodal od téhož lůnu třetí díl Václavovi příteli Jíry Kulhánka... i připadl... zase třetí díl lůnu témuž... po manželce jeho... osedl lůn celý.
- 1551 92b Anežka Studničkova s dcerami svými a s Lidmilou dcerou neb. Lukáše Žemličky osedla lůn podle kšaftu neb. Doroty Popelkové
- 17 1524 45 Jozaffat Váňův koupil... lůn... od Jana Šaršuna za 100 kop gr. č., zavdal hned... 30 kop gr. č. hotových a na vánoce... dáti má 10 kop gr. č. ... a na sv. Havel... 12 kop gr. č., a tak na každý sv. Havel... až do vyplnění. — (1530: lůn zaplacen; 1525: 10 kop gr. č., vzal Prokop Pregl; 1525, 1526: 24 kop gr. č. vzal Jan Šaršun; 1527: 24 kop gr. č. pozůstalých Jan Šaršun odevzdal Bohuslavovi Porybnému).
- 1527 51b Jozaffat Váňův dlužen... Janovi Knochovu... 15 kop gr. č. ... zaplatiti má v plném roce... a toho jistotu činí na lůnu svém. — (1527: Jozaffat Váňův dal 3 kopy gr. č.).
- 1530 57b Jozaffat Váňův... známo činím... jakož jsou rukojmí za mě k Pavlovi Fuglovi rybáři z Hloušek za 30 kop gr. č. Albrecht Sup a Ondřej Kozel... týmž rukojmím ujistují... 30 kop gr. č. na polovici lůnu svém..., kterýž jsem koupil od Jana Šaršuna... — (1536: Albrecht Sup s Ondřejem Kozlem s povolením pánů konšelů mincířských pustili zápis Vavřincovi Růžovi z Sionu v sumě 30 kop gr. č. hotových...).
- 1544 81b Anna Váňová nevěsta... vypůjčila od mistra Pavla z Rybného trhu 8 kop gr. č. jmenovitě do roka... zastavila třetí díl lůnu... kterýžto připadl na ni po neb. Jozaffatovi Váňovi.
- 1545 84 Jan syn neb. Jozaffata seznání učinil... že dílu svého na lůnu mincířském, na kterémž spravedlnost má po otci... postupuje... Barboře bábě své.
- 1552 94 Petr zeť Jozaffata Váňové, též Václav a Juza synové téhož Jozaffata a Voršila Hružová dcera neb. Barbory Váňové dožádali se... aby jim užitek propuštěn byl ze dvou dílů lůnu... po neb. Jozaffatovi otci jich.
- 1553 96 Václav a Jozef synové neb. Jozaffata Váňova... dlužni každý z nich 2 kopy gr. č. ... Jakubovi Samferovi... zastavili každý z nich šestý díl lůnu, kterýž dědičný mají po otci svém.
- 1565 105b Barbora Váňovy dcera... oznámila, že Lidmila Hružova půjčila... Barboře 1 kopu gr. č. ... jistotu činí na šestém dílu lůnu.
- 1568 109 Václav Hružva... koupil sobě, Lidmile manželce své i svým budoucím šestý díl lůnu... od Barbory, dcery někdy Anny, jinak Váňové...
- 1574 120 Petr Bernášek koupil sobě a Saloméne manželce své... lůn od Doroty Růžičkové povolením Davida Kazdy manžela jejího za 30 kop gr. č. hotových... a to ten lůn, kterýž někdy byl Jozaffata Váňova, jakž toho zápis jest v Knihách mincířských červených A 20 (fol. 57b)...

- 18 1524 45 Ondřej zvoník... dlužen... 50 kop gr. č. ... Jakubovi Chlupatému, měštěninu pražskému, strýci manželky své... kterúžto sumu zaplatiti má... na tyto roky rozdílně... každého sv. Václava... po 10 kopách gr. č.... a toho jistotu činí na lůnu svém... — (1527: Jakub Chlupatý pustil zápis pod pečeti listem p. Pražan).
- 1546 85b Markéta manželka neb. Ondřeje Zvoníka... oznámila, že lůnu kterýž dědičně osedla po... manželu svém, postupuje Václavovi synu svému.
- 19 1524 45b Marta Machková z Koňského trhu... dlužna... Janovi prennorovi (zeti svému)... 50 kop gr. č. ... zapisuje na lůnu svém.
- 1544 82b Jan Čič z Domažlic skrze Jakuba Hanu poručníka, žádal, aby v lůn Šimona Machkova uveden byl pro dluh, kterýž Matoušovi otci jeho Šimon pozůstal, jmenovitě 104 kop gr. č....
- 20 1525 46 Matouš Vopršal koupil... lůn... od Buriana Vrbíka za 129 kop gr. č. hotových...
- 1546 86b Václav syn Matouše Vopršala bednáře... poručného půl lůnu od otce svého... odevzdává... Dorotě bednáře mateři své...
- 21 1525 48 Ondřej zvoník... koupil Martinovi pastorku svému lůn... od Marty Medové za 130 kop gr. č. hotových... — (1546: Marta manželka neb. Ondřeje zvoníka... odevzdala se zápisu... Martinovi synu svému).
- 22 1525 48 Anna Třebešická zastavila... lůn... Václavovi Vočkovi mincíři ve 100 kopách gr. č. hotových na takový způsob, že Václav Vočko s dědici svými lůn držeti, užívati a na něm dělati má, pokudž by táž paní s dědici svými sumy nevyplatila...
- 23 1526 48b Šimon mincíř žádost svou oznámil... jakož Dorota Střelcová půjčila Václavovi Landové synu 50 kop gr. č. jmenovitě do sv. Jiří nejprv příštího... za kterúžto sumu... Šimon mincíř slibuje těch 50 kop gr. č. dáti... a tohoto jistotu činí na lůnu svém. — (1528: Šimon mincíř dal Mikuláškovi z Práchnan 50 kop gr. č., takž jak paní Dorota před pány koňšely poručila témuž Mikulášovi, aby tu sumu vyzdvihl a přijal).
- 1533 63b Šimon mincíř, zeť Pavla z Podivic, úředníka mince... dlužen témuž Pavlovi po počtu 20 kop gr. č., na kterýžto dluh a sumu pan Pavel vybíratí sobě má z lůnu mincířského téhož Šimona, což by koli na ten lůn užítku přišlo až do 20 kop gr. č.
- 24 1526 48b Smlouva mezi Markétou a syny jejími Janem a Štěpánem o díl... všem třem po otci jich náležitý, kterýžto... mají na lůnu Jana Holického z Trnovan, jmenovitě 71 kop gr. č.;... Markéta s Janem synem svým splatili... Štěpánovi... 15 ½ kop gr. č. a ostatek týž Štěpán dílu svého od nich vybral, a tak zuplna díl svůj vzal a odevzdal se všeho dílu svého...
- 1563 103 Kateřina Holická... oznámila, že lůn svůj... dala Jindřichovi z Petrovic... však ona toho lůnu užívati a z něho bráti má do smrti své...
- 1573 117b Jan Wewerin (?) Písecký ujal jest dědičně 2 díly lůnu... někdy Jindřichovi z Petrovic svědčících, potom kšaftem Do-

- 1600 144b Anna Wewerinova dcera neb. Jana Koryčanského... žádala, aby jí... $\frac{3}{4}$ lůnu... v knihy mincířské zapsány byly, kteréhožto $\frac{1}{2}$ lůnu po předcích svých... dostala... třetí pak čtvrt lůnu po vlastním otci svém Janovi Koryčanském (viz fol. 116b)
- 25 1526 50 Matěj Studnička známo učinil... jakož Lukáš Wolfův a Lukáš Labuškův slíbili jsou zaň... Petrovi Drašíkovi... za 33 kop gr. č.... kterýžto rukojmím svým... jistotu činí... na polovici lůnu svém... — (1528: zápis propuštěn).
- 1528 54 Václav platněřův z Hloušek koupil... lůn... od Matěje Studničky... za 129 kop gr. č. Zavdal 70 kop gr. č. hotových... a potom vždy každého roku na každý sv. Havel pořad zběhlý po 12 kopách gr. č. platiti (má) — (1529: položil 12 kop gr. č., vyzdvihl Matěj Studnička; 1530: Anežka neb. Matěje Studničky manželka odevzdala se sumy pozůstalé 47 kop gr. č. Pavlovi Sviňákovi a vzala od téhož Pavla 30 kop gr. č. hotových; 1530: položil 12 kop gr. č., vyzdvihl Pavel Sviňákův; 1534: Pavel Sviňákův přiznal, že Václav platněřův dal jemu 5 kop gr. č. i zůstává Václav Pavlovi 30 kop gr. č. a z užítku lůnu Václav dáti má Pavlovi na sv. Jiří nejprv příští 1 ½ kopy gr. č.).
- 26 1526 49b Jan Skřivan mincíř... jistec a první dlužník a my Václav Poklupek z Mlékovic, Matěj Haluzy krejčí, Bohuslav Porybný a Jan Škornička spolu horníci... rukojmí jeho... vyznáváme..., že jsme dlužni 66 kop gr. č. dobrých stříbrných rázu pražského, dětem Jiříka Ahnika z Křešic... kterúžto jistinu a sumu grošů máme... dáti... v plném roce od zápisu tohoto... hotovými groši českými dobrými stříbrnými rázu pražského žádným základem neodbývající...
- 1526 50b Jan Skřivan... rukojmím svým jistotu... činí na lůnu svém... s touto výminkou, ... že tento zápis předešlému zápisu, kterýž neb. Matějovi strýčkovi z Světic a manželce jeho na témž lůnu svědčí na 50 kop gr. č. k žádné újmě a škodě býti nemá...
- 1536 70b Václav Poklupek z Mlékovic... dlužen... 30 kop gr. č. Havlovi Krudlovi měštěninu z Čáslavě, kterúžto sumu zapisuje... na té spravedlnosti, kteráž má na lůnu... neb. Jana Skřivana podle jiných pánů rukojmí...
- 1558 98b Jan Zoldan z Olivetu postoupil... dílu třetího lůnu, kterýž má po neb. Janovi Skřivanovi a manželce své... Pavlovi Skřivanovi pastorku svému...
- 1558 98b Pavel Skřivan... dlužen... 14 kop gr. č. Johance Wajsové a v té sumě zastavil jí lůn svůj...
- 1561 101 Václav t. č. hofmistr jinak Vočko... koupil... půl lůnu... od Pavla jinak Skřivana za 12 kop gr. č. zoupna... zaplacených...
- 27 1528 53b Václav Vočko koupil lůn... od Zámunda Cejchmajstra za 129 kop gr. č. Závдавku vyplniti má... 70 kop gr. č. takto: dal rotě z Petrovic dceři a Jindřichovi vnuku jeho odkázaných v 15 kopách gr. č., kteréž jemu převzetím na sebe dluhu 30 kop 30 gr. č. Jana Lomického manžela a otce povinovati byli, k tomu i těch 8 kop 25 gr. č., které v nebytí jich na Horách Kutných na ty 2 díly přišly a za Janem Bzeneckým zůstávají, jemu Janovi... na zaplacení dluhu postupují.

- hned hotových témuž Zikmundovi 20 kop gr. č. a Kateřině Strýčkové vyplniti má podle zápisu jejího, kterýž na tom lůnu má 50 kop gr. č. a potom každého roku... na sv. Jakuba po 12 kopách gr. č. plniti má a to takto: jakož... má dluhu... na lůnu paní Jindřišky Anny 20 kop gr. č.... těch Zikmundovi postupuje s dílem i užítkem, což témuž... na tom lůnu náleželo, totiž páteho dílu z těch třech dílů, kteréž... bral a paní Anna díl čtvrtý a to na takový způsob vyraziti sobě má týž Zikmund z těch 20 kop gr. č. na první rok po závdavku 12 kop gr. č. a hned na druhý rok 8 kop gr. č. a Václav Vočko dodati má... 4 kopy gr. č. hotových a tak potom každého roku na sv. Jakuba. Zikmund Cejchmajstr... přiznal... že sirotku Divišovi synu neb. Jana pastorka svého na tom lůnu pozůstává 20 kop gr. č., kterýchž neb. Alexander Janovi bratru poručil... — (1534: Václav Vočko doplatil lůn a dal Markétě nevěstě neb. Zikmunda Cejchmajstra 11 kop gr. č. ostatních).
- 1528 54 Václav Vočko... vypůjčil od Buriana syna Kašparky z Hloušek 20 kop gr. č. a věřitel jeho lůnu jeho pravé polovice užívati má, pokudž by suma... zaplacen nebyla. — (1528: zápis zaplacen).
- 1531 61 Václav Vočko... dlužen... Kateřině Vrbíkové 30 kop gr. č. ... zápis činí na lůnu svém...
- 1532 62b Václav Vočko... vypůjčil od Kateřiny Vrbíkové 42 kop gr. č. ... v kteréžto sumě zapsal Kateřině polovici lůnu se všemi užítky na toho půl lůnu příšlymi jmenovitě do roka od zápisu tohoto... — (1537: Václav Vočko a Kateřina Vrbíková oznámili, že Kateřina upustila od zápisu a Václav Vočko má ročně na každého sv. Martina platit 4 kopy gr. č. až do vyplnění 42 kop gr. č.).
- 1575 121 Dorota Vočková osedla... lůn a půl stolice bez malého dílu z poručení Masníkova. Těž obzvláště osmej díl stolice... po neb. Václavovi Vočkovi manželu svém...
- 1603 147 Judita vdova po Melicharovi Žateckém osedla... lůn... po neb. Melicharovi Žateckém... kterýžto Melichar po Dorotě Vočkové t. č. manželce jeho užíval, tak jakž zápis... D 25 (fol. 121) ukazuje... — (Tento zápis odepsán Jakobovi Žateckému synu jejímu).
- 28 1528 54b Jan Pampa z Vickovic... dlužen... Buršovi minciři 10 kop gr. č. Zaplatiti má na sv. Martina po actum zápisu tohoto... pak-li by toho neučinil... věřitelé jeho... k lůnu jeho... hleděti mají. — (Zápis převeden na jiný zápis — 1530: fol. 55b: Jan Pampa a Bureš minciř oznámili smlouvu, že Jan Pampa dáti má za užitek polovice lůnu od sv. Jiří minulého až do času nynějšího (Dom. Populus) na masopust nejprv příští 1 kopy gr. č. a hned od tohoto času půl lůnu k užívání, pokudž by nazaplatil: 1534: Václav Hradecký vyplatil zápis svrchupsaný),
- 29 1531 61 Lukáš Volfův a Anežka Studničkova sestra jeho... dlužni Pavlovi Kasalickému v Novém Kolíně nad Labem... 50 kop gr. č., kteréžto sumu grošův slibujeme... hotovými penězi bernými a ničímž jiným zaplatiti... a toho jistotu činíme... na 2 dílech lůnu svých...
- 1539 73b Václav z Hloušek, služebník pánů minciřů koupil... dva díly lůnu... od Jana Kasalického z Kaštic na místě dětí čtverých jeho... kteréž... připadly jsou na... Buriana, Václava, Annu a Lidmilu poručenstvím a kšaftem... Pavla Kasalického bratra jeho, kteréž v zástavě držel od Lukáše Volfova... a to jmenovitě za 55 kop gr. č. — 50 kop gr. č. vyzdvihl Burian syn nejstarší a na 5 kop gr. č. Marta Koblaska přípoověď učinila pro dluh od Jana Kasalického.
- 1572 116b Štěpán minciř soused v Hlouškách... koupil... dva díly lůnu od Zikmunda syna neb. Buriana minciře z Hloušek, kteréž... poručil... Burian synu svému... za 10 kop gr. č....
- 1581 128b Štěpán minciř... dlužen... Řehořovi Vodičkovi 6 kop gr. č. a zapisuje mu jeden díl lůnu... sobě koupený od Zikmunda syna Buriana minciře — (Řehoř Vodička dokoupil jeden díl lůnu od Mandalény pozůstalé vdovy po neb. Štěpánovi).
- 1596 136b Řehoř Vodička... koupil... dva díly lůnu... od Mandalény pozůstalé vdovy po Štěpánovi minciři za 10 kop gr. č.
- 30 1532 61b Václav Poklupek z Mlékovic... dlužen Jindřichovi z Chocemic 32 ½ kop gr. č.... a tu sumu ujišťuje na lůnu svém...
- 1542 79 Smlouva mezi Jindřichem z Chocemic a Jakobem příjmením Samferu... Jakož někdy Václav Poklupek dlužen... Jindřichovi 32 ½ kop gr. č.... a šest kop gr. č. úroku přišlo za dvě léta minulá... protož těch 38 ½ kop gr. č. Jakub Samfera rozdílne platiti má... placení i sumu zjišťuje... Jindřichovi Jakub na tom lůnu jeho Václava Poklupka přede všemi jinými věřiteli...
- 31 1532 62 Adam Chotusický... skrze Jana Štolara z Chocemic poručníka svého oznámil, že jest vypůjčil od téhož Jana Štolara 20 kop gr. č.... do roka od zápisu tohoto... zapisuje... na třetím dílu lůnu svého...
- 1533 64b Adam Chotusický... přiznal... že... třetí díl lůnu... kterýž jemu po otci jeho náležel prodal... Matoušovi bratru svému za 30 kop gr. č. hotových...
- 1533 65 Matouš Chotusický koupil... třetí díl lůnu... od Zikmunda bratra svého za 31 kop gr. č. hotových...
- 1540 78 Lukáš Labuška osedl... lůn, kteréžto lůnu Matouš Chotusický švagr jeho maje na vojnu jíti, jestli by se zase nenavrátil, odevzdal se témuž Lukášovi švagru svému ku pravému dědičnému držení...
- 1578 122b Mikuláš, Jindřich, Zikmund, Jerolym synové neb. Lukáše Labušky osedli lůn... kterýžto jim... připadl smlouvou přátelskou po otci jejich...
- 1581 131b Zikmund Labuška s Magdalénou manželkou svou... dlužen Jerolymovi Labuškovi 10 kop gr. č.... za kteroužto sumu zastavili... půl lůnu (1/4 po otci a 1/4 koupenou od Mikuláše Labušky bratra)... — (Tento zápis jest propuštěn od Jerolýma Labušky Zikmundovi Labuškovi na ten způsob, aby Jerolým jemu Zikmundovi snímal z díla tolarového dotud, dokudž by sobě sumy 10 kop gr. č. nevysnímal).
- 32 1533 62b Burian Vrbík z Žaboklik, hofmistr na Horách Kutnách... dlužen... Jindřichovi z Chocemic... 15 kop gr. č. a tu

- sumu dáti má ... od dne Božího těla... v plném roce... a toho jistotu činí ... na lůnu svém...
- 1540 78 Burian Vrbík z Žaboklik... dlužen... Jindřichovi z Choce-
mic... 50 kop gr. č. Zaplatiti má... na sv. Havla nejprv příští...
a tu sumu... ujišťuje na lůnu svém... — (1542: konšelé Dvora
vlašského zmocnili jsú Jindřicha z Chocemic užitku z lůnu podle
zápisu tohoto pro nevyplnění 45 kop gr. č.).
- 33 1534 65 Jakub Ptáček... vypůjčil jest sobě 50 kop gr. č. od kněze Matěje,
na ten čas faráře v Kamenici na Moravě... platiti má... na každý
sv. Martin... po 10 kopách gr. č. a toho jistotu činí na lůnu svém...
— (1534: kněz Jan od sv. Bartoloměje farář vyzdvihl od Jakuba
Ptáčkova 10 kop gr. č.).
- 34 1534 65b Václav Pomayka z Kaňku... dlužen... 15 kop gr. č. Václavovi
z Hloušek, poslu pánů mincířů... v kteréžto sumě zastavil
... třetí díl lůnu svého... na takový způsob, že... třetího dílu
lůnu mincířského se vším užitkem naň příšlým užívati mají, pokudž
by... nezaplatil...
- 1534 66b Václav z Hloušek, posel pánů mincířů koupil... třetí díl lůnu...
od Václava Pomayka z Kaňku na 25 kop gr. č. hotových.
- 1560 100 Štěpán ty časy šafář při minci koupil... třetí díl lůnu... od
Václava z Hloušek, někdy písaře pánů mincířů... za 5 kop
gr. č. hotových... a to ten díl, kterýž byl... koupený od někdy
Václava Pomayky z Kaňku...
- 1578 122 Zuzana Tulyska vdova po neb. Říhovi Tulysovi... koupila
třetí díl lůnu... Václavovi synu svému... od Štěpána příjmením
Waniaska z Hloušek, kterýžto... koupil od Václava z Hlou-
šek... za 10 kop gr. č....
- 35 1534 65b Šimon Štefančin... dlužen 25 kop gr. č. Vavřincovi Růžovi
z Sionu... v kteréžto sumě... zastavuje... půl lůnu svého... se
vším užitkem... od sv. Václava... do plného roku pořád zběhlého
— (1535: Vavřinec Růže připůjčil Šimonovi Štefančinu a Magdalé-
ně manželce jeho 10 kop gr. č.).
- 1535 68b Jan Šich koupil... lůn... od Šimona švagra svého za 70 kop
gr. č. a dal hned... Šimonovi... 35 kop gr. č. hotových... což
se Vavřince Růže z Sionu dotýče, na kterémž lůnu...
dluhu... má 35 kop gr. č.... tu sumu Jan Šich Vavřincovi...
zaplatiti má... — (1536: Jan Šich 35 kop gr. č. zaplatil).
- 36 1536 70 Duchek lojovník půjčil... Davidovi postřihači 33 kop gr.
č., kteréžto sumy... David půjčil dále Václavovi pláteničiný-
mu na lůn jeho se vším užitkem... kteréžto užitku... Duchek
lojovník s budoucími svými polovici užívati má a David též druhou
polovici bráti má... pokudž by... Duchkovi... David... sumy
svrchupsané nedal... — (1541: Duchek propustil Davida z zápisu
svrchupsaného).
- 1542 79b Václav pláteničin... dlužen... Davidovi postřihači 51
kop gr. č., kterýžto dluh zapisuje a zjišťuje Davidovi... lůnem
svým... se vším užitkem... i s černým...
- 37 1537 72 Tomáš Karásek zastavil polovici lůnu se vším užitkem na toho
polovici lůnu příšlým... Pavlovi Sviňákovi... v 10 kopách
gr. č. hotových... A těch 10 kop gr. č. Tomáš Karásek položil na

- smlouvu, kteráž se stala na rathause... mezi Viktorinem synem
někdy Jana koniře, Tomášem Karáskem... a Martinem
Brunclíkem bednářem o statek a lůn po někdy Janovi koniřovi
pozůstalý, z kterýchžto 10 kop gr. č. Viktorin vzal 7 kop gr. č.
a Martin Brunclík 3 kopy gr. č. a tak... Tomáš Karásek... dodati
má Viktorinovi... 6 kop gr. č. za ten lůn ostatních... — (1538:
Viktorin přiznal, že těch 6 kop gr. č. odevzdal Pavlovi Svi-
ňákovi).
- 1538 73 Smlouva... mezi Tomášem Karáskem... a Martinem bed-
nářem otčímem manželky jeho... o šestý díl lůnu, kterýž Tomáš
Karásek od téhož Martina koupil a pozůstal za ten díl... 12 kop
gr. č. — (1540: Tomáš Karásek Martinovi bednáři zuplna za-
platil).
- 1539 74 Tomáš Karásek... dlužen... 10 kop gr. č.... Duchkovi
mincíři... kteroužto sumu zapisuje... na polovici lůnu svém...
na takový způsob, že věřitelé jeho... toho polovici lůnu... užívati
a užitek všecek z něho bráti mají... pokudž by... 10 kop gr. č.
nevybrali. — (Zápis tento převeden na jiný zápis B XVIII).
- 1540 75 Tomáš Karásek... dlužen... Duchkovi mincíři... 16 kop
gr. č. kteroužto sumu zapisuje... na polovici lůnu svém... na takový
způsob: že tíž věřitelé... polovici lůnu... užívati... mají potud,
pokudž by jim... suma svrchupsaná od téhož Karáska zuplna
dána... nebyla. — (1540: Duchek propustil zápis svrchupsaný a
svou sumu zuplna vzal).
- 1540 77b Mikuláš kožišník půjčil času předešlého Tomášovi Karás-
kovi... k živnosti jeho 40 kop gr. č., jakž zápis toho ukazuje
B XVI (fol. 73: 1538) i na žádost téhož Tomáše Karáska připůjčil
jemu... 20 kop gr. č. hotových... v kteréžto sumě týž Tomáš Ka-
rásek zastavil... věřiteli svému lůn mincířský.
- 1566 108b Salomýna z Prahy, přítelkyně nějakého Jana Jeníčka z Sta-
rého Města pražského osedla lůn... kšaftem poručený od téhož
Jana Jeníčka... lůn v zástavě byl od Tomáše Karáska nějaké-
mu Mikulášovi kožišníkovi na Jičínském dvoře v 60 kopách
gr. č. Ten pak Mikuláš poručil kšaftem manželce své Anně, táž pak
Anna odkázala... Jeníčkovi bratru svému...
- 1603 147b Mariana Kapounová bečvářka, sousedka Starého Města praž-
ského, osedla... půl lůnu... po Salomíně Jeníčkové, sou-
sedce Starého Města pražského, tetě své...
- 1653 151 Vdova Lidmila Sedlčanská, roz. Kapounka z Karlova, měš-
těnína Starého Města pražského, ... osedla půl lůnu po... Ma-
rianě Kapounce materi své...
- 38 1539 73b Jan Mršák z Poličan... dlužen... Pavlovi Sviňákovi 5 kop
gr. č. kteréžto sumu... slíbil vyplniti a dáti pod vězením... o sv.
Václavu nejprv příštím...
- 39 1539 74 Abraham syn někdy Jana Gazlara koupil... půl lůnu...
od Václava bratra svého... za 40 kop gr. č. Zaval... 20 kop
gr. č. hotových a ve dvou nedělích před sv. Václavem... dáti má
ostatních 20 kop gr. č....
- 1539 74b Abraham syn někdy Jana Gazlara... dlužen... 40 kop gr.
č. Mikulášovi kožišníkovi z Jičínského dvora... kteréžto sumu

		zapisuje na polovici lůnu svého... na takový způsob, že tíž věřitelé... toho... držeti mají se vším užitkem... pokudž by... suma... zaplacená nebyla...						
1539	102	Abraham Kazlar... prodal Mikulášovi kožišníkovi z Jičínského dvora půl lůnu... za 40 kop gr. č. (hotových)...		1551	92b	Zikmund Kalderfer syn Wolfa kupce osedl lůn... po neb. Kateřině Hanové, maje jej sobě kšaftem poručený...		
1544	81b	Václav Gazlar... přiznal, že lůnu svého, kterýž se mu dostal po Lidmile manželce jeho... odevzdal... Martě Koblasce...	41	1543	80b	Jakub neb. Bartoně syn... zastavil... Pavlovi Šafáři půl lůnu... v 5 kopách gr. č. hotových, jmenovitě do vánoc... — (1544: Jakub přiznal, že připůjčil jemu Pavel Šafář druhých 5 kop gr. č.; Pavel Šafář přijal svých 10 kop gr. č. a odevzdal se zápisu).		
1561	102	Kašpar Fifek dožádal se, aby cedule tato v knihy vepsána byla, jakož jest na něj případlo půl lůnu... podle kšaftu někdy Mikuláše kožišníka — (viz zápis 1539: fol. 102).		1544	81b	Jakub neb. Bartoně mincíře syn zastavil... polovici lůnu... Jiříkovi Šmácovi... v 15 kopách gr. č.... Jiřík má toho půl lůnu užívati... pokudž by jemu... suma... zaplacená nebyla... — (Jakub vyplatil lůn od Jiříka Šmáce a prodal jej Davidovi postřihači).		
1562	102	Pavel zámečník... koupil... půl lůnu... za 12 kop gr. č. od Kašpara Fifka. Zaval... 3 kopy gr. č.... a tak vždy každého roku platiti má po 3 kopách gr. č.		1544	82	Petr mincíř postřihač koupil... půl lůnu... od Jakuba neb. Bartoně mincíře syna za 27 kop gr. č. hotových...		
1562	102b	Jan Červený Lev truhlář... koupil půl lůnu... od Pavla zámečníka jinak Placendy za 15 kop 40 gr. č.... zaval... 6 kop gr. č. a 40 gr. alb. a od zápisu tohoto platiti má po 3 kopách gr. č. — (1565: doplaceno).	42	1543	81	Petr Bakalář od Srnů koupil... lůn... od Jana rukavičníka za 60 kop gr. č. Zaval 50 kop gr. č. a v plném roce 10 kop gr. č. ostatních zaplatiti má... — (1544: Petr Bakalář lůn doplatil).		
1569	111b	Jan Kaznar osedl... půl lůnu... po neb. Kaznarovi Abrahamovi otci svém...		1550	90b	Petr vačkář koupil... lůn... od Petra od Srnů za 12 kop gr. č. zuplna zaplacených...		
1573	117b	Jan Rotleb truhlář s Kateřinou manželkou... dlužní... 10 kop gr. č. Matějovi šenkýři Supovi... Zapisuje půl lůnu, jenž slove Kaznarovský, jakž zápis toho má v knihách pánů mincířů D 6 (fol. 102b)...		43	1543	81	Lidmila Bernášková koupila... třetí díl lůnu... od Petra Bakaláře od Srnů po někdy Alžbětě kantorce naň spadlý, a to za 23 kop gr. č. hotových...	
1574	119b	Matěj šenkýř jinak Sup koupil... půl lůnu... od Jana truhláře jinak Rotleba... za 14½ kop gr. č. hotových...		44	1545	84	Jindřich z Práchnan koupil... půl lůnu... od Václava prenara za 26 kop gr. č. hotových...	
1581	130	Kašpar Fifek koupil... půl lůnu... od Matěje Supa šenkýře za 15 kop gr. č....		1545	84	David postřihač koupil... půl lůnu od Jindřicha z Práchnan za 26 kop gr. č. Zaval... 10 kop gr. č. a ostatek má dodati při sv. Martině nejprv příštím. — (1564: David doložil 13 kop gr. č. a 3 kopy gr. č.... Jindřich slevil z té příčiny, poněvadž na ten čas užitkové z lůnů velmi jsou sníženi. Však s tou výminkou, přišlo-li by k tomu, že by někdy zase počta dávána byla na každú šmitnu každý týden po 2 h tehdy David... má býti povinnen těmi třemi kopami...).		
1590	134b	Mandalena vdova po Janovi Kaznarovi... věřitelům postupuje... půl lůnu..., kterýž témuž Janovi náležel...		1572	116b	Dorota pozůstalá vdova po Davidovi mincíři jinak Hekolcovi z Tarmarku příznání učinila, že lůn, který po svém manželu Davidovi, kterýžto lůn koupil... od Jindřicha z Práchnan za 56 kop gr. č., dává... Václavovi synu svému...		
39a	1450	76 Jiřík Popelka jakož koupil lůn... od sirotků Jiříka Ahnika... odprodal od téhož lůnu třetí díl Václavovi příteli Jíry Kulhánka... i připadl jest zase třetí díl lůnu... témuž Jiříkovi Popelkovi po manželce jeho, takže osedl lůn celý.		45	1546	85b	Adam syn neb. Petra Draštíka... oznámení učinil, že Pavel Fugl strýc jeho jemu dobrodiní mnohá učinil... a že jemu... dává třetinu lůnu... po otci...	
40	1541	78b Martin Hruška erckafěř přiznal... jakož jsů se za něho postavili rukojmí Mikuláš z Práchnan, Jan Nebozízek z Hradiště, Bohuslav od Slonů ku Pavlovi Platkovi... za 88 kop gr. č.... nadepsaným rukojmím jistotu toho činí ná lůnu...		46	1550	93	Dorota Porybná osedla dva lůny... po neb. Bohuslavovi Porybném manželu svém...	
1546	86	Martin Hruška erckafěř... dlužen... 27 kop gr. č. Kateřině Hanové a ten dluh zjišťuje na lůnu svém... na takový způsob, aby... tohoto lůnu... v držení a užívání byla se všemi užitky... krom černého, kteréž před zápisem tímto zašlo, toho toliko... když sděláno bude má jemu pustiti polovici a víc nic a potom, což by koli víc toho černého přišlo... všeho toho v mocném užívání má býti... Po actum zápisu tohoto dáti má 10 kop gr. č., potom ve čtvrt létě... 10 kop gr. č. a opět ve čtvrt létě... ostatek...		47	1550	93	Johannka Koblaščina osedla lůn... po neb. Janovi Waysovi manželu svém...	
1548	68b	Kateřina Hanová obeslala před pány konšely Martina Hrušku... Martin Hruška... tomu srozumívá, že... Kateřina... podle podvolení jeho... chce od něho puštění (lůnu) a jí se ho odevzdává.		48	1555	97	Duchek Křeček z Brodu Českého... příznání učinil, že spravedlnost, kterýž má po Anně manželce své, dceři Jiříka Labušky na lůn... jmenovitě třetí díl, též také podle toho na půl stolici přegéřské bez malého dílu, připadlé po někdy Janovi Maslíkovi na téhož Jiříka Labušku tchána jeho a jemu náležitý v podílu též třetí díl v týž půl stolici po Anně manželce své, ty oba díly v lůnu i stolici... dává Jakubovi Labuškovu švagru svému...	
1548	87	Kateřina Hanová osedla lůn podle zápisu (1546: fol. 86) přísudkem pánů konšelů obojích.		1570	112b	Jakub Labuška s Veronikou manželkou svou přiznal, že lůn...		

			k tomu též třetí díl lůnu... , půl stolice a v půl stolici třetí díl bez malého dílu... odkazuje po smrti Veronice manželce své...
49	1557	92	Václav Pycka pekař s Martou manželkou... zastavili lůnu... Kašparovi Soběslavskému krejčímu ve 12 kopách gr. č... s užitky i s černým... — (1566: Anna jinak Hazukova z Tarmarku přijala 12 kop gr. č. na zápis od Valentina pekaře).
	1566	107	Valentin Pycka... zastavil lůnu... Jindřichovi synu Lukáše Labušky z Tarmarku ve 12 kopách gr. č... — (Zápis propuštěn).
	1573	118	Valentin pekař jinak Pycka... zastavil lůnu... Jakobovi Brodskému v 16 kopách gr. č. ... — (1582: Valentin Pycka 16 kop gr. č. zaplatil).
	1597	137	Jan Vala, ponocný Vlašského dvora, osedl... lůnu... po neb. Valentinovi Pyckovi... jakožto po vlastním otci svém...
	1600	137	Jan Vala prodal... lůnu k záduší k sv. Václavovi na Rovni za 6 kop gr. č. ...
50	1560	99b	Viktorin bednář... koupil lůnu... od Jana Melhauzského staršího z Lipan za 16 kop gr. č... zavdal 12 kop gr. č. a v rok a v den Božího těla 2 kopy gr. č. a tak každého roku klásti má... — (1561: Magdaléna manželka neb. Viktorina bednáře nad Vorlovy položila 2 kopy gr. č.; 1562: Magdaléna položila poslední 2 kopy gr. č.)
	1565	104	Ambrož tkadlec... koupil třetinu lůnu od Martina syna neb. Viktorina bednáře nad Vorlovy za 4 1/2 kopy gr. č. gr. č. úplně zaplacených...
	1570	112b	Magdaléna bednářka nad Vorlovy osedla lůnu... po Viktorinovi manželce své... a přiznání učinila, že jeden díl lůnu dala... Martinovi synu svému, kterýž... ten díl prodal... Ambrosiovi tkalci, jakž toho zápis ukazuje...
	1573	119	Ambrož tkadlec... dlužen... 7 kop gr. č. Pavlovi Hutníčkovi... v kteréžto sumě zapisuje dva díly lůnu... — (1574: zápis zaplacen).
50a	1962	101b	Václav truhlář syn. neb. Jana Součka osedl lůnu... po otci svém a po Anně bábě své.
	1565	106	Jan truhlář jinak Červený lev... koupil půl lůnu... od Václava truhláře jinak Součka za 12 kop gr. č. hotových
	1565	106b	Havel provazník... koupil půl lůnu... od Václava truhláře jinak Součka za 10 kop gr. č.
51	1547	86b	Zikmund Dobeš... se odevzdal (zápisu Jiříka Dobeše na třetí díl lůnu) Saloméně Součkové a Jeršovi (?) bratru jejímu.
	1562	101b	Václav truhlář syn neb. Jana Součka osedl... lůnu po otci svém a po Anně bábě své...
	1565	106b	Havel provazník... koupil půl lůnu... od Václava truhláře jinak Součka za 10 kop gr. č.
	1565	106	Jan truhlář jinak Červený lev... koupil půl lůnu... od Václava truhláře jinak Součka za 12 kop gr. č. hotových...
	1600	142	Jerolym Labuška... koupil... půl lůnu... od Václava Součka za 12 kop gr. č. ...
	1604	148b	Adam Cvrček... koupil půl lůnu... od Václava Součka za 5 kop gr. č. ...

	1617	150b	Mandaléna Adama Cvrčka manželka... koupila od Adama manželce svého půl lůnu za 4 kopy gr. č. hotových...
52	1564	103b	Zikmund Škornička... přiznávám, že mi... půjčil Raphael mincíř... 15 kop gr. č. ... jemu i paní Dorotě manželce jeho... zastavuji lůnu a půl stolice pregéřské do roka i s užitky příšlymi... — (1565: Raphael připůjčil Škorničkovi 5 kop gr. č.; 1565: Škornička vše zaplatil).
	1565	106b	Zikmund Škornička... prodal lůnu a půl stolice... Bořkovi Dohalickému z Dohalic za 40 kop gr. č. hotových...
	1581	129b	Jan Bořek st. Dohalský z Dohalic, Melchysedech (?) Bořek Dohalský, strýcové osedli... společně lůnu a dvě a čtvrt stolice... odkázáním jim kšaftem Jana st. Bořka z Dohalic, strýce jich...
53	1565	104b	Anna Vokařka dcera neb. Strakovy z Tarmarku... zastavila díl lůnu... ve 3 kopách gr. č. Ambrosiovi tkalci... do plného roku... se všemi užitky... dotud, dokudž by... suma... dána a zaplacená nebyla... — (Černého mají oba vzítí po polovině v r. 1565 a v r. 1566 má vzítí Ambrož sám). — (Zápis propuštěn).
	1565	104b	Jan a Kryštof synové neb. Jiříka Vokaře krejčího z Tarmarku... zastavili půl lůnu... v 6 kopách gr. č. Markétě matce manželky Jana Vokaře se všemi užitky... dotud, dokudž by jí její suma... zaplacená nebyla...
	1565	105	Kryštof syn neb. Jiříka Vokaře krejčího z Tarmarku... čtvrtý díl lůnu... prodal za 5 kop gr. č. Anně manželce svého Jana bratra...
	1565	105	Ambrož tkadlec... koupil... třetí díl lůnu... od Anny Vokařky z Tarmarku za 5 1/2 kop gr. č. ...
	1568	110b	Anna nevěsta Anny Vokálky z Tarmarku... koupila čtvrtý díl lůnu... od Jana manželce svého, jmenovitě za 1 kopu 30 gr. č. hotových...
	1569	111b	Anna nevěsta Anny Vokálky z Tarmarku... osedla půl lůnu (viz fol. 105 a 109).
54	1566	108b	Lidmila z Libodčic manželka Zikmunda Materny z Květnice... lůnu svůj... dala... Adamovi a Václavovi synům svým a Esterě dceři své...
55	1568	110	Dorota z Prahy, dcera někdy Kašpara uzdaře, osedla třetí díl lůnu... a Anna dcera též Doroty osedla též třetí díl lůnu a třetí díl téhož lůnu k sv. Barboře k záduší náleží... kterýžto lůnu připadl jim přibuzenstvím Jana Loskota...
56	1569	111	Podělení... statku po někdy Bohuslavovi od Slonů a Doroty st. z Prácheň mezi bratrem a sestrami... Lidmilou, Václavem a Krystynou... po též Bohuslavovi pozůstaly v šmitně... dva lůny... Lidmila vzala 3/4 lůnu, Václav 3/4 lůnu, Krystyna 1/2 lůnu...
	1578	123	Magdaléna Bořkova Dohalská s Matějem synem... koupili... 3/4 lůnu... od Václava od Slonů... za 18 kop 30 gr. č.
57	1568	110b	Saloména jinak Žlutická... zastavila lůnu... Janovi Pistorovi, služebníku pánů mincířů, v 10 kopách gr. č. na takový způsob: užitky i s černým, kteréžby na ten lůnu přišly od actum zápisu tohoto, aby... užíval s Markétou manželkou svou... na takový

		způsob, aby měla vůli a moc Saloména... vyplatiti v plném roce od Všech svatých nejprv příštích... Pakli by nevyplatila... tehdy aby neměla... jiného času moci vyplatiti, než v plném roce (totiž) na den Všech svatých...
1569	112	Jan Štěrba, jinak Pistoris, služebník a písař pánů mincířů koupil půl lůnu... od Salomény Žlutické za půl dvanáctý kopy gr. č. ...
1570	112b	Ondřej jinak Blejsa, syn Kříže řezníka jinak Blejsy, posla pánů řezníků... koupil... čtvrt lůnu... od Johanesa Pistora, služebníka pánů mincířů, za 6 kop gr. č. ...
1571	115b	Dorota manželka Havla provazníka koupila Václavovi Vodňanskému příteli svému půl lůnu... od Salomény Žlutické za 10 kop gr. č. a 30 gr. bílých českých úplně daných...
1572	116b	Jan Korčanský, syn neb. Lorence ... koupil... čtvrtý díl lůnu ... od Johanesa jinak Štěrby, písaře pánů mincířů ... za 7 kop gr. č. zplna daných...
58	1570	113 Dorota jinak Raphaelka osedla lůn... kšaftem a poručenstvím po Raphaelovi manželzu svém...
59	1570	113 Kašpar Fifek osedl lůn... po Lidmile jinak Hanové, manželce své...
60	1570	113b Jiřík Bažetinský... s Magdalénou manželkou svou osedli ... lůn ... nápadem po neb. Pavlíkovi Sviňákově...
61	1572	117 David Kazda s Dorotou manželkou svou oznamují, že jim půjčila Kateřina Bzenecká 20 kop gr. č. v zemi berných rázu pražského a ... zjišťují jí to na dvou lůnech... — (1573: Kateřina Bzenecká připůjčila 10 kop gr. č.; 1572: splaceno 5 kop gr. č.; 1574: splaceno 25 kop gr. č.).
62	1572	117b Ondřej šmejdiř ... koupil lůn... kterýžto byl někdy Vavřince Růže z Sionu, kterýž byl koupil od Matěje Rytíře jak toho zápis jest v knihách minciřských žlutých J 19... od Doroty Růžičkovy z Tarmarku za 27 kop gr. bílých č. ...
63	1573	118b Podělení... z statku pozůstalého po někdy Jakubovi Vorlovy mezi Václavem vnukem Vorlovým a Magdalénou vlastní dcerou Jakuba Vorla... Václav Vorel vzal... půl stolice... a Magdaléna lůn...
64	1577	121b Václav Preynar z Rohožova... prodal půl lůnu... kterýžto mu kšaftem připadl po Dorotě Preynarové sestře jeho, Zikmundovi Zahradkovi za 15 kop gr. č.
	1577	121b Václav Preynar z Rohožova... dlužen... Mikulášovi Rakovskému z Rakova a Saloméne manželce jeho 20 kop gr. č., kteroužto sumu zjišťuje na lůnu svém...
	1578	122b Zikmund Zahradků... prodal Pavlovi Skřivanovi a Johaně Weysové z Nedvojovic manželce jeho... čtvrt lůnu... z toho půl lůnu, který koupil od Václava Preynara... za 8 kop gr. č. hotových...
	1604	148 Jindřich Skřivan osedl... dva a tři čtvrti lůnu... po neb. Pavlovi Skřivanovi... otci svém... — (Tento zápis jest přenesen na Pavla Skřivana. List 47A 35 do knih nových 4. Aprilis 1651).
65	1580	125 Jindřich Bzenecký... dlužen... Jiříkovi synu Petra Ber-

		náška 20 kop gr. č. Za tu sumu zastavil... lůn po otci svém... — (1581: dluh doplacen).
	1581	129b Matouš příjmením Trunkat (?)... koupil Kateřině dceři své ... lůn... od Jindřicha Bzeneckého... po dobré paměti Jakubovi Bzeneckém otci jeho... za 33 kop gr. č. hotových...
65a	1581	129 Jan Dačický z Heslova příznání učinil, že se odevzdal Justyně sestře své jednoho lůnu... na zápis koupení zavedla... Dorota Hans Milerka Justyně 23 kop gr. č. a ostatek 10 kop gr. č. má dáti při sv. Martině nejprve příštím.
	1599	141 Barbora Etlova ... oznámila, že lůn ... kterýžto ... neb. Dorota Hans Milerka sestra její jí poručila a odevzdala ... postoupila Baltazaru Neymonovi, manželzu svému ... Zápis přenesen na Jiříka Čermáka ve Starém Kolíně.
66	1580	127b Řehoř Křička konvář... dlužen dluhu půjčeného od... Doroty Hans Milerky... 20 kop gr. č. ... zastavil jí lůn svůj...
	1582	149 Jeroným Labuška koupil... půl lůnu... od Řehoře Křičky... za 6 kop gr. č. hotových...
67	1585	133b Matěj Pašole (?)... lůn, kterýž se mu dostal po Regině Pašolatce báby jeho postupuje Zuzaně děvečce schovanici Reginy Pašolatky báby jeho na takový způsob, aby užítky všechny... brala až do 10 kop gr. č., kteréž jí poručila táž Regina... a když vybere, hned bude povinna... lůn... postoupiti...
68	1586	133b Jan syn Martina z Kolmarku zastavil čtvrt lůnu... ve 4 kopách gr. č. Jiříkovi Ryšánkovi z České ulice... — (1587: Jiřík Ryšánek připůjčil 3 ½ kopy gr. č.).
69	1593	135 Dorota Kocourkova mlynářka vyplatila půl lůnu..., kterýž byl zastavený Anně Ryšánkovi řeznici od Jana Hlasa v půl třináctý kopy gr. č. ... — (Tento zápis jest zase propuštěn Janovi Hlasovi od Doroty Kocourkovy).
	1598	138b Dorota Kocourkova mlynářka... s Jindřichem ujcem svým půl lůnu postoupili, aby Jan Hlasa minciř jej užíval...
70	1596	135b Jan Pečeký minciř... koupil... čtvrt lůnu... od Jana Horčice minciře... za 8 kop gr. č....
	1602	146 Dominica Jubilate, v sobotu po Nalezení sv. Kříže, páni konšelé a páni knapi sešli jsou se do preghausu a ujali jsou čtvrt lůnu od Jana Počekého v 8 kopách gr. č., porážejíc na tom dluh, který zůstal k obci minciřské.
71	1596	138 Alžběta manželka Mikuláše Dačického z Heslova oznámila, že lůn... kterýž koupila od Karla Materny z Květnice... odevzdala Mikulášovi manželzu svému...
72	1579	137 Jan Jedlička... osedl... půl lůnu... po neb. Tomášovi Jedličkovi... ,jakožto po vlastním otci svém... — (Tento zápis připsán Lorenzovi Soudnickému).
73	1599	138b Jindřich Prokop z Přitochna, měšténin Menšího Města pražského... půl lůnu (po rodičích) postoupil dědičně Václavovi Porybnému uci svému...
	1599	139 Pavel Škréta Šotnovský, měšténin Starého Města pražského ... koupil... půl lůnu... od Václava Porybného, jinak od

			Slonů, obyvatele v Novém Městě pražském... — (Zápis přenesen na Jana Jiřího Křižanovského z Příseky).
74	1599	141	Jan Vlkovecký... osedl... čtvrt lůnu... po neb. Matějovi Auberovským... vlastním strýci svém...
75	1600	141b	Jiřík Falde, písař kaňkovský osedl... lůn a třetí díl lůnu a půl stolice pregéřské tolikéž v půl stolici třetí díl bez malého dílu... — (Odprodal Jiřík Falde lůn Janovi Labuškově).
	1600	143b	Jan Labuška... koupil... lůn od Jiříka Folde, písaře kaňkovského za 14 kop 37 gr. 3 1/2 d. hotových...
	1600	145	Melichar Jeler (?) jirchář... koupil... třetí díl lůnu... od Jiříka Folde, t. č. písaře kaňkovského... za 6 kop gr. č. zaplacených...
	1610	150	Lidmila manželka Pavla Kambálka postupuje po smrti lůn Janovi synu Jana Jeronýma Labušky. — (Zápis nejasný, odkazuje na zápis v Knihách žlutých minciřských, D 4, léta 1508).
	1656	151b	Daniel Lavička, primátor na Horách Kutných, osedl... lůn neb. Jana Labušky...
76	1600	142b	Jan Soška... osedl... půl lůnu a třetí díl lůnu... kšaftem Jiříka Sošky, vlastního bratra svého, kteréžto spravedlnosti... Jiřík Soška v knihách minciřských zapsané, list 24, měl...
77	1681	145b	Jan Šoltis žádá, aby podle kšaftu Ludmily Kašové mu byl v knihy vložen třetí díl lůnu po Janovi Kašovi
78	1602	146	Řehoř Vodička, rychtář JMC na Horách Kutných... osedl tři celé lůny a jeden díl... též čtvrt stolice... po neb. Regině Záhorovské, t. č. manželce jeho...
79	1602	146b	Úředníci záduší sv. Jana v oboře pod Petřínem... k ruce téhož záduší... osedli půl lůnu... podle kšaftu Řehoře Durmala.
80	1610	150	Lidmila vdova žádá, aby lůn... po někdy Jiříkovi Kambálkovi... jí k dědičnému užívání v knihy minciřské a pregéřské vepsán byl. Po smrti postupuje Janovi synu Jana Jeronýma Labušky.
81		151	Daniel Labuška žádal, aby mu zápis... po dobré paměti Kateřině Strnadové, babě jejich, totiž na dva lůny učiněn byl...
82	1662	155	Pavel Jiří Horský, měšťtín města Čáslavě, osedl lůn po neb. Augustinovi Březinovi Horským, měšťtíninu města Čáslavě, otci svém...

Vlastníci stolic pregéřských

Čís.	Rok	Fol.	Zápis
1	1523	39	Markéta z Slavíkova... dlužna... Václavovi Koblasovi... 9 kop gr. č. ... věřitelé užitek bráti mají ze čtvrti stolice její... až do vybrání vši sumy...
	1525	46	Konšelé dvoru vlašského pustili... Kateřinu z Rozmtálu a z Blatné v třetí díl z půl stolice od Doroty z Veletic... též také od Markéty z Slavíkova dílu třetího ze čtvrti stolice její... nadepsanú Kateřinu zmocnili...
	1525	46	Dorota z Veletic... oznámila... že díl svůj z půl stolice... po Kateřině sestře Jandové... odkazuje Kateřině z Rozmtálu

	1528	55	Pavel z Podivic, úředník mince, koupil... třetí díl a dvanáctý díl z celé stolice od Jana Běšina z Běšin, úředníka mince, ... na místě Kateřiny z Rozmtálu a z Blatné... za 100 kop gr. č. hotových...
	1570	114b	Jan Podivický z Podivic... prodal půl stolice, kteráž se mu dostala podílem po neb. Pavlovi Podivickém otci jeho, jakož pak též Pavel... koupil rozdílně na dílech... třetí díl a dvanáctý díl z celé stolice od... Jana Běšina z Běšin... šestý díl z polovice stolice od Jana syna neb. Bárty od Kola... Magdaléně Šatné z Ujezda za 20 kop gr. č. hotových...
2	1523	39b	Jiřík krejčí koupil... šestý díl stolice... od Víta pekaře za 72 kop gr. č. hotových...
	1523	39b	Jiřík krejčí... dlužen 72 kop gr. č. Janovi Maslníkovi, v kterémžto dluhu zastavuje šestý díl stolice, kterýž koupil od Víta pekaře...
	1538	74b	Poručníci někdy Jana Maslníka osedli... stolicí celou, čtvrt stolice zápisné, kterouž... v zástavě držel od Markéty z Slavíkova ve 100 kopách gr. č. ... šestý díl stolice, kterýž také v zástavě držel od Jiříka Libotovského v 72 kopách gr. č. ...
3	1523	39	Burian z Veltrus... jakož vyzdvihl od šepmistra a pánů 57 kop gr. č. peněz sirotků Šebkových z Přitoky za lán dědiny, kterýž týmž sirotkům prodal od dvora Předhorského. Na ten lán... list vejsadní udělati má... jistotu toho činí... na půl stolici...
	1525	45b	Burian z Veltrus... dlužen 100 kop gr. č. Šimonovi kováři příjmením Čermák... a tu sumu ujistuje na půl stolici...
	1525	47b	Burian z Veltrus... dlužen Michalovi Karygkovi kupci z Prahy 56 kop gr. č. a Melicharovi Hyršovi z Vratislavě 81 kop gr. č. 22 1/2 gr. č. ... zavazuje jim půl stolice... — (1526: Jiřík Geyshoffer přijal na místě Michala Karygka 56 kop gr. č.).
	1527	51b	Burian z Veltrus... dlužen 165 kop gr. č. Janovi Melhauzskému a ty ujistuje na půl pregluonu... na kteréž někdy měl zápis Melichar Hyrš... — (1527: Jan Melhauzský postoupil zápis Václavu Bikaneckému; též zápis z roku 1528, fol. 55).
	1529	56	Jan z Skalice půjčil Václavovi Bikaneckému 20 kop gr. č. do sv. Jiří. A toho jistotu činí Václav Janovi na půl stolici, kterouž drží od Jana Melhauzského... — (1530: Jan z Skalice zápis propustil).
	1530	57	Václav Bikanecký... vypůjčil od Jana z Skalice 75 kop gr. č. ... do sv. Jiří... v kterémžto dluhu zapisuje... půl druhé čtvrti stolice, kterouž drží od Jana Melhauzského...
	1530	58	Václav Bikanecký... díl stolice, kterýž sobě v trhu Bikance od Jana Melhauzského ve 202 kopách gr. č. postoupený má, zastavuje Janovi z Skalice ve 140 kopách gr. č. od Jana z Skalice přijatých...
	1540	77	Jan z Skalice... zastavil... Mikulášovi z Práchnian stolicí, bez půl čtvrti stolice, kterouž v zástavě drží od Václava Bikaneckého ve 100 kopách gr. č. ...
4	1523	40	Prokop Prekl z Ilkouše známo učinil... že se dožádal na Anně Machkové a poručnících jejich, že jsou jemu ku potřebě půjčili

- 40 kop gr. č. ... jistotu činí na půl stolici... — (1526: Prokor Prekl zaplatil poručníkům).
- 1526 50 Kateřina Beneška z České ulice... koupila půl stolice... Prokopa Prekle z Ilkouše za 199 kop gr. č. Zavadala 100 kop gr. č. a na sv. Jiří dáti má 50 kop gr. č. a na sv. Havla ostatek... — (1527: Kateřina vše doplatila).
- 1526 49 Kateřina Beneška z České ulice osedla... půl stolice... po neb. Benešovi perníkáři manželu svém...
- 5 1523 40b Bárta od Kola... dlužen 30 kop gr. č. Pavlovi písaři mince ... zaplatiti má na sv. Jiří... a jistotu toho činí na čtvrti stolice své... — (1524: dluh splacen).
- 1530 58 Viktorin Vodička krejčí osedl... čtvrt stolice..., kteréž čtvrt stolice připadlo právem dědičným na Kateřinu manželku jeho...
- 1531 59b Pavel z Podivic, úředník mince, koupil... šestý díl z polovice stolice... od Jana syna neb. Bárty od Kola za 14 kop gr. č. hotových... A tak Pavel s tím šestým dílem z polovice stolice, půl stolice celé drží, totiž s tím dílem, kterýž od Kateřiny Tunklové koupil... — (Srv. zápis č. 1).
- 1532 62 Viktorin Vodička krejčí koupil... dvanáctý díl stolice... od Jana syna Bártova od Kola za 14 kop gr. č. hotových...
- 1532 62b Viktorin Vodička krejčí... vypůjčil od Václava Koblasa 24 kop gr. č., v kterémžto dluhu zastavuje čtvrt stolice a k tomu díl dvanáctý..., který koupil od Jana Bártova od Kola... — (Zápis převeden na jiný zápis B 12 — fol. 69).
- 1535 69 Viktorin Vodička krejčí... dlužen... 40 kop gr. č. Václavovi Koblasovi... v kteréžto sumě Václav Koblasa užívati má Viktorina Vodičky třetí díl stolice po manželce jeho, též dvanáctého dílu, kterýž koupil od Jana Bártova od Kola... — (1536: Viktorin Vodička opět zastavil dvanáctý díl, kterýž koupil od Václava Machkova, švagra svého... v 10 kopách gr. č.).
- 1536 71b Viktorin Vodička koupil... dvanáctý díl stolice od Václava Machkova, švagra svého, za 14 kop gr. č. hotových...
- 1540 78 Viktorin Vodička i na místě Kateřiny manželky své přiznal, že jsou vypůjčili od Pavla Severyna z Kapí hory, měštínina Starého Města pražského, 130 kop gr. č., v kterémžto dluhu mu zapisují půl stolice... — (1554: Johanna Severynova po smrti manžela svého odevzdala se půl stolice).
- 1570 114 Jakož Josef z Hradce, jinak Bárta z Dřeviče měl třetí díl stolice i poručil ten třetí díl Janovi Bártovi od Kola... pak po téměř Janovi... pozůstalé dvě dcery vlastní (Regina a Kateřina) toho třetího dílu užívaly. Teď Kateřina s Václavem manželem svým jinak Brněnským oznámili, že prodali svou spravedlnost Janovi Zaboraskému krejčímu z Tarmarku, švagra svému, za 6 kop gr. č. ...
- 1570 114 Jan Zaboraský krejčí z Tarmarku s Reginou manželkou svou osedli třetí díl stolice...
- 6 1523 52 Jan Sus z Ježova... dlužen 200 kop gr. č. ... Mikulášovi kramáři... a sumu ujišťuje na půl stolici, aby jí do zaplacení užíval... — (1524: dluh splacen).

- 7 1523 41b Píram a Jaroslav Kapúnové bratří z Svojkova... odevzdali se stolice peregéřské... Jindřichovi bratru svému...
- bo8 1524 42 Martin Vrabec z Nedvojovic... dlužen Mikulášovi kramáři 100 kop gr. č., v kteréžto sumě zapisuje čtvrt stolice... i sužitkem... jmenovitě do roka... — (Převedeno na jiný zápis).
- 1526 48b Martin Vrabec... dlužen... 180 kop gr. č. Mikulášovi kramáři... zastavuje půl stolice se vším užitkem...
- 9 1523 42 Bartoš sedlář s Alžbětou manželkou svou... dlužni... 10 kop gr. č. Regině Handkové... jistotu činí na třetině půl stolice... — (1525: zápis vyvazen).
- 1525 47b Páni konšelé Dvoru vlášského Bartošovi sedláři dali prodlení těm 12 kopám gr. č., kteréž jsa rukojmí za Lorence, položiti má do čtyř neděl pořád zběhlých... a toho jistotu činí na dvou dílech třetiny půl stolice své... — (1525: Bartoš položil za Lorence pánům konšelům 12 kop gr. č.).
- 1525 48 Bartoš sedlář s Alžbětou manželkou svou... dlužni... 50 kop gr. č. Regině Handkové..., kteréžto sumu ujišťují... na čtvrtém dílu polovice stolice své. Věřitelé... užívati mají potud, pokud by jim... suma zaplacená nebyla... — (1530: Jiřík Pikhart na žádost Bartoše sedláře propustil jemu užitek z dílu stolice bez pohoršení však zápisu svrchupsaného).
- 1530 56b Jiřík Pikhart osedl... půl stolice... po neb. Regině Handkové na manželku jeho, jakožto dědičku připadlé...
- 1538 73 Jiřík Pikhart z Prahy psaní učinil konšelům Dvoru vlášského, aby 40 kop gr. č. z půl stolice jeho... nachovaných pánům obešlaným... vydali...
- 10 1524 42 Mikuláš kramář koupil... půl stolice od Jana Škorničky za 199 kop gr. č. zúplna zaplacených... — (Srv. zápis č. 12 z roku 1526, fol. 49).
- 1555 96b Jan Chyzdera, ty časy rychtář JMK na Horách Kutnách... postoupil stolici, kterou koupil Mikuláš kramář, Janovi Senekovi a manželce jeho Saloméňě...
- 1556 97 Jan Bořek st. z Dohalic koupil... půl stolice... od Salomény pozůstalé vdovy po někdy Janovi Senekovi za 18 kop gr. č. hotových...
- 1559 99b Jan Bohnický z Bohnic... koupil půl stolice... od Salomény Senekové za 15 kop gr. č. hotových...
- 11 1524 43 Václav Koblasa s Jiříkem Jakoubkem dožádali se na pánech konšelech, že jim tato cedule řezaná do register vepsána jest: Učinili jsme počet s panem Jiříkem Jakoubkem v sobotu před sv. Trojicí, že mu zůstává všeho dluhu 5 ½ kopy 7 ½ gr. č. ... Václav má bráti ze tří čtvrti stolice užitek Jiříka až do vyplacení...
- 12 1524 43b Vít pekař... maje odjezd před sebou a neuchová-li by jeho v tom času pán Bůh smrti, tehdy zapisuje... Martě manželce své půl stolice...
- 13 1525 46 Jan Štolár z Chocemic... dlužen... 200 kop gr. č. Mikulášovi kramáři... kteréžto sumu má dáti na sv. Havla po actum zápisu tohoto nejprve příštího a hotovými groši českými dobrými stříbrnými rázu pražského... jistotu činí na půl stolici... — (zápis zaplacen).

1526	49	Mikuláš kramář koupil... půl stolice... od Jana Štolara z Chocevic za 200 kop gr. č. hotových...
1534	67	Voršila Štolarka z Chocevic osedla... půl stolice... po neb. Janovi Štolarovi z Chocevic manželu svém...
1551	93	Jiřík Perštýnský z Skalice osedl půl stolice... maje ji sobě poručenu kšaftem neb. Voršily Štolarky z Vrchoviště...
1552	93b	Jiřík Perštýnský z Skalice... dlužen... 7 kop gr. č. Jakubovi Samferovi... v té sumě zastavuje jemu půl stolice... připadlé po neb. Voršile Štolarce... — (zápis propuštěn).
1552	95b	Jiřík Libotovský koupil... půl stolice... od Jiříka Perštýnského z Skalice za 13 kop gr. č. ...
14	1525	47 Petr někdy uhlář Dvoru vlašského... dlužen... Janovi Masníkovi z lúnu toho pregéřského, kterýž jest mi přišel z rozdílu nálezem pánu konšelů Dvoru vlašského, 43 kop 20 gr. č. ...
1559	99	Jiřík Libotovský koupil... devátý díl stolice od Jana syna neb. Petra uhláře za 14 ½ kopy gr. č. hotových...
15	1525	47b Jiřík Jakubek... dlužen 6 ½ kopy gr. č. Havlovi vačkáři švagru svému... zaplatiti má v plném roce... a toho jistotu činí... na stolicí své... — (1527: zaplacen).
1527	51	Martin Křivoláček koupil... půl stolice... od Jiříka Jakubka za 199 kop gr. č. Zaval 152 ½ kop gr. č., ostatek ... do sv. Václava nejprv příštího doplatiti má... — (Jiřík Jakubek prodal Heleně Hanykéřce 24 kop gr. č. za 20 ½ kop gr. č. hotových; 1527: Martin Křivoláček zaplatil 24 kop gr. č. Janovi Štolarovi z Chocevic na místě Heleny Hanykéřky sestry).
16	1525	48 Dorota Derfferka (?)... dlužna... 200 kop gr. č. Martě Medové... v kteréžto sumě zastavuje ... půl stolice...
17	1526	50 Matěj Ways... dlužen... 18 kop gr. č. Martě Waysové... Jistotu činí... na čtvrtém dílu půl stolice... — (1528: Mistr Pavel na místě Marty přiznal, že zápis zaplacen).
18	1526	50b Bartoš šenkář vyplatil... půl stolice, kterouž v zástavě držel Zikmund zlatník z Liboslavě od Mikuláše z Práchnan ve 200 kopách gr. č. ... Bartoš šenkář s Kateřinou manželkou svou... půl stolice držeti a užívati mají do živnosti a smrti jich... po smrti jich... spadnouti má na Mikuláše z Práchnan... — (1548: zápis postoupen Mikulášovi z Práchnan).
19	1526	50b Bohuslav syn Viktorina Zeleného zastavil... dva díly z třetiny celé stolice... Václavovi Koblasovi... v 66 kopách gr. č. ... se vším užitkem na ten díl... jmenovitě do 6 let od zápisu tohoto ...
20	1527	52 Petr Jerneč (?)... dlužen... 40 kop gr. č. Jakubovi Teskovi krejčímu... kteroužto sumu zapisuje... na třetím dílu pravé třetiny stolice...
1529	56	Petr Jerneč (?) obyvatel nad sv. Janem na Horách Kutnách... se toho dožádal... na Michalovi zahradníku o těch 30 kop gr. č., kterýchž Jakub Teska krajčí dáti měl Michalovi za zahradu závdavku... čekati mi jich má do sv. Havla... a toho jistotu činím na třetím dílu pravé třetiny stolice ... — (1530: Michal zahradník odevzdal se zápisu).
1530	57	Petr Jerneč (?) zastavil Václavovi Koblasovi díl svůj devátý

21	1527	52 Já Petr Pašinka z Trojanovic... jsem se dožádal na Václavovi Vočkovi mncíř, že jest mi půjčil... 50 kop gr. č., v kteréžto sumě zastavuji Václavovi Vočkovi... čtvrt stolice..., kterouž v zástavě držím od Václava Korába.
	1528	53 Václav Vočko... vypůjčil od Václava Koblasy 20 kop gr. č. do 8 nedělí... a toho jistotu činí... na té čtvrti stolice, kterouž v zástavě drží od Petra Pašinky...
	1528	54 Václav Vočko... vypůjčil od Václava Koblasy 20 kop gr. č. ... zapisuje a zastavuje čtvrt stolice, kterouž v zástavě měl a držel od Petra Pašinky ...
22	1527	52b Václav Koráb osedl... třetí díl z celé stolice..., kterýžto díl... rytíř Jan Bajchorský z Raškovic... odevzdal se mocně témuž Václavovi...
	1527	52b Lidmila Korábka na místě Václava Korába manžela svého ... dlužna... 31 kop gr. č. Mikulášovi z Práchnan..., kteroužto sumu zaplatiti má na sv. Havla po tomto zápise... a toho jistotu činí na třetině stolice, ... kteroužto se odevzdal Jan Bajchorský z Raškovic...
	1527	53 Václav Zmeškal z Kaňku... koupil... třetí díl z celé stolice... od Václava Korába za 117 kop gr. č. hotových...
	1528	54 Petr z Trojanovic... dlužen... 100 kop gr. č. dobrých stříbrných rázu pražského... Janovi z Skalice..., v kterémžto dluhu zapisuje... půl stolice, kterouž drží od Václava Korába...
	1573	118b Já Zikmund Škornička z Nedvojovic přiznávám, jakož mi přišel díl pátý z třetího dílu stolice z poručenství Václava Zmeškala nejprve otci mému a potom mně, ... díl postupuji Václavovi Kasalickému z Kaštic...
23	1527	53 Jan Bernartův... oznámil, že půl stolice po Dorotě Bernartovce mateři jeho naň... spadlé... odevzdal Regině manželce své...
	1528	53 Regina Jana Bernartova manželka... vypůjčila... 50 kop gr. č. od Zikmunda Materny z Květnice, v kterémžto dluhu... zapisuje... čtvrt stolice... do sv. Havla... nejprv příštího... — (1530: Zikmund vzal sumu svou).
	1530	56b Regina Špalkova Jana Bernarta manželka... vypůjčila... 50 kop gr. č. od Doroty Jobové, v kterémžto dluhu zapisuje ... čtvrt stolice se vším užitkem...
	1534	65 Regina manželka Jana Bernarta z Hoštic... vypůjčila... 50 kop gr. č. od Jana Nebozízka z Hradiště a Doroty manželky jeho, kteroužto sumu groš dáti a zaplatiti má... penězi hotovými, dobrými, bernými a ničímž jiným... a toho jistotu činí... na domě svém... a na čtvrti stolice... — (1545: Dorota Nebozízka propustila zápis Regině Bernartové, ale 8 kop gr. č., které jí ještě pozůstává, vyplatiti má po kopě; zápis fol. 83b).
	1546	83b Václav Vopozdil s Reginou manželkou neb. Jana Bernartova oznámil znovu smlouvu na zápis svrchupsaný..., že Václav

- na místě Doroty manželky své vida, že Regina nemá odkud té sumy... platiti... k tomu přistoupil, aby ta suma podle příslého užítku ze čtvrti stolice manželce jeho se platila. — (1547: 55 gr. 2 d.; 1548: 1 kopa 14 gr.; 1549: 1 kopa 5 gr.; 1550: 1 kopa 9 gr.; 1551: 1 kopa 15 gr.; 1552: 1 kopa 26 gr.).
- 1552 93b Regina Špalkova dlužna... 4 kopy gr. č. Janovi Samferovi... ujišťuje na čtvrti stolice... — (Zápis od Jakuba Samfery propuštěn).
- 1562 100b Regina Špalkova... čtvrt stolice Janovi st. Bořkovi Do-halickému zastavuje v 8 kopách gr. č.... — (1570: Cyprian Velvar a Markéta manželka jeho a Saloména obě dcery vlastní Reginy Špalkovy... odevzdali čtvrt stolice... Janovi Bořkovi).
- 24 1529 55b Karel Jakubův s Duchkem lojovníkem... oznámili... že Duchek půjčil Karlovi 16 kop gr. č. a Karel sumu... zaplatiti má... totiž užitek z půl stolice... Duchek... bráti má až do zaplacení...
- 1529 56 Martin Křivoláček koupil... čtvrt stolice... od Karla Jakubova za 80 kop gr. č. hotových...
- 1529 56 Havel vačkář koupil... čtvrt stolice... od Karla Jakubova za 99 kop gr. č. Zavdal 21 kop gr. č. hotových a na každý sv. Jiří po 12 kopách gr. č. platiti má...
- 1531 60b Anna neb. Martina Křivoláčka manželka osedla... půl stolice... po Martinu Křivoláčkově...
- 1531 60b Marta Kliková osedla čtvrt stolice... kšaftem... po neb. Martinovi Křivoláčkově otci svém... kteréžto čtvrt stolice odevzdala Anna manželka neb. Martina Křivoláčka...
- 1571 116 Estera perkytláčka dcera Havla vačkáře osedla... osmý díl stolice po témž Havlovi otci svém...
- 25 1530 56b Lukáš Volfův osedl... stolicí celou... příbuzenstvím a právem dědičným...
- 1530 58 Lukáš Volfův... dlužen... 55 kop gr. č. Martě dceři Martina Křivoláčka, manželce Jana Kliša, krejčího..., kteréžto sumu má zaplatiti v plném roce od zápisu... a toho jistotu činí na polovici stolice... (1531; 1532: Marta oznamuje sečkání).
- 1531 58b Lukáš Volfův známo učinil... jakož Jiřík Popelka, Mikuláš šenkář a Václav Voříšek krejčí slíbili jsou zaň k židu... za 40 kop gr. č. do sv. Jiří... Lukáš rukojmím jistotu činí na půl stolici...
- 1531 60 Lukáš Volfův... dlužen... 85 kop gr. č. Mikulášovi kramáři... v kterémžto dluhu zapisuje půl stolice se vším užítkem jmenovitě od dvou let... — (Suma půjčena v groších širokých českých a v penězích podvojných a zase v nich má být splacena).
- 26 1530 56b Mistr Pavel písař městský osedl... půl stolice... po neb. Jiříkovi Waysovi kšaftem na něho spadlé...
- 1532 61b Mistr Pavel osedl... druhé půl stolice... po neb. Janovi švagru svém právem dědičným...
- 1563 103 Samuel, Lidmila, Jindřiška a Anežka všichni z Vodolína pozůstali synové a dcery po Mistru Pavlovi... stolicí celou, kteráž jim po... otci a někdy Anně Waysovic matěři a předcích

- 27 1530 58 Burian Vrbík z Žaboklik, hofmistr, osedl... stolicí... po Kateřině manželce jeho...
- 1530 58 Jakub Hubáček koupil... půl stolice... od Buriana Vrbíka z Žaboklik za 200 kop gr. č. Zavdal 132 kop gr. č. a 18 kop gr. č. sobě porazil Jakub Hubáček na dluh svůj, kterýž jemu neb. Anna z Sutic jinak z Knajslíkova domu dlužna byla, za kteréžto byl rukojmě... Burian Vrbík a 50 kop gr. č., kteréž jest dlužen a zjistil na lůnu minciřském... Burian... Jindřichovi z Chočemic, těch Jakub dáti má o sv. Jiří...
- 1531 58b Burian Vrbík... dlužen 27 kop gr. č. Janovi Štolarovi z Chočemic... dáti má na sv. Jiří... a toho jistotu činí na půl stolici své...
- 1531 60 Burian Vrbík... dlužen 60 kop gr. č. Janovi Štolarovi z Chočemic..., kteréžto sumu grošů má dáti na hod Těla božího... a toho jistotu činí na půl stolici...
- 1531 60b Jan z Skalice koupil... půl stolice... od Buriana Vrbíka... za 167 ½ kop gr. č. Dal závdavku 107 ½ kop gr. č. Zbytkem má vyvaditi zápis na té půl stolici, jímž se Burian Vrbík zapsal Janovi Štolarovi...
- 1531 60b Jan z Skalice... odevzdal se... půl stolice své Anně dcerce své... — (1540: Anna dcera Jana z Skalice povolila, aby její otec zastavil půl stolice Duchkovi mincíři).
- 1539 73b Jan z Skalice... vypůjčil... od Duchka lojovníka 40 kop gr. č., v kterémžto dluhu odevzdal se všeho užítku svého na třech stolicích bez půl čtvrti stolice. Užitek má Duchek bráti až do vyplnění 40 kop gr. č. — (1540: Duchek lojovník odevzdal se zápisu tohoto).
- 1540 77 Jan z Skalice... zastavil stolicí svú a půl stolice, kteréž dal a odevzdal Anně dceři své a k tomu druhé půl stolice, kteréž v zástavě drží od Petra Trojanovic... Duchkovi mincíři ve 200 kopách gr. č....
- 28 1533 64 Abraham Pampa z Vyckovic... dlužen... Janovi Šašovi 32 kop gr. č.... má dáti v plném roce od zápisu tohoto penězi hotovými a ničím jiným. Jistotu tohoto činí na půl stolici... — (1534: Abraham Pampa připůjčil od Jana Šaše 20 kop gr. č.; 1534: Abraham pustil užitek všecek z půl stolice Janovi Šašovi).
- 1550 91 Jan písař mince, jsa poručníkem otcovským sirotků neb. Martina Šaše obeslal... Abrahama Pampu. Žádal... aby přidržel k tomu podle zápisu na sebe dobrovolně učiněného, půl stolice aby vyplatil, že se týmž sirotkům nezdá víc v té zástavě ji držeti a užívati...
- 1550 92 Jan Popovický z Popovic písař mince... půl stolice neb. Janovi Šašovi bakaláři zastavené na místě sirotků... odevzdal Abrahamovi Pampovi...
- 1552 94 Abraham Pampa... dlužen... 8 kop gr. č. Ondřejovi Křivoláčkově. Pak-li by v šesti nedělích nedal, dává Křivoláčkově plnou moc... uvázat se v půl stolice jeho... — (1556: Ondřej Křivoláček postoupil zápis Abrahamovi Pampovi).
- 1556 94 Abraham Pampa... dlužen 10 kop gr. č. ... Dorotě ze Lho-

tic manželce své a místo rukojmí postoupil jest jmenované půl stolice... se všemi užitky... do zaplacení...

1580 125b Kateřina Nejepinská z Vyckovic osedla po Kateřině Pampové mateři své půl stolice...

1580 126 Kateřina Nejepinská... půl stolice dává k užívání Samuelovi Nejepinskému manželu svému...

29 1534 65b Marta manželka Jiříka Humpoleckého z Rybenska... odevzdala se půl stolice... Jiříkovi manželu svému..., kteráž na ni připadla po neb. Petrovi Pampovi otci jejím...

1535 68 Jiřík Humpolecký z Rybenska... dlužen... 20 kop gr. č. širokých mistru Pavlovi, písaři městskému. Tu sumu má dáti a hotovými groši zaplatiti ve čtyřech nedělích... a toho jistotu činí na půl stolici...

1536 70 Jiřík Humpolecký z Rybenska... dlužen... 40 kop gr. č. Matoušovi písaři mince a v té sumě zastavuje půl stolice... — (1536: Jiřík Humpolecký zaplatil).

1537 72 Jiřík Humpolecký z Rybenska... dlužen... 10 kop gr. č. Anně od Heleny Hanykěřky. Zapisuje půl stolice... — (1537: Anna přiznala, že jest zaplacen).

1537 72b Jiřík Humpolecký z Rybenska... se dožádal na Heleně Hanykěřce... 100 kop gr. č... zapisuje na půl stolici... — (1538: Helena Hanykěřka připůjčila 100 kop gr. č.; 1543: Jan zlatník z Liboslavě vyzdvihl užitek z půl stolice nadepsané, jmenovitě 4 kopy gr. č.).

1570 114b Arnošt s Alinou sestrou svou z Drásova, manželkou Jana Šatného z Olivetu, Jan Šatný a Anna zlatnice z Semína... přiznání učinili, že postoupili půl stolice, kteréžto půl stolice slove Jiříka Humpoleckého a ten jistý Jiřík zastavil ji Heleně Hanykěřce... Magdaléně Šatné...

30 1535 67b Jan Škornička... dlužen... Voršile Štolarce z Vrchovišť 15 kop gr. č... zaplatiti má na sv. Jiří po tomto zápise... jistotu činí na půl stolici...

31 1535 69 Lidmila někdy Marty Medové dcera... půl stolice... po otci a mateři její... dala Matoušovi manželu svému (písaři mince)...

32 1536 71 Josef syn Reginy z Hradce nad Labem někdy manželky Barty od Kola na místě též matky své... oznámil, že... vypůjčili... 20 kop gr. č. od Vavřince Růže z Sionu, v kteréžto sumě zapisují... třetí díl stolice... — (1539: Vavřinec vyzdvihl sumu docela a odevzdal se zápisu).

1539 74 Josef syn Reginy z Hradce nad Labem... na místě matky své oznámil, že si vypůjčili 28 kop gr. č. od Zywalda z Serar(?)... zapisují třetí díl stolice... — (1544: zápis propuštěn).

1564 103 Jan Bártův od Kola osedl... třetí díl stolice... kšaftem a poručenstvím neb. Josefa z Hradce bratra svého...

33 1538 72b Jiřík Klabal osedl... čtvrt stolice... kšaftem neb. Říhy Hertvika...

1546 72b Vít syn neb. Šťastného ze Sloupné osedl čtvrt stolice sobě poručené kšaftem Říhy Hertvika..., kteréžto čtvrt stolice postoupil mu Jiřík Klabal...

1550 72b Vít syn neb. Šťastného... odevzdal... čtvrt stolice Jiříkovi Klabalovi konváři...

34 1538 73 Václav syn neb. Machka z Rybného trhu... vypůjčil od Evy dcery Anny Mikulášové kramářky 30 kop gr. č., v kteréžto sumě zastavuje čtvrt stolice...

35 1539 74 Václav a Petr synové Jakuba Vorla osedli... půl stolice... kšaftem neb. Anny Miránkové...

1539 74 Poručníci neb. Anny Miránkové osedli půl stolice... kšaftem též Anny Miránkové...

1552 94b Smlouva mezi Petrem a Václavem syny Jakuba Vorla... Václav vzal za spravedlnost na té půl stolici (po Anně Miránkové) 3 1/2 kopy gr. č. hotových a od Petra bratra svého a té spravedlnosti se odevzdal...

1552 95 Jakub Labuška truhlář koupil... půl stolice od Petra syna Jakuba Vorla za 15 kop gr. č. hotových...

1573 119 Jan Bzenecký mincář koupil... půl stolice od Václava Vorla za 17 kop 45 gr. č. hotových...

36 1540 75 Jan Švábů s Kateřinou manželkou... vypůjčili... 10 kop gr. č. od Viktorina z Krsovic... zapisují čtvrt stolice... — (1541: Viktorin připůjčil 6 kop gr. č.).

1550 89b Stala se smlouva... o čtvrt stolice, kteráž v zástavě byla od Jana Švábova někdy Viktorinovi z Krsovic v 16 kopách gr. č., že cožkoli peněz při právě na Dvoře vlášském z té čtvrt stolice leží, o ty... rozdělit se mají Petr Doupovec z Doupova a Václav Vočko...

37 1541 79 Jan Ways dlužen 30 kop gr. č. Jiříkovi a Josefovi bratřím, švagrům svým, synům Václava Koblasy. Sumu má dáti ve dvou letech a jistotu toho činí na půl stolici... — (1542: Marta Koblaska povolila, aby zápis vymazán byl).

38 1542 79b Jiřík Střeleček kožišník na Horách Kutných půjčil Antonínovi neb. Havla vačkáře synu 8 kop gr. č. do tří let... v kteréžto dluhu Antonín zapisuje půl čtvrti stolice, kteráž jemu náleží v podílu mezi jinými sirotky neb. Havla.

39 1543 81 Lorenc Jorčanský (?) osedl... půl stolice... po Lidmile manželce jeho...

40 1546 84b Václav prenar za práci, outraty a meškání při živnosti i za to vše, což se jest cokoli sběhlo... postoupil čtvrt stolice (Mandaléně manželce Jakuba soustružníka, jinak Korbeláře, Káče sestře manželky jeho a Havlovi bratru týchž sester)...

1546 85b Václav prenar s Kateřinou manželkou... dlužní 2 kopy gr. č. Václavovi Vočkovi. Jistotu činí na půl čtvrti stolice... — (Václav prenar požádal o připůjčení 1 kopy gr. č.).

1553 95b Jiřík Libotovský koupil... čtvrt stolice od Jakuba Korbeláře za 6 kop 15 gr. č. a k tomu prodeji Havel švagr jeho i Mandalena sestra téhož Havla... povolení své dávají...

41 1552 94b Jakub soustružník... dlužen... Václavovi Vočkovi 2 kopy gr. č. ..., v kterémžto dluhu zapisuje čtvrt stolice... — (Tento zápis propuštěn a v jiný převeden).

42 1552 95 Lidmila Lorencova... doctorovi Řehořovi z Chočemic... ve 20 kopách gr. č. zastavuje půl stolice... — (1573: Jan knihař,

- jinak Vogner na místě sirotků doctora přijal od Lidmily 20 kop gr. č. a zápis propustil).
- 1573 118b Magdaléna Šatná z Újezda oznámila, že koupila půl stolice... od Lidmily Lorencové za 26 kop gr. č. hotových...
- 43 1556 97b Valentin Pycka pekař s Martou manželkou... dlužní... 30 kop gr. č. Likhartě z Rovence... v té sumě zapsali jednu stolic... — (1561: zaplacen).
- 1560 100 Valentin Pycka pekař s Martou manželkou... dlužní... 15 kop gr. č. Jiříkovi Libotovskému... v té sumě zapsali jednu stolic... — (1561: Jiřík Libotovský připůjčil 5 kop gr. č.).
- 1561 102 Valentin pekař přiznání učinil, že vypůjčil 20 kop gr. č. od Jiříka Libotovského z Tarmarku, kterúžto sumu zapisuje na stolic... , aby jí Libotovský užíval od zápisu tohoto až do zaplacení... — (1565: zastavil druhé stolice celkem ve 40 kopách gr. č.).
- 1565 105b Valentin Pycka pekař dlužen... Dorotě manželce Raphaelle minciře 70 kop gr. č. na hotově půjčených... , kterúžto sumu zapisuje jí na dvou stolicích svých... — (1573: Dorota připůjčila Valentinovi 10 kop gr. č.).
- 44 1561 82 Smlouva mezi Řehořem Orynem (?) z Chocemic a Viktorinem Severinem z Kapí hory, Viktorin Severin zastavil půl stolice v 15 kopách gr. č... však žádnú jinú mincí nemá odbývati nežli groši českými širokými aneb jochmstálskými...
- 45 1559 99 Ondřej Dačický jinak Křivoláček... prodal půl stolice... Janovi st. Bořkovi Dohalickému z Dohalic za 18 kop gr. č. hotových...
- 46 1561 100b Jan Zioldan z Olivetu osedl půl stolice... po neb. Jindřichovi neb. Jakuba Hubáčka synu z Olivetu...
- 1561 100b Jan Zioldan st. z Olivetu... půl stolice... Janovi st. Bořkovi Dohalickému z Dohalic zastavuje v 15 kopách gr. č. se všemi užitky... přijma peněz na tolařích rázu pražského má ihned Bořek stolic postoupiti Zioldanovi...
- 47 1565 106 Jan Štěrba, služebník pánů minciřů... koupil osmý díl stolice v půl stolic za 1 kopy 5 gr. č. hotových od Markéty pozůstalé vdovy po neb. Francovi Ladýři...
- 48 1566 107b Potenzyana (?) z Bezdědic... postupuje stolic... po Sancturini zikmundovi Škorničkovi...
- 1566 107b Zikmund Škornička... stolic, kteráž někdy slula Sancturina... prodal Václavovi Kasalickému za 55 kop gr. č. Zaval 25 kop gr. č. a potom každého čtvrt léta platiti má po 10 kopách gr. č... — (1567: doplacen).
- 1569 112 Václav Kasalický s Lidmilou manželkou... stolic, kterou od Zikmunda Škorničky koupili, Kašparovi Fifkovi a Dorotě manželce ve 20 kopách gr. č... zastavili...
- 1581 131b Václav Kasalický... dlužen... Anně vdově po někdy Michalovi řezníkovi 20 kop gr. č., za kterúžto sumu zapisuje stolic...
- 49 1566 107b Krystyna dcera po Bohuslavovi Porybném... prodala šestý díl stolice... (který na ni připadl po rodičích) ... Johanně Koblasce z Nedvojovic za půl osmý kopy gr. č. hotových...
- 50 1570 115 Anna Šatná z Oujezda a v městě Hradci nad Labem... jakož

- jsem měla díl v stolic... po neb. Zachovi otci mém... i nemoha sama osobně pro nedostatek zdraví o takový díl... se vypraviti, zmocnila jsem Magdalénu Šatnou sestru svou, aby... díl můj prodati mohla...
- 51 1574 119b Podělení statku po Jiříkovi Libotovském z Tejnic... mezi Václavem (čtvrtstolice), Janem (čtvrtstolice) a Jírou (šestý díl a dvanáctý díl stolice)...
- 1574 120 Johanna Waysova koupila... čtvrt stolice od Václava Libotovského, též koupila druhou čtvrt od Jana Koryčanského (?)... vše za 24 kop gr. č...
- 1581 131 Václav Libotovský osedl čtvrt stolice podle... porovnání mezi Václavem a Jiříkem bratřími Libotovskými a Janem Koryčanským i na místě Anny manželky své a sestry bratří o podíl po Janovi Libotovském bratru vlastním...
- 1581 131 Jiřík Libotovský... osedl... půl stolice na podíl po Janovi Libotovském...
- 1581 131 Václav syn Jana Strmilovského postřihače osedl... půl stolice podle dání a zápisu na týž stolic... od Johanny Waysové z Nedvojovic...
- 52 1575 120b Václav Strniště syn neb. Jana Strniště syna Jakuba Vorla osedl půl stolice bez malého dílu nápadem po neb. Matějovi Ursusovi dědu svém, a to z dílů stolic neb. Jana Masníka, kteréž Jan Masník poručil poručníkům statku svého...
- 1575 120b Magdaléna Šatná z Újezda... koupila... půl stolice bez malého dílu od Václava Strniště za 15 kop gr. č...
- 1575 121 Dorota Vočková osedla lůn minciřský a půl stolice bez malého dílu z poručení Masníka, též ... osmý díl stolice po neb. Václavovi Vočkovi manželů svém...
- 53 1580 124b Jan Dačický z Heslova... odevzdal čtvrt stolice, kteráž jemu podle kšaftu Justiny z Práchnan báby jeho a druhá čtvrt Justyně sestře jeho náležela. A tak učiní půl stolice, což jí tu již přináleží...
- 1580 124b Řehoř Vodička i na místě Tomáše Bakaláře, poručníci sirotků po Jiříkovi Libotovském, koupili... půl stolice Janovi jednomu z sirotků... od Ondřeje Hazuky a Justiny manželky jeho za 22 kop gr. č...
- 54 1584 132b Alina z Drásova manželka Jana Šatného z Olivetu... přijala ... od Matouše Trunkata (?) peněz půjčených 12 kop gr. č., v kteréžto sumě zastavuje... půl druhé stolice... — (1584: Matouš připůjčil 8 kop gr. č.; 1587: Matouš zápis propustil a přijal 20 kop gr. č.).
- 1587 133 Alina z Drásova... přijala... od Jiříka Ryšánka z České ulice... půjčených 30 kop gr. č., v kteréžto sumě zastavuje půl druhé stolice... — (Zápis propuštěn a peníze vráceny).
- 1588 134 Helena Šatná manželka Jana st. Šatného z Olivetu... přijala od... Jiříka Hruzy a Lidmily manželky jeho 30 kop gr. č. hotových a zastavuje půl druhé stolice... — (1595: dluh splacen).
- 55 1596 156 Kryštof, Václav a Zikmund bratří Kapounové ze Svojkova ... dali stolic... , kteráž jim nápadem a kšaftem po Albrechtovi

56 1597 136b Kapounovi, purkrabí kraje Hradeckého, přišla... Hendrychovi Kapounovi z Svojkova... Dorota manželka Pavla Skřivana koupila... půl čtvrti stolice... od Salomeny vdovy po neb. Pavlovi Klabalovi pregěři na Vlašském dvoře za 3 kopy 20 gr. č. hotových...

Prodeje a koupě lůnů mincířských

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
1523	K: Matouš zámečník P: Anna manželka neb. Machka z Rybného trhu	lůn	135	Z: 60 Spl: 30, 20, 25	39
	K: Vávra syn Barbory Kašpary z Hloušek P: Gabriel syn neb. Psovrhy	lůn	134	Z: 100	40b
1524	K: Jakub truhlář P: Matouš Opršal	lůn	130	Z: 75 Spl: 15	42b
	K: Anna Miránková P: Matěj Chotusický	lůn	117	hotově	42b
	K: Jan Ptáčekův P: Jíra Labuška	lůn	130	Z: 50 Spl: 20	42b
	K: Petr sirotek neb. Václava příjmením Dvanáctihavěří P: Jan Škornička	lůn	130		43
	K: Jan preenner P: Vávra Zajíček	lůn	124	Z: 50 Spl: 10	43
	K: Duchek lojovník P: Václav Vočko	lůn	99	Z: 65 Spl: 12	44b
	K: Petr vačkář P: Jiřík Popelka	2 díly	55	Z: 20 Spl: 10	44b
	K: Jozafat Váňů P: Jan Šaršun	lůn	100	Z: 30 Spl: 10, 12	45
	K: Martin švagr P: Rafael preenner	lůn	100	Z: 30 Spl: 10	45b

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
1525	K: Matouš Vopršal P: Burian Vrbík	lůn	129	hotově	46
	K: Ondřej Zvoník pas- torku svému Martinovi P: Marta Medová	lůn	130	hotově	48
1526	K: Rafael preenner P: Martin švagr	lůn	130	Z: 60 Spl: 10	49
1528	K: Václav Vočko P: Zikmund Cejchmajster	lůn	129	Z: 70	53b
	K: Václav platněřův z Hloušek P: Matěj Studnička	lůn	129	Z: 70 Spl: 12	54
1529	K: Burian Vrbík P: Vavřinec Gyser	lůn	130	hotově	56b
1531	K: Jan Šaš Martinovi pastorku svému P: Jan Bárta	lůn	130	Z: 58 Spl: 15, 10	59
1533	K: Matouš Chotusický P: Adam Chotusický	3. díl	30	hotově	64b
1534	K: Václav z Hloušek P: Václav Pomajka z Kaňku	3. díl	25	hotově	66b
1535	K: Jan Šich P: Šimon švagr Jana	lůn	70	Z: 35	68b
1538	K: Václav z Hloušek posel pánů mincířů P: Adam Chotusický	3. díl	25	hotově	72b
	K: Tomáš Karásek P: Martin bednář	6. díl	12	Z: 6	73
1539	K: Václav z Hloušek služebník pánů mincířů P: Jan Kasalický z Kaštic	2 díly	55	hotově	73b
	K: Abraham syn někdy Jana Gazlara P: Václav bratr Abrahama	½ lůnu	40	Z: 20	74

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
	K: Mikuláš kožišník P: Abraham Gazlar	½ lůnu	40	hotově	102
1543	K: Petr bakalář P: Jan rukavičník	lůn	50	hotově	81
	K: Lidmila Bernášková K: Petr bakalář	3. díl	23	hotově	81
1544	K: David mincíř postřihač P: Jakub syn Bartoně mincíře	½ lůnu	17	hotově	82
	K: Pavel Fugl z Hloušek pro Václava syna svého P: Tytus Bzenecký z Bystřice	lůn	58	hotově	82
1545	K: Jindřich z Práchnan P: Václav prener	½ lůnu	26	hotově	84
	K: David postřihač P: Jindřich z Práchnan	½ lůnu	26	Z: 10	84
1548	K: Zikmund Dobeš P: Michal syn neb. Jana prenera	½ lůnu	10	hotově	88
1557	K: Jan truhlář P: Jeronym švagr Jana, syn neb. Rafaela prenera	½ lůnu	6	hotově	90b
	K: Petr vačkář P: Petr od Srnú	lůn	12	hotově	100
1560	K: Viktorin bednář P: Jan Melhauzský st.	lůn	16	Z: 12 Spl: 2	100
	K: Štěpán, ty časy ša- fář mince P: Václav z Hloušek někdy písař p. mincířů	3. díl	5	hotově	100
1561	K: Václav t. č. hofmistr jinak Vočko P: Pavel Skřivan	½ lůnu	12	hotově	101

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
	K: Jakub Holický krejčí z Tarmarku P: Jan Šaš zlatník	2 díly	11 ½	Z: 10	101b
1562	K: Pavel zámečník P: Kašpar Fifek	½ lůnu	12	Z: 3	102
	K: Jan Červený Lev truhlář P: Pavel zámečník jinak Placanda	½ lůnu	15 40 gr.	Z: 6 40gr. Spl: 3	102b
1565	K: Ambrož tkadlec P: Martin syn neb. Viktorina bednáře	3. díl	4 30gr.	hotově	104
	K: Ambrož tkadlec P: Anna Vokařka z Tar- marku	3. díl	5 30gr.	hotově	105
	K: Jan truhlář jinak Červený lev P: Václav truhlář jinak Souček	½ lůnu	12	hotově	106
	K: Havel provazník P: Václav truhlář jinak Souček	½ lůnu	10	hotově	106b
	K: Jan st. Bořek Doha- lický P: Zikmund Škornička	lůn+ ½ stolice	40	hotově	106b
1568	K: Václav Hrůza P: Barbora, dcera Anny jinak Vánové	6. díl	3	hotově	109
	K: Anna nevěsta Anny Vokálky z Tarmarku P: Jan její manžel	4. díl	1 30gr.	hotově	110b
1569	K: Jan Šterba jinak Pistoris, služebník a písař p. mincířů P: Salomena Žlutická	½ lůnu	11 30gr.	hotově	112

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
1570	K: Ondřej jinak Blejsa syn Kříže řezníka jinak Blejsy posla pánů řezníků P: Jan Pistoris, služebník p. mincířů	1/4 lůnu	6	hotově	112b
1571	K: Dorota manželka Havla provazníka pro Václava Vodňanského P: Saloména zlatnice	1/2 lůnu	10 30gr.	hotově	115b
1572	K: Jan Korčanský syn neb. Lorence P: Johannes jinak Štěrba písař p. mincířů	1/4 lůnu	7	hotově	116b
	K: Štěpán mincíř soused v Hlouškách P: Zikmund syn neb. Buriana mincíře v Hlouškách	2 díly	10	hotově	116b
	K: David mincíř P: Jindřich z Prácheňan	lůn	56		116b
	K: Ondřej šmejdíř P: Dorota Růžičkova z Tarmarku	lůn	27	hotově	117b
1574	K: Matěj šenkýř jinak Sup P: Jan truhlář jinak Rotleb	1/2 lůnu	14 1/2	hotově	119b
	K: Petr Bernášek P: Dorota Růžičkova	lůn	30	hotově	120
1577	K: Zikmund Zahrádka P: Václav Prejnar z Ro- hožova	1/2 lůnu	15	hotově	121b
1578	K: Zuzana Tulyska P: Štěpán Vaňásek	3. díl	10	hotově	122
	K: Johanna Vajsová z Nedvojovic, manž. Pavla Skřivana P: Zikmund Zahrádků	1/4 lůnu	8	hotově	122b

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
	K: Mandalena Bořkova Dohalská P: Václav od Slonů	3/4 lůnu	18 30gr.	hotově	123
1581	K: Matouš příjmením Trunkat P: Jindřich Bzenecký	lůn	33		129b
	K: Kašpar Fifek P: Matěj Sup šenkýř	1/2 lůnu	15		130
1582	K: Jeroným Labuška P: Řehoř Kříčka Bořenov- ský	1/2 lůnu	6		149
1596	K: Jan Pečecký mincíř P: Jan Horčík mincíř	1/4 lůnu	8		135b
	K: Řehoř Vodička P: Mandaléna vdova po Štěpánovi mincíři	2 díly	10		136b
1599	K: Pavel Škréta Šotnovský P: Václav Porybný od Slonů	1/2 lůnu			139
1600	K: obec Dvoru Vlašského k záduší k opatrování chrámu sv. Václava na Rovni P: Jan Vala ponocný Vlašského Dvora	lůn	6		144
	K: Jerolym Labuška P: Václav Souček	1/2 lůnu	12	hotově	142
	K: Jan Labuška P: Jiřík Folda písař kaňkovský	lůn	14 37 1/2gr.	hotově	143b
	K: Melichar Jeler (?) P: Jiřík Folda	3. díl	6	hotově	145
1604	K: Adam Cvrček P: Václav Souček	1/2 lůnu	5		148b
1617	K: Mandalena manž. Adama Cvrčka P: Adam její manžel	1/2 lůnu	4	hotově	150b

Prodeje a koupě stolic pregěřských

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop. gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
1523	K: Jiřík krejčí P: Vít pekař	6. díl	72	hotově	39b
1524	K: Mikuláš kramář P: Jan Škornička	stolice	199	hotově	42
1526	K: Mikuláš kramář P: Jan Štolár	½ stolice	200	hotově	49
	K: Kateřina Beneška z České ulice P: Prokop Prekl	½ stolice	199	Z: 100 Spl: 50, 49	50
1527	K: Václav Zmeškal z Kaňku P: Václav Koráb	3. díl	117	hotově	53
	K: Martin Křivoláček P: Jiřík Jakoubek	½ stolice	189	Z: 152 ½	51
1528	K: Pavel z Podivic P: Kateřina z Rozmtálu	3. a 12. díl	100	hotově	55
1529	K: Martin Křivoláček P: Karel Jakoubek	¼ stolice	80	hotově	56
	K: Havel vačkář P: Karel Jakoubek	¼ stolice	89	Z: 21 Spl: 12	56
1530	K: Jakub Hubáček P: Burian Vrbík	½ stolice	200	Z: 132	58
1531	K: Pavel z Podivic P: Jan syn neb. Bárty od Kola	12. díl	14	hotově	59b
	K: Jan z Skalice P: Burian Vrbík	½ stolice	167 ½	Z: 107 ½	60b
1532	K: Viktorin Vodička P: Jan syn Bárty od Kola	12. díl	14	hotově	62
1536	K: Viktorin Vodička P: Václav Machek	12. díl	14	hotově	71b

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
1552	K: Jiřík Libotovský P: Jakub Korbelář	¼ stolice	6 15 gr.	hotově	95b
	K: Jiřík Libotovský P: Jiřík Pernštejnský	½ stolice	13	hotově	95b
	K: Jakub Labuška truhlář P: Petr Vorel	½ stolice	15	hotově	95
1556	K: Jan Bořek st. z Dohalic P: Saloména vdova Seneky	½ stolice	18	hotově	97
1559	K: Jiřík Libotovský P: Jan syn neb. Petra uhlíře	9. díl	1 ½	hotově	99
	K: Jan st. Bořek Dohalický P: Ondřej Dačický — Křivoláček	½ stolice	18	hotově	99
	K: Jan Bohnický z Bohnic P: Salomena Seneky	½ stolice	15	hotově	99b
1565	K: Jan Šterba, služebník p. mincířů P: Markéta vdova po neb. Francovi Ladýři	16. díl	1 5 gr.	hotově	106b
1566	K: Václav Kasalický P: Zikmund Škornička	stolice	55	Z: 25 Spl: 10	107b
1567	K: Johanna Klobáska P: Krystyna dcera Bohuslava Porybného	6. díl	7 ½	hotově	108b
1570	K: Magdaléna Šatná P: Jan Podivický	½ stolice	20	hotově	113b
1572	K: Magdaléna Šatná P: Lidmila Lorencová	½ stolice	26	hotově	118b
1573	K: Jan Bzenecký P: Václav Vorel	½ stolice	17 45 gr.	hotově	119
1574	K: Johanna Vajsova P: Václav Libotovský	stolice	24	hotově	120

Rok	Jméno kupujícího (K) a prodávajícího (P)	Předmět trhu	Cena kop gr. č.	Závdavek a splátky kop gr. č.	Fol.
	K: Johanna Vajsova P: Jan Korčanský	¼ stolice			
1575	K: Magdaléna Šatná P: Václav Strniště	½ stolice	15	hotově	120b
1580	K: Řehoř Vodička pro sirotky Jiříka Libotovského P: Ondřej Hazuka a Justyna	½ stolice	22	hotově	124b
1597	K: Dorota manž. Pavla Skřivana P: Saloména vdova po Pavlu Klabalovi pregěři	½ stolice	3 20 gr.	hotově	136b

Robenci přijatí v 16. století do kutnohorské mincovny

Rok	Fol.	Přijetí robenci
1523	39b	Jan bratr Rafaela prenera (do šmitny), Martin Vinepal(?) z Cechu (do preghausu)
1524	43 43b	Vespasian Kadeřávkův (do preghausu) Kašpar uzdař, Čížek krejčí, Adam pana Jiříka Háši, Jakub Vokáčův, Marek Albrechtův, Jan Bzeneckého, Jiřík Sobotka (do sv. Václava vejhost přiněsti má), Albrecht Sankturinův, Jan syn manželky Vávry Gysera, Jan Zelený, Václav Ptáčkův, Jakub kolář, Jan Matěje Slabého syn
	45	Jan Vávry velikého, Mikuláš Zvoniček, Václav pana Mikuláše z Práchnan, Bartoš pana Jiříka, Říha Nedvídek, Jan Klatovský, Jan Petrův, Jíra Kateřinkové, Jakub od Maslníků, Lukáš Trnkův, Václav krejčí, Viktorin krejčí, Jiřík Zikmundův, Jan Štětínčin, Jakub od pana Matouše zámečníka, Jan ujec pana děkana, Václav střelec, Jan z Jakubova, Duchek Holý, Jan Prase
1525	46b	(Jmenný seznam otiskl Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, str. 190—191.)
1534	66	Jan Nebozízkův (do preghausu), Jakub Panček(?) havíř (do preghausu), Kryštof Havlíčkův syn (do preghausu), Petr vačkář (do preghausu), Jan Šich, Matouš Knoch, Jan Mrázek, Pavel z Třebíče, Gabriel soukeník, Václav z Berouna (do šmitny), Jakub Žáček (do preghausu), Jiřík Zbraslavský (do preghausu), Štěpán Václava posla schovanec (do preghausu), Bartoň syn Strakův z Tarmarku, Jíra Pavla krejčího syn, Martin Zábranský, Jan a Zikmund synové

		Martina Švagra, Jan syn Šimona, Martin a Jíra synové Brože bednáře, Martin Tatrachtův syn, Jan Jakuba střelce syn, Lukáš Růžičkův, Tomáš Karásek, Martin Hrdinův, Pavel Buriana Vrbíka syn z Žaboklik, Martin Cantor z Franštejna, Ambrož vačkář (do preghausu), Jan Cantor z Písku (do preghausu), Zikmund syn Evy Štefanky, Jíra Sladův, Jan Dvořín z krámců, Václav syn neb. Ondřeje z Páchu, Jan Vaňka šenkýře
1548	87	Jakub Turnovský, Jakub Vajsův služebník, Vít Jiříka Valeného syn, Jíra Duchka Hořanského (všichni do preghausu), Jan Vávry písaře šrotýřského syn (do šmitny)
1548/49	89	Mikuláš Moravec, Diviš Kučera, Vít Kožišník, Tobiáš Měsíčků, Ondřej zvoník od Vysokého kostela, Martin syn Vávry kováře (všichni do preghausu)
1549	89	Jakub krejčí, Jan syn Ambrože vačkáře, Jiřík Pernštejnský z Skalice, Martin [Nadržalů (Nadřímku - ?)] (všichni do preghausu)
1552	93	Zikmund tobolář z Hradce, Ondřej Špatenka, Matěj Branného, Vávra Korbelář, Jan Korbelář (všichni do preghausu)
1562	102b	Ambrož tkadlec, Martin Beran (do preghausu) Jakub Trucněř(?), Jan Samferův, Matěj, Mikuláš, Jindřich Lukáše Labušky bratří společní, Jan z Hloušek syn Pýchy, Jan syn Lorencův, Matěj Sup, Pavel, Jiřík synové Jana hutníčka, Jan vrátného syn (do preghausu), Jan kožišník z Opavy (do preghausu) Václav Vopenda (do preghausu), Vít jinak Vydra (do preghausu), Jan syn Štěpána koláčníka (do preghausu), Václav jinak Hora pláteník (do preghausu), Jan Kulhánek (do preghausu), Václav jinak Rozyna (do šmitny), Martin syn Viktorina bednáře (do šmitny), Urban Zlomina(?) (do preghausu)
1568	108	Jeronym a Zikmund synové Lukáše Labušky, Jindřich syn Jakuba Bzeneckého, Jan Pečickýho, Jakub Vodičkův, Vondra Kozička, Adam z Rovně, Tomášek, Jan syn Jakuba Holického, Jan Nožířův
1581	132b	Matouš Skála krejčí, Martin kožišník, Jan syn Víta Dobše z Rohožova, Jindřich a Václav synové Martina Berana (všichni na dílo minciřské), Jiřík syn Víta hutníka, Jan Chrudimský syn Matouše mlynáře (oba na dílo pregeřské)
1584	133	Jiřík Hutníček, Jan Šípecký, Jetřich Zloníra (?), Jan Vlach (všichni do šmitny pana Jerolíma Labušky), Jan Hutníček (do šmitny pana Jakuba Holického)
1597	137b	Václav Lačetinský, Václav a Jan Labuška bratří, Václav pana Jindřicha, Václav Zikmunda Labušky a Eliáš dva bratří, Tomeš Prášek, Jan Vřešťák, Jakub Skála, Pavel Hronek.

Das „Buch der Eintragungen der Münzschlaggerwerkstätten und der Prägerstühle“ in Kutná Hora (Beitrag zur Frage der Produktionsbeziehungen im böhmischen Münzwesen des 16. Jahrhunderts)

Das „Buch der Eintragungen der Münzschlaggerwerkstätten und der Prägerstühle“, auch als sog. Rote Münzerbücher aus den Jahren 1532 bis 1727 bezeichnet, ist heute das einzige erhaltene Buch, das außer anderen (Gelbe Münzerbücher, Neue Bücher, Register) in der Kanzlei der Münzer- und Prägergemeinde in Kutná Hora (Kuttenberg) entstand. Seine mit einer einzigen Ausnahme in tschechischer Sprache getätigten Eintragungen lassen sich nach dem Inhalt in vier thematische Komplexe einteilen: 1) Eintragungen mit Bezugnahme auf die Münzschlaggerwerkstätten und Prägerstühle, wie vom 15. Jahrhundert an die Teile der 17 Schmieden und des Präghauses in Kutná Hora bezeichnet werden; wir ersehen daraus ihre Eigentümer und können die Fragen beantworten, wie oft sie Handelsgegenstand waren, wie es um ihren Preis bestellt war, wie dieser Preis gezahlt wurde, in welcher Münze Zahlung verlangt wurde, welcher Gewinn dem Eigentümer aus ihrem Besitz erfloß; 2) Eintragungen über die Aufnahme der sog. „robenci“, d. h. der angehenden Jungarbeiter, in die Münzstätte; 3) Eintragungen über die Bestellung der Ratsherren der Münzer- und Prägergemeinde; 4) Eintragungen über den Bodenbesitz und damit zusammenhängende Eintragungen über die Untertanen der Münzer- und Prägergemeinde. Für den Zeitraum der Jahre 1523 bis 1610, während dessen mit Ausnahme von 14 Jahren ununterbrochen Eintragungen im Buch erfolgten, sind insgesamt über fünfhundert Aufzeichnungen vermerkt, die einenganz und gar abgerundete Übersicht über einige hundert Personen liefern, die sich in irgendeiner Weise an der Tätigkeit der Münzstätte in Kutná Hora beteiligten.

Die Münzschlaggerwerkstätten und ihre Teile bildeten in diesem Zeitabschnitt insgesamt 73mal den Gegenstand eines Rechtsgeschäftes. Am häufigsten wurden sie im Jahre 1524 verkauft, als von der Gesamtzahl von 51 Münzschlaggerwerkstätten volle 16% ihre Besitzer wechselten. Seit den dreißiger Jahren wird für den Markt der häufigere Verkauf eher von Teilen der Münzschlaggerwerkstätten als von Komplexen charakteristisch. Zugleich tritt eine Änderung bei der Zahlungsart beim Verkauf ein. Die früheren Ratenverkäufe bilden nunmehr eher eine Ausnahme, was sicherlich mit den Änderungen der Preise der Münzschlaggerwerkstätten zusammenhängt, die einen markanten Rückgang aufwiesen. (Vgl. die Beilage Verkauf und Kauf der Münzschlaggerwerkstätten auf S.90.). Der Preis der Münzschlaggerwerkstätten und Prägerstühle war einerseits vom Ertrag abhängig, den sie ihren Eigentümern lieferten, andererseits — wie der chronologische Vergleich der Erträge und Preise zeigt — vom Umfang der Rechte der Mitglieder der Münzer- und Prägergemeinde. Aus den unterschiedlichen Preisen aus dem Zeitraum vor und nach dem Beginn der Talerprägung in Kutná Hora im Jahre 1543 kann der Schluß gezogen werden, dass die Preisbildung eher von der Nominalzusammensetzung der zu prägenden Münzen als von der absoluten Höhe der Gesamtproduktion der Münzstätte beeinflusst wurde.

Nach der Bezeichnung der einzelnen am Handel mit den Münzschlaggerwerkstätten beteiligten Personen hat es den Anschein, daß sich seit dem zweiten Dezennium des 16. Jahrhunderts die Angehörigen der Handwerkerschichten in der Stadt häufiger als früher um den Erwerb der Münzschlaggerwerkstätten bewarben. Eine bestimmte Zahl von Münzschlaggerwerkstätten verblieb aber weiterhin im dauernden Eigentum einiger Familien aus Kutná Hora. Die Berichte über den Ertrag einer Münzschlaggerwerkstätte sind am vollständigsten für die Jahre 1533 bis 1543 erhalten, da durchschnittlich jährlich 8 Schock 51 böhm. Gr. bezahlt wurden. Ein ähnlicher Ertrag ist auch aus den Jahren 1562 und 1563 vermerkt. In den spä-

teren Jahren geht er aber auffallend zurück, wobei den Eigentümern der Münzschlaggerwerkstätten nur ein kleinerer Teil des Ertrags ausgezahlt wird, während der Rest an die übrigen Mitarbeiter in den Schmieden zur Auszahlung gelangt.

Bei den Verkäufen der Prägerstühle konnten im wesentlichen identische Feststellungen getroffen werden wie bei den Verkäufen der Münzschlaggerwerkstätten. Die Unterschiede in der Größe des Marktes (im Präghaus rechnete man insgesamt mit 26 Prägerstühlen), in den Preisen der Prägerstühle und ihrer Bezahlung zeigt am besten die Beilage Verkauf und Kauf der Prägerstühle auf S.96. Über den Ertrag der Prägerstühle liefert das Buch ausreichende Berichte. Aus einer andersgearteten Quelle hat es den Anschein, dass er wesentlich höher war als im Falle der Münzschlaggerwerkstätten, und zwar auch damals, als sich die Eigentümer der Prägerstühle schon nicht mehr an der Arbeit im Präghaus beteiligten. Das führte zweifelsohne zu den Revolten der Prägearbeiter in den neunziger Jahren des 16. Jahrhunderts, woran sich die Angestellten der Schmieden offenbar nicht beteiligten.

Die Eintragungen über die Einstellung der Jungarbeiter, von denen in unregelmäßigen Zeitintervallen im 16. Jahrhundert insgesamt 209 festgestellt wurden, wovon die Hälfte am Ende der Regierung des Jagellonen Ludwig aufgenommen wurde, zeigen, daß diese Meutereien nicht, wie man bisher anzunehmen geneigt war, einen Kampf zwischen vollberechtigten und nichtvollberechtigten Mitgliedern der Münzer- und Prägergemeinde, d. h. zwischen den Eigentümern der Münzschlaggerwerkstätten und Prägerstühle und den Jungarbeitern, sondern zwischen den Eigentümern und den übrigen Münzangestellten bildeten. Der Ausnahmscharakter bei der Einstellung der Jungarbeiter in den Jahren 1524 und 1525 läßt sich aus dem Eintragungsbuch nicht näher erläutern.

In der Zusammensetzung des Rates der Münzer- und Prägergemeinde, wo vier Ratsherren der Münzer und drei Ratsherren der Präger ihren Sitz einnahmen, bemerken wir gewisse Analogien zur Zusammensetzung der mittelalterlichen Stadträte. In den Jahren 1523 bis 1600 übten insgesamt 99 Personen das Ratsherrenamt aus. Einige von ihnen waren viele Jahre hindurch Mitglieder des Rates, der in den sechziger, siebziger und am Ende der achtziger Jahre in unregelmäßigen Zeitintervallen erneuert wurde, und waren sowohl Münzer-, wie auch Prägerherrn, d. h. besaßen sowohl Münzschlaggerwerkstätten, wie auch Prägerstühle.

Die vorliegende Analyse des Eintragungsbuches schließt an die vorhergehenden Arbeiten über die Produktionsbeziehungen in der Münzstätte in Kutná Hora und über die einzige in Böhmen existierende mittelalterliche Münzerorganisation — die Münzer- und Prägergemeinde in Kutná Hora, an und ergänzt sie zugleich (vgl. Em. Leminger, *Královská mincovna v Kutné Hoře*, Praha 1912; V. Husa, *Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století*, Num. sbor. II, 1955, S. 57—98). Nach der Ansicht des Autors bildet die namentliche Ermittlung der Besitzer der Münzschlaggerwerkstätten und der Prägerstühle sowie der angehenden Jungarbeiter die Grundlage für das weitere Studium der sozialen Stellung der Angestellten der Münzstätte in Kutná Hora im 16. Jahrhundert.

MORAVSKÉ VLÁDNÍ MINCE
ZA TŘICETILETÉ VÁLKY

(Tab. I—II)

III

MORAVSKÁ MINCE PO KALADĚ

D

Mincovnictví za Ferdinanda III. na Moravě

I

Příspěvky k dějinám

Střídání mincmistrů v olomoucké mincovně. — Pokusy o vybití cizího méně hodnotného oběživa. — Schäferova mincovní smlouva. — Vyšetřování pro porušení předpisu o střížích. — Umístění olomoucké mincovny v období 30leté války a její zánik. — Otevření mincovny v Brně, její pacht a zánik.

Také ještě za Ferdinanda III. zastával olomouckýměšťan¹⁾ Tobiáš Sonnenschein úřad mincmistra.²⁾ Jako činnost předchůdců se ani jeho neobešla bez stížností. Byly oznámeny nepořádky v mincovně a Mikuláš Nusser, moravský rentmistr³⁾ v Brně již od 1. ledna 1633, zavedl k císařovu příkazu potřebné vyšetřování.⁴⁾ Roku 1638 se Sonnenschein již nejmenuje v olomoucké min-

¹⁾ Archiv města v Olomouci (dále: Ol. archiv), Wilhelm Nather, Häuserchronik in Olmütz. Kronika však neuvádí číslo domu, který z olomouckých měšťanských domů vlastnil Tobiáš Sonnenschein se svou manželkou Dorotou.

²⁾ Moravské vládní mince za 30 leté války, III Moravská mince po kaladě, odd. B. Fritschovo mincování v Olomouci, Num. sborník 1968, str. 166 sl.

³⁾ Mikulovský archiv Dietrichsteinský v Židlochovicích, hist. oddělení, fond Morava pod správou kardinála (dále: Dietr. archiv), fasc. 339, složka srpen, čís. spisu 3.

⁴⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder, insbesondere Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1878, sešit 23. Schriften der hist. — statistischen Sektion (dále: d'Elvert 23), str. 107, záznam o císařovu příkazu z 12. března 1637.

covně.⁵⁾ Na jeho místo nastoupila jeho manželka Dorota Sonnenscheinová. O ní víme pouze, že jí, bývalé mincmistrové, císař prominul dlužné ražebné za tři měsíce.⁶⁾ Sama patrně nesetřvala dlouho v mincmistrovském úřadě, neboť již 23. února 1638 se o místo mincmistra v Olomouci ucházel Adam Schäfer,⁷⁾ někdejší člen parlamentní komise nad mincí za stavovského povstání a pozdější spolupachtýř biskupské mincovny v Nise. Za Sonnenscheinova mincmistrování byl peněžní trh na Moravě přesycen drobnými, které se dostaly na Moravu obchodními transakcemi, zejména však výměnou za dobrou stříbrnou a zlatou minci. Byly to vesměs na zrnu lehké druhy, které obíhaly ke škodě císařských a zemských regálií a potud i ke škodě drobného lidu, že je od drobných lidí vykupovali obchodníci nejen za ceny pod nominále, nýbrž k tomu ještě pod cenou jejich vnitřní hodnoty. Šlo o desetníky a dvoukrejcare (půlpacy). Desetníky byly podle obsahu stříbra oceňovány devíti a osmi krejcarey. Dvoukrejcarey byly v ceně půlsedma nebo šesti peněz. Na tyto nesrovnalosti na moravském peněžním trhu upozorňoval rentmistr Mikuláš Nusser.⁸⁾ Aby byly přetrženy tyto zhoubné machinace, byla dvorská komora císařem vyzvána, aby vyhotovila pro Moravu, Čechy a Slezsko potřebné valvační mincovní patenty.⁹⁾ Patrně se ukázalo, že nařízené opatření je neodkladné. Proto císař nevyčkal návrh dvorské komory a nařídil moravskému zemskému hejtmanovi Juliu hraběti Salmovi, sezením na tovačovském panství, dne 22. května 1637 z Německého (Havlíčkova) Brodu, aby vyhlásil, že „Leopoldovští a tyrolští desetníci“ budou nadále berné po devíti a ostatní po osmi krejcarech, zatímco z dvoukrejcarů mají být brány po půlsedma penízů pouze bavorské, neuburské, württemberské, augsburské a řezenské, všechny ostatní po šesti penězích, a to po neurčitou dobu, než budou přemincovány nebo vybity. Zároveň mu bylo uloženo, aby zakázal pod ztrátou cti, majetku a hrdla vyměňování uvedené lehké mince pod stanovené sazby a vykupování jakéhokoliv pagamentu a jeho vyvážení ze země bez zvláštního povolení. Tohoto úkolu se zhostil zemský hejtman vydáním patentu, datovaného v Brně dnem 30. května 1637.¹⁰⁾ Zatím byl císaři předložen dvorskou komorou návrh patentu pro Dol. a Hor. Rakousy z 17. května 1637, který řešil oběh dříve jmenovaných hodnot radikálněji. Na rozdíl od dřívějšího císařova pokynu zakazoval tento návrh oběh jakýchkoli

⁵⁾ Joh. Newald, Beiträge zur Geschichte des österreichischen Münzwesens während der Zeit von 1622—1650 (dále: Beiträge), str. 146, výkaz o vyplaceném ražebném za léta 1635—1639. Newald mluví v dodatku omylem o pachtu mincovny v Brně, která již od roku 1627 nebyla v provozu.

⁶⁾ d'Elvert 23, str. 140, záznam o císařově rozhodnutí z 18. srpna 1638.

⁷⁾ L. c., str. 131.

⁸⁾ L. c., str. 109, zmínka v záznamu z 20. května 1637.

⁹⁾ L. c., str. 109, záznam o císařově příkazu dvorské komoře z 20. května 1637.

¹⁰⁾ Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation, des 30jährigen Krieges und der Neugestaltung Mährens im XVII. Jahrhundert, Brno 1867, 16. sešit Schriften der hist. — statistischen Sektion (dále: E 16), str. 440.

liv desetníků vyjma tyrolských, které se měly brát budoucně po devíti krejcarech. Řadu dvoukrejcarů, oceněných na půlsedma peníze, rozšiřoval ještě o dvoukrejcarey würzburské a uznával pouze tyto jmenovitě uváděné za berné, všechny ostatní byly prohlášeny za neplatné. Zároveň upozorňoval, že neplatné desetníky vykupuje mincovna po osmi krejcarech a nabídnuté neberné dvoukrejcarey po šesti penězích. Zvláště se zmiňoval o dukátech, tolarech a ostatním hodnotném oběživu, že tímto snížením neboli kaladou nejsou postiženy. Jakýkoliv dovoz nebo vtrusování neplatných hodnot bylo zakázáno. Jejich vývoz ze země byl volný pouze do půldruhého sta zlatých pro vlastní potřebu, jinak byl vázán na zvláštní povolení. Císař uznal řešení, navržené pro oboje Rakousy, za vhodné také pro Moravu a nařídil zemskému hejtmanovi dopisem z 24. května 1637, datovaném v Kolíně, aby patent pro Rakousy vyhlásil v plném znění také na Moravě.¹¹⁾ Podstatné změny, obsažené v nových dispozicích, zavínily průtahy, takže moravský zemský hejtman vydal nový patent teprve 29. června 1637, datovaný v Olomouci.¹²⁾ Sazba osmi krejcarů ukázala se patrně ve srovnání se zrnem některých desetníků velmi výhodná. Toho využila spekulace a neberné desetníky, zlehčené na čím dále horší zrno proudily do země výměnou za hodnotnou minci. Hrozilo nebezpečí, že dobrá mince ze země vůbec vymizí. Tomuto řádní byla učiněna přítrž vydáním nových mincovních patentů. Patentem pro Dol. Rakousy z 23. října 1637 opakoval císař zákaz této mince s výjimkou Leopoldových desetníků, které byly nadále berné po devíti krejcarech, s okamžitou platností. Drobným lidem byla poskytnuta v následujících 14 dnech výhoda, že si směli vyměnit v mincovně desetníky jednotlivě až do půl hřivny po osmi krejcarech za kus. Po uplynutí této lhůty vykupovala mincovna i od drobných lidí neplatné desetníky pouze podle zrna a fejnu hřivnu po 15 zlatých. Vývoz jejich byl dovolen pouze na zvláštní povolení po dobu šesti týdnů od vyhlášení patentu. Obdobný patent byl vydán pro království české dne 24. listopadu 1637.¹³⁾ Je pozoruhodné, že zemský hejtman na Moravě téhož dne dostal příkaz, aby vyhlásil patent, vydaný pro Rakousy. Tento patent byl vyhlášen na Moravě a datován v královském městě Olomouci dne 16. prosince 1637.¹⁴⁾

Schäferovi bylo místo mincmistra v Olomouci skutečně propůjčeno resolucí z 23. dubna 1638.¹⁵⁾ V květnu poté bylo Nusserovi uloženo, aby mu vyměřil plat ve výši, jaký byl obvyklý, u jeho předchůdců a aby ho uvedl v úřad, jak-

¹¹⁾ d'Elvert 23, str. 109.

¹²⁾ Státní (dříve Zemský) archiv (dále: Sar) v Brně, fond B 1, sign. M 5, 3—7, opis patentu s německou poznámkou na rubu: Das Original ist den 3. Septbris 1666 nach Hoff geschickt worden.

¹³⁾ Sar Brno, fond B 1, sign. M 5, 3—7, český opis patentu s poznámkou na rubu: Das Original ist den 3. Septbris 1666 nach Hoff geschickt worden.

¹⁴⁾ Ol. archiv, originál vyhlášky (tisk), č. 1648) 2; d'Elvert 16, str. 446.

¹⁵⁾ d'Elvert 23, str. 134.

mile složí dostatečnou jistotu a dá-li potřebnou záruku.¹⁶⁾ Otázka ražebného zůstala nevyřešena. K Schäferově žádosti o ustanovení výše ražebného bylo vyžádáno dobrozdání od rentmistra Nussera.¹⁷⁾ O stanovisku Nusserovu a o výši stanoveného ražebného nemáme prozatím žádných zpráv. Ale pozdější archivní záznam o tom, že mu byl ražební poplatek zvýšen,¹⁸⁾ a následující Schäferova pachtovní smlouva, která jej stanovila 36 krejcarů z hřivny čistého stříbra, nasvědčuje, že výši ražebního poplatku třeba hledat pod touto hranicí.

Schäferův poměr k mincovně se podstatně změnil dnem 5. července 1640. Toho dne uzavřela dvorská komora jménem císaře v Řezně s Adamem Schäferem novou mincovní smlouvu.¹⁹⁾ Olomoucká mincovna byla mu dána na tři léta do pachtu. Podle smlouvy byl pachtýř oprávněn vykupovat lot čistého zlata za 13 zl 45 kr. Dukát měl předepsanou ryzost 23 karáty 8 grénů čistého zlata. Z hřivny se muselo vystříhat 80 2/5 dukátu. Zároveň vzal pachtýř na sebe povinnost, že bude z každé hřivny čistého zlata odvádět ražebné ve výši 2 zlatých. Nabídka stříbra pokulhávala za skutečnou potřebou. Obnášela podle dosavadních zkušeností sotva 800 nejvýše však 1000 hřiven. Smlouva pamatovala i na to, aby se dodávka stříbra zvýšila, a ustanovila výkupní cenu za hřivnu stříbra dobré jakosti 10 říšskými toлары, cenu grošového stříbra za hřivnu fejnu 15 zlatými a stříbra z méněhodnotných půlkrejcarů a pagamentního stříbra 13 zlatými. Tyto posléze uvedené sazby se nesměly vyplácet v hrubé minci, nýbrž pouze v groších anebo jiné minci téže hodnoty.

Základem mincovní soustavy byl říšský tolar o 90 krejcarech. Hřivna tolarové směsi měla se sadit na 14 lotů 1 kvintlík a měla vydat 9 3/4 tolaru. Schäfer směl razit toлары, půltolary, čtvrttolary (orty) a z drobných groše krejcarů, půlkrejcarů a feniky. Groše se sadily podle smlouvy do tyglu na 7 lotů 3 kvintlíky a 2 denáry v hřivně, aby bílé měly 8 lotů. Sazená hřivna se rozdělila na 165 nejvýše 166 grošových plátů, nikoliv však více. Při tomto mincovním čísle se počítalo s výtěžkem z hřivny čistého stříbra 16 zl. 30 kr.²⁰⁾ Jestliže by při některém díle nedostihli minciři mincovní číslo o jeden nebo dva kusy, směli mincmistr s vardajnem propustit dílo s výhradou, že bude při nejbližším díle úbytek nahrazen. Pro ražbu krejcarů, jichž šlo 60 na jeden zlatý, byla pře-

¹⁶⁾ L. c., str. 135, záznam o příkazu Nusserovi z 25. května 1638.

¹⁷⁾ L. c., str. 140, záznam o příkazu Nusserovi z 18. srpna 1638.

¹⁸⁾ L. c., str. 183, zmínka v záznamu z 7. února 1641.

¹⁹⁾ Aug. Löehr, Zur olmützer Münzreihe, Numismatische Zeitschrift (dále: N Z) 1928, str. 119 sl.; d'Elvert 23, str. 170.

²⁰⁾ Tamtéž, str. 120. V Loehr o vč článku zůstal přehlédnutím tiskové chyby výtěžek z hřivny vyčíslen chybně částkou 16 zl. 13 kr. Provedeme-li kontrolu zlomkem, do jehož čitatele dosadíme mincovní číslo (165), násobené hodnotou (grošem = 3 kr) a číslem 256 (tj. počtem feniků, odpovídajícím váze vídeňské hřivny čistého stříbra o 16 lotech, a do jmenovatele jakost mince t. j. 8 lotů, převedených na feniky podle relace 1 lot = 4 kvintlíky = 15 feniků, tedy zlomkem $165 \times 3 \times 256$, zjišťujeme výtěžek 990 kr = 16.5 zl. čili 16 zl. 30 kr.

depsána sazená hřivna do teglu na 4 loty 3 kvintlíky 2 denáry, aby po bílení vyšla na pětilotovou hřivnu. Z hřivny měli minciři vystříhat 309 3/8 střížku. Na půlkrejcarů se měly sadit na hřivnu 3 loty 3 kvintlíky 2 denáry čistého stříbra, aby sazená hřivna byla po bílení čtyřlotová. Hřivna měla vydat 409 střížků. Konečně feniky (haléře), sazené v hřivně na 2 loty 3 kvintlíky 2 denáry, měly mít jakost po bílení třílotovu a z hřivny se mělo vykrojit 742 1/2 fenikových střížků. Jak vidno, počítalo se při zpracovávání směsi na drobné se zvýšením jakosti o 2 denáry. Tento zjev se vysvětluje tak, že jednak při tavení směsi schází v ohni spálením více mědi než stříbra a pak že následujícím vyvářením plátů v roztoku soli a vinného kamene se odstraňuje z vrchní vrstvy plátů jenom měď, přimísená k stříbru. Těmito manipulacemi ztrácí směs podle zkušeností 3/4 až 1/4 % mědi.²¹⁾ Jestliže mincovní kov ať již z nezaviněného omylu nebo ze zlého úmyslu neodpovídal předepsané směsi, bylo povinností vardajnovou dbát toho, aby takové dílo nevyšlo z mincovny. Naopak měl trvat na odstranění omylu a novém sazení díla. Dílo neboli verk sléval se do tlustších a širších slitků hůlkovitého tvaru, t. zv. cánů. Následující válcování na plech vyžadovalo cány bez bublin a bez důlků. Bublíny vznikaly, byly-li cány lity z chladnějšího, důlky, byly-li lity z teplejšího roztaveného mincovního kovu. Rozhodujícím faktorem bylo tedy udržování žáru kovu na správné výši po celou dobu slévání cánů. Z empiricky získaných zkušeností byl potřebný stejnoměrný žár litého kovu a váha díla ve vzájemné spojitosti. Spolurozhodovala však přitom také ještě jakost směsi. Při 14 lotovém t. zv. tolarovém stříbrě udržovala se stejnoměrná teplota roztaveného kovu po dobu, které bylo třeba ku slití čtyř cánů, vážilo-li dílo 30 kg. Šlo-li o slitinu horší jakosti, jako na příklad pro ražbu drobných peněz, bylo lze docílit bezvadnou kvalitu cánů, t. j. bez bublin a důlků pouze z menšího množství mincovního kovu, najednou zpracovaného. Toto množství se řídilo podle množství přísady. Přípustná váha verku na drobné pohybovala se pak mezi 16,5 až 19 kg.²²⁾

Podle smlouvy byl pachtýř povinen zaplatit ražební poplatek ve výši 36 krejcarů z hřivny čistého stříbra. Jestliže by se zlepšila v druhém a třetím roku pachtu dodávka pagamentu a dosáhla-li by 1500 až 2000 hřiven fejnu, bylo dvorské komoře vyhrazeno právo zvýšit ražební poplatek na 40 příp. 45 krejcarů z hřivny fejnu. Dosud dosahovala, jak již dříve vzpomenuto, nabídka do mincovny jen polovici uvedených množství. Příčina tak chabé dodávky stříbra vězela v tom, že křesťané se nezabývali výměnou stříbra a židé, kteří výměnu obstarávali, neměli do Olomouce jako opevněného místa volného přístupu. Chtěli-li nabídnout nashromážděný pagament, museli, než dostali povolení ke vstupu do města, dlouho čekat před branami, občas se přihlásit a mnohdy věnovat na zpropitném tolik, kolik obnášel jejich zisk. Tomu bylo

²¹⁾ Em. Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, str.

²²⁾ D. Mittermann, Die Glasfenster der Konstanzer Münze 1624, NZ 1928, str. 73—74.

odpomoženo zvláštním opatřením. Z moci úřední byl ustanoven židovský dodavatel, který byl od kvartálu ke kvartálu vybavován propustkou. Ta ho opravňovala ke vstupu do města a odvedení pagamentu do mincovny. Takto se mělo předejít vyvážení pagamentu ze země.

Smlouva ukládala Schäferovi také, že nesmí mince opatřovat jiným znamením než svým vlastním. Za mincovní značku zvolil si Schäfer ovečku, kterou vsadil do nedovřeného ležatého oválu, opatřeného na koncích kotoučky a po stranách výčnělky jako by držadly, zakončenými rovněž kotoučky (viz vyobr. č. 1.). Podle smlouvy byl mincmistr povinen předkládat měsíčně výkaz, co bylo zmincováno ve zlatě a co ve stříbře. Zároveň měl vyčíslit ražební poplatek, jaký z toho přináležel císaři. Pachtýř měl povinnost uhrážovat služné úředníkům a mzdy ostatním zaměstnancům ze svého, i když vardajn a šmitmistr byli přísězně zavázáni císaři. Příliv stříbra do mincovny zůstal patrně i při všech podpůrných opatřeních trvale nezměněn. Mimo dva desetidukáty nevyšly za Ferdinanda III. z olomoucké mincovny žádné jiné hodnoty, než groše a krejčary. Povinnost pachtýřova uhrážovat služné úředníků mincovny omezovala podstatně zisk ne-li dokonce rentabilitu mincovny. Proto se domáhal, aby správní režie se snížila. Jeho žádosti bylo vyhověno. Dvorská komora uznala, že provoz olomoucké mincovny by se obešel bez kontrolora. Na základě tohoto rozhodnutí byl rentmistr na Moravě zmocněn, aby propustil Valentina Mušku, dosavadního kontrolora jako přebytečného.²³⁾ Mezitím z nějakého prozatím neznámého důvodu se uvolnilo v olomoucké mincovně místo vardajna. Zanedbaná dvorská, pak česká a slezská komora, nejvyšší mincmistr a rentmistr Nusser byli vybidnuti, aby navrhli vhodnou osobu pro tento úřad.²⁴⁾ Záhy vyhověla tomuto vyzvání slezská komora a rentmistr Nusser dostal příkaz, aby se dohodl se slezskou komorou o převedení navržené osoby.²⁵⁾ Zatím došel také návrh od české komory. Tato osoba patrně vyhovovala lépe dvorské komoře. Rentmistr byl vyzván, aby odmítl nabídku slezské komory a vyžádal si pro olomouckou mincovnu od české komory Jiřího Jungholzera, zvaného v regestech také Junghofer.²⁶⁾

Zdá se, že Schäfer neplnil podmínky smlouvy příliš svědomitě. Neboť dvorská komora vyzvala nějakého pána ze Staudingu, patrně funkcionáře dvorské komory, a rentmistra Nussera, aby si ve vší tichosti zajistili pachtýře Adama Schäfera, šmitmistra a ostatní osoby, které se Schäferem spolupracovaly. Zároveň se jim přikazovalo, aby provedli výsledek podle pokynů dolnorakouské úctárny.²⁷⁾ Patrně ve spojení se svým vyšetřováním nedostal Schäfer svému závazku vůči vardajnovi Jiřímu Jungholzerovi (Junghoferovi). Dvorská komo-

²³⁾ d'Elvert 23, str. 183, záznam o propuštění Valentina Mušky z 7. února 1641.

²⁴⁾ L. c., str. 187, záznam o císařově výzvě z 27. května 1641.

²⁵⁾ L. c., str. 189, záznam o císařově příkazu Nusserovi z 21. června 1641.

²⁶⁾ L. c., str. 189, záznam o příkazu rentmistrově z 28. června 1641.

²⁷⁾ L. c., str. 194, záznam o zavedeném předběžném vyšetřování z 14. prosince 1641.

ra uložila proto rentmistru Nusserovi, aby konfrontací Schäfera s vardajnem zjistila, má-li za ním vardajn nějakou pohledávku.²⁸⁾ Vyšetřování proti Schäferovi nabylo však jakýchsi vážnějších forem. Císař dosadil 23 člennou inkvisiční komisi za předsednictva Nusserova pro Schäferovy nepořádky.²⁹⁾ Konečně ze zprávy zemského hejtmana se dovídáme, co bylo předmětem zákroku proti Schäferovi. V olomoucké šmitně byla v jednom verku přeřezána hřivna o 5 ½, v druhém o 7 ½, v třetím o 6, ve čtvrtém o 7 ½, v pátém o 7, v šestém o 8 a v sedmém o 7 grošových střížků.³⁰⁾ V souvislosti s vyšetřováním jsou jmenovitě uváděni někteří z jeho spolupracovníků v mincovně, jako řezač kolků Hanuš Huser ze Šternberka a pregěř Kryštof Breuer.³¹⁾ Konečný výsledek vyšetřování proti Schäferovi není bohužel znám. 14. června 1642 kapitulovalo město a příštího dne vtáhli Švédové do města a drželi je až do 6. července 1650.³²⁾ Před okupací Olomouce Švédy byla mincovna přenesena do Brna.³³⁾

Jak známo byla olomoucká mincovna zřízena moravskými stavy r. 1619 a umístěna po vypovězení jezuitů v jezuitské koleji.³⁴⁾ Po jejich návratu do Olomouce r. 1621 byla jim kolej vrácena³⁵⁾ a mincovna přeložena do konfiskovaného domu Bedřicha Kounice, který byl přizpůsoben potřebám mincovny.³⁶⁾ Dietrichsteinův nástupce v úřadě zemského hejtmana Julius hrabě Salm z Neuburku nad Inem pojal úmysl si vystavět v Olomouci palác. K tomu účelu si vyhlédl komplex tří domů na Horním náměstí, bývalý Kounicův dům, zvaný mincovna do Litovelské (Riegrový) ulice, sousední vinárnu Bohuslava Ovesného a tzv. Schwanaurův dům do ulice 28. října, zakoupený od Vlka svob. pána Hoffmanna.³⁷⁾ Za mincovnu nabídl výměnou svůj dům č. 409 na Hor. náměstí, zvaný U zlatého stromu.³⁸⁾ Svou žádost o postoupení mincovny odůvodnil nabídkou, že hodlá v paláci, aby podpořil službu císaři, umístit expedít a kan-

²⁸⁾ L. c., str. 199, dvorská komora Nusserovi 22. března 1642 (záznam).

²⁹⁾ J. Pošvář, Několik archivních dat o konci brněnské mincovny, Num. listy roč. 1951, str. 121, zmínka o císařově dekretu z 20. března 1642.

³⁰⁾ Sar Brno, fond B 1, sign. M 5/3—7, zpráva zemského hejtmana z 13. května 1642.

³¹⁾ Sar Brno, fond B 1, sign. M 5/3—7, z dopisů Adama Kaufmanna ze 6. a 7. května 1642; J. Pošvář, O konci brněnské mincovny, str. 121.

³²⁾ V. Nešpor, Dějiny města Olomouce, Brno 1936, str. 161 a 165—6.

³³⁾ d'Elvert 23, str. 229, zmínka v záznamu o císařově příkazu Nusserovi z 14. prosince 1643.

³⁴⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Dvě poznámky k moravskému mincovnictví za 30leté války, Num. listy II, 1947, str. 4; Franz Wolny, Münzprägungen der Fürstbischöfe in nicht-privilegierten Münzstätten von Olmütz, NZ 1946, str. 78; A. Rumpf, Moravské vládní mince za 30leté války, I Mince moravských stavů, Num. sborník V, 1948, str. 177.

³⁵⁾ V. Nešpor, Dějiny města Olomouce, str. 135, 157.

³⁶⁾ Dietr. archiv, fasc. 231, složka leden, čís. spisu 7, originál císařova dopisu Dietrichsteinovi z 5. ledna 1630.

³⁷⁾ Frant. Matějek, Moravské zemské desky, kraj Olomouc, Praha 1935, str. 643.

³⁸⁾ Jos. Kšír, Olomoucké mincovny v XVII. století. Sborník Sluko, odd. B—1954, Olomouc, 1956 str. 53—58; d'Elvert 23, str. 154, záznam z 5. července 1639.

celáře úřadu zemského hejtmána.³⁹⁾ Rentmistr Nusser vybidnut k podání zprávy nespěchal s odpovědí a musel být popohnán ku sdělení svého stanoviska.⁴⁰⁾ Teprve na podkladě vyurgované Nusserovy zprávy projevil císař souhlas s požadovanou směnou s podmínkou, že zemský hejtman provede potřebné adaptace v domě č. 409 pro účely mincovny a tribunálu na vlastní útraty.⁴¹⁾ Salm spojil tyto tři domy v jeden a zažádal o jejich vynětí z městské pravomoci o zápis takto vzniklého jednoho panského domu jako svobodný statek do zemských desk. Ferdinand III. vyhověl dekretem z 26. února 1641 žádosti, vyňal domy z pravomoci a jurisdikce města Olomouce a povolil vklad do zemských desk. Vklad byl proveden při posudku, drženém 2. května 1641.⁴²⁾ Mincovna se přestěhovala do bývalého Salmova domu č. 409 U zlatého stromu. Mezitím byl Salm zbaven úřadu zemského hejtmána. Požádal proto o zproštění povinnosti k úhradě nákladů, spojených s adaptací domu č. 409.⁴³⁾ Sice se uvažovalo také o případné novostavbě mincovny a rentmistr byl vyzván, aby napřed předložil rozpočet.⁴⁴⁾ Ale nakonec bylo rozhodnuto, aby se mincovna přece jen přestěhovala do Salmova domu a Salm byl zbaven povinnosti nést náklady adaptace.⁴⁵⁾ Ukázalo se však, že tento dům nevyhovoval plně potřebám mincovny a Nusser dostal příkaz, aby zakoupil v Olomouci vhodnější dům a Salmův aby co nejlépe prodal.⁴⁶⁾ Přenesením mincovny do Brna a okupací Olomouce Švédy stala se tato otázka bezpředmětnou. Zato dostal 14. prosince 1643 rentmistr Nusser příkaz, aby svým časem předal „dům, kde byla umístěna mincovna před přenesením do Brna“, tj. dům č. 409 na Hor. náměstí Václavu hraběti z Vrbna na úhradu jeho zápůjčky 1000 zl ve stříbře a na úhradu dluhovaných 2000 zl komorního služného.⁴⁷⁾ Václav z Vrbna zemřel r. 1646⁴⁸⁾ za švédské okupace a dům byl předán po okupaci jeho nejstaršímu synovi Janu Františkovi. Mincovna v Olomouci nebyla již obnovena a formálně byla zrušena dekretem z 6. února 1664.⁴⁹⁾

Přenesením mincovny ze švédského nebezpečí z Olomouce do Brna naznačil císař, že se nevzdal myšlenky zachovat mincování na Moravě. Pro reali-

³⁹⁾ d'Elvert 23, str. 127, záznam z 5. ledna 1638 o dopisu Nusserovi.

⁴⁰⁾ L. c., str. 153, záznam o upomínce Nusserovi z 4. června 1639.

⁴¹⁾ L. c., str. 154, záznam o císařově rozhodnutí z 5. července 1639. Paní archivářce Š. Brettschneiderové děkuji za laskavé sdělení dat o domu čís. 409.

⁴²⁾ Frant. Matějek, Moravské zemské desky, kraj Olomouc, str. 642—644, čís. zápisu 25, fol. 17—17v a čís. 26. fol. 18.

⁴³⁾ d'Elvert 23, str. 173, záznam o dotazu z 28. srpna 1640 Nusserovi.

⁴⁴⁾ L. c., str. 189, záznam o odpovědi Nusserovi z 5. července 1641.

⁴⁵⁾ L. c., str. 192, záznam o zbavení Salmova závazku z 12. září 1641.

⁴⁶⁾ L. c., str. 202, záznam o příkazu z 26. dubna 1642 Nusserovi.

⁴⁷⁾ L. c., str. 229.

⁴⁸⁾ Na Hlučíně. Zastával úřad císařova komorníka. Za laskavé sdělení těchto dat děkuji vrch. účetnímu řediteli býv. min. obchodu v. v. p. Hrubému.

⁴⁹⁾ V. Nešpor, Dějiny města Olomouce, str. 157.

saci tohoto plánu přicházelo v úvahu pouze Brno, když Olomouc byla v rukou Švédů. Vážnou překážkou byl však nedostatek vhodné budovy v Brně, která sloužila nebo by mohla nyní sloužit účelům mincovny. Tomuto nedostatku čelil císařův příkaz z 8. března 1644⁵⁰⁾ zemskému hejtmanovi Kryštovu Pavlu Liechtenstein-Kastelkornovi, aby se postaral o vhodný objekt pro mincovnu. Ještě téhož roku byl rentmistrem Nusserem zakoupen dům v Široké ulici. Není známo, kdy bylo započato s úpravou domu pro potřeby mincovny, ale roku 1646 přikazoval císař zanechané dvorské komoře, aby rentmistru Nusserovi přidělila odborného znalce za účelem dokončení prací na budově mincovny.⁵¹⁾ O budově mincovny se činí zmínka ještě jednou r. 1648. Toho roku se uvolňovaly prostředky pro rentmistra Nussera k úhradě kupní ceny za sousední dům měšťana Jiřího Klementa, krejčího, který byl zakoupen k rozšíření mincovny.⁵²⁾

Po dubnovém neúspěchu žádosti o propůjčení vídeňské mincovny⁵³⁾ se ucházel Jan Konrád Richthausen o úřad mincmistra v mincovně brněnské příp. její pacht na dobu čtyř let.⁵⁴⁾ Dvorská komora vyrozuměla rentmistra Nussera o této žádosti a vyžádala si jeho posudek. Patrně vyzněl příznivě, neboť již 15. září 1646 rozhodl císař, že Richthausen se ustanovuje na dobu pěti let mincmistrem brněnské mincovny s podmínkou, že bude ročně odvádět 600 zlatých ražebního poplatku.⁵⁵⁾ Příštího dne dostala dvorská komora příkaz k sepsání řádné mincovní smlouvy o pachtu mincovny.⁵⁶⁾ Krátce na to bylo jí připomenuto, že mincovnu třeba uvést co nejdříve do provozu.⁵⁷⁾ Nepodařilo se nám zjistit datum mincovní smlouvy a její bližší obsah. Víme pouze, že si úředník dvorské komory Poverelli vyzvedl dne 27. září v registratuře jako pomůcku smlouvu, uzavřenou svého času se Schäferem.⁵⁸⁾ Ale z císařovy resoluce z 16. října 1646, datované na zámku v Bratislavě,⁵⁹⁾ vyplývá, že smlouva mohla být uzavřena na dobu pěti let nejpozději tohoto dne. Zároveň se sdělením této skutečnosti nejvyšším úředníkům, kancléřům a radům královského úřadu zemského hejtmanství v dědičném markrabství moravském oznámil císař, které záležitosti, jež přesahovaly rámec mincovní smlouvy, upravil tímto patentem. Předně dovolil mincmistru Richthausenovi sjednat si tři až čtyři pomocníky, jež by dozírali, aby pagament a zlomkové stříbro a zlato nebylo pašováno ze země. Zakázal křesťanům a židům na Moravě jakoukoliv manipulaci s drahými

⁵⁰⁾ J. Pošvář, O konci brněnské mincovny, Num. listy 1951, str. 121.

⁵¹⁾ d'Elvert, 23 str. 260, záznam o příkazu z 3. července 1646 dvorské komoře.

⁵²⁾ d'Elvert 23, str. 299, záznam o oznámení Nusserovi z 21. dubna 1648.

⁵³⁾ L. c., str. 257, záznam z 28. dubna 1646 o Richthausenově žádosti.

⁵⁴⁾ L. c., str. 264, záznam o Richthausenově žádosti z 3. srpna 1646 o propůjčení úřadu mincmistra v Brně.

⁵⁵⁾ J. Newald, Beiträge, str. 145.

⁵⁶⁾ d'Elvert 23, str. 267, záznam ze 16. září 1646.

⁵⁷⁾ L. c., str. 268, záznam z 21. září 1646.

⁵⁸⁾ L. c., str. 170, dodatek k záznamu z 5. července 1640.

⁵⁹⁾ Sar Brno, fond B 1, sign. M 5/3—7, originál patentu z 16. října 1646.

kovy, ať již šlo o tavení, shánění přepalování stříbra, zlata a pagamentu, nebo jiné procedury, ať jsou jakkoliv jmenovány. Z tohoto zákazu byli vyňati pouze zlatníci z povolání v rozsahu, potřebném k provozování jejich živnosti. Konečně zavedl tímto patentem kontrolu výrobců předmětů z drahých kovů, jakéhosi předchůdce dnešního puncovního úřadu. Všechny zlatníky a stříbrníky podřídil Richthausenovu dozoru a přikázal, že se smí používat k zhotovování předmětů stříbrných stříbra nejméně 12lotového a předmětů zlatých zlata nejméně 18karátového. Stříbrné výrobky s přísadou větší čtyř lotů anebo zlaté ryzosti menší 18 karátů a výrobky neznačené propadaly jako kontraband. Stříbrné a zlaté výrobky, které odpovídaly předepsané ryzosti, byly opatřeny značkou (puncem) zlatníka, kterého určil Richthausen ku provádění zkoušek ryzosti výrobků. Závěrem uložil úřadu zemského hejtmana, aby se neomezoval pouze na plnění pachtovní smlouvy, nýbrž aby Richthausenovi poskytl co nejúčinnější úřední pomoc. Ještě téhož roku byl v záležitosti dodavatelů pagamentu do mincovny vydán dvorské komoře příkaz k vyhotovení patentů pro Richthausena.⁶⁰⁾ Z tohoto záznamu, přespříliš stručného nelze vyrozumět vlastní povahu ani bližší obsah příkazu. Nepochybně šlo o to, aby se věnovalo veškeré úsilí využití vlastních zdrojů v zemi k účelům a ve prospěch domácí mincovny. Bylo přirozené, že několikaletá přestávka v mincování na Moravě a také dřívější známé potíže s nabízením pagamentu do mincovny nutily obchod pohlednout se po novém příp. pohodlnějším odbytišti mimo hranice země. Pochopitelně se nyní již nevystačilo s pouhými proponovanými opatřeními podle císařovy resoluce z 16. října, t. zn. s povolením k ustanovení dozorčích orgánů na účet Richthausenův k zamezení vývozu a se zákazem manipulace se získaným pagamentem, platným pro nakupovače, aby byla přetržena cesta pagamentu do zahraničí a obrácena do mincovny. Bylo třeba uzavřít kruh zapojením dalšího článku, totiž prostředníka mezi mincovnu a prodávající. Tuto potřebu vystihl Richthausen a ustanovil si zprostředkovatele. Dvorní žid Perle Muschel dostal od Richthausena plnou moc, aby nakupoval v zemi zlomkové stříbro a zlato a pagament pro brněnskou mincovnu. Nyní záleželo na tom, aby tomuto opatření byla zjednána náležitá publicita. Z podnětu císařova patentu z 16. října vydal Kryštof Pavel Liechtenstein, zemský hejtman, patent o pagamentu k podpoře mincovnictví v Brně dne 29. srpna 1647.⁶¹⁾ Oznamil moravské veřejnosti Richthausenovo opatření a uložil každému, kdo by pagament nebo zlomkové stříbro a zlato měl na prodej, aby ho nabídl jmenovanému Perle Muschelovi za přiměřenou cenu proti hotovému placení. Zároveň zakázal prodej příp. vývoz mimo hranice této země a upozornil, že přistižený musí počítat mimo propadnutí zabaveného zboží také ještě s citelným potrestáním.

Počátkem roku 1648 jednalo se o změně v úřadě mincmistra mincovny

⁶⁰⁾ d'Elvert 23, str. 273, záznam z 3. prosince 1646.

⁶¹⁾ Sar Brno, fond B 1, sign. M 5/3—7, původní něm. koncept.

ve Vídni. Tyto úvahy se měly dotknout také mincovny v Brně. Koncem ledna uvedeného r. 1648 byla dvorská komora překvapena císařovým rozhodnutím z Prahy, že mincmistrovský úřad ve Vídni se propůjčuje na dobu tří let moravskému mincmistrovi Konrádu Richthausenovi.⁶²⁾ Patrně po úřadě s Richthausenem oznamoval rentmistr Nusser později, že bude třeba starat se o náhradu pro mincmistrovský úřad v Brně, poněvadž mincmistr není ochoten vést oba úřady.⁶³⁾ K tomu měla také ještě dvorská komora připomínky proti jeho přeložení do mincovny ve Vídni, poněvadž došly stížnosti, které se dotýkaly právě jeho provozu mincovny.⁶⁴⁾ Buď došel rozklad pozdě anebo císař nechtěl přihlídnout k výhradám dvorské komory a nařídil znova, aby Richthausen byl uveden v úřad mincmistra ve Vídni na tři roky s prominutím obvyklého ražebného.⁶⁵⁾ Zprávou z 15. července snažila se dvorská komora získat ještě čas k vyšetření došlých stížností.⁶⁶⁾ Ale císař již 20. července opakoval striktní příkaz, aby Richthausen byl bez ohledu na došlé stížnosti uveden v úřad.⁶⁷⁾ Na to mu byl vyhotoven instalační dekret a úřad mincmistra ve Vídni byl mu podle císařova příkazu svěřen 31. července 1648 na tři roky s prominutím obvyklých ražebních poplatků. Dne 31. srpna téhož roku byl zproštěn úřadu mincmistra v Brně.⁶⁸⁾ Několik dnů předtím byl rentmistr Nusser vybidnut, aby navrhl vhodnou osobu pro uprázdněný úřad v Brně.⁶⁹⁾ Patrně se mu nepodařilo získat vhodnou osobu. Tím se ukončila činnost mincovny v Brně a mincování na Moravě vůbec. Sice se uvažovalo o znovuzřízení brněnské mincovny několikrát. Zvláště r. 1657 byla tato otázka podrobněji projednávána, ale bez kladného výsledku.⁷⁰⁾

⁶²⁾ J. Newald, Beiträge, str. 146.

⁶³⁾ d'Elvert 23, str. 300, záznam o zprávě Nusserově z 27. května 1648.

⁶⁴⁾ J. Newald, Beiträge, str. 146, připomínky z 20. června 1648.

⁶⁵⁾ d'Elvert 23, str. 302, záznam z 30. června 1648 o císařově rozhodnutí.

⁶⁶⁾ J. Newald, Beiträge, str. 146.

⁶⁷⁾ d'Elvert 23, str. 303, záznam z 20. července 1648 o císařově odpovědi.

⁶⁸⁾ J. Newald, Beiträge, str. 146.

⁶⁹⁾ d'Elvert 23, str. 305, záznam z 24. a 28. srpna 1648.

⁷⁰⁾ J. Pošvář, O konci brněnské mincovny, Num. listy 1951, str. 122—123.

Rozbor mincí

A. Mincovna v Olomouci

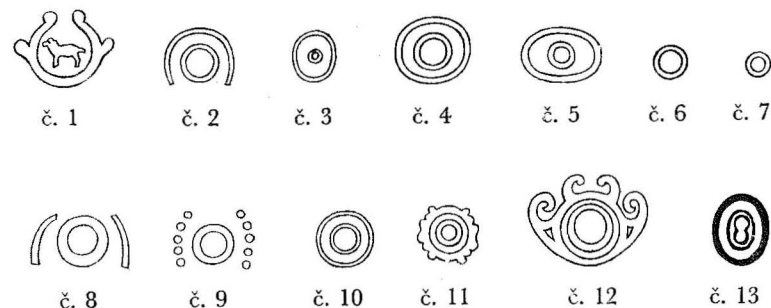
Ražby olomoucké mincovny a určovací značky o jejich původu. — Obrazy na líci a na rubu olomouckých ražeb — Jejich zdobná znaménka na líci. — Opisy na líci a rubu a jejich zkratky. — Vyznačení letopočtu.

Z olomoucké mincovny, jediné to mincovny Ferdinanda III. na Moravě, vyšly pouze krejčary a groše vedle dvou desetidukátů, jednoho z roku 1639 a druhého z následujícího roku. Ani za Schäferova mincmistrování, jemuž poskytovala mincovní smlouva bohatou příležitost, razit mince různých hodnot, nesetkáváme se s jinou stříbrnou ražbou než drobnou, grošovou a krejcarovou. Z toho možno usoudit, že se podstatně nezměnil chabý příliv pagamentního a zlomkového stříbra do mincovny, který, jak známo, byl v mincovní smlouvě odhadován na 800, nejvýše 100 hřiven stříbra ročně. Jasný obraz o dotaci mincovny pagamentním stříbrem mohly by poskytnout měsíční výkazy, které měl mincmistr předkládat císařskému důchodu v Brně. Tyto se však nezachovaly.

Všechny ražby Ferdinanda III. jsou opatřeny značkou mincovny na rubu až na oba desetidukáty, které ji mají v líci pod poprsím, a na poslední groš z r. 1640 a další známý z r. 1641. Oba tyto groše mají na místě značky mincovny vyražené znamení mincmistrovo, ovečku ve zdobném orámování (*srov. vyobr. č. 1.*). Pro přidělení ovečky jako mincovní značky Adamu Schäferovi máme oporu v bodu 7. pachtovní smlouvy z 5. července 1640. Smlouva mu ukládala plnou zodpovědnost za zrno a stříž a zároveň, jak známo, povinnost opatrovat ražby svou vlastní a žádnou jinou značkou. Patrně nebral tyto povinnosti příliš vážně, neboť r. 1641 by se neměly vyskytovat kterékoliv ražby jinak značené než značkou mincmistrovou. Přesto vyskytuje se krejcar, jediný nám známý z tohoto roku, který je opatřen na rubu značkou mincovny. Také Červinka⁷¹⁾ znal i z r. 1641 olomoucký groš, který byl opatřen pouze značkou mincovny. Značka mincovny je vyjádřena písmenem O. Toto písmeno se vyskytuje v četných variacích a je znázorněno malým, někdy větším kruhem nebo širokým mezikružím anebo je tvaru oválového, jehož postranní podélné oblouky jsou někdy zdobeny protilehlými špičatými výčnělky. Tato značka je vsazena buď do kruhu, do oválu a do závorek, hladkých nebo složených z perel, anebo do kartuše.

⁷¹⁾In. Lad. Červinka, *Mince a mincovnictví markrabství Moravského*, Brno 1897, (dále: *mince markrabství Moravského*), str. 85.

Grošům Ferdinanda III. s jeho vlastním portrétem předcházela malá skupina grošů o dvou typech, které byly raženy ještě s obrazem Ferdinanda II., ale v opisu opatřeny již jménem Ferdinanda III. První typ má poprsí se švéd-

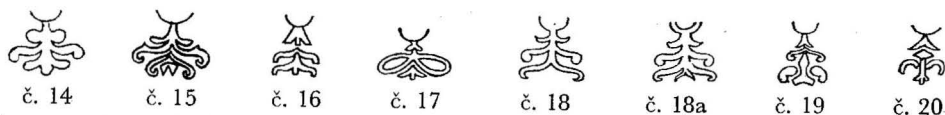

ským límcem a vyskytuje se ve třech variantách. Druhý typ má poprsí se španělským límcem. První variantu prvního typu známe již na groších Ferdinanda II. olomoucké mincovny z r. 1637. Tato ukazuje poprsí v brnění s kozí bradkou zastříženou do dlouhé špičky, a s mohutným knírem, zahnutým dlouhými špičkami nahoru (*viz č. 1.*). U věnce vidíme širokou, do kolmé stužky (motýlka) svázanou stuhu. Na rameni shrnutý plášť je přichycen knoflíkovou sponou. Na rubu schází se s tímto límcem orel, v podstatě známý již z olomouckých grošů Ferdinanda II. z r. 1630 (*srov. tab. XVIII, č. 289*), opakovaný na jedné skupině posledních jeho grošů z r. 1637 (*viz tab. XIX, č. 291*) rovněž s korunovaným rakousko-burgundským štítkem na prsou, jenom že korunka nad štítkem je vytvořena zvláštním způsobem — ze tří do trojhranu postavených kotoučků (*viz I, tab. č. 1.*). Jinak jsou pazoury orla vyzbrojeny mečem vpravo a žezlem vlevo. Orlí ocas je složen ze tří párů, pod sebe řaděných, vodorovných vstřícových stvolů. Oba vnější jsou kopistovitě a vnitřní, spojené do svorky jsou zatočeny do vnitřních kotoučků (*viz vyobr. č. 14*). Druhá varianta (*viz tab. I, č. 2*) vyznačuje se nápadně malým poprsím se švédským límcem. Přehozený plášť, sdrhnutý na pravém rameni do ostrého úhlu, sepíná spona ve tvaru růžice z pěti teček, seskupených kolem jedné další ve středu. U věnce je připevněna úzká, do mašle s dvěma smyčkami svázaná stuha s krátkými visícími konci. Třetí varianta připomíná z valné části císařovo poprsí z posledních grošů olomoucké mincovny ročníku 1628. Má také u krku švédský límec, zdobený klínovitými zářezy a u věnce širokou stuhu, svázanou do kolmé stužky (motýlka) s uzlem nad límcem, jenom že není zahaleno do podélně zřaseného pláště. Poprsí se představuje v brnění s krunýřem, zdobeným svislými perlovými šňůrami (*viz tab. I, č. 6*). Druhý typ grošů v této skupině opakuje poprsí z posledních olomouckých grošů Ferdinanda II. (*viz tab. XIX, č. 288*), které navazuje na kresbu poprsí z krejcarů z let 1635—1636 se značkou Jana Kryštofa Hubera (*viz tab. XIX, č. 285*). Toto poprsí je oděno do brnění, má u krku široký španělský

límeček a je bez stuh u věnce (viz č. 7).⁷²⁾ Plášť je shrnut na pravém rameni do ostrého úhlu a je sepnut sponou ve tvaru čtvercového, čtyřplátového květu.

Všechny tři posléze popsané groše schází se na rubu s orlem, který připomíná orla z olomouckých grošů ročníku 1628 (viz tab. XVI, č. 166), opakovaného také na posledních groších Ferdinanda II. z téže mincovny ročníku 1637. Orel je na prsou zdoben burgundsko-rakouským štítkem a má v pravém pazouře meč, v levém žezlo. Ocas je sestaven ze dvou pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, spojených vnitřními konečky. Horní pár má krátké vyduté stvolky, spodní vytváří svorku, která je na konci zatočena do vnitřních závitků. Mezi závitky je vsazena zubatá ostruha (viz vyobr. č. 15 a tab. I, č. 4).

Na tuto kresbu orla navazuje první groš Ferdinanda III. s jeho vlastním poprsím. Na groších Ferdinanda III. je poprsí v brnění s kozí bradkou a knírem vykresleno s přeloženým límcem, vroubeným úzkou krajkou. Do věnce vpletená stuha je zpravidla šňůrovitá, pouze výjimečně široká (viz tab. I, č. 10), je uvázána na půl uzlu (viz tab. I, č. 13) nebo v mašli na uzel s jednoduchou kruhovitou smyčkou (viz tab. I, č. 8). U některých grošů jsou stuhy místo vázání sepnuty těsně u věnce rovnou plochou sponou (viz tab. I, č. 14) anebo vlají bez jakéhokoli spojení (viz tab. I, č. 21). Oba konce stuhy visí vlnitě dolů neb vlají vlnitě nebo rovně doprava. Na pravém rameni shrnutý plášť je přichycen sponou ve tvaru pětilistého květu s viditelnou bliznou nebo ve tvaru trojlaločného listu jako na posledních groších s letopočtem 1637, pak z r. 1638 a na jednom také ještě z roku 1639 (viz č. 25). U dalších grošů ročníku 1639 a pozdějších setkáváme se již na líci s poprsím s dlouhými hladce sčesanými vlasy a se širo-

kým přeloženým límcem, rozšířeným vsazenou krajkou a lemovaným paličkovitou krajkou o širokém zoubkování nebo vroubeným zoubky ve tvaru podlouhlých, zaoblených jazyků (viz tab. I, č. 27). Do věnce vpletené stuhy jsou šňůrovité, někdy také široké a svázané do mašle na dvě do sebe vložené kruhové smyčky s krátkými konci visícími dolů. Charakteristickým znakem pro tuto skupinu je poloha hlavy, která je sklopena a přitažena k tělu. Od této skupiny se odlišuje další poprsí celkem stejné kresby, jenom že hlava je vztyčená s kozí bradkou delší, špičatější a od těla odstávající. Tento ráz poprsí si zachovávají olomoucké groše až do zániku mincovny a odlišují se pouze kresbou orla s různě sestaveným ocasem na rubu. Úplně z rámce dosud popsaných grošů vybočuje jeden z r. 1640 (viz tab. I, č. 42) s poprsím zvláště neumělé kresby se švédským límcem u krku a v brnění, sestaveném z pásů. Vázání šňůrovité stuhy u věnce tohoto groše je stejné jako u ostatních grošů tohoto ročníku, totiž do mašle se smyčkou a se svisle dolů visícími konci.

⁷²⁾Odvodňka v této formě má na mysli číslo mince, uvedené v kapitole 3 (Popis mincí).

Již dříve jsme se zmínili, že první groš s poprsím Ferdinanda III. jako jediný má na rubu orla s burgundsko-rakouským štítkem na prsou, zvláštností to grošů Ferdinanda II. z let 1628 až počátku roku 1630, a v orlím ocasu mezi rozvilinami zubatou ostruhu. U všech ostatních grošů, zdobených jeho poprsím setkáváme se na rubu s orlem, na jehož prsou je umístěn výlučně již jen korunovaný rakousko-burgundský štítek. Kresby orla se liší od sebe pouze rozličnou kresbou ocasu. Orlí kresby možno roztrždit do skupin podle ročníků. V roce 1637 a 1638 vidíme na vřetenu navlečené tři páry pod sebe řaděných vstřícných stvolů. Nahoře jsou stvolky krátké a sestavené do krokve. Oba další páry pod nimi jsou spojeny do vodorovných plochých svorek (svov. vyobr. č. 16). Konec vřetena buď přečnává nebo mizí v oválu se značkou mincovny. Roku 1639 setkáváme se ještě v podstatě se stejnou kresbou ocasu, jenom že stvolky ve spodním páru jsou kratší a že přečnávající konec vřetena je rozštěpen a vytvořené úkrojky jsou zakřiveny do stran (viz tab. č. 26). Kyta na dalším groši se skládá z vřetena, na něž se pojí nahoře pár zakrslých rovných stvolů a dole ve spodní řadě pár vnitřními konečky spojených, krátkých vydutých vstřícných stvolů. Mezi oba páry stvolů jsou vsunuty dvě vstřícné ležaté elipsy. Konec vřetena přesahuje spodní řadu stvolů (viz vyobr. č. 17). Řadu kyt tohoto ročníku uzavírá kresba ocasu, vytvořeného ze tří párů pod sebe řaděných kopistovitých vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno. Oba vnější páry jsou vodorovné a prostřední pár je spojen do ploché svorky s konci zatočenými do vnitřních kotoučků. Tato kresba orlího ocasu není nová, nýbrž je to kopie kyty z olomouckých grošů z roku 1630, opakované již jednou na posledních groších Ferdinanda II., která se vyskytla také již na prvním groši Ferdinanda III. s obrazem jeho předchůdce (viz vyobr. č. 14). Groše z r. 1640 zahajují novou kresbou ocasu. Kytu vytvářejí tři pod sebe řaděné páry vstřícných stvolů, navlečených na vřeteno. V horní řadě jsou zakrslé stvolky vyduté. Oba další páry stvolů jsou spojeny do plochých vodorovných svorek. Jejich ramena jsou v druhé řadě zakončena vnitřními závitky (kotoučky), ve spodní jsou na konci zahnutá dovnitř a zakončena hrotem. Vřeteno končí v hrot spodní svorky, jejíž ramena jsou delší a přečnávají šířku svorky v prostřední řadě (viz vyobr. č. 18). Tuto kresbu vystřídává kyta, složená rovněž ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, ale navlečených na vřeteno zvláštního tvaru. Vřeteno má podobu zvrácené berly, jejíž spodní polovina je zdobně vykrájena a horní vyústuje do úzké rovné části. Zakrslé stvolky v horní řadě jsou vyduté a sestavené do krokve. Prostřední řada stvolů tvoří plochou vodorovnou svorku, zatočenou na konci do vnitřních kotoučků. Zesílené stvolky spodní řady, na vnějších koncích opatřené vnitřními kotoučky jsou vykloubeny do vykrájené části berlového vřetena (viz vyobr. č. 19). U této kresby orlího ocasu je pozoruhodná poloha mincovní značky. Ať již jde o značku mincovny nebo značku mincmistra, je v obou případech vysunuta z osy doleva. Na groších ročníku 1641 je nápadná změna podoby orla. Na místě dosavadního zavalitého orla objevuje se orel

štlhlejší, který nevyplňuje mincovní pole ohraničené vnitřním kruhem. Štlhlá podoba orla si vynutila také změnu dosavadního tvaru orlího ocasu. V horní řadě tvoří zakrslé a vyduuté vstřícné stvoly krokev, do jejíhož úžlabí zapadá jako druhá řada vodorovně odsazený lichoběžník. Třetí část kyty se skládá z vřetena, zakončeného liliovitě, k němuž se po stranách připojují do polokruhu vyduuté stvoly (viz vyobr. č. 20).

Lícni obraz na krejcarech kryje se v podstatě s lícem na groších. Pouze široký přeložený límec má na krejcarech z let 1637 a 1638 jinou kresbu. Je sešitý ze tří řad úzkých krajek. Jinak se liší krejcarey obou ročníků vázáním stuh u věnce. Na krejcarech z r. 1637 budí uspořádání stuh zdání, jako by tu byla pouze jedna stuha, která je ovinuta kolem spodní části věnce, takže jeden konec vychází shora a druhý zespoda věnce a oba konce vlají souběžně ve vzdálenosti šířky věnce od sebe (viz tab. I, č. 17). Na krejcarech z r. 1638 je stuha vpletena do věnce. Oba její konce vychází z jednoho bodu, rozchází se vidlicovitě a vlají buď rovně nebo vlnitě. Stejně jako na groších mění se podoba císaře také na krejcarech. Poprsí stává se štlhlejší, vlasy jsou rovně sčesány a široký, přeložený límec se rozširuje vroubením širokou zoubkovanou krajkou (viz tab. II, č. 35). Stuha u věnce je šňůrovitá a svázaná do mašle se smyčkou a s krátkými konci, visícími svisle dolů. Týž ráz lze pozorovat v obou příštích letech s výjimkou vázání stuh u věnce na krejcarech z r. 1641. Tohoto roku se vrací způsob vázání stuh ke způsobu, obvyklému r. 1638, kde stuhy vychází z jednoho bodu, rozchází se vidlicovitě a vlají vlnitě dolů (viz tab. II, č. 46).

č. 21

č. 22

č. 23

č. 24

Na rubu je kresba orla v hlavních obrysech všem krejcarům společná. Hodnota, vyjádřená římskou číslicí, je umístěna v oválu na prsou. Křídla jsou vybavena šesti letkami a pazoury jsou roztažené. Liší se však kresbou orlího ocasu. Kyta u krejcarů z let 1637 a 1638 je vytvořena ze čtyř pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených párů vstřícných stvolů. Stvoly jsou v horní a třetí řadě sestaveny do krokve, zatímco ve spodní jsou spojeny do ploché vodorovné svorky a na koncích zatočeny do vnitřních závitků. Vřeteno přesahuje spodní řadu stvolů a je zakončeno liliovitě. Mezi první a třetí řadu je vsunut další pár zesílených stvolů, spojených vnitřními konečky (viz vyobr. č. 22). Na některých ražbách je horní řada zakrslých stvolů vynechána nebo zastoupena v nepatrných zbytcích. Kyta na krejcarech z r. 1639 je pro jejich ledabylou ražbu nezřetelná a rozmazána. Z většího množství se podařilo aspoň přibližně sestojit jejich kresbu. Kresba sestává ze dvou řad vstřícných stvolů. V horní řadě jsou stvoly zašpičatělé a spojené vnitřními širokými konečky. V druhé řadě jsou

šikmé stvoly na konci rozštěpeny, horní úkrojek je zahnut nahoru a spodní obloukovitě zatočen dolů (viz vyobr. č. 24). Na krejcarech obou následujících let skládá se kyta ze tří pod sebe řaděných, na vřeteno navlečených párů vstřícných stvolů. V horní řadě jsou stvoly sestaveny do krokve, v obou dalších jsou spojeny vnitřními konečky do rovné čáry. Konec vřetena je zaoblen nebo naříznut (viz vyobr. č. 23).

č. 25

č. 26

č. 27

č. 28

č. 29

č. 30

č. 31

č. 32

č. 23

č. 34

č. 35

č. 36

č. 37

č. 38

č. 39

č. 40

č. 41

Desetidukáty mají v líci uvnitř dvojitého vnitřního kruhu, ze sekaných perel a hladkého poprsí, zahalené do pláště, zdobeného u krku velmi širokým z krajkových vložek sestaveným límcem, lemovaným na okraji paličkovanou krajkou se širokým zoubkovaním. Dlouhé vlasy jsou sčesány hladce. Věnc na hlavě je svázan šňůrovitou stuhou, zauzlenou v mašli o dvou smyčkách s třásněmi na konci (viz tab. II, č. 25). Na rubu vyplňuje orel pod korunkou v opisu mincovní pole, ohraničené vnitřním kruhem, ze sekaných perel a hladkým. Na prsou má mnohapolý korunovaný štít s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu, lemovaný řádovým řetězem. Hlavy orla jsou zdobeny polokružky a rozchází se vidličnatě. V křídlech o osmi letkách třetí po šesti paprskovitých pérech. Pazoury jsou vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Orlí ocas je znázorněn dvěma pod sebe řaděnými páry vstřícných stvolů, zahnutých na vnějším konci do obloukovitých háčků (viz vyobr. č. 20).

Mezi jednotlivými zkratkami jsou rozdělovací znaménka, která tvoří na desetidukátech dvojtečky, na krejcarech a groších zpravidla tečky. Tyto mizí na posléze uvedených ražbách z r. 1639 nadobro a již se více na nich neobjevují. Na líci grošů a krejcarů jsou umístěna na konci opisu ozdobná znaménka rozmanitých tvarů (viz vyobr. č. 25—41) jako na příklad: šesti nebo pěti paprskové hvězdice, pětistupňové růžice, křížek obecný nebo ondřejský. Zvláštní zjev pozorujeme na některých groších (viz tab. I, č. 28) a krejcarech (viz tab. II, č. 35): zdobné znaménko na konci opisu neuzavírá konec opisu, ale odděluje písmeno X

v slově REX, a mimo to na krejcarech zdobné znaménko z konce lícního opisu se ještě jednou opakuje a je umístěno pod poprsím v opisu s výjimkou jednoho krejcaru (viz vyobr. č. 36), na němž je pod poprsím vsazena kolčí přílbice (viz vyobr. 39).

Věnujme se ještě opisům na ražbách Fedinanda III. Na líci bývají jednotlivá slova zkrácena do začátečního písmena až na jméno královo a titul Rex. Tento je zpravidla vypsán plně a jen výjimečně zkrácen do znění RE, zatímco jméno krále se objevuje ve zkratce FERD až na jeden groš ještě s poprsím Ferdinanda II. (viz č. 7) ve zkratce FERDI a na desetidukát, kde zní zkratka FERDINAND. Na desetidukátu zjišťujeme mimo to ještě další výjimku; slova Romanorum Imperator jsou zkrácena na RO: IM: Na rubu vyskytují se za titul Archidux zkratky: ARCHID neb ARCHIDV, za slovo Austriae zkratka AV, za titul Dux zkratky D neb DV, za slovo Burgundiae zkratky: B. B. D., (viz č. 16) nebo výjimečně zkratka BG (viz tab. I, č. 1). Zbývající slova titulů omezují se ve zkratce na začáteční písmeno.

Nakonec si všimněme ještě letopočtu na konci rubního opisu. Předně bývá pravidlem, že letopočet je vypsán plně až na jeden groš Ferdinanda II. s poprsím, který má letopočet zkrácen vynecháním tisícovky. Mimo této zvláštnosti třeba zaznamenat na tomto groši další: Číslice 3 v letopočtu je otočená kol své kolmé osy o 180°. Mimo uvedené úchyly lze u této skupina s poprsím Ferdinanda II. pozorovat, že jsou tisícovky od stovek a stovky od desítek anebo vůbec jen stovky odděleny od desítek tečkou. Počínaje groši s poprsím Ferdinanda III. až na jeden (viz č. 10) mizí toto rozdělování letopočtu. Výjimku z tohoto pravidla tvoří desetidukát, na němž je tisícovka oddělena dvojtečkou a ostatní číslice pouze tečkou. Počínaje toutž skupinou bývá tisícovka vyjádřena na groších a od roku 1639 tež na krejcarech římskou číslicí.

B. Mincovna v Brně

Ražby brněnské mincovny a jejich značky. — Omyly v literatuře. — Obrazy na líci a na rubu. — Zdobná znaménka na líci. — Opis na líci a na rubu.

Jan Konrád Richthausen razil v znovuotevřené mincovně v Brně pouze hrubou minci: tolar a jeho násobky až do čtyřtolarů, dukát a odražky tolarů ve váze deseti — anebo šesti dukátu. Mince značil v líci volně pod poprsím umístěným trojúhelníkem s tečkou v jeho těžišti anebo trojúhelníkem vepsaným do kruhu. Vzhledem k datu Richthausenova uvedení v úřad mincmistra vídeňské mincovny a zproštění úřadu v Brně vznikly odůvodněné pochybnosti, možno-li jeho tolar s letopočtem 1648 a rakousko-burgundským štítkem na rubu pod orlem považovat za brněnskou ražbu, i když svým rázem je po líci i po rubu úplně shodným s tolařem z r. 1646. Zejména to byly násobky jeho tolarů

s tímto letopočtem, které vystupňovaly naše pochybnosti, když ukazují podstatně odlišný ráz. Zpráva J. Newalda,⁷³⁾ že první Richthausenův tolar z vídeňské mincovny pochází z r. 1649, rozptýlila však naše pochybnosti.

č. 42

č. 43

č. 44

č. 45

č. 46

Červinka uvádí desetidukát s letopočtem 1652 jako brněnskou ražbu.⁷⁴⁾ Tento záznam je se zřetelem k Richthausenovu zproštění mincmistrovství v Brně dnem 31. srpna 1648 mylný. Stejně mylný je záznam Červinkův o roku 1636 jako roku Richthausenova působení v brněnské mincovně.⁷⁵⁾ Zmínka o tomto roku byla převzata z Fialova soupisu sbírky knížete Windisch-Grätze,⁷⁶⁾ kde se objevuje chybný letopočet přehlédnutím tiskové chyby. Přitom ušlo Červinkově pozornosti, že tento rok je citován Fialou jako počáteční a nikoliv jako konečný činnosti mincmistra Richthausena na Moravě.⁷⁷⁾ V souvislosti s tímto omylem nesmíme přehlédnout, že brněnská mincovna nebyla tou dobou až do roku 1646 v činnosti.

Ražby Richthausenovy mají v podstatě společný ráz a odlišují se pouze podřadnějšími znaky. Ražby jsou vesměs zdobeny na líci poprsím v brnění s hladce sčesanými, rovně zastřiženými vlasy, u věnců je šňůrovitá stuha svázaná v mašli o jedné smyčce, přes krunýř je přeložen široký hladký límec, prsa zdobí řád zlatého rouna a na pravém rameni je plášť shrnut a sepnut sponou. Tolary z r. 1646, jejich odražky ve zlatě (deseti — a šestidukát) a tolar z r. 1646 mají na pravém rameni sponu ve tvaru pětilisté růžice a pod shrnutým pláštěm vykukuje obrněná úseč ramene. Na dukátech z r. 1647 a na tolařech téhož ročníku není již vykreslena úseč ramene. Zatímco na tolařech tohoto ročníku má spona na pravém rameni tvar křížku, vidíme ji na dukátu ve tvaru pětipaprskové hvězdičky. Shrnutý plášť u této hodnoty vytvořil na pravém rameni mimo to dvě mašle, které přesahují rameno. Tolar z r. 1648 má v líci stejnou panovníkovu podobu jak na tolaru z r. 1646, t. zn. že pod pláštěm vyčnívá obrněná úseč ramene, že spona na pravém rameni má tvar pětilisté růžice a že prsa zdobí rouno. Rouno je na všech dosud vyjmenovaných ražbách zavěšeno na hladké šňůře. Na ostatních ražbách ročníku 1648 tj. na násobcích od dvou až čtyřtolaru a na desetidukátu je hladký přeložený límec ještě lemován

⁷³⁾ J. Newald, Beiträge.

⁷⁴⁾ In. Lad. Červinka, Mince markrabství Moravského, str. 85.

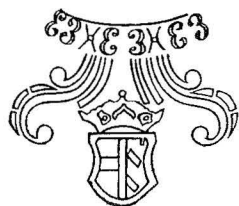
⁷⁵⁾ L. c., str. 84.

⁷⁶⁾ Ed. Fiala, Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz, Praha, 1895, str. 238.

⁷⁷⁾ Sbírká Tichý byla vydražena u fy Adolf Hess Nachfolger, Frankfurt a. M. dne 24. dubna 1912. Aukční katalog má 27 stránek a 6 tabulek.

paličkovanou krajkou se širokým zoubkováním a rouno je zavěšeno na perlové šňůře.

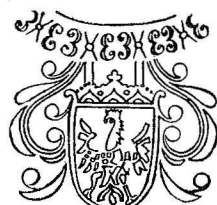
Na rubu mají všechny Richthausenovy ražby orla, který má na prsou mnohapolý, již z dřívějších brněnských ražeb známý nekorunovaný španělský štít s moravskou orlicí ve špicí dělicí patu hlavního štítu, lemovaného řadovým řetězem. Hlavy orla jsou zdobeny polokroužky a mezi hlavami je umístěno říšské jablko.

č. 47

č. 48

č. 49

Ruby se dělí do dvou skupin, buď mají v opisu pod orlem mezi brky ocasu korunovaný rakousko-burgundský štítek, na bocích vykrájený nebo korunovaný španělský štítek se vsazenou moravskou orlicí. Podle toho se řídí sestava kyty v orlím ocasu. Je-li mezi ocasními péry rakousko-burgundský štítek, skládá se kyta ze tří svislých stvolů po stranách rakouskoburgundského znaku. Z nich vytváří dva kratší pochvu, z níž vyráží třetí dlouhý esovitě zakřivený stvol, otevřený spodním obloukem ke štítku a zatočený do vnitřního kotoučku. Vnější kratší stvol je zatočen do vnějšího kotoučku a prodlužuje se čarou slzovitě přerušovanou a splývající podél oblouku prostředního stvolu (*viz vyobr. č. 47*). V druhém případě je kyta vytvořena ze dvou stvolů na každé straně znakového štítku. Vnější stvoly jsou esovitě prohnuté dovnitř a zatočené do vnitřních kotoučků. Na jejich vnější straně se oddělují krátké slzovité odkrojky, vroubíčí vnější stvol. Vnitřní stvol, z větší části zakrytý štítkem s orlicí, jsou zatočené do vnějších kotoučků směrem k vnějším stvolům (*viz vyobr. č. 49*). Kyta orlího ocasu na dukátu je podstatně jednodušší. Sestává ze dvou stvolů po stranách korunovaného štítku s orlicí. Horní stvol navazuje na boční lilii korunky a ohýbá se mocným obloukem, otevřeným ke štítku. Spodní přečnává nepatrně bok štítku a je zahnutý do plynkého vnějšího oblouku (*viz vyobr. č. 48*). Nakonec nesmíme opomenout dodatek, že obrazy na líci a na rubu na násobcích tolaru a na desetidukátu jsou umístěny v mincovním poli, vroubeném perlovým kruhem, zatímco ostatní tolarové a dukátové ražby včetně tolaru z r. 1648 mají obrazy ve volném poli.

Zkratky slov v opisu na líci a na rubu jsou odděleny zpravidla dvojtečkou a slova vyjádřená v plném znění tečkou. Na konci lícího opisu jsou mezi začátkem a koncem umístěna zdobná znaménka ve tvaru stylizované růžice nebo větší nebo menší šesticípé hvězdice (*viz vyobr. č. 44—46*).

Věnujme ještě nakonec pozornost opisům. Na Richthausenových ražbách je v líci jméno královo na začátku a slovo REX na konci opisu vypsáno v plném znění, zatímco ostatní slova titulů jsou omezena na začáteční písmena až na slova Hungariae a Bohemiae, která se objevují ve zkratkách HVN a BO. Výjimku tvoří tolarý ročníku 1647, na nichž jsou slova počínajíc slovem ROMANORUM až BOHEMIAE zkrácena do znění ROM: IM: SE: AV: GE: HV: BO:, a dukát, který má jméno krále zkráceno do znění FERDINAND a ostatní slova včetně slova REX se vyskytují zkrácena na začáteční písmeno. Písmena D a G jsou však spojena do monogramu. V rubu uvedených ražeb je zkráceno slovo Archidux na ARCHID, slovo Austriae na AVS, slovo Burgundiae na BVR, slovo Tyrolis na TYR. Pouze slovo Dux je vypsáno a slovo Comes se objevuje pouze v začátečním písmeně. Zase je to dukát, který se odlišuje co do zkratk a který má slovo Austriae zkráceno pouze na začáteční písmeno.

3

Popis mincí

A Mincovna v Olomouci

Za Ferdinanda III. vyšly z olomoucké mincovny groše, krejčary a desetidukáty: r. 1637 groše, r. 1638 groše a krejčary, r. 1639 desetidukát, groše a krejčary, r. 1640 desetidukát, groše a krejčary, r. 1641 groše a krejčary

Ražby	Rok				
	1637	1638	1639	1640	1641
Desetidukáty			1639	1640	
Groše	1637	1638	1638	1640	1641
Krejčary	1637	1638	1639	1640	1641

Při popisování mincí zachováváme tytéž zásady, kterými jsme se řídili ve všech svých přechozích studiích. K první minci každého typu připojujeme podrobný popis a doplňujeme jej případným odvoláním na vyobrazení kyty orlího ocasu v textu kapitoly 2 (Rozbor mincí) nebo také ještě odvolávkou na vyobrazení mince. Přitom udáváme číslo tabulky a číslo mince. Hvězdičkou u pořadového čísla naznačujeme, že mince je vyobrazena buď oboustranně anebo pouze po líci nebo po rubu. Odvolávka na minci z jiné skupiny má na mysli jen její příbuznou ikonografii. Značku mincovny (zkratkou zm) nebo značku mincmistra zaznamenáváme na příslušném místě podle umístění v opisu. Známe-li značku mincmistra v několika obměnách, připojujeme ke zkratce: zmm ještě příslušné číslo, shodné s vyobrazením v textu kapitoly 2; následuje-li

za značkou rozdělovací znaménko (rz), vyznačujeme je až za pořadovým číslem značky, je-li třeba číslo uvést.

Pro varianty obrazů mincí zakládáme samostatnou skupinu s odvoláním na příbuznou skupinu. K rychlé orientaci uvádíme napřed některé podstatné charakteristické znaky, společně s citovanou skupinou a potom upozorňujeme na odchylky v podrobnostech.

Variety ve zkratkách opisu, v rozdělovacích znaménkách, ve značce mincmistra na mincích týchž obrazů shrnujeme do jedné společné skupiny. Obsahuje-li tato skupina několik variant, podáváme úplný popis na líci a na rubu pouze u první mince, u ostatních vyznačujeme pouze odchylky ve znění zkratek, znaménka a značek. Stejně znění zkratek, znamének nebo značek vynecháváme a mezeru vyplňujeme vodorovnou čarou. Tak vyznačujeme odchylky v opisu od mince bezprostředně předcházející. Nečitelná písmena v opisu vyznačujeme vodorovnou čarou (pomlčkou). Na konci popisu každé mince uvádíme provenienci a její metrologická data.

Popis mincí

1637

Groše

A. Posmrtné s poprsím Ferdinanda II. a se jménem Ferdinanda III.

- I. L: poprsí — jako na olomouckých groších Ferdinanda II., skup. IV. z r. 1637 — se švédským límcem, koží bradkou, zastřiženou do dlouhé špičky a monutným knírem, zahnutým dlouhými špičkami nahoru, u věnce široká stuha, svázaná do kolmé stužky (motýlka)
- R: orel — jako na olomouckých groších Ferdinanda II., skup. VII. z r. 1630 a skup. V. z roku 1637; na prsou korunovaný rakousko-burgundský štítek, v křídlech po sedmi letkách, v pravém pazouru meč a v levém žezlo, v orlím ocasu tři páry kopistovitých vstřícných stvolů, z nichž prostřední zatočené do vnitřních kotoučků, ale hlava korunky nad znakovým štítkem na prsou vytvořena ze tří kotoučků, sestavených do podoby trojhranu, pod orlem v opisu značky mincovny, ve zkráceném letopočtu 637 číslice 3 obrácená (viz vyobr. č. 5 a tab. I, č. 1).
- *1) L: FERD·III·DG·3 R·I·S·AVG·HB·RE rz 25
R: ARCH·DV·AV zm 2 DV·BG·C·T·6 7
Národní museum, Chaurova sb., 20,5 mm/1545 g.
- II. L: malé poprsí se švédským límcem u krku má na pravém rameni shrnutý plášť, sepnutý sponou ve tvaru růžice, vytvořené z pěti kotoučků, seskupených kol dalšího ve středu. U věnce je šňůrovitá stuha, svázaná v mašli se smyčkou a krátkými volně visícími konci (srov. tab. I, č. 2).
- R: jako na olomouckých groších Ferdinanda II. skup. I. z r. 1628 a skup. II. z r. 1637; orel s burgundsko-rakouským štítkem na prsou, v křídlech po sedmi letkách, kyta složená ze dvou párů vydutých vstřícných stvolů spojených v horní řadě do krokve,

ve spodní do ploché svorky s konci, zatočenými do vnitřních závitků; mezi závitky vsazena zubatá ostruha (srov. tab. I, č. 4).

- *2) L: FER·DI·III·D·G·R·3 I·S·A·G·H·B·RE rz 26
R: ARCHIDV·AV zm2 DV·B·C·T·1·6·37
Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1,64 gr.
- 3) L: FERDI·— R·—
písmeno R částečně kryto oválem s hodnotou.
R: ARCHI·— zm 2 · D · —
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
- *4) L: — R·3·I·— GH·— REX rz 40
R: — DV zm 2 D·—
zkratka AV (Austirae) chybí, zato se opakuje zkratka DV (Dux).
Sb. B. Ditrichová, 20,1 mm/1,396 gr.
- III. L: jako předchozí skup. II.; malé poprsí se švédským límcem u krku a šňůrovité stuhy u věnce, svázané do mašle o jedné smyčce (srov. tab. I, č. 5)
- R: pod korunkou v opisu orel s korunovaným rakousko-burgundským štítkem na prsou má v křídlech po sedmi letkách a v pravém pazouru meč, v levém žezlo; kyta je vytvořena ze tří pod sebe řazených párů vstřícných stvolů, navlečených na větveno. V horní řadě jsou stvolů krátké a do krokve sestavené, v obou dalších spojené do plochých vodorovných svorek. Pod orlem v opisu je značka mincovny (srov. tab. I, č. 12).
- *5) L: FERDI·III·D·G·R·3 I·S·A·G·H·B·RE rz 26
R: ARCHID·AV·zm 8 D·B·V·C·T·16·37
Moravské museum Brno, 20,4 mm/1,58 g.
- IV. L: v hladkém vnitřním kruhu poprsí v brnění má u krku švédský límec, zdobený klínovitými zářezy a u věnce širokou stuhu, svázanou do kolmé stužky (motýlka) s uzlem nad límcem. Krunýř je zdoben pravidelně rozdělenými, svislými perlovými šňůrami (srov. tab. I, č. 6).
- R: jako předchozí skup. II.; orel s burgundsko-rakouským štítkem na prsou a v orlím ocasu dva páry stvolů, mezi závitky spodního stvolu zubatá ostruha (srov. tab. I, č. 4).
- *6) L: FERDI·III·DG·R·3 I·S·A·G·H·B·RE
R: ARCHIDV·A·— — V·B·C·T·A·1·6·37
Národní museum, nález Radvanec, I. díl, 20,1 mm/1,783 g.
- V. L: jako na předešlém olomouckém groši Ferdinanda II. skup. I. z r. 1637; poprsí se španělským límcem a se sponou ve tvaru čtvercového čtyřplátkového květu, hodnota v oválu pod poprsím (viz m. Olomouc tab. XIX, č. 288).
- R: jako předchozí skup. II.; orel s burgundsko-rakouským znakem na prsou a v orlím ocasu dva páry stvolů, mezi závitky spodního stvolu zubatá ostruha (srov. tab. I, č. 4).
- 7) L: FERDI·III·DG·RI·3 S·A·G·H·B·REX
R: ARCHI·DV·AV·zm13 DV·B·C·T·I·6·37
Národní museum, odlitky arch. Vávry
- VI. L: v hladkém vnitřním kruhu poprsí se širokým přeloženým límcem, lemovaným úzkou krajkou má u věnce šňůrovité stuhy, svázané v mašli o jedné kruhové smyčce s dlouhými, vlnitě vlajícími konci. Na pravém rameni je spona ve tvaru pětilistého květu s viditelnou bliznou (srov. tab. I, č. 8).
- R: jako předchozí skup. II.; orel s burgundsko-rakouským štítkem na prsou a v ocasu dva páry stvolů, mezi závitky spodního stvolu zubatá ostruha (viz. tab. I, č. 4).
- *8) L: FERD III D G R 3 IS A G H B REX rz 27
R: ARCHI DV AV zm3 D BV C T 1 6 3 7
Národní museum, nález Podhradí u potoka Kletice 20.2 mm/1.274 g.
- VII. L: jako předchozí skup. VI.; poprsí se širokým límcem, lemovaným krajkou a se

- sponou ve tvaru květu, ale smyčka v mašli u věnce deformovaná do trojhranu
R: jako předchozí skup. III.; orel s korunovaným rakousko-burgundským štítkem na prsou a v ocasu tři páry stvolů, spojených nahoře do krokve a v obou spodních řadách do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- 9) L: FERD III D:G R 3 I S A G H B REX rz nezmatelné
R: ARCHID AV zm 8 D BV C T 1637
Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1.55 g.
- VIII. L: jako předchozí skup. VI., poprsí se širokým límcem, lemovaným krajkou a sponou ve tvaru květu, ale u věnce široká stuha, svázaná do mašle o jedné do trojhranu deformované smyčce se šikmo vlajícími konci (*viz tab. I, č. 10*)
R: jako předchozí skup. III.; orel s rakousko-burgundským štítkem na prsou a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- 10) L: FERD III D G R 3 I S A G H B REX rz 27
R: ARCHID AV zm8 D BV C T 1637
Národní museum, Chaurova sb., 20.5 mm/1.63 g.
- IX. L: jako předchozí skup. VI.; poprsí se širokým límcem, lemovaným krajkou, ale šňůrovité stuhy u věnce, svázané v mašli o jedné kruhové smyčce a vlnitě visícími konci a na rameni spona ve tvaru trojlaločného listu (*srov. tab. I, č. 11*)
R: jako předchozí skup. III.; orel s rakousko-burgundským štítkem na prsou a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve, v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- *11) L: FERD III D G 3 R I S A G H B REX rz 29
R: ARCHID AV zm4 D BV C T 1637
Sb. JH. Janovského, 20.7 mm /1. 541 g.
- X L: jako předchozí skup. IX.; poprsí s trojlaločnou sponou, ale smyčka šňůrovité stuhy u věnce deformovaná do trojhranu.
R: jako předchozí skup. III. na prsou orla rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve a v obou prvních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- *12) L: FERD III D:G 3 R AS AAG H B REX rz 27
R: ARCHID AV zm4 D BV C T 1673
Národní museum, 20.3 mm/1.620 g.
- XI. L: jako předchozí skup. IX.; poprsí s trojlaločnou sponou na rameni, ale vlnitě vlající stuhy u věnce, svázané pouze na půl uzlu (*srov. tab. I, č. 13*)
R: jako předchozí skup. III.; na prsou orla rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve, v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- 13) L: FERD III D G 3 R I S A G H B REX rz28
R: ARCHID AV zm4 D BV C T 1637
Sb. C. Meduni, 20.4 mm/1.508 g.
- XII. L: jako předchozí skup. IX.; poprsí s trojlaločnou sponou na rameni, ale rovně vlající šňůrovité stuhy u věnce sepnuté plochou přezkou (*viz tab. I, č. 14*)
R: jako předchozí skup. III.; rakousko-burgundský štítek na prsou orla a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve a v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- *14) L: FERD III D:G 3 I S A G H B REX rz28
R: ARCHID AV zm4 D BV C T 1637
Sb. H. Janovského, 20.2 mm/0.902 g.

- 15) L: _____
R: _____ AV zm4 _____ 1637.
Národní museum, odlitky arch. Vávry.
- XIII. L: jako předchozí skup. IX.; poprsí s trojlaločnou sponou na rameni, ale nitkovité, vidlicovitě vlající stuhy bez uzlu, vpletené do věnce (*viz tab. I, č. 16*)
R: jako předchozí skup. III.; na prsou orla rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve a v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 12*).
- *16) L: FERD III D:G 3 RIS A G H B REX rz34
R: ARCHID AV zm8 D B V C T 1637.
Národní museum, odlitky arch. Vávry.

Krejcary

- I. L: poprsí v hladkém vnitřním kruhu se širokým, přeloženým límcem, sešitým ze tří řad úzkých krajek má do věnce vpleteny šňůrovité stuhy bez uzlu, vlající souběžně a na konci ohnuté dolů (*srov. tab. I, č. 17*)
R: v hladkém vnitřním kruhu má orel s hodnotou v oválu na prsou, vyjádřenou římskou číslicí, v křídlech po šesti letkách a pazoury roztažené; kyta orliho ocasu je složena ze tří příp. čtyř řad vstřícných stvolů, z nichž čtvrtá řada stvolů v sousedství štítu je tak zakrnělá, že skoro mizí. Horní dvě příp. tři řady stvolů jsou sestaveny do krokve, ve spodní spojeny do ploché svorky s konci zatočenými do vnitřních závitků. Řadami protažené vřetenem přečnává spodní řadu a končí liliovitě (*srov. tab. I, č. 17*). Někdy má orel v otevřeném zobáku jazyk.
- *17) L: FERD III D:G R I S A G H B REX rz 27
R: ARCHID AV zm8 DV BV T 1638
Národní museum, Katzova sb., 16.3 mm /0,961g.
- 18) L: _____
R: _____ jm 5 _____
V zobáku vyznačen jazyk.
Národní museum, Chaurova sb., 16.5 mm/0.75 g.
- 19) L: _____ REX rz nezmatelné
R: _____ jm 10 _____ BV C
Sb. C. Meduni, 16.1 mm/0,751 g.

1638

Groše

- I. L: jako na groši skup. X. z r. 1637; poprsí s trojlaločnou sponou na rameni a uzle šňůrovité stuhy u věnce deformován do trojhranu (*viz tab. I, č. 20*)
R: jako na předchozím groši skup. III. z r. 1637; na prsou orla korunovaný rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve, v obou spodních do plochých svorek (*srov. tab. I, č. 20*).
- *20) L: FERD III D G 3 R I S A G H B REX rz 28
R: ARCHID AV zm D BV C T 1638.
Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1.52 g.

- II. L: jako na groši skup. VI. z r. 1637; spona na pravém rameni ve tvaru pětiplátkového květu, ale stuhy u věnce vlají bez uzlu souběžně a vlnitě (*srov. tab. I, č. 21*).
 R: jako předchozí skup. I.; na prsou orla rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve, v obou spodních do ploché svorky (*srov. tab. I, č. 20*).
- *21) L: FERD III D G 3 R I S A G H B R E X rz 28
 R: ARCHID AV zm5 D B V C T 1638
 Sb. A. Rumpla, 20,4 mm/1,642 g.

Krejčary

- I. L: jako na krejčaru skup. I. z r. 1637; poprsí s přeloženým límcem, sešitým ze tří řad krajek, ale stuhy u věnce, bez uzlu vidličnaté vlající (*srov. tab. I, č. 22*).
 R: jako na krejčaru skup. I. z r. 1637; kyta složena ze tří párů stvolů spojených v poslední řadě do svorky se závitky, (*srov. tab. I, č. 17*), ale značka mincovny volně v opisu pod orlem.
- *22) L: FERD III D:G R I S A G H R E X rz 28
 R: ARCHID A zm 6 D V B C T 1638
 Sb. A. Rumpla, 16,6 mm/0,753 g.
- II. L: jako předchozí skup. I.; přeložený límec u krku, sešitý ze tří řad úzkých krajek, ale šňůrovité stuhy u věnce vlají vlnitě
 R: jako předchozí skup. I.; v ocasu tři řady stvolů, spojených ve spodní do ploché svorky a vřetenem zakončeno liliovitě, ale značka mincovny v oválu.
- 23) L: FERD III D:G R I S A G H B R E X rz 28
 R: ARCHID AV zm3 D B C T 1638
 Národní museum, nále z Podhradí u potoka Klenice, 16,4 mm/0,845 g.
- III. L: jako předchozí skup. I.; přeložený límec u krku, sešitý ze tří řad úzkých krajek, ale šňůrovité stuhy u věnce svázané na půl uzlu
 R: jako předchozí skup. I.; v ocasu tři řady stvolů, spojených ve spodní do ploché svorky, vřetenem zakončeno liliovitě, ale značka mincovny znázorněna malým kroužkem umístěným ve větším kruhu (*srov. tab. I, č. 24*).
- *24) L: FERD III D:G R I S A G H B R E X rz 32
 R: ARCHID YV zm4 D V B C T 1638
 Národní museum, Chaurova sb., 16,8 mm /0,845 g.

1639

Desetidukát

- I. L: poprsí v dvojitém vnitřním kruhu hladkém, a ze sekaných perel má na hlavě dlouhé, rovně zastřižené, hladce sčesané vlasy a u krku bohatě zdobený, přeložený límec, rozšířený dvěma krajkovými vložkami a vroubený krajkou o širokých zoubcích. Zlaté rouno na prsou je zavěšeno na široké stuze. Dlouhé šňůrovité stuhy u věnce svázané v mašli o dvojitě smyčce a opatřené na koncích trásněmi (*srov. tab. II, č. 25*).
- R: orel ve dvojitém vnitřním kruhu hladkém a ze sekaných perel pod korunou v opisu bohatě zdobenou perlami, má na prsou korunovaný, řádovým řetězem lemovaný, mnohapolý znak se čtvrceným středním štítkem a s moravskou orlicí ve špicí, dělicí

- patu hlavního štítu. Od korunky v opisu splývají k hlavám dvě bohatě vyšívané stuhy. V křídlech má orel pod letkami zastrčena paprskovitá péra. Pazoury má vyzbrojeny vpravo mečem, vlevo žezlem. Ocas je znázorněn dvěma pod sebe řaděnými páry vstřícných stvolů, zahnutých na konci do oblých háčků. Mezi zahnutými konci spodních stvolů vidíme zlaté rouno (*srov. tab. II, č. 25*).
- *25) L: FERDINANDIII:D zm12 G:RO: = rz41 IM:SAG: = rz41 H:B:R:E rz 37 = rz 41
 R: AR·CHI·DVX: = rz 41 AVS:DVX:BVR·C·TY·1:6:3:9
 Národní museum, 25,1 mm/34, 617 g.

Groše

- I. L: jako předchozí skup. X. z r. 1637; poprsí s trojlaločnou sponou na rameni a smyčkou v mašli u věnce deformovanou do trojhranu
 R: jako předchozí skup. III. z r. 1637; na prsou orla korunovaný rakousko-burgundský štítek a v ocasu tři páry stvolů, spojených v horní řadě do krokve, v obou spodních do plochých svorek, ale protažené vřetenem rozštípnuto na konci do dvou ramen, zahnutých do stran. Značka mincovny vyjádřena mezikruží v závorkách (*srov. tab. I, č. 26*).
- *26) L: FERD·III·D:G·3 R·I·S·A·G·H·B·R·E·X·rz28
 R: ARCHID AV zm8 D B V C T 1639
 Národní museum, Katzova sb., 20,5 mm/1,573 g.
- II. L: poprsí s dlouhými, hladce sčesanými a rovně zastřiženými vlasy v hladkém vnitřním kruhu má přeložený límec, vroubený zoubky ve tvaru podlouhlých, zaoblených jazyků. Široká stuha u věnce je svázaná v mašli o jedné eliptické smyčce a s vlajícími konci. Hodnota je vsazena do růžencovitých závorek (*srov. tab. I, č. 27*).
- R: jako předchozí skup. I.; vřetenem v ocasu na konci rozštípnuto a vytvořená ramena zahnutá do stran. Značka mincovny ve tvaru mezikruží v kroužku (*srov. tab. I, č. 26*).
- *27) L: FERD III DGR 3/E A G H B R E X
 místo písmena S (Semper) chybně písmeno E.
 R: ARCHID AV zm2 D B V C T 1639° Sb. H. Janovského, 20,6 mm/1,562 g.
- III. L: jako předchozí skup. II., ale poprsí s hladce sčesanými vlasy v perlovém vnitřním kruhu a s límcem, rozšířeným krajkovou vložkou a vroubeným širokou krajkou, šňůrovité stuhy u věnce svázané v mašli o dvou, do sebe vložených smyčkách (*srov. tab. I, č. 28*).
- R: jako předchozí skup. I.; vřetenem v orlím ocasu rozštípnuto do dvou, do stran zakřivených ramen, značka mincovny ve tvaru mezikruží v kroužku (*viz tab. I, č. 26*).
- *28) L: FERD III DG R 3 I E A G H B R E rz30 X.
 místo písmena S (Semper) chybně písmeno E.
 R: ARCHID AV zm2 D B V C T 1639
 Národní museum, Chaurova sb., 20,7 mm/1,605 g.
- IV. L: jako předchozí skup. III.; ale stuha u věnce, svázaná do mašle o dvou smyčkách, je široká a hodnota pod poprsím v kartuši
 R: jako v předchozí skup. I., ale kyta vytvořena z páru vstřícných stvolů ve tvaru ležatých elipsí a vřetenem zakončeno liliovitě, značka mincovny ve tvaru kroužku v perlových závorkách.
- 29) L: FERD III GD R 3 I S A G H B R E X
 R: ARCHID AV zm9 D B V C T 1639
 Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1,425 g.
- V. L: jako předchozí skup. III., ale hlava vztyčená a kozí bradka; odstávající od těla, delší

a špičatější, šňůrovitá stuha u věnce svázaná do mašle o dvou do sebe vložených smyčkách s krátkými visícími konci (*srov. tab. I, č. 32*).

R: jako předchozí skup. IV.; v ocasu orla pár vstřicných elipsovitých stvolů, ale nad nimi ještě další pár krátkých stvolů; značka mincovny vyjádřena malým kroužkem ve zdobné kartuši (*srov. tab. I, č. 30*).

*30) L: FERD III D G R 3 I S A G H B R E X rz 31

R: ARCHID AV zm 11 D BV CT 1639

Národní museum, nález Radvanec I. díl, 20,3 mm/1,553 g.

31) L: _____ REX rz 36

R: _____

Čermák—Skrbek, III., č. 674.

VI. L: jako předchozí skup. V.; poprsí se vztyčenou hlavou a mašle u věnce o dvou do sebe vložených smyčkách (*srov. tab. I, č. 32*).

R: jako na olomouckých groších Ferdinanda II. skup. VII. z r. 1630; orel se sedmi letkami v křídlech a s korunovaným rakousko-burgundským štítkem na prsou; v ocasu orla tři páry kopistovitých vstřicných stvolů, z nichž prostřední pár spojen do svorky s konci zatočenými do kotoučků; v opisu pod orlem značka mincovny ve tvaru malého kroužku v kartuši (*srov. tab. I, č. 32*).

*32) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E X rz 31

R: ARCHIDAV zm 11 D BV CT 1639

Národní museum, Katzova sb., 20,5 mm/1,606 g.

Krejčary

I. L: poprsí v perlovém vnitřním kruhu s dlouhými hladce sčesanými vlasy má u krku přeložený límec, vroubený krajkou širokého zoubkování. Stuha u věnce, znázorněného dvěma páry čtyřteček, sestavených do čtverce, je svázaná v mašli o dvou do sebe vložených smyčkách s krátkými konci. Pod poprsí je vložena do opisu růžice, pětirohá hvězdice nebo kolčí přilbice.

R: orel v perlovém vnitřním kruhu má na prsou v oválu hodnotu, vyjádřenou římskou číslicí. Kyta ocasu je vytvořena ze dvou pod sebe řaděných párů vstřicných stvolů, spojených vnitřními konečky. Stvoly v horní řadě jsou zašpičatělé, ve spodní rozštěpeny. Horní úkrojek je obrácen nahoru, spodní obloukovitě zahnut dolů. Mincovní značka ve tvaru malého kroužku je vsazena do kartuše (*srov. tab. II, č. 35*).

33) L: FERD III DG R rz 33 I S A G H B R E rz 38

R: ARCHID AV zm 11 D BV CT 1639

Národní museum, 15,6 mm/0,894 g.

34) L: _____ R rz 35 I _____ RE rz 35

R: _____ CT

Národní museum, Chaurova sb., 16 mm/0,79 g.

*35) L: _____ R rz 35 I _____ RE rz 35 X

R: _____

Národní museum, Chaurova sb., 17 mm/825 g.

36) L: _____ ZR rz 39 I _____

R: _____

Národní museum, odlitky arch. Vávry.

II. L: jako předchozí skup. I.; poprsí s přeloženým límcem u krku, vroubeným širokou krajkou, a se šňůrovitou stuhou u věnce, svázanou v mašli s krátkými konci, pod poprsím růžice (*srov. tab. II, č. 37*).

R: jako předchozí skup. I., (*srov. tab. II, č. 35*). ale hodnota na prsou orla ve španělském štítku a značka mincovny ve tvaru mezikruží volně v opisu.

*37) L: FERD III D G R rz 33 I S A G H B R E

R: ARCHID AV zm 6 D BV CT 1639

Sb. B. Ditrichové, 16,3 mm/L.714 g.

1640

Desetidukát

I. L: obraz neznám

R: obraz neznám

38) L: opis neznám

R: opis neznám

Miller—Aichholz, Münzprägungen 1948, str. 138

Groše

I. L: jako předchozí skup. V. z r. 1639; poprsí s dlouhými, hladce sčesanými vlasy a s přeloženým límcem, vroubeným krajkou se širokými zoubky, má hlavu odstávající od těla, dlouhou zašpičatělou bradku a u věnce stuhu svázanou do dvou smyček, do sebe vložených (*srov. tab. I, č. 32*).

R: v hladkém vnitřním kruhu figuruje orel s korunovaným rakousko-burgundským znakem na prsou a s vyzbrojenými pazoury. Kytu vytvářejí tři pod sebe řaděné páry vstřicných stvolů, navlečených na vřeteně. V horní řadě jsou zakřslé stvoly vyduté, v obou dalších jsou spojené do vodorovných svorek. Jejich ramena jsou v druhé řadě zakončena vnitřními závitky (kotoučky), ve spodní jsou zahnutá dovnitř a zakončena hrotem. Vřeteně končí ve spodní řadě (*srov. tab. I, č. 40*). Malý kroužek v kartuši tvoří značku mincovny.

39) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E X rz 33

R: ARCHID AV zm 11 D BV CT 1640

Národní museum, Chaurova sb., 20,6 mm/1,645 g.

*40) L: _____ R _____ REX

R: _____

Národní museum, Chaurova sb., 20,5 mm/1,72 g.

II. L: jako předchozí skup. I.; dlouhé, hladce sčesané vlasy, odstávající hlava s dlouhou zašpičatělou bradkou, u krku přeložený límec, vroubený krajkou se širokým zoubkováním, mašle u věnce o dvou do sebe vložených smyčkách (*srov. tab. I, č. 32*).

R: orel ve vnitřním kruhu ze sekaných perel má na prsou korunovaný rakousko-burgundský štítek a v křídlech po sedmi letkách; kyta ocasu je složena ze tří pod sebe řaděných párů vstřicných stvolů, navlečených na vřeteně v podobě zvrácené berly, jejíž spodní polovina je vykrájena a vyústuje do úzké rovné horní části. Zakřslé stvoly v horní řadě jsou vyduté a sestavené do krokve. V prostřední řadě jsou stvoly spojené do ploché svorky, na konci zatočené do vnitřních kotoučků. Zesílené stvoly spodní řady, opatřené na vnějších koncích vnitřními kotoučky, jsou vkloubeny do vykrájené části berlovitého vřeteně. Značka mincovny (malý kroužek vsazený do kartuše) je vysunuta z osy doleva (*viz tab. I, č. 42*).

- 41) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E rz 33X
R: ARCHID AV zm11 D BV C T 1640
Národní museum, Chaurova sb., 20,6 mm/1,56 g.
- III. L: poprsí ve vnitřním kruhu ze sekaných perel se švédským límcem je oděno do brnění, sestaveného z pásů. Úseč ramene je zakončena třemi zoubky. Šňůrovitá stuha u věnce je svázaná v mašli o jedné kruhové smyčce s visícími krátkými konci (*srov. tab. I, č. 42*).
R: jako předchozí skup. II.; v orlím ocasu tři páry stvolů, navlečených na vřeteně ve tvaru zvrácené berly, kartuše s mincovní značkou ve tvaru malého kroužku vysunuta doleva (*srov. tab. I, č. 42*).
- *42) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E X
R: ARCHID AV zm11 D BV C T 1640
Národní museum, Chaurova sb., 20,5 mm/1,405 g.
- IV. L: jako předchozí skup. I.; poprsí s dlouhými, hladce sčesanými vlasy, u krku přeložený límec, vroubený krajkou se širokým zoubkovaním, hlava vztyčena, ale koží bradka kratší a mašle u věnce s dvěma smyčkami, vedle sebe položenými (*srov. tab. I, č. 43*).
R: jako předchozí skup. II.; v orlím ocasu tři páry stvolů, navlečených na zvrácené berlovité vřeteně, ale pod orlem v opisu doleva vysunutá značka mincmistra (*srov. tab. I, č. 43*).
- *43) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E X
R: ARCHID AV zmml D BV C T 1640
Národní museum, Chaurova sb., 21 mm/1,60 g.

Krejčary

- I. L: jako na předchozím krejčaru skup. I. z r. 1639; poprsí s věncem sestaveným ze čtyř teček a se šňůrou, svázanou v mašli s krátkými konci, ale pod poprsím v opisu šestícípá hvězda (*srov. tab. II, č. 44*).
R: jako na předchozím krejčaru skup. I. z r. 1639, ale orlí ocas složen ze tří pod sebe řaděných párů vstřícných stvolů, navlečených na vřeteně, nahoře zakrslých a do krokve sestavených v obou dalších řadách spojených vnitřními konečky a vydutých; konec vřeteně rozštípnut a ramena zakřivena do stran; značka mincovny ve tvaru malého kroužku volně v opisu (*srov. tab. I, č. 46*).
- *44) L: FERD III DG R rz 36 I S A G H B R E rz 36
R: ARCHID AV zm 7 D BV C T 1640
Národní museum, Chaurova sb., 17 mm/0,91 g.

1641

Groše

- I. L: jako předchozí skup. V. z roku 1639; poprsí se vztyčenou hlavou, odstávající koží bradka delší a špičatější, vlasy dlouhé, hladce sčesané a rovně přistřižené, stuha u věnce, svázaná v mašli o jedné smyčce s krátkými konci (*srov. tab. I, č. 45*).
R: menší štíhlý orel nevyplňuje mincovní pole ohraničené vnitřním hladkým kruhem; kyta se skládá ze tří řad. V horní řadě jsou zakrslé, vyduté stvoly sestaveny v krokev, do jejíž úžlabí zapadá jako druhá řada vodorovný odsazený lichoběžník. Třetí část kyty je složena z vřeteně, zakončeného liliovitě, k jehož stranám se připojuje stvol

do polokruhu vydutý (*srov. tab. I, č. 45*). Značka mincmistra v opisu pod orlem je položena v ose.

- *45) L: FERD III DG R 3 I S A G H B R E rz 33 X
R: ARCHID AV zmml D BV C T 1641
Národní museum, Katzova sb., 20,2 mm/1,585 g; sb. inž. B. Augst, 20,6 mm/1,582 g.

Krejčary

- I. L: jako na předchozím krejčaru skup. I z r. 1640, ale šňůrovité stuhy u věnce bez uzlu vlají do stran; pod poprsí v opisu je vsazena šestícípá hvězda (*srov. tab. II, č. 46*).
R: jako na předchozím krejčaru z r. 1640; ocas orla složen ze tří řad vstřícných stvolů, v horní sestavených do krokve a v obou dalších spojených vnitřními konečky do rovné čáry; značka mincovny ve tvaru malého kroužku pod orlem volně v opisu (*srov. tab. II, č. 46*).
- *46) L: FERD III DG R rz 36 I S A G H B R E rz 36
R: ARCHID AV zm. 7 D BV C T 1641
Národní museum, Chaurova sb., 17 mm/0,805 g.

B. Mincovna v Brně

Jan Konrád Richthausen, mincmistr brněnské mincovny razil v letech 1646 až 1648 pouze hrubou minci v hodnotě tolarů a jejich násobků, ve zlatě dukát, šestidukát a desetidukáty: r. 1646 desetidukát, šestidukát a tolar, 1647 dukát a tolar, r. 1648 desetidukát, čtyřtolar, třítolar, dvoutolar a tolar.

Ražby	Rok		
	1646	1647	1648
Desetidukát	1646		1648
Šestidukát	1646		
Dukát		1647	
Čtyřtolar			1648
Třítolar			1648
Dvoutolar			1648
Tolar	1646	1647	1648

1646

Desetidukát

- I. L: ve volném poli poprsí v brnění s dlouhými, hladce sčesanými a rovně přistřiženými vlasy má u krku široký přeložený límec, na prsou zlaté rouno zavěšené na šňůře. Na pravém rameni shrnutý plášť odhaluje obrněnou úseč ramene a je sepnut sponou ve tvaru pětisté růžice. Šňůrovitá stuha u věnce je svázaná v mašli o jedné smyčce. Pod poprsím v opisu značka mincmistra (*srov. tab. II, č. 49*).

R: orel ve volném poli pod korunkou v opisu má na prsou mnohopolý, řádivým řetězem lemovaný štít a ve špici, dělicí patu hlavního štítu, moravskou orlicí. Na hlavách orla jsou polokroužky a mezi nimi říšské jablko. V pravém pazouru drží meč, v levém žezlo. Kyta skládá se ze tří svislých stvolů po stranách rakousko-burgundského štítu. Dva kratší vytváří pochvu, z níž vyráží třetí dlouhý esovitě zakřivený stvol, otevřený spodním obloukem ke štítu a zatočený do vnitřního kotoučku. Vnější kratší stvol pochvy je zatočen do vnějšího kotoučku a prodlužuje se čarou, přerušovanou slzovitě, splývající podél oblouku prostředního stvolu. Na levé straně je vnitřní krátký stvol podélně rozpoltěn ve dva stvolů (*viz tab. II, č. 49*).

47) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 43 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX. rz 46

R: ARCHID: AVS: DVX: BVR: C: TYR: C: 1646

Sb. města Vídně

II. L: jako na předchozím desetidukátu skup. I.; poprsí v brnění s velikým přeloženým límcem a sponou ve tvaru pětিলisté růžice na rameni (*srov. tab. II, č. 49*).

R: jako na předchozím desetidukátu skup. I.; orel s paprsky mezi letkami a říšským jablkem mezi hlavami, zdobenými polokroužky, na prsou mnohopolý znak s moravskou orlicí ve špici, dělicí patu hlavního štítu, mezi esovitými stvolů v ocasu korunovaný rakousko-burgundský štítek (*viz tab. II, č. 49*).

48) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 43 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX. rz 46

R: ARCHID: AVS: DVX: BVR: C: TYR: C: 1646

aukč. katalog by J. Schulmann, Amstredam — 10/10 1933, tab. III., č. 191, 20,7 g.

Tolar

I. L: jako na deseti dukátu skup. I.; poprsí s velikým hladkým přeloženým límcem a sponou ve tvaru pětিলisté růžice, sepínající plášť na pravém rameni, odhalující obrněnou úseč ramene *srov. tab. II, č. 49*).

R: jako na předchozím desetidukátu skup. I.; orel s paprsky mezi letkami a říšským jablkem mezi hlavami, zdobenými polokroužky, na prsou mnohopolý znak, mezi esovitými stvolů v ocasu znakový štítek korunovaný (*viz tab. II, č. 49*).

*49) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 43 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX. rz 46

R: ARCHID: AVS: DVX: BVR: C: TYR: C: 1646

Národní museum 42,9 mm (28,998 g.)

1647

Dukát

I. L: jako na předchozím desetidukátu z r. 1646 skup. I.; ve volném poli hladce sčesané poprsí s velikým hladkým límcem, přeloženým přes krunýř a s rounem, převěšeným na šňůře; šňůrovitá stuha u věnce, svázaná v mašli o jedné smyčce, ale plášť shrnut na pravém rameni do dvou mašlovitých převěšků a přichycen pětिलícipou hvězdící, pod poprsím v opisu značka mincmistra (trojúhelník vepsaný do kruhu) (*srov. tab. II, č. 50*).

R: jako na předchozím desetidukátu skup. I. z r. 1646: ve volném poli pod korunkou v opisu orel s paprsky mezi letkami a říšským jablkem mezi hlavami, zdobenými polokroužky, na prsou mnohopolý znak; ale kyta orlího ocasu sestává ze dvou stvolů po stranách korunovaného štítu s moravskou orlicí. Horní stvol navazuje na boční lilii

korunky a ohýbá se do mocného oblouku, otevřeného ke štítu. Spodní přečnává nepatrně boky štítu a je zahnutý do plýtkého vnějšího oblouku (*srov. tab. II, č. 50*).

*50) L: FERDINAND: III zmm 42 D: G: R: I: S: A: G: H: B: R: rz 36

písmena D a G stažena do monogramu.

R: ARCHID: A: DVX—mor. orlice-BVR: C: TYR: C: 16-47

Národní museum, 23,1 mm/3,418 g.

Tolar

I. L: jako na předchozím desetidukátu skup. I. z r. 1646; ve volném poli s velikým, přes krunýř přeloženým límcem, ale úseč ramene není vyznačena a shrnutý plášť je sepnut sponou ve tvaru křížku, značka mincmistra složená z trojúhelníku vepsaném do kroužku (*srov. tab. II, č. 51*).

R: jako na předchozím desetidukátu skup. I. z r. 1646, ale orel pod menší korunkou s čelním páskem, vyznačeným i vzadu a kyta ocasu složená ze dvou párů stvolů, z nichž vnější zakřivené esovitě jsou zdobené na vnější straně úkrojky slzovitěho tvaru, vroubicími vnější stvol. Vnitřní stvolů, z větší části zakryté štítkem s orlicí, jsou zatočené do vnějších kotoučků. Mezi stvolů je vsazen korunovaný štítek s orlicí (*srov. tab. II, č. 51*).

*51) L: FERDINANDVS: III: D: G: zmm 42 ROM: IM: SE: AV: GE: HV: BO:

R: REX rz 36 ARCHID: AVS: DVX: — mor. orlice — BVR: C: TYR: C: 1647

Národní museum, Chaurova sb., 42,9 mm/28,695 g.

1648

Desetidukát

L: poprsí v perlovém vnitřním okruhu s dlouhými, hladce sčesanými, rovně zastřiženými vlasy má u krku přes krunýř přeložený límec, zdobený širokou krajkou se zoubkováním a na prsou rouno, zavěšené na perlové šňůře. Na rameni shrnutý plášť je sepnut sponou ve tvaru pětिलistového květu. Značka mincmistra pozůstává z trojúhelníku vepsaného do kruhu (*srov. tab. II, č. 52*).

R: jako na předchozím tolaru skup. I. z roku 1647; orlí ocas složen ze dvou párů stvolů po stranách štítu s orlicí, vnějších esovitě zakřivených a vnitřních z veliké části zakrytých štítkem, ale orel ve vnitřním kruhu perlovém (*srov. tab. II, č. 52*).

*52) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 44 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX; rz 45

R: ARCHID: AVS: DVX: — mor. orlice — BVR: C: TYR: C: 1648

Národní museum, 43 mm/34,572 g.

Čtyřtolar

L: jako na předchozím desetidukátu; poprsí s krajkou o širokém zoubkování u přeloženého límce a se sponou ve tvaru pětिलátkového květu (*viz tab. II, č. 52*).

R: jako na předchozím desetidukátu v orlího ocasu dva páry stvolů po stranách štítu s orlicí, z nichž vnější esovitě zakřivené a vnitřní z větší části zakryté štítkem (*srov. tab. II, č. 52*).

- 53) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 44 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX. rz 45
R: ARCHID:AVS:DVX: — mor. orlice — BVR: C: TYR: C: 1648
aukč. kat. fy Hess z 13. 3. 1887, č. 428.

Třítolar

- L: jako na předchozím desetidukátu poprsí s krajkou o širokém zoubkování u přeloženého límce a spona ve tvaru pětiplátkové růžice na rameni (*srov. tab. II, č. 52*).
R: jako na předešlém desetidukátu v orlím ocasu po dvou párech stvolů po stranách štítku s orlicí, z nichž vnější esovitě zakřivené a vnitřní z větší části zakryté štítkem (*srov. tab. II, č. 52*).
- 54) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 44 R: I: S: A: G: HVN: BO: REX. rz 45
R: ARCHID: AVS: DVX: — mor. orlice — BVR: C: TYR: C: 1648
aukč. kat. sbírky Tichý, č. 318; 77 Monatsblatt IX., str. 212.

Dvoutolar

- L: jako na předchozím desetidukátu poprsí s přeloženým límcem, vroubeným krajkou o širokém zoubkování a se sponou ve tvaru pětiplátkové růžice na rameni (*srov. tab. II, č. 52*).
- R: jako na předchozím desetidukátu v orlím ocasu po dvou párech stvolů po stranách štítku s orlicí, z nichž vnější esovitě zakřivené a vnitřní z větší části zakryté štítkem (*srov. tab. II, č. 52*).
- 55) L: FERDINANDVS: III. D: G: zm 44 R: I: S: A: GHVN: BO: REX. rz 45
R: ARCHID:AVS:DVX: — mor. orlice — BVR:C:TYR:C:1648
Národní museum, 45,5 mm/57,531 g.

Tolar

- L: Jako na předchozím desetidukátu skup. I. z r. 1646; poprsí ve volném poli s dlouhými, hladce sčesanými a rovně přistřiženými vlasy má u krku široký přeložený límce bez ozdob a na prsou řád zlatého rouna, zavěšený na šňůře. Na pravém rameni shrnutý plášť odhaluje obrněnou úseč ramene a je sepnut sponou ve tvaru pětiplátkové růžice. Šňůrovitá stuha u věnce je svázaná v mašli o jedné smyčce (*srov. tab. II, č. 49*).
- R: jako na přechozím desetidukátu z r. 1646; v orlím ocasu tři svislé stvolů po stranách rakousko-burgundského štítku. Dva kratší vytváří pochvu, z níž vyrazí třetí dlouhý esovitě zakřivený stvol, zakončený vnitřním závitkem (*srov. tab. II, č. 49*).
- 56) L: FERDINANDVS. III. D: G: zmm 43 R: I: S:A: G: HVN: BO: REX. rz 46
R: ARCHID: AVS: DVX: BVR: C: TYR:C:1646
Národní museum, 42,2 mm/28,93 g.⁷⁸⁾

⁷⁸⁾Nedopatřením vypadla při tisku č. 8—24, 26—46 rozdělovací znaménka (tečka). Odchyly (dvě tečky nad sebou) jsou vyznačeny.

ANTONÍN A JAN RUMPL

Mährische Regierungsmünzen während des Dreissigjährigen Krieges—das Münzwesen unter Ferdinand III. in Mähren

Taf. I—II

Die Münzstätte in Olomouc (Olmütz) wurde auch noch unter Ferdinand III. während einer gewissen Zeit von Tobiáš Sonnenschein geleitet, den offenbar Ende des J. 1637 seine Gattin Dorothea Sonnenschein im Münzmeisteramt abwechselte. Ihre Tätigkeit nahm aber bald ein Ende. Denn bereits Ende Februar 1638 bewarb sich Adam Schäfer, ehemaliges Mitglied der Parlaments-Münzkommission während des Ständeaufstandes und nachmaliger Mitpächter der bischöflichen Münzstätte in Nisa, um das Münzmeisteramt. Durch den Pachtvertrag vom 5. Juli 1640 änderte sich sein Verhältnis zur Münzstätte wesentlich. Dieser Vertrag gestattete ihm, von den Silbermünzen neben Kleingeld auch Taler und ihre Teilwerte zu prägen. Offenbar besserte sich aber auch während des Pachtverhältnisses Schäfers das Angebot an Pagamentsilber in der Münzstätte nicht, weswegen er die Prägung lediglich auf Kleingeld einschränken mußte. Schäfer vermochte auch nicht die dreijährige Pacht einzuhalten. Zu Beginn des zweiten Vierteljahres 1642 wurde die Münzstätte aus Olomouc wegen der Schwedengefahr nach Brno (Brünn) verlegt, wo sie aber mangels eines geeigneten Gebäudes ihre Tätigkeit nicht fortsetzen konnte. Diese Unterbrechung dauerte bis zum Oktober 1646, da das angekaufte Gebäude für die Zwecke der Münzstätte adaptiert wurde. Damals wurde das Münzmeisteramt Johann Konrad Richthausen verliehen, der zugleich mit der Beaufsichtigung der Gold- und Silberwarenproduktion betraut wurde. Als Feingehalt für diese Waren wurden bei Gold 18 Karat und bei Silber 12 Lot vorgeschrieben. Richthausen wurde verpflichtet, jedes Erzeugnis zur Bestätigung des Vorliegens des vorgeschriebenen Feingehalts zu punzieren. Die Münzstätte war Richthausen auf die Dauer von fünf Jahren anvertraut worden. Während seiner Amtsperiode prägte die Münzstätte lediglich schwere Münzen in Werten von Zehndukaten, Sechsdukaten einem Dukaten, Vier-, Drei-, Zweitalern und einem Taler. Indes wurde Ende Juli 1648 Richthausen auch ins Münzmeisteramt der Münzstätte in Wien eingeführt. Da er nicht gleichzeitig auch das Amt in Mähren ausüben wollte, wurde er am 31. August 1648 seiner Funktion in Mähren enthoben. Das Münzmeisteramt in Mähren konnte dann nicht mehr besetzt werden und so ging das mährische Münzwesen nach dreißigjähriger Dauer ein. Die in den fünfziger Jahren erfolgten Versuche, das Münzwesen in Mähren wiederum zu beleben, führten zu keinem Erfolg. Mit Dekret vom 6. Februar 1664 wurde auch die Münzstätte in Olomouc formell aufgehoben.

NÁLEZ MINCÍ TOLAROVÉHO ÚDOBÍ
V LEDVICÍCH, OKR. TEPLICE

Dne 25. června 1966 byl při demolici, prováděné odsouzenými z bělušického nápravně výchovného zařízení pod vedením praporčíka A. Holubka, odkryt pod podlahou prvního patra domu čp. 218/31 větší počet stříbrných mincí, pokrytých zelenou měděnkou. Byly uloženy pod prkny v hloubce asi 30 cm pravděpodobně v pěti hliněných nádobách, z nichž ve čtyřech prý byly mince v jutových sáčkách, pátá a nejmenší nádoba měla hrdlo přikryté měchýřem.¹⁾ Zatímco nalezené mince byly ihned po skončení pracovní doby odsouzených převezeny do bělušického nápravného zařízení, byly nádoby ponechány bez jakéhokoliv povšimnutí na místě. Pracovníci teplického muzea, kteří přijeli do Ledvic dva dny po odkrytí nálezů, zachránili ze dvou nádob již jen střepy, dvě celistvé nádoby získali od jednoho z ledvicích občanů.²⁾ Nález v počtu 3847 kusů stříbrných mincí a o celkové váze 28,211 kg byl po odborném zpracování odevzdán spolu s nálezovými nádobami do Oblastního vlastivědného muzea v Teplicích.

Všechny čtyři zachráněné nádoby jsou mlékáče (*viz obr. č. 1*), které se od sebe navzájem liší velikostí a povrchovou úpravou. První dva o rozměrech: průměr 10,3—11,7 cm a výška 12,5 a průměr 17,1—18,3 cm a výška 18,2 cm jsou z tvrdé hrnčiny s vroubkovaným povrchem. Obě nádoby mají mírně oválený okraj, od něhož přibližně do poloviny výšky je nasazeno široké páskové

¹⁾ Viz dopis praporčíka A. Holubka z Nápravně výchovného zařízení v Bělušicích, adresovaný v prosinci 1966 numismatickému oddělení Národního muzea v Praze. Holubkův údaj o pěti nálezových nádobách se rozchází s údajem redaktora C. Šilhana, který navštívil Ledvice několik hodin po odkrytí nálezů a tvrdí, že nádob bylo sedm (*viz reportáž o ledvicím nálezů v Hornickém životě III, č. 27 z 8. července 1966*). Vzhledem k tomu, že velitelství Nápravně výchovného zařízení striktně odmítlo sdělit jména přímých nálezců s poukazem, že jde o odsouzené, jejichž doba trestu již vypršela, nebylo možné ověřovat si bližší podrobnosti nálezových okolností. Udánlivě byla zároveň také objevena svatební fotografie z roku 1910, kterou si odnesl předseda ledvicického MNV a ztratil ji. Zřejmě však nemá s nálezem jakoukoliv souvislost a byla nejspíše nalezena během demoliční práce na jiném místě budovy.

²⁾ Viz dopis pracovnice teplického muzea prom. hist. J. Budínské z 26. září 1966, adresovaný numismatickému oddělení NM v Praze.

Obr. 1. Dochované nálezové nádoby. Foto A. Bláha.

ucho. Mlékáče jsou zdobeny tmavohnědou polevou, která pokrývá jejich vnitřek a stéká v nepravidelném ohraničení na venkovní plochu. Povrch druhých dvou mlékáčů o rozměrech: průměr 13,7—15,5 cm a výška 13 cm a průměr 14,7 — 15,3 cm a výška 13,8 cm je drsný, načervenalé barvy. Okraj je opět mírně ovalený se širokým páskovým uchem, nasazeným asi do dvou pětín výšky nádoby. Tyto dva mlékáče jsou těsně pod okrajem zdobeny dvojí černou linkou.³⁾

Nález obsahuje tyto mince:

Čechy, Marie Terezie (1740—1780), *Praha*, dvacetikrejcar 1755 (1), 1758 (4), 1759 (1), 1760 (2), 1761 (4), 1763 (9), 1764 (7), 1765 (7), 1766 (1), 1768 (1), 1769 (4), 1770 (7), 1771 (5), 1772 (8), 1773 (1), 1774 (2), 1775 (4), 1777 (3), 1778 (7), 1779 (4), 1780 (14). — František Lotrinský (1745—1765), *Praha*, dvacetikrejcar 1754 (1), 1755 (1), 1756 (3), 1757 (1), 1760 (1), 1765 (2). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Praha* dvacetikrejcar 1767 (4), 1768 (1), 1769 (5), 1770 (1), 1771 (4), 1772 (5), 1773 (7), 1774 (3), 1775 (3), 1776 (8), 1778 (2), 1779 (1), 1780 (3). — Josef II. (1780—1790), *Praha* dvacetikrejcar 1782 (4), 1783 (8), 1784 (1). — František II. (1792—1835) *Praha* tolar 1809 (1), 1815 (2), 1819 (1), 1820 (1), 1821 (1), dvacetikrejcar 1796 (1), 1797 (4), 1802 (9), 1803 (17), 1804 (16), 1805 (5), 1806 (23), 1807 (2), 1808 (6), 1809 (29), 1814 (3), 1815 (7), 1820 (1), 1822 (1), 1823 (1), 1827 (4), 1830 (58), 1831 (1), 1832 (17), 1833 (15), 1834 (24), 1835 (20). — Ferdinand V. (1835—1848), *Praha*, dvacetikrejcar 1835 (11), 1837 (6), 1838 (7), 1839 (8), 1840 (38), 1841 (8), 1842 (23), 1843 (19), 1844 (41), 1845 (56), 1846 (29), 1847 (15).

Dolní Rakousy, Marie Terezie (1740—1780) *Videň*, dvacetikrejcar 1754 (4), 1755 (3), 1756 (2), 1758 (1), 1759 (2), 1761 (1), 1762 (1), 1763 (14), 1764 (30), 1765 (33), 1767 (7),

³⁾ Za odborné posouzení nálezových nádob děkuji dr. V. Scheuflerovi z Národopisného ústavu ČSAV v Praze a používám při popisu nádob také jeho terminologie.

1768 (8), 1769 (9), 1770 (6), 1771 (1), 1772 (6), 1773 (4), 1774 (9), 1775 (2), 1776 (6), 1777 (8), 1778 (7) 1779 (2), 1780 (7). — František Lotrinský (1745—1765), *Videň*, dvacetikrejcar 1754 (2), 1755 (2), 1757 (1), 1763 (3), 1764 (11), 1765 (4). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Videň* dvacetikrejcar 1767 (3), 1768 (2), 1769 (5), 1770 (1), 1774 (2), 1778 (1), 1780 (2), Josef II. (1780—1790), *Videň*, dvacetikrejcar 1781 (3), 1782 (7), 1783 (7), 1784 (8), 1785 (9), 1786 (10), 1787 (17), 1788 (2). — Leopold II. (1790—1792), *Videň*, dvacetikrejcar 1790 (1), 1792 (1). — František II. (1792—1835), *Videň*, tolar 1797 (1), 1820 (1), 1823 (1); dvacetikrejcar 1792 (1), 1793 (2), 1802 (14), 1803 (31), 1804 (29), 1805 (3), 1806 (108), 1807 (8), 1808 (89), 1809 (34), 1810 (76), 1811 (24), 1812 (7), 1813 (8), 1814 (23), 1815 (26), 1817 (9), 1818 (20), 1819 (26), 1820 (8), 1821 (4), 1822 (7), 1823 (28), 1824 (10), 1825 (15), 1826 (9), 1827 (23), 1828 (13), 1829 (22), 1830 (20), 1831 (61), 1832 (71), 1833 (3), 1834 (3), 1835 (4). — Ferdinand V. (1835—1848), *Videň*, půltolar 1838 (1), 1839 (1); dvacetikrejcar 1835 (1), 1836 (2), 1837 (7), 1838 (3), 1839 (2), 1840 (15), 1841 (25), 1842 (4), 1843 (2), 1844 (10), 1845 (7), 1846 (3).

Salzburg, František II. (1792—1835), dvacetikrejcar 1806 (5), 1807 (1), 1808 (5), 1809 (1).

Štýrsko, Marie Terezie (1740—1780), *Štýrský Hradec*, dvacetikrejcar 1759 (2), 1770 (1). — František Lotrinský (1745—1765), *Štýrský Hradec*, dvacetikrejcar 1755 (1), 1756 (1), 1759 (1), 1760 (1). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Štýrský Hradec*, dvacetikrejcar 1767 (1), 1771 (1).

Tyroly, Marie Terezie, (1740—1780), *Hall*, dvacetikrejcar 1761 (1), 1765 (5), 1768 (1), 1770 (1), 1771 (1), 1774 (1), 1776 (2), 1778 (16), 1779 (4), 1780 (3). — František Lotrinský, (1745—1765), *Hall*, dvacetikrejcar 1754 (7), 1755 (1), 1756 (1), 1757 (2), 1758 (3), 1765 (5). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Hall*, dvacetikrejcar 1771 (1), 1773 (2), 1778 (3). — Josef II. (1780—1790), *Hall*, dvacetikrejcar 1782 (3), 1783 (2), 1784 (3), 1785 (4), 1786 (2), 1787 (3), 1788 (5), 1789 (1), 1790 (4). — Leopold II. (1790—1792), *Hall*, dvacetikrejcar 1792 (7). — František II. (1792—1835), *Hall*, dvacetikrejcar 1794 (3), 1796 (3), 1803 (6), 1804 (8), 1806 (1).

Burgavsko, Marie Terezie (1740—1780), *Günzburg*, dvacetikrejcar 1765 (1), 1772 (1), 1774 (1). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Günzburg*, dvacetikrejcar 1772 (3), 1779 (1). — Josef II. (1780—1790), *Günzburg*, dvacetikrejcar 1782 (1), 1786 (2). — František II. (1792—1835), *Günzburg*, dvacetikrejcar 1793 (1), 1802 (1), 1803 (1).

Uhry, Marie Terezie (1740—1780) *Kremnica*, dvacetikrejcar 1763 (15), 1764 (3), 1765 (7), 1766 (2), 1769 (4), 1771 (4), 1772 (3), 1773 (1), 1774 (5), 1775 (4), 1776 (5), 1777 (7), 1778 (4), 1779 (7), 1780 (3). — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1771 (1), 1773 (1), 1776 (1), 1777 (1), 1779 (1), 1780 (1). — František Lotrinský (1745—1765), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1760 (1), 1762 (1), 1763 (1), 1764 (4), 1765 (3); dvacetikrejcar posmrtné ražby 1765 skutečně ražen 1766 (2), 1767 (2), 1768 (2), 1769 (1), 1770 (1), 1771 (5), 1772 (8), 1773 (5), 1774 (3), 1775 (4), 1776 (7), 1777 (4), 1778 (8), 1779 (6), 1780 (4). — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1756 (2), 1757 (2), 1758 (1). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1767 (2), 1768 (1), 1769 (4), 1770 (3), 1771 (1), 1772 (6), 1773 (1), 1774 (8), 1775 (5), 1776 (3), 1777 (6), 1778 (4), 1779 (6), 1780 (4). — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1769 (2), 1770 (3), 1774 (1), 1778 (1), 1780 (1). — Josef II. (1780—1790), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1781 (15), 1782 (17), 1783 (19), 1784 (9), 1785 (18), 1786 (31), 1787 (66), 1788 (18); dvacetikrejcar s nečitelným letopočtem (1). — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1781 (3), 1782 (4), 1783 (1), 1785 (2), 1786 (2), 1788 (5), 1789 (4), 1790 (6). — Leopold II. (1790—1792), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1791 (22), 1792 (11). — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1791 (2), 1792 (1). — František II. (1792—1835), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1792 (10), 1793 (6), 1794 (29), 1795 (10), 1796 (17), 1797 (1), 1802 (25), 1803 (44), 1804 (83), 1805 (60), 1806 (63), 1808 (22), 1809 (30), 1811 (10), 1812 (1), 1813 (8), 1814 (1), 1815 (22), 1818 (11), 1821 (1), 1822

(1), 1826 (2), 1827 (10), 1828 (7), 1829 (20), 1830 (30), 1832 (1), 1833 (14), 1834 (6), 1835 (15) — *Velká Baňa*, dvacetikrejcar 1793 (1), 1794 (7), 1795 (4), 1796 (3), 1797 (2), 1802 (1), 1803 (11), 1804 (24), 1805 (5), 1806 (14), 1808 (3), 1809 (9), 1812 (1), 1815 (9), 1818 (3), 1820 (1), 1824 (1), 1827 (3). — Ferdinand V. (1835—1848), *Kremnica*, dvacetikrejcar 1837 (2), 1838 (3), 1839 (1), 1840 (4), 1841 (3), 1842 (3), 1843 (2), 1846 (1).

Sedmihrady, Marie Terezie (1740—1780), *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1765 (1), 1769 (1), 1772 (3), 1774 (1), 1780 (1). — Josef II. jako spoluvladař (1765—1780), *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1768 (1), 1773 (1), 1775 (1), 1777 (2), 1779 (1). — Josef II. (1780—1790) *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1782 (1), 1784 (2), 1785 (1), 1787 (1), 1788 (5), 1790 (1). — Leopold II. (1790—1792), *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1791 (1), 1792 (1). — František II. (1792—1835), *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1793 (4), 1794 (3), 1795 (6), 1797 (4), 1802 (1), 1803 (8), 1804 (10), 1805 (29), 1808 (6), 1809 (6), 1810 (1), 1812 (1), 1813 (6), 1814 (9), 1815 (6), 1818 (1), 1819 (1), 1820 (1), 1821 (4), 1822 (2), 1824 (4), 1825 (6), 1826 (8), 1827 (9), 1828 (11), 1829 (2), 1830 (17), 1834 (2), 1835 (5). — Ferdinand V. (1835—1848), *Karlovský Bělehrad*, dvacetikrejcar 1837 (1), 1838 (2), 1839 (2), 1842 (1), 1845 (1).

Lombardsko — Benátsko, František II. (1792—1835), *Milán*, dvacetikrejcar 1819 (1), 1831 (4). — *Benátky*, dvacetikrejcar 1818 (1), 1831 (2). — Ferdinand V. (1835—1848), *Milán* dvacetikrejcar 1842 (4), 1843 (2), 1844 (1), 1845 (2).

Belgie, Marie Terezie (1740—1780), *Brusel*, křížový tolar 1765 (1).

Habsburské mince s nezřetelnou značkou mincovny: Marie Terezie (1740—1780), dvacetikrejcar 1758 (2).

Josef II. (1780—1790), dvacetikrejcar 1783 (1), 1786 (1), 1787 (2). — František II. (1792—1835), dvacetikrejcar 1794 (1), 1795 (1), 1796 (1), 1803 (1), 1805 (1), 1809 (3), 1823 (1), 1826 (1).

Salcburg, arcibiskupství, Zikmund III. Schratzenbach (1753—1771), dvacetikrejcar 1760 (1). — Jeroným Colloredo (1772—1803), dvacetikrejcar 1774 (2), 1776 (2), 1777 (1), 1778 (1), 1779 (2), 1780 (2), 1783 (1), 1785 (1), 1787 (1), 1789 (1), 1790 (1), 1791 (1), 1794 (1), 1798 (1), 1801 (3).

Augsburg město, F. Hohleisen, dvacetikrejcar 1763 (2), 1764 (1).

Bádensko, Karel Fridrich jako velkovévoda (1806—1811), dvacetikrejcar 1809 (1).

Bavory, Maxmilián Josef III. (1745—1777), *Mnichov*, tolar 1754 (1), 1756 (1), 1764 (2), 1768 (1), 1770 (1), 1772 (2), dvacetikrejcar 1754 (2), 1755 (2), 1756 (1), 1763 (5), 1764 (6), 1766 (3), 1767 (3), 1768 (1), 1770 (5), 1771 (4), 1772 (2), 1773 (3), 1774 (5), 1776 (1), 1777 (4); desetikrejcar 1764 (1), *Amberg*, tolar 1769 (1), 1771 (3), 1774 (1), 1775 (1); dvacetikrejcar, 1763 (1), 1764 (1), 1766 (2), 1767 (4), 1769 (3), 1770 (2), 1774 (1), 1776 (1). — Karel Theodor (1777—1799), *Mnichov*, tolar, 1786 (2); dvacetikrejcar 1778 (1), 1779 (2), 1780 (2), 1781 (1), 1783 (2), 1784 (2), 1786 (2); *Amberg*, dvacetikrejcar 1778 (1), 1779 (3), 1780 (1), 1781 (2). — Maxmilián Josef jako kurfiřt (1799—1806), dvacetikrejcar 1800 (1), 1801 (1). — Maxmilián Josef jako král (1806—1825), dvacetikrejcar 1810 (3), 1811 (1), 1813 (1), 1816 (1), 1817 (1).

Branibory — Ansbach, Alexander (1757—1791), dvacetikrejcar 1761 (2), 1762 (5), 1763 (10), 1764 (9), 1765 (9), 1766 (2), 1773 (1), 1782 (1), 1786 (1); dvacetikrejcar s nečit. letopočtem (1).

Branibory — Bayreuth, Fridrich (1735—1763) *Bayreuth*, Christoph L. Ruckdeschel, dvacetikrejcar 1760 (1), 1761 (4), 1762 (5), 1763 (1); dvacetikrejcar s nečit. letopočtem (3). — Fridrich Kristián (1763—1769), *Bayreuth*, Ch. L. Ruckdeschel, dvacetikrejcar 1763 (4), 1764 (4), 1765 (6); dvacetikrejcar s nečit. letopočtem (2); E. Schmiedhammer, dvacetikrejcar 1765 (5), 1766 (13); Ch. L. Ruckdeschel — J. Ch. Eberhard, dvacetikrejcar 1768 (1); J. Ch. Eberhard, dvacetikrejcar 1768 (1).

Eichstadt, biskupství, Raimund Anton v. Strasoldo (1757—1781), dvacetikrejcar 1763 (1).

Falc—Birkenfeld, Kristián IV. (1735—1775), *Mannheim*, dvacetikrejcar 1763 (3).

Frankfurt, město, dvacetikrejcar 1770 (1), 1771 (1).

Fulda, opatství, Jindřich VIII. v Bibra, N. Dittmar, dvacetikrejcar 1763 (3).

Löwenstein—Wertheim, linie Rochefort, Karel (1735—1789), *Wertheim*, Weller—Eberhard, tolar 1769 (1).

Norimberk, město, Scholz—Förster, dvacetikrejcar 1760 (1), 1761 (1), 1763 (3); Scholz—Riedner, dvacetikrejcar 1765 (3), 1766 (2), 1768 (1); dvacetikrejcar s nečit. letopočtem (2).

Sasko, Xaver (1763—1768), *Drážďany*, E. D. Croll, dvě třetiny tolaru 1767 (1). — Fridrich August I. (1763—1827), *Drážďany*, E. D. Croll, tolar 1765 (2), 1766 (2), 1767 (1), 1768 (1), 1772 (3), 1774 (2), 1776 (5), 1777 (1); dvě třetiny tolaru 1765 (1), 1768 (2), 1769 (1), 1774 (1); I. E. Croll, vikariátní tolar 1790 (1), 1792 (1); výtěžkový tolar 1780 (1), 1781 (1) 1784 (2), 1794 (1), 1800 (1); tolar 1778 (1), 1779 (5), 1780 (4), 1781 (1), 1782 (1), 1784 (3), 1785 (1), 1786 (4), 1787 (1), 1878 (2), 1789 (1), 1790 (3), 1792 (4), 1793 (1), 1794 (4), 1795 (3), 1797 (2), 1799 (1), 1800 (1), 1801 (1), 1802 (2), 1803 (1); dvě třetiny tolaru 1801 (2); třetina tolaru 1796 (1), 1797 (1), 1800 (1); S. G. Helbig, tolar 1806 (2), 1809 (1), 1810 (1), 1811 (3), 1812 (1), 1813 (1); dvě třetiny tolaru 1809 (1), 1810 (1); I. G. Studer tolar 1815 (1), 1816 (2), 1821 (1), 1823 (4). — Antonín (1827—1836), *Drážďany*, I. G. Studer, tolar 1828 (1), 1829 (1), 1830 (1), 1831 (1), 1834 (1), 1835 (2), 1836 (1); třetina tolaru 1830 (2). — Fridrich August II. (1836—1854), *Drážďany*, J. G. Grohmann, tolar 1836 (1), 1838 (2).

Sasko—Koburg—Gotha, Arnošt (1826—1844), dvacetikrejcar 1831 (2), 1836 (3).

Sasko—Koburg—Saalsfeld, Arnošt Fridrich (1764—1800), dvacetikrejcar 1765 (1).

Trevír, arcibiskupství, Jan Filip v. Walderdorff (1756—1768), dvacetikrejcar 1765 (4). — Klement Václav (1768—1794), dvacetikrejcar 1769 (2).

Württemberg, Karel Evžen (1744—1763), dvacetikrejcar 1761 (1), 1763 (1), 1764 (3), 1765 (1), 1766 (1). — Fridrich jako král (1806—1816), dvacetikrejcar 1807 (2), 1808 (1), 1810 (1), 1812 (1). — Vilém (1816—1864), dvacetikrejcar 1818 (1).

Würzburg, biskupství, Adam Fridrich v. Seinsheim (1755—1779), *Würzburg*, G. F. Loos—Martinengo—Prange, dvacetikrejcar 1762 (2), 1763 (1), 1764 (5); Riesing—Martinengo—Prange, dvacetikrejcar 1769 (1). — Jiří Karel (1795—1802), dvacetikrejcar 1796 (1).

*

Při popisu a zpracování habřinského nálezu jsem se pokusila stanovit jisté zákonitosti v celkové struktuře nálezů období konvenční měny v českých zemích. Srovnáním podstatných prvků habřinského nálezu s obdobnými prvky detailně popsanych nálezů z let 1811—1857 jsem došla k předběžné teorii o dvou základních skupinách nálezů z tohoto období, které se navzájem odlišují organickým složením i charakterem chronologicko-quantitativní křivky.⁴⁾

Nálezy první skupiny obsahují mince, ražené v krátkém časovém období, pro které je typickou chronologicko-quantitativní křivka s jediným výrazným

⁴⁾ Viz D. Svobodová, Tolarový nález v Habřině u Litoměřic. Příspěvek k problematice nálezů z období konvenční měny. Num. sbor. IX, 1966, s. 201—222.

nálezovým kmenem, napovídající, že tyto nálezy vznikly rychlou teaurací v rukách jediného majitele. Jejich organická skladba je heterogenní, jsou to drobné stříbrné a měděné mince různých nominálů. Podíl cizí měny v nálezu je nepatrný a nedosahuje zpravidla ani jednoho procenta celku.

Nálezy druhé skupiny obsahují naproti tomu ražby z delšího časového úseku a jejich chronologicko-quantitativní křivka je charakterizována dvěma, případně i více náleзовými kmeny. Předpokládám, že tyto nálezy vznikaly pomaleji a představují teaurovaný majetek několika generací. Jejich organická skladba je téměř homogenní, jsou tvořeny převážně dvacetníky domácí proveniencie. Podíl cizí měny v nálezu je přibližně desetkrát vyšší než u nálezů první skupiny.

Teorii o dvou specifických skupinách nálezů z období konvenční měny jsem mohla přirozeně pokládat jen za předběžnou, protože byla vybudována na základě poznatků, získaných z několika dílčích sond u nálezů většího rozsahu. V závěru svého článku jsem naznačila, že zobecnění této teorie předpokládá důkladný rozbor všech dalších početnějších nálezů z tohoto období, zachovaných v celistvosti a samozřejmě detailně popsanych. Shodou okolností jsem mohla tuto teorii brzy prověřit na dalším velkém nálezu, který jsem zpracovávala, na nálezu ledvickém.

Svým rozsahem patří ledvický nález k dosud největším nálezům z období konvenční měny v našich zemích. Obsahuje 3701 dvacetikrejcarů, 128 tolarů, 10 dvoutřetin tolaru, 2 půltolary, 5 třetin tolaru a jeden desetikrejcar. Převážnou jeho část (89,66 %) tvoří ražby habsburské v časovém rozsahu od Marie Terezie až po Ferdinanda V., při čemž většina těchto ražeb (65,82 %) byla ražena v 19. století. Z této habsburské části pochází také nejmladší mince nálezu — patnáct pražských dvacetníků z roku 1847, které nám pomáhají přibližně určit dobu, v níž došlo k ukrytí celého obnosu. Z habsburských mincoven jsou nejvíce zastoupeny ražby vídeňské (35,02 %) a kremnické (29,22), české jsou na třetím místě s 20,09 %. Nejmenší je počet ražeb štyrských (0,26 %) a belgických (0,02 %).

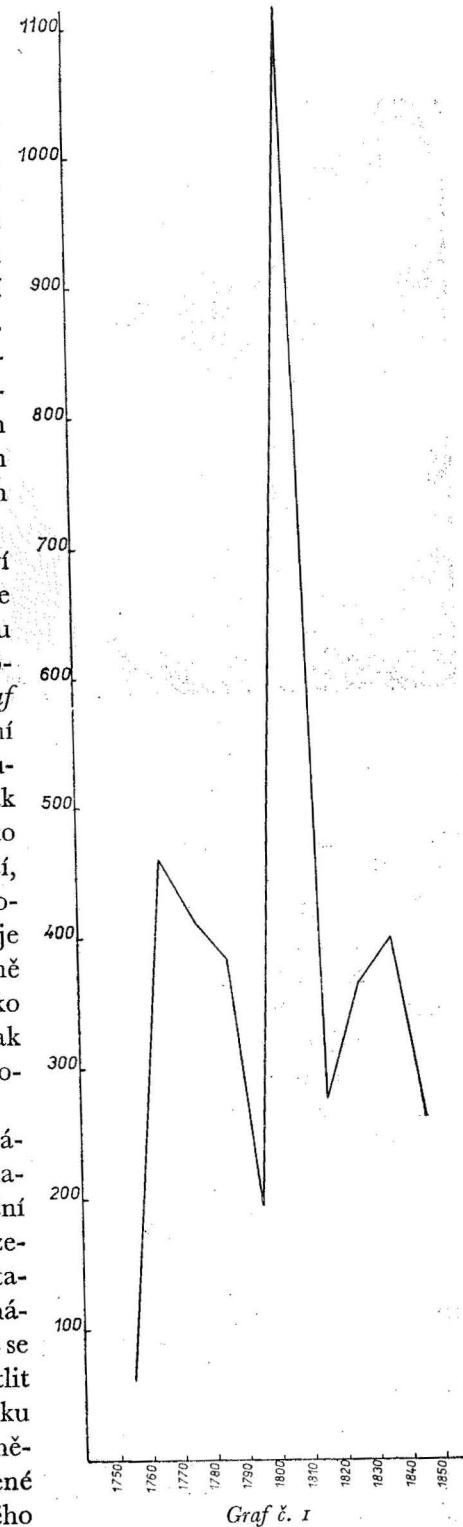
Podíl cizí měny dosahuje jedné desetiny (přesně 10,34 %) celého nálezu a jsou v něm zastoupeny pouze německé mince, ražené většinou (84,58 %) v 18. století. Vidíme zde hlavně ražby dvou velkých států, Bavor a Saska, které dohromady dosahují více než jedné poloviny všech cizích mincí v nálezu. Dále zde jsou mince Bádenska, Branibor-Ansbachu a Bayreuthu, Löwenstein-Wertheimu, Birkenfeldské Falce, dvou menších panství vedlejší saské linie a konečně Württembergu. Ražby duchovních panství reprezentují mince arcibiskupství ze Salcburgu a Trevíru, biskupství Eichstadtu a Würzburgu a opatství Fuldy. Z mincí německých měst se v ledvickém nálezu setkáváme s ražbami Augsburgu, Frankfurtu a Norimberka.

Ledvický nález se zařazuje do druhé náleзовé skupiny z období konvenční měny především svým časovým rozsahem, který zahrnuje ražby od roku 1754

do roku 1847. Příbuznost s touto druhou skupinou, do které náleží nález býčinský, svitavský, podčšínský a habřinský, se projevuje dále téměř homogenním složením nálezu, v němž mají naprostou převahu (96,20 %) dvacetikrejčary, představující nejpoužívanější druh tehdejšího oběživa. Zajímavé je, že obdobně jako u habřinského a svitavského nálezu, dosahuje počet dvacetníků v habsburské části plných 99,65 %, zatímco mezi cizím oběživem je jich téměř o třetinu méně, pouhých 66,33 %.

Nejnápadnější shoda se však projeví při pohledu na křivku, která vyznačuje graficky složení celého ledvického nálezu po stránce kvantitativního a chronologického rozložení všech kusů (viz graf č. 1). Tato chronologicko-quantitativní křivka je v ledvickém nálezu opět dvouvrcholová, přičemž její první vrchol tak jako u všech zkoumaných nálezů této skupiny dosvědčuje velký počet mincí, teaurovaných v šedesátých letech 18. století, a mnohem vyšší druhý vrchol je v prvním desetiletí století dalšího. Kromě toho má ledvický nález podobně jako nález podčšínský a svitavský ještě náznak dalšího vrcholu ve třicátých letech 19. století.

Všechny uvedené rysy ledvického nálezu jsou specifické pro druhou zkoumanou skupinu nálezů z období konvenční měny, které byly objeveny v našich zemích. Protože, jak jsem již výše konstatovala, vznikala tato druhá skupina nálezů v delším časovém období, pokusím se nyní tak jako u nálezu habřinského osvětlit také ledvický nález z hlediska jeho vzniku a původu. Vycházím při tom z oprávněného předpokladu, že mince, nalezené pod podlahou prvního patra ledvického

Graf č. 1

Obr. 2. Pohled na objekt čp. 218 a část objektu čp. 31 při demolici. Foto Ctibor Šilhan.

statku uschoval nejspíše domácí člověk, který považoval úkryt přímo ve svém bydlišti za naprosto bezpečný.⁵⁾ Proto jsem se také při studiu archívních materiálů zaměřila především na zkoumání bližších podrobností o životě bývalých majitelů tohoto objektu.

V prvé řadě mě pochopitelně zajímalo, jak budova, v níž byly mince nalezeny, vlastně vypadala. Zjistila jsem však, že bohužel již dva dny po odkrytí nálezů byl objekt čp. 31 proměněn v hromadu sutin a neexistuje žádné jeho vyobrazení, neboť dokumentace, prováděná Krajským úřadem památkové péče v Ústí nad Labem, se týkala vysloveně jen památkově cenných budov.⁶⁾ Měla jsem proto k dispozici jen fotografii redaktora C. Šilhana, na níž jsou zachyceny asi dva metry čelní stěny bouraného domu⁷⁾ (viz. obr. č. 2.) a z teplického střediska geodezie jsem získala překreslený výřez katastrální

⁵⁾ Podrobněji Em. Nohejlová-Prátová, Nálezové okolnosti českých „pokladů“ ze středověku i novověku, ČNM CXVI, 1947, s. 67—70.

⁶⁾ Viz dopis ing. F. Staubra, ředitele Krajského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody v Ústí n. L. ze dne 1. prosince 1966, adresovaný numismatickému oddělení NM v Praze.

⁷⁾ Redaktor C. Šilhan mně při své návštěvě dne 12. prosince sdělil, že chtěl pro svou reportáž celou bouranou budovu vyfotografovat. Praporek Holubek mu to však zakázal, neboť snímek by mohl zachytit postavu některého z odsouzených, což by bylo v rozporu s platnými předpisy.

mapy⁸⁾, který mi ukázal půdorys celé usedlosti před demolicí. Později jsem mohla ještě prostudovat podrobné podklady k ocenění statku, vypracované několik let před plánovanou demolicí Rudným projektem v Praze.⁹⁾ Na základě těchto materiálů jsem si mohla již udělat poměrně dobrou představu o popisném čísle 218/31, ačkoliv jsem objekt, který mě zajímal, nikdy neviděla.

Celý komplex usedlosti tvořily dvě obytné budovy, starší čp. 31, v níž byly mince nalezeny, a vilová přístavba čp. 218, která zřetelně pochází z přelomu tohoto století.¹⁰⁾ K těmto dvěma budovám přiléhalo několik hospodářských objektů, obklopujících velký obdélníkový dvůr uprostřed, na opačné straně byla rozsáhlá zahrada. Dům čp. 31, který jsem hlavně sledovala, byl důkladně stavěný jednopatrový statek s několika provozními místnostmi v přízemí s klenutým stropem a stájí. Teprve nahoře v prvním patře byla obytná část domu, tzn. dvě menší komory, jedna komůrka a dvě prostorné světnice, větší z nich měla dřevěný trémový strop. Okna, zachycená na Šilhanově fotografii, jsou zřetelně orámována lištou a uzavřena žaluziovými okenicemi, otevřenými ven. Tvar oken spolu s klenutím stropu v přízemí napovídají, že dům čp. 31 byl postaven pravděpodobně již v 18. století (obr. č. 2 a č. 3). V posledních letech byla tato starší budova používána výhradně k hospodářským účelům, konkrétně dvě světnice v prvním patře sloužily jako sýpka.¹¹⁾

Podívejme se nyní podrobněji na historii obyvatel této usedlosti, jejíž demolici, stejně jako u většiny ostatních domů v Ledvicích, si vynutilo dnešní pozvolné rozšiřování hnědouhelných povrchových dolů v mostecké oblasti.

V polovině minulého století, tedy v době, kdy nález byl pravděpodobně uložen, měly Ledvice ještě charakter vysloveně zemědělské obce. Náležely k duchcovskému panství Antonína hraběte z Valdštejna a v 55 tamějších domech žilo 299 obyvatel,¹²⁾ z nichž bylo devět rodin chalupníků, dvacet čtyři domkářů, osmnáct selských a jedna rodina mlynáře.¹³⁾ Dům čp. 31 patřil po několika generacích rodině Fischerů. Během 18. století se v držení této usedlosti

⁸⁾ Výřez z katastrální mapy Ledvice, list mapy 2—4, měřítko 1:2880 mně poskytl vedoucí Ústavu geodezie a kartografie v Liberci, středisko geodezie v Teplicích, Sládkova 10.

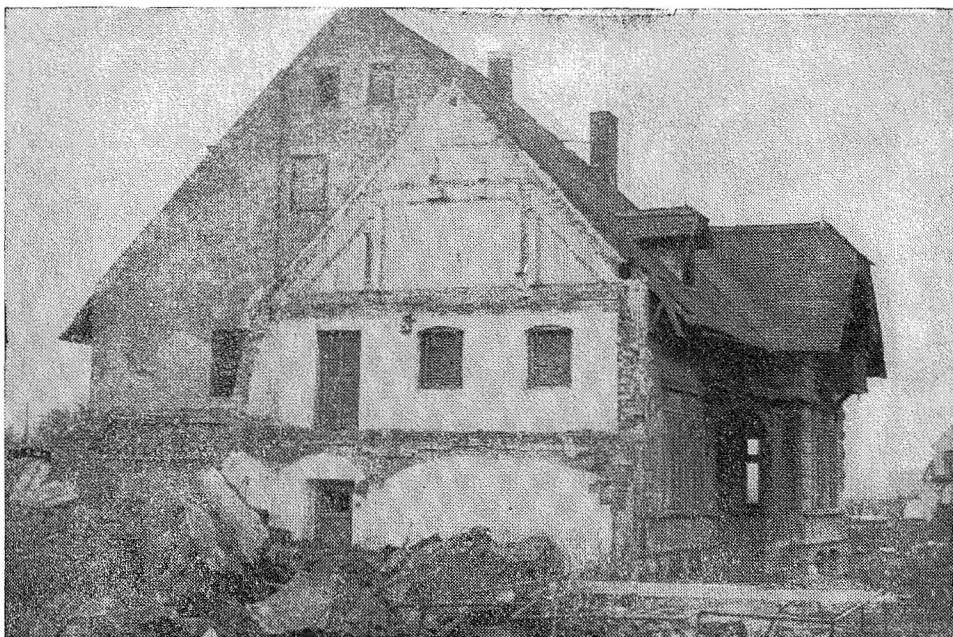
⁹⁾ Za vypůjčení podkladů, vypracovaných SÚ Rudný projekt Praha č. P—02603—Pl. 301/71 z archivu SHR, doly Julia Fučíka, n. p. Ledvice děkuji redaktorovi C. Šilhanovi.

¹⁰⁾ Viz poznámku č. 62.

¹¹⁾ V ocenění objektu čp. 218/31, vypracovaném F. Rubášem, které bylo přiloženo k ostatním podkladům, se vysloveně píše: „... v současné době čp. 31 není již používáno jako obytná budova a slouží po řadu let jako hospodářská stavba.“ Tuto skutečnost mně také při mé návštěvě Ledvic dne 15. prosince 1966 potvrdil poslední majitel usedlosti, důchodce Josef Klečka, který bydlel ve vedlejší vile čp. 218 od roku 1945.

¹²⁾ F. Palacký, Popis království českého, Praha 1848, s. 51.

¹³⁾ OA Teplice, Grund Parzellen Protocoll der Gemeinde Ladowitz, část Alphabetisches Verzeichnis der Gemeinde Ladowitz im Leitmeritzer Kreise, Bezirk Dux, 1842.

Obr. 3. Pohled na profil demolovaného statku čp. 31, patrný na boční stěně vily čp. 218. Foto Ctibor Šilhan.

vystřídali tři příslušníci rodiny, všichni s týmž jménem Michl Wentzl Fischer.^{13a)}

První z nich zůstavil v roce 1739 svému synovi „dvaapůlsprežní“ statek za 1000 kop grošů.¹⁴⁾ V téže ceně^{14a)} odevzdával také Michl Wentzl Fischer v pořadí druhý v roce 1761 po třidvacetiletém hospodaření statek nejstaršímu ze svých synů. K statku patřilo tehdy 60 strychů polí, jeden pár koňů a volů, dvě krávy, dvě telata, koza, svině, husa, dále devět slepic s kohoutem, koňský postroj a domácí náradí.¹⁵⁾ Mladý hospodář Michl Wentzl Fischer třetí měl vyplatit svou nevlastní matku a čtyři nezaopatřené sourozence Antona, Annu Marii, Georga Wentzla a Josefa. Georg Wentzl jako nemocný a neduživý měl kromě svého dědického podílu dostávat ročně navíc ještě dva strychy žita. Mimo to musil nový majitel splácet dluh naturálních dávek v hodnotě 54 zlatých, 20 krejcarů a 5 a půl denáru, který jeho otec zůstal dlužen vrchnosti,¹⁶⁾ takže se

^{13a)} Vlastní jména jednotlivých osob uvádím v původním německém znění, tak jak jsou uváděna v archivním materiálu.

¹⁴⁾ SA Litoměřice, pozemková kniha obce Ledvice, Duchov č. 59, fol. 25.

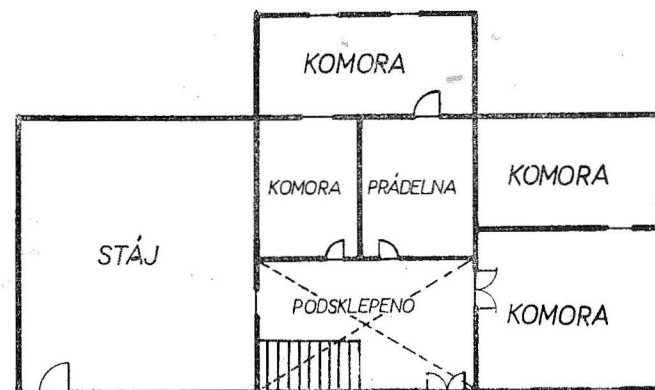
^{14a)} V originále je u částky 1000 kop míšeňských grošů uveden zároveň již také přepočítaný na 1166 zlatých 40 krejcarů. Tamtéž 27a.

¹⁵⁾ Tamtéž, fol. 27a—28.

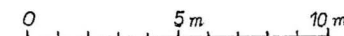
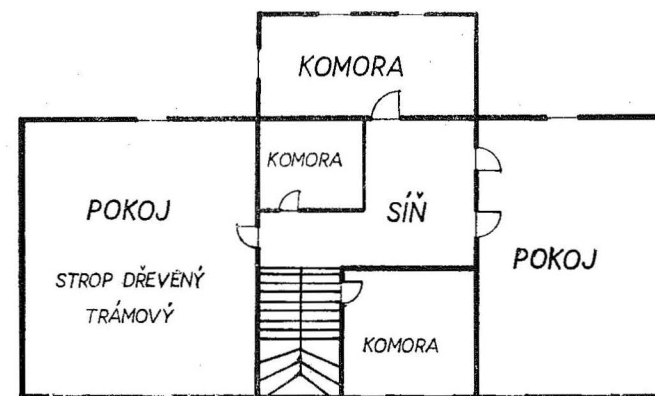
¹⁶⁾ Tamtéž.

postupem času octl v nezáviděníhodné situaci. V roce 1783 dostoupily jeho finanční nesnáze té míry, že byl nucen si vypůjčit, jak výslovně uvádí, „pro potřeby svého hospodářství“¹⁷⁾ z pokladny filiálního kostela sv. Šimona a Judy, z pokladny kostela sv. Barbory v Duchcově a konečně z pokladny duchcovské-

PŘÍZEMÍ

1. PATRO

Obr. 4. Půdorys přízemí a 1. patra objektu čp. 31.

¹⁷⁾ V originále: „... zu meinem Wirtschaftsbedarf“.

ho hospitalu na čtyřprocentní úrok celkovou částku 118 zlatých,¹⁸⁾ kterou s námahou splácel řadu dalších let. Zemřel při požáru v roce 1806.¹⁹⁾

V zápise z roku 1806, v němž statek s veškerými polnostmi přebíral po zemřelém otci Michl Wentzl Fischer čtvrtý, zabírá podrobné stanovení robotních povinností několik stránek pozemkové knihy. Dozvídáme se z nich, že Ficherové měli platit vrchnosti 19 krejcarů na sv. Jiří a stejnou částku na sv. Havla, dále přes čtyři měřice žita a stejné množství ječmene, 5 měřic ovsa a 26 kusů vajec. Byla jim určena třídní roboty pěší a dvoudenní s potahem a konečně jednodenní pěší roboty placená 4 krejcarey a 3 denáry. Kromě těchto povinností náleželo Fischerovým svázet s ostatními sedláky panské obilí a dříví, obstarat všechn stavební materiál pro čtyři panské dvory a tři stavby duchcovského pivovaru a cihelny, zaopatřit stavební materiál pro ledvický mlýn, přivážet pro potřeby panství všechny potraviny, zejména sůl a víno, česat chmel, pomáhat při střelení zajíců, stříhat panské ovce a hlídat na poli. Některé z těchto povinností vykonávali zadarmo, za jiné dostávali jako ostatní poddaní detailně stanovený plat.²⁰⁾

Michl Wentzl Fischer čtvrtý sice zdědil po svém předchůdci statek bez dluhu, ovšem měl vyplatit svého strýce Josefa, své sourozence a matku, která dostávala navíc ještě stanovený výměnek. Bratrovi Martinovi a sestře Marii Anně musel mimo dědický podíl zajistit také patřičnou výbavu, na kterou měli oba právo, i pokud by zůstali svobodní.²¹⁾ Ačkoliv tedy mladému majiteli připadlo jistě stejně povinností jako jeho předchůdcům a navíc se ujímal hospodaření na gruntu v těžkých dobách, poznamenaných napoleonskými válkami a narůstající finanční krizí, byl to on, který položil základní kámen příštího blahobytu Fischerovy rodiny. Právě tomuto poslednímu nositeli rodového jména můžeme totiž připsat zásluhu o objevení dvou důležitých zdrojů bohatství, které po staletí leželo nevyužito pod povrchem pozemků, patřících k čp. 31, a které v průběhu příštích desetiletí změnilo osud jejich obyvatel — totiž uhelných slojí a kvalitní hlíny k výrobě cihel.

„Půda v Ledvicích a okolí“, píše místní kronikář ke konci minulého století, „neobsahuje sice žádné vzácné rudy, leží však pod ní mocné vrstvy uhlí, hlíny a písku.“²²⁾ Těto přírodní dispozici vděčily také Ledvice za svůj pozdější, takřka

¹⁸⁾ Tamtéž, fol. 33a—34.

¹⁹⁾ SA Litoměřice, úmrtní matrika fary Duchcov pro obec Ledvice, z let 1784—1870, zápis z 5. ledna 1806.

²⁰⁾ SA Litoměřice, pozemková kniha obce Ledvice, Duchcov č. 59, fol. 35—39.

²¹⁾ Tamtéž.

²²⁾ Viz úvodní část ledvické obecní kroniky, nazvané „Geschichtliche Aufzeichnung über Ladowitz“, kterou podle zápisků i ústní tradice rodiny Reichelovy psal tehdejší výpomocný učitel ledvické školy A. Suchanka. (OA Teplice, kronika Ledvic z let 1894—1911, s. 26—27). — Podrobněji se Suchankovými zápisy v ledvické kronice zabývá D. Svobodová, Ledvice — příběh obce, které dalo uhlí život i smrt. Revue Teplice II, 1970, č. 2, s. 11—12.

neuvěřitelný vzestup z malé vesničky na město o téměř 5000 obyvatelích.²³⁾ Tak jako v jiných uhelných pánvích naší země zajímala se i v Ledvicích o uhlí nejdříve feudální vrchnost, která začala těžit již v roce 1811, teprve později vzbudilo uhlí pozornost i u místních sedláků.²⁴⁾ Nová surovina nacházela však jen pozvolna širší uplatnění jak v domácnostech, tak i v rozvíjejícím se průmyslu. Vlastní rozsah těžby v Ledvicích nebyl v první polovině 19. století velký a odpovídal onomu primitivnímu způsobu, jakým ledvičtí sedláci hloubili na svých pozemcích mělké šachtice obdélníkového profilu, z nichž vybírali uhlí širokými chodbami.²⁵⁾ Jiný nemohl být ani počátek těžby uhlí Michla Wentzla Fischera, neboť podle záznamů v pozemkové knize k ní ještě ve třicátých letech minulého století potřeboval jen dřevo, tyče, prkna a latě.²⁶⁾ Dnes nelze již zjistit, na kterém pozemku Fischerovi uhlí objevili a začali dobývat,²⁷⁾ ani si nemůžeme udělat bližší představu o rozsahu a vydatnosti jejich těžby. Zdá se však, že výsledek jejich námahy býval často nejistý. Soudím tak především z toho, že při převzetí původního Fischerova statku roku 1833 i 1839 zůstávala podle smlouvy těžba dále v rukou výměnkáře, jemuž měl nový hospodář zajistit ročně k otopu mimo jeden a půl jitra měkkého a stejného množství tvrdého dřeva také 30 kbelíků kamenného uhlí pro případ, že by výměnkář sám toho roku nic nevytěžil.²⁸⁾ Až teprve v pozdějších letech můžeme předpokládat, že těžba uhlí se stávala produktivnější a jeho prodej již přinášel rodině pravidelnější užitek.

Téměř souběžně s rozvojem uhelné těžby se vyvíjela v Ledvicích také cihlářská výroba. Jako první vznikla v obci roku 1816 panská cihelna, po ní následovaly cihelny jednotlivých sedláků, jichž bylo do poloviny minulého

²³⁾ B. Chromec, Místopisný slovník ČSR, Praha 1929, s. 317.

²⁴⁾ Srv. ledvická kronika, I. c., s. 27.

²⁵⁾ Viz např. J. Kořan, Přehledné dějiny č. hornictví. Praha 1955, s. 206; L. Kárníková, Vývoj uhelného průmyslu v českých zemích do r. 1880, Praha 1960, s. 33—34. Speciálně o vývoji těžby uhlí na Mostecku pojednává A. Arlt, Zur Geschichte des Braunkohlen—Bergbaues in nordwestlichen Böhmen, MVGDB XXII, 1884, zejména s. 74—75.

²⁶⁾ V originále doslova: „... doch aber wird der Wirtschaftsbesitzer schuldig seyn die Zufuhr, was zum Bergbau nothwendig ist als Holz, Stangen, Bretter, Schwarten und Lattin ohnengeldlich zu leisten“, (SA Litoměřice, pozemková kniha obce Ledvice, Duchcov č. 62, fol. 25a)

²⁷⁾ V soupisu, jímž byl ve čtyřicátých letech minulého století připravován podklad pro stabilní katastr, nenacházíme totiž ani u jednoho z pozemků, náležících k čp. 31, poznámku o těžbě uhlí. (Viz OA Teplice, Grund—Parzellen Protocoll der Gemeinde Ladowitz im Leitmeritzer Kreise, Bezirk Dux, 1842. Souhrnný seznam všech pozemků statku čp. 31 je tamtéž, ve spisu Protocolle der Gemeinde Ladowitz, část Alphabetisches Verzeichniss der Gemeinde Ladowitz).

²⁸⁾ V originále doslova: „... zur Heitzung alljährlich 1 ½ Klafter weiches Holz und 1 ½ Klafter harte Püscheln, 30 Kübeln Steinkohlen, aber nur dann erst, wenn der Bruch, welchen der Verkäufer für sich behält, keine Ausbeute geben sollte...“ (Pozemková kniha obce Ledvic, Duchcov č. 62, fol. 25a; 27a).

století postaveno v obci celkem třináct.²⁹⁾ Jednou z nich byla i cihelna Michla Wentzla Fischera,³⁰⁾ která čerpala hlínu, nacházející se na katastrálním pozemku č. 310 o výměře 315 čtverečných sáhů.³¹⁾ Podobně jako o těžbě uhlí nemáme ani o rozsahu tehdejší výroby ve Fischerově cihelně přesnější zprávy. Její provoz byl patrně finančně úspěšný zejména v době, kdy se Ledvice začaly rychle rozrůstat a kdy místní cihelny prožívaly vyslovenou konjunkturu.

Vraťme se však znovu k rodinné historii Fischerů. V roce 1833 při odchodu posledního Michla Wentzla Fischera na výměnek³²⁾ se setkáváme s komplikací, kterou si dnes můžeme těžko objasnit. Třebaže Fischerova dcera Elisabeth byla tehdy již vdaná,³³⁾ nedostala statek ona, respektive její manžel Franz Haber, ale za částku 1200 zlatých jej koupil její švagr, Florian Haber, sedlák z Ledvic čp. 45.³⁴⁾ Co stálo v pozadí jeho krátkého hospodaření na statku, zda to byla nemoc Franze Habera či jiné důvody, nelze již dnes na základě dochovaného pramenného materiálu zjistit. Zajímavé je, že v roce 1839 prodal Florian Haber statek svému bratrovi a jeho ženě za částku o 300 zlatých nižší, než za kterou ji sám koupil od Elisabethina otce.³⁵⁾

Teprve roku 1839 se tedy ujal statku na téměř dvacet let Franz Haber. Protože podle letopočtu nejmladších mincí ledvického nálezu lze soudit, že v době jeho hospodaření došlo k ukrytí celého obnosu, všimněme si nejprve jednotlivých bodů smlouvy, kterou manželé Haberovi přejali statek od Floriana Habera. Vyplývá z nich, že koupili statek za 900 zlatých a z této částky vyplatili Rosině Haberové 200 zlatých, Michlu Wentzlu Fischerovi na konto nezaplaceného závdavku 100 zlatých a dalších 600 zlatých se mu zavázali vyplácet

²⁹⁾ Srv. ledvická kronika, I. c., s. 27—30. Suchankův údaj si můžeme ověřit v protokole o stavebních parcelách obce Ledvic z roku 1842 (Bauparzellen Protocoll der Gemeinde Ladowitz aus dem Jahre 1842, OA Teplice).

³⁰⁾ V protokole o stavebních parcelách, I. c. je pod katastrálním číslem 51 uvedena cihelna, v novější pozemkové knize Ledvic najdeme zápis z roku 1859, podle něhož stála na tomto pozemku pec na pálení cihel (Ziegelbrennofen) a kůlna na cihly (Ziegelschupfen). Viz pozemková kniha Ledvic, svazek I, pag. 605, oddělení pozemkových knih u Okresního soudu v Teplicích.

³¹⁾ SÚA, Praha, SK Litoměřice 245, Original Grund Parzellen Protocoll der Gemeinde Ladowitz 1842. Pozemek katastrální číslo 310 je zde charakterizován přímo jako „hliniště“ (Lehmgrube).

³²⁾ Michl Wentzl Fischer žil na statku jako výměnkář až do roku 1840, kdy zemřel ve věku 78 let na slizni mrtvici (Schleimschlag). SA Litoměřice, úmrtní matrika fary Duchcov z let 1784—1870, zápis z 19. prosince 1840.

³³⁾ Ledvická oddací matrika z let 1784—1866 se sice nedochovala, podle zápisu ze dne 11. srpna 1831 o narození Marie Anny, dcery Franze Habera a jeho manželky Elisabeth (viz matrika narozených, uložena na MNV Ledvice), je však jasné, že ke sňatku došlo ještě před narozením tohoto dítěte.

³⁴⁾ Srv. Kaufcontract für den Florian Haber aus Ladowitz über das Bauerngut N C 31 im Dorfe Ladowitz, pozemková kniha Ledvic, Duchcov č. 62, I. c., fol. 24—26.

³⁵⁾ Srv. Kaufcontract für die Eheleute Franz u. Elisabeth Haber NC 31 in Ladowitz, tamtéž, fol. 26a—28.

ročně v padesátizlatkových splátkách. Pozemková výměra ani živý inventář statku se takřka nelišily od stavu v roce 1806, avšak na rozdíl od tehdejší smlouvy byl výměnek, stanovený pro výměnkáře, nyní znatelně vyšší. Zajímavé jsou zejména dva body smlouvy, které se týkají těžby uhlí a výroby cihel. Vyplývá z nich, že výměnkář se svou ženou si ponechali celou těžbu uhlí ve svém vlastnictví, teprve po jejich smrti měla přejít do rukou nového hospodáře, který však měl, jak jsem již výše uvedla, od začátku povinnost dodávat výměnkáři vše potřebné k těžbě. V této smlouvě i v předešlé z roku 1833 byl zřejmě předpokládán tak nejistý roční výsledek těžby, že výměnkář musel mít pro případ neúspěchu smluvně zajištěno dodání kupovaného uhlí pro vlastní otop. Na základě této formulace se zdá, že tehdy patrně víc vynášela výroba cihel, neboť cihelna byla od okamžiku koupě společným vlastnictvím hospodáře a výměnkáře, kteří se měli dělit o náklady, spojené s výrobou, i o zisk.³⁶⁾

Franz Haber měl se svou manželkou šest dětí³⁷⁾ a hospodařil na statku až do své smrti v roce 1858.³⁸⁾ Vycházíme-li z předpokladu, že se peníze tehdy obvykle shromažďovaly v rukou hospodáře, pak Franz Haber může připadat v úvahu jako majitel ukrytého obnosu. Vzhledem k tomu, že v roce 1839 získal spolu se svou ženou statek a půlku cihelny, po smrti své tchyně v roce 1857 zdědil druhou půlku cihelny a uhelnou těžbu v plném rozsahu, můžeme jeho finanční situaci považovat jistě za natolik dobrou, že byl schopen nastrojit si sám toto jmění. Kromě něho existuje však ještě jedna osoba, která mohla tak velký obnos vlastnit — jeho tchyně Marie Anna Fischerová. Tato stará paní zdědila v roce 1840 po smrti svého manžela značný majetek, takže měla právo na celý obnos z těžby uhlí a poloviční zisk, plynoucí z výroby cihel. K tomu dostávala od svého zetě až do roku 1852 také pravidelné splátky ve výši 50 zlatých ročně, přičemž její osobní výdaje byly v jejím věku jistě již skromnější. Mimo Haberovy a výměnkářku Fischerovou bydleli v té době na statku ještě jiní lidé, jejichž nižší společenské postavení však vylučovalo jakoukoliv souvislost s vyšší tezaurovaného obnosu a lze předpokládat, že měli vymezený obytný prostor v podřadnějších místnostech statku.³⁹⁾

³⁶⁾ Tamtéž, fol. 27a.

³⁷⁾ Byla to již zmíněná Marie Anna (*1831), dále Wentzl (*1835), Franz (*1836), Anton (*1841), Josef (*1846— + 1847) a Josef (*1849). Viz matrika narozených pro obec Ledvice 1828—1871, uložena na MNV Ledvice.

³⁸⁾ Viz pozn. 43.

³⁹⁾ Přítomnost děveček a pacholků na statku je postižitelná jedině z matričních záznamů, jichž při nestálém pracovním poměru čeledi není mnoho. Tak např. v roce 1823 se setkáváme se zápisem o smrti dvacetiletého pacholka Floriana Klippa, podle záznamu o smrti dvou dětí zjišťujeme v roce 1863 a 1864 přítomnost nádeníka Ferdinanda Markela, v roce 1878 sloužil zde nádeník Čejka, v roce 1880 zde bydlel a pravděpodobně i sloužil horník Toman a v roce 1897 je zaměstnán u Antona Habera šafář Eckert. Uvádím zde úmyslně všechna tato jména a příslušné sociální zařazení, protože i z těchto skromných zmínek je patrný jistý vzestup majitelů statku čp. 31.

Franz Haber i Anna Marie Fischerová zemřeli oba koncem padesátých let za epidemie tyfu, již byla v Ledvicích nejhůře postižena právě jejich rodina. Z osmi případů úmrtí zachycuje matrika čtyři obyvatele statku čp. 31. Nejdříve zemřel v září roku 1857 nejstarší Haberův syn Franz,⁴⁰⁾ v říjnu téhož roku vynášeli ze stavení na ledvický hřbitov rakev s výměnkářkou Annou Marií Fischerovou,⁴¹⁾ o měsíc později smrtelně onemocněla Haberova nejstarší dcera Marie Anna⁴²⁾ a konečně v polovině června příštího roku dopadla na rodinu poslední a nejtěžší rána — ve věku 49 let zemřel hospodář Franz Haber.⁴³⁾ Prudkost této nakažlivé choroby, která se již v počátečním stadiu projevuje vysokými horečkami, znemožnila majiteli pokladu — ať jím byl již hospodář nebo jeho tchyně — aby včas zpravili ostatní členy rodiny, kam nastřádané mince schovali.

Poklad tedy představuje buď obnos, tezaurovaný Michlem Wenzlem Fischerem a později ukrytý jeho ženou Annou Marií Fischerovou nebo obnos tezaurovaný i ukrytý Franzem Haberm. V tomto případě nelze však tak jako u habřínského nálezu určit přesně majitele a to ze dvou důvodů: jednak nevíme, ve které ze dvou hořejších světnic byl nález vlastně objeven, jednak z obou smluv, tj. z roku 1833 i 1839, vyplývá, že výměnkáři i noví hospodáři společně užívali hospodářské prostory v přízemí a společně také obývali obytné místnosti v prvním patře domu čp. 31. Toto společné bydlení bylo však i pro dvě generace jedné a téže rodiny těsné a nevyhovující, takže v obou smlouvách je pamatováno na případné detailní rozdělení prostoru v plánovaném novém domě,⁴⁴⁾ jehož stavba se však uskutečnila až koncem století.

Datum ukrytí mincí spadalo podle mého názoru nejspíše do revolučních let 1848—49, které svým významem zasáhly i do těchto končin. Rodina Haberova se na těchto událostech aktivně podílela, Franz Haber byl dokonce jedním z důstojníků místní národní gardy.⁴⁵⁾ Protože nejmladší ročníky mincí v nálezu mají letopočet 1847, je nepravděpodobné, že by proces tezaurace celého obnosu byl skončen o mnoho let později, mezi tak velkým počtem mincí by se totiž nutně jinak musel objevit novější letopočet. Všimněme si zároveň, že

⁴⁰⁾ Srv. úmrtní matrika Ledvic z let 1784—1870, I. c., zápis ze dne 14. září 1857. Jako příčina smrti uveden tyfus.

⁴¹⁾ Tamtéž, zápis z 29. října 1857, příčina smrti vysílení po přestálém onemocnění tyfem.

⁴²⁾ Tamtéž, zápis z 16. listopadu 1857, příčina smrti tyfus.

⁴³⁾ Tamtéž, zápis z 15. června 1858, příčina smrti tyfus.

⁴⁴⁾ V obou výše citovaných smlouvách z roku 1833 a 1839 se opakuje doslova toto ustanovení, týkající se plánované stavby: „...und wenn gebaut werden wird, muss der Käufer davon ein Ausgangsstübel bauen, welches die Auszügler zu besitzen haben werden, eine Kammer über dem Stübel der neuen Gebäude, das Gewölbe unter diesen Gebäuden, so wie das Stübel in diesen neuen Gebäuden“.

⁴⁵⁾ Viz ledvická kronika, I. c., s. 23.

mezi skončením procesu tezaurace a úmrtím majitele uplynulo několik let, kdy vlastně již k ukrytým mincím nebylo nic přidáno, ale kdy zároveň nebylo nutné celý obnos vybrat a použít. Vysvětlují si to dobrou finanční situací majitele pokladu a také technickým zaostáváním těžby uhlí a výroby cihel, která tehdy ještě nevyžadovala větších investic.

Po smrti Franze Habera zdědil statek, který i s polnostmi byl úředně odhadnut na 7. 341 zlatých 42 krejcarů rakouské měny⁴⁶⁾, syn Anton, jemuž smrt obou starších bratrů⁴⁷⁾ uvolnila nečekaně cestu k dědictví. Protože mu v roce 1858 bylo teprve 17 let, spravovala za něho statek až do nabytí jeho plnoletosti matka Elisabeth Haberová.⁴⁸⁾ Anton Haber poklad nenašel a kdoví, zda vůbec věděl, že nějaký existuje. Ačkoliv začal hospodařit velmi mlád, dokázal si i bez ukrytého jmění udržet postavení, které si jeho předkové postupně v obci vydobyli. Zkoumáme-li další osudy Haberovy rodiny, zjistíme, že Anton Haber se stal později dokonce druhým starostou Ledvic,⁴⁹⁾ které se v posledních třech desetiletích minulého století zásluhou průmyslového rozvoje zvětšily téměř desetinásobně.⁵⁰⁾ V devadesátých letech pak byl jedním z hlavních členů výboru pro postavení nového ledvického kostela,⁵¹⁾ na nějž přispěl darem 30 000 cihel v ceně 450 zlatých rak. měny.⁵²⁾ Mimo to dal ještě v kostele zhotovit okno vlevo od oltáře za 200 zlatých rak. měny⁵³⁾ a dodatečně ještě daroval fialové antependium, oltářní roušku a přehoz na kazatelnu za 120 zl. rak. měny.⁵⁴⁾ Již výše tohoto daru ve srovnání s mnohem skromnějšími dary většiny ostatních ledvických občanů potvrzuje, že Haberovi patřili v té době k nejbohatším v obci. Významné pocty se Antonu Haberovi dostalo v roce 1898, kdy byl jedním ze čtyřčlenné delegace, která odjela do Vídně poděkovat císaři za povýšení Ledvic na městy.⁵⁵⁾ K tomuto postavení přispěla jistě skutečnost, že mu v osmdesátých letech patřily podíly dvou dolů: jeho jméno nacházíme jednak mezi spolujednateli ledvického dolu Kronprinz Rudolf,^{55a)}

⁴⁶⁾ Zápis o převzetí zděděného statku ze dne 7. prosince 1857, SA Litoměřice, pozemková kniha obce Ledvice, Duchcov č. 62, fol. 28—28a.

⁴⁷⁾ Nejstarší syn Antona Habera Wenzl, narozený v roce 1835, totiž zemřel na souchotiny ve věku šestnácti let (úmrtní matrika Ledvic z let 1784—1870, I. c., zápis z 8. června 1851).

⁴⁸⁾ Viz zápis o převzetí zděděného statku, I. c., fol. 28a.

⁴⁹⁾ Ledvická kronika, I. c., s. 23.

⁵⁰⁾ Orth—Sládek, Topograficko-statistický slovník Čech, Praha 1870 udává pro Ledvice ještě pouze 340 obyvatel, zatím příslušný díl Ottova slovníku naučného, vydaný v roce 1900 již 3.272 obyvatel.

⁵¹⁾ Viz ledvická kronika, I. c., str. 100.

⁵²⁾ Tamtéž, s. 113.

⁵³⁾ Tamtéž, s. 114.

⁵⁴⁾ Tamtéž, s. 141.

⁵⁵⁾ Tamtéž, s. 135.

^{55a)} Jména obou dolů uvádím v původním německém znění.

otevřeného roku 1875,⁵⁶⁾ a dále byl spolumajitelem duchcovského dolu Friedrich, kde byla zahájena těžba roku 1884.⁵⁷⁾ Tím si také vysvětlíme, že v ledvické kronice je Anton Haber označován již výslovně jako statkář a majitel dolů.⁵⁸⁾ Vzhledem k počtu cihel, které mohl darovat na stavbu kostela, se jistě právem domnívám, že nepodceňoval ani výrobu v rodinné cihelně.

Podnikatel Haber tak natrvalo přerušil staletou selskou tradici své rodiny. Hospodářství světil najatému šafáři⁵⁹⁾ a staral se spíše o doly, cihelnu, případně o obecní záležitosti. Díky svému postavení mohl také podstatněji investovat do svého obydlí. V roce 1873 postavil novou stáj⁶⁰⁾ a koncem devadesátých let uskutečnil stavbu nového domu,⁶¹⁾ který byl již dlouho přirozenou touhou početné rodiny. Jeho mohutná vila, označená ledvickým kronikářem za ozdobu obce,⁶²⁾ byla poplatná módnímu stylu konce století a zřetelně kontrastovala s dosavadním starým statkem i domky ledvických havířů v blízkém okolí. Tehdy však již povolna docházelo k oslabení jeho pozice, neboť oba doly, jichž byl spolumajitelem, převzali kapitálově silnější jedinci či společnosti. Důl Friedrich koupila vídeňská firma Davida Berla,⁶³⁾ čtvrtinový podíl dolu Kronprinz Rudolf zakoupil Johann Schade,⁶⁴⁾ takže Antonu Haberovi zbyl již jen statek a výroba cihel. V roce 1919, dva roky před svou smrtí, odevzdal

⁵⁶⁾ Podle vložky č. v 121 pozemkové knize Ledvic byly kupní smlouvou z 30. května 1881 stanoveny čtvrtinové majetnické podíly dolu Kronprinz Rudolf pro Franze Hankeho Roberta Hankeho, Antona Habera a Johna A. Dehlera. Za výpis děkuji dr. Maškovi ze Státního notářství v Teplicích.

⁵⁷⁾ G. Schneider, Der Braunkohlen-Bergbau in den Revierbergamtes-Bezirken Teplitz, Brüx und Komotau, Teplitz 1899, s. 15. Jako majitel dolu Friedrich je uveden: „Haber, Gutwirth & Cons.“ Viz též publikaci Führer durch das Nordwestböhmisches Braunkohlenrevier, Brüx 1908, s. 605, kde je vedle nového majitele uváděn také bývalý majitel „A. Haber & Cons, Ladowitz“.

⁵⁸⁾ Například ve výčtu jednotlivých členů 26tičlenného výboru pro stavbu ledvického kostela čteme: „Grund und Bergbaubesitzer Anton Haber“, srv. ledvická kronika, I. c., s. 100.

⁵⁹⁾ Soudím tak ze záznamu z 9. července 1897 o úmrtí sedmitýdenního Antona, syna Franze Eckerta, šafáře na statku čp. 31 a jeho ženy Francisky, rozené Markelové, tedy zřejmě dcery Ferdinanda Markela, bývalého Habera nadeníka (viz pozn. 39), srv. úmrtní matriku Ledvic z let 1870 až 1895 uloženou dnes na MNV Ledvice.

⁶⁰⁾ Stavební plány nové stáje, postavené Antonem Haberem, jsou dnes uloženy rovněž na MNV v Ledvicích.

⁶¹⁾ Tamtéž je i podrobný stavební plán nové vily, která je vedena již pod popisným číslem 218.

⁶²⁾ Viz zápis ledvického kronikáře z roku 1897: „... erwähnen wir noch den Bau dreier neuen Privathäuser, die die Herrn Anton Haber, Josef Reichel und Josef Hein auf ihren Grundstücken aufführen lassen und die eine Zierde des Ortes zu werden versprochen.“ (ledvická kronika, I. c., s. 126.

⁶³⁾ Viz Führer durch das Nordwestböhmisches Braunkohlenrevier, I. c., s. 605.

⁶⁴⁾ Kupní smlouva z 11. června 1885 o prodeji čtvrtinového podílu Antona Habera je zachycena ve vložce č. 121 v pozemkové knize Ledvic. Za vypsání opět děkuji dr. Maškovi ze Státního notářství v Teplicích.

hospodářství svému vnukovi Karlu Brauerovi, který byl synem Albíny Habarové a podnikového vedoucího Mostecké uhelné společnosti Karla Brauera.⁶⁵⁾ Především jako majitel cihelny zůstal také tento poslední příslušník rodiny Habarovy, který žil v Ledvicích až do konce druhé světové války, dosud v paměti starých usedlíků.⁶⁶⁾

Na základě archivního výzkumu jsem tak dospěla k názoru, že mince ukryla buď výměnkářka Fischerová nebo nový hospodář Franz Haber. Protože celková finanční situace na jejich usedlosti se výrazně zlepšila teprve na začátku 19. století, přesněji řečeno v době, kdy se statku ujal Michl Wentzl Fischer čtvrtý, můžeme se domnívat, že nález vznikl teaurací převážně během prvních čtyř desetiletí minulého století.

Jeden z největších tolarových nálezů z období konvenční měny tak představuje rodinný majetek, nastřádaný z několika základních zdrojů. Prvním z nich byl výnos zemědělské usedlosti o výměře 60 strychů, případně plat, který duchcovská vrchnost vyplácela poddaným za plnění některých robotních povinností. Druhým byla těžba uhlí, jejíž výnos v jednotlivých letech zjevně kolísal, třetím zdrojem pak byl zisk z výroby cihel, pro kterou měli majitelé statku dostatek hlíny na svém pozemku. Vzhledem k tomu, že zachované údaje o rozsahu této soukromé nezemědělské výroby nejsou pro vyjádření celkového finančního zisku úplné, nemůžeme ani stanovit vzájemný poměr jejich výnosnosti. Lze jen předpokládat, že cihelna a těžba uhlí přinášely dohromady víc zisku než původní vlastní zemědělská výroba. Na výši finanční prosperity majitelů statku měly vliv jistě i jiné, dnes již těžko postizitelné okolnosti jako neúroda, vydatnost uhelných slojí, otázka nabídky a poptávky při prodeji uhlí a cihel atd. V době, kdy došlo k teauraci celého obnosu, byli majitelé usedlosti ještě povinni robotou a nemohli se proto této nezemědělské výrobě věnovat tak, jak by sami chtěli a potřebovali; konečně ani po technické stránce nebyly tehdy náležitě předpoklady k rozšiřování výroby. Teprve zrušení roboty v roce 1848 osvobodilo rodinu od dosavadních poddanských povinností a uvolnilo jí cestu právě k tomu druhu podnikání, jehož význam měl v této oblasti v budoucích letech postupně převážet nad dosavadní zemědělskou výrobou.

Pokusíme-li se nyní na závěr vyjádřit hodnotu, jakou ledvický nález měl v době své teaurace, pak je stejně jako u habřinského nálezů možné pro zjednodušení přepočítat všechny mince na zlaté, aniž bychom rozlišovali mezi

⁶⁵⁾ Anton Haber zemřel 26. března 1920 na sešlost věkem. Jeho vnuk Karl Brauer měl celkem sedm dětí, poslední zápis v ledvických matrikách se týká sňatku jedné z jeho dcer, Ilsetraud Emilie Brauerové z roku 1942. Za zjištění těchto údajů děkuji tímto p. A. Vanžurové, matrikářce MNV v Ledvicích.

⁶⁶⁾ Viz ústní sdělení důchodce Josefa Klečky, posledního majitele objektu čp. 218/31, ze dne 15. prosince 1966.

habsburskými a cizími ražbami.⁶⁷⁾ Výsledná částka 1503 zlatých 20 krejcarů konvenční měny, tj. 1578 zlatých 15 krejcarů rakouské měny odpovídá přibližně čtvrtině ceny, jakou měl statek čp. 31 v roce 1858 (tj. 7 341 zlatých rakouské měny).

Tím jsme se tedy dostali v našem pátrání po vzniku ledvického nálezů až k samému závěru rodinné historie, která nás vedla od poddaného sedláka Michla Wentzla Fischera v první polovině 18. století až k modernímu podnikateli Antonu Haberovi. Finanční vzestup rodiny byl v přímé souvislosti s objevením uhlí a cihlářské hlíny na pozemcích usedlosti, nemalým dílem však k němu přispěli také představitelé rodiny, kteří v sobě dokázali překonat stáletou zemědělskou tradici, aby šli vstříc začátkům nového, lákavého, ale často také nejistého průmyslového podnikání. Do příběhu této jediné rodiny se nám tak zároveň promítá obraz oné velké přeměny mnoha obcí na Mostecku, které během několika desetiletí minulého století ztratily svůj původní zemědělský charakter a změnil se v průmyslová střediska.

V dosavadní literatuře, zabývající se otázkami nálezů mincí, bylo již nejednou připomenuto, jak je důležité zkoumat nálezy mincí také po stránce hospodářské a sociální.⁶⁸⁾ Prozatím jsme vycházeli pouze z logického předpokladu, že poklady většinou vytvářeli příslušníci majetnějších vrstev, teprve po rozboru jednotlivých nálezů z hlediska numismatického a po konfrontaci s detailně provedeným průzkumem celkové hospodářské a sociální situace jednotlivých tezaurujících však můžeme dojít k přesnějším závěrům. Možnost podobného rozboru je u každého nálezů ovšem dána dvěma hlavními podmínkami: jednak tím, že tento rozbor můžeme provést jen tam, kde jde o majetek domácího člověka a pátrání lze tedy omezit na poměrně úzký okruh lidí, kteří připadají v úvahu jako tezaurující, a za druhé je nutné mít k dispozici dostatek pramenného materiálu, který lze předpokládat spíše u nálezů z mladšího období. Pokusila jsem se již v roce 1963 o provedení takového průzkumu u habřínského nálezů a nyní jsem v podstatě stejným způsobem zpracovala také nález ledvický. Považuji rozbor ledvického nálezů za pozitivní, i když prokázal, že tato cesta nemusí vždy vést k naprosto přesné identifikaci osoby, která nález ukryla, pouze k bližší charakteristice prostředí a podmínek, v nichž došlo k tezauraci.

Provedený rozbor obou nálezů vedl k několika zajímavým zjištěním. Jak jsem již uvedla, patří habřínský i ledvický nález mezi naše největší nálezy z období konvenční měny, mají obdobný časový rozsah i organické složení,

⁶⁷⁾ Podrobněji D. Svobodová, Tolarový nález v Habřině u Litoměřic, l. c., s. 218—220

⁶⁸⁾ Srv. například G. Skalský, O nálezech, NČČsl. I, 1925, s. 11—17; Em. Nohejlová-Prátová, Nálezové okolnosti českých „pokladů“ ze středověku i novověku, ČNM CXVI, 1947, s. 63—65; J. Petřtyl, Nálezy mincí na Chrudimsku, NČČsl. XIX, 1950, s. 121—123; L. Nemeškal, Sociální rozvrstvení společnosti ve světle nálezů mincí, Num. listy VIII, 1953, s. 42—57 aj.

takže je můžeme zařadit do téže skupiny nálezů s typickým, několikavrcholovým tvarem chronologicko-kvantitativní křivky. Jejich majiteli byli sice zemědělci, tezaurovaná částka však nebyla pouze výsledkem jejich zemědělské výroby, ale byla závislá na jejich mimozemědělském podnikání: v případě habřínského nálezů to byl zisk, vyplývající z vlastnictví olejového mlýna a u ledvického nálezů zisk z uhelných slojí a výroby cihel. Podobně jako u habřínského nálezů jsem i zde mohla porovnat výši tezaurovaného obnosu s celkovým hospodářskosociálním postavením obyvatel domu, v němž byl nález odkryt, a dospěla jsem ke zjištění, že oba tezaurované obnosy v podstatě odpovídaly finančním možnostem těch, kteří je ukryli. Pokud se týče motivu tezaurace, prolétá se opět u obou nálezů dvojitý motiv: subjektivní strach o našetřenou částku před domácími i cizími spolubydlicími a zároveň motiv objektivní, představovaný celkovou hospodářskou situací našich zemí v první polovině 19. století, kdy za otrěsené důvěry ke státním financím a zvláště k papírové měně byly kovové peníze nejbezpečnější formou úspor obyvatelstva.

Rozbor hospodářských a sociálních podmínek tezaurace by podle mého názoru měl být v budoucnu proveden nejen u velkých, ale i u početně malých nálezů, aby tak mohl být zjištěn stupeň závislosti výše tezaurovaného obnosu na sociálním a hospodářském postavení jeho majitele. Teprve na základě takto provedených dílčích sond bychom se mohli pokusit přibližně odhadnout, jak se jednotlivé vrstvy obyvatelstva podílely na tvorbě tezaurovaných pokladů v našich zemích.

In der Mitte des Jahres 1966 wurde beim Abreißen des Gehöftes NC 31 in Ledvice Bezirk Teplice, ein Fund mit 3847 Silbermünzen aus den Jahren 1754—1847 vorwiegend habsburgischer Provenienz bloßgelegt, worin zur zu geringem Teil Prägungen deutscher weltlicher und geistlicher Staaten und Prägungen einiger deutscher Städte vertreten waren. Die Autorin analysiert diesen Fund zunächst in numismatischer Hinsicht und stellt fest, daß er durch seinen zeitlichen Umfang, ferner durch die fast homogene Zusammensetzung mit völligem Vorherrschen der Zwanzigkreuzer und vor allem durch die Form der chronologisch-quantitativen Kurve in die zweite Fundgruppe aus der Periode der Konventionswährung gehört. (Beide Fundgruppen werden eingehend in der Abhandlung Ein Talerfund in Habřina bei Litoměřice, Num. sbor. IX, 1966, S. 201—222, charakterisiert).

Die Verfasserin legt den Hauptakzent auf die Untersuchung des Fundes aus Ledvice in wirtschaftlicher und sozialer Hinsicht. Sie versuchte eine nähere Beschreibung des Milieus und der Bedingungen, unter denen es zur Thesaurierung des aufgefundenen Betrags kam, und traf die Feststellung, daß der Fund in einem Gebäude entdeckt wurde, das einige Generationen hindurch der Familie des Bauern Michl Wentzl Fischer gehörte; zur Wirtschaft gehörten 60 Strich Ackerlandschaft. Die Stellung der Gehöftsbesitzer besserte sich im allgemeinen erst zu Beginn des 19. Jahrhunderts, als auf den zum Hof gehörenden Grundstücken Kohlenflöze und passende Tonerde zur Ziegelerzeugung entdeckt wurden. Der thesaurierte Betrag entstand so nicht bloß auf Grund der Ertragnisse der Landwirtschaft, sondern war vor allem das Ergebnis einer außerhalb des Landwirtschaftsbereichs liegenden Unternehmung. Der Schatz wurde wahrscheinlich in den Revolutionsjahren 1848—49 versteckt und sein Wert entsprach den finanziellen Möglichkeiten der Gehöftsbesitzer.

Abschließend gelangt die Verfasserin in ihrer Abhandlung zu der Ansicht, daß die Möglichkeit einer Analyse der ökonomisch-sozialen Bedingungen einer Thesaurierung bei edem Fund von zwei Hauptbedingungen gegeben ist: ersten davon, daß eine ähnliche Analyse nur dort durchführbar ist, wo es sich um den Besitz eines Hausgenossen handelt und wo wir die Nachforschungen auf einen engbegrenzten Umkreis von Menschen beschränken können, die als Thesauratoren in Betracht kommen; zweitens muß ausreichend Quellenmaterial vorhanden sein, das eher bei Funden aus einer jüngeren Zeit verfügbar ist. In der Zukunft sollten ähnliche Analysen nicht nur bei großen, sondern auch bei zahlenmäßig unbedeutenden Funden vorgenommen werden, um so den Abhängigkeitsgrad der Höhe des thesaurierten Betrages von der sozial-ökonomischen Stellung seines Besitzers feststellen zu können. Erst auf Grund derart vorgenommener Teilsonden könnte annähernd der Anteil der einzelnen Bevölkerungsschichten an der Thesaurierung der Schätze in unseren Ländern abgeschätzt werden.

TISKOVÉ USPOŘADÁNÍ ARŠÍKŮ NOUZOVÝCH
PENĚŽNÍCH POUKÁZEK Z LET

1848—1850

První papírové peníze začínajícího kapitalistického podnikání v českých zemích — ovšem soukromého charakteru — jsou produktem revolučních let 1848—1849. Dnes již můžeme trochu důkladněji prohlédnout tento jev z hlediska ekonomickohistorického, než například bylo možno před dvaceti lety. Rozrostla se literatura, hlavně heuristická sdělení nebo monografická krajová či lokální zpracování, objevily se již syntetické práce o této kategorii platidel nouzového užití a v posledních letech se dokonce podařilo iniciativě Krajského muzea v Hradci Králové vydat katalogový soupis všech dosud známých nouzových peněžních poukázek z východního a severního území Čech.¹⁾

Při studiu tohoto materiálu bylo nutno věnovat také pozornost otázkám technického procesu a vzniku nouzových peněžních poukázek. A tak se mi dostalo do rukou několik pásů a celých nerozstříhaných aršíků nouzových peněžních poukázek z udaných let. Je to materiál celkem vzácný a bude jistě oceňován mimořádně sběrateli. Ovšem studijně poskytuje několik zajímavých a nových pohledů nejen na výrobní okolnosti nouzových peněžních poukázek v polovině 19. století, ale také na diferenční pomoc při rozeznávání tiskových nákladů, počtu výtisků, při odhadování peněžního vkladu, který dal podnikatel do užití nouzových peněžních poukázek apod.

¹⁾ Nouzovým peněžním poukázkám z let 1848—1850 se věnovala v posledních letech značná studijní a publicistická pozornost. V Num. listech vyšlo několik statí zachycujících tento ekonomickohistorický jev místně nebo krajově, případně shromažďujících popisně materiál k studiu syntetickému. Podařilo se také, že vyšla první část katalogové příručky o nouzových platidlech z uvedených let: Josef Petřtyl, Nouzové peněžní poukázky z let 1848 až 1850 ze severních a východních Čech. (Hradec Králové 1967). Je již připravena druhá část tohoto soupisu se všemi místopisnými a ekonomickými doklady pro Čechy západní, jižní a střední a pro Prahu. Literatura byla v základním výběru uvedena již v první části těchto soupisů; proto ji necituji znovu, výjimečně v odvolávkách a pokud to potřebuje kontext. (Literatura je citována v královéhradecké publikaci na str. 7—8.). Připomínám jen, že v Num. sborníku vyšel můj základní článek, který hodnotil ekonomicky a historicky výskyt těchto poukázek a vlastně připravil možnost dalšího jejich studia monograficky a soupisově: Ekonomická charakteristika českých nouzových poukázek z let 1848—1849, Num. sborník V, 1958, str. 273—311.

Nevyhneme se ovšem, abychom se nezmínili také o dobovém tiskařském procesu. Nouzové peněžní poukázky totiž vznikaly v jednotlivých tiskárnách docela někdy osobitě a mají tedy i znaky dobové grafické úrovně na svých ploškách. Někde je možno pozorovat chvat při výrobě, případně až nedbalost, typickou pro tehdejší polygrafickou produkci zaměřenou značně na nárazové a laciné špalíčkové tisky, nebo zase můžeme ocenit reklamní pozornost, která měla tiskařskému podniku přivábit další zákazníky.

O znacích nouzových peněžních poukázek jsem psal již v Num. sborníku ve své základní studii o tomto historickoekonomickém jevu.²⁾ Nebudu se tedy déle zabývat otázkou, jaké byly formální znaky a náležitosti nouzových peněžních poukázek, jak byly opatřeny pečeti, razítka, podpisy proti padělání, i když víme, že se daly celkem dobře padělat bez zvláštních obtíží.³⁾

Stálo by zřejmě za to prostudovat všechny formy, kterými se snažily nouzové peněžní poukázky přizpůsobit se — asi jako anglické tokeny 18. a 19. století — všem peněžním znakům a náležitostem normálního oběživa. Některé znaky jsou ovšem samozřejmě jak pro vydavatele, tak i pro uživatele, např. označování sérií a čísel jednotlivých poukázek. Toto číslování a označování sérií a čísel je pro nás velmi zajímavé. Můžeme tak dojít v některých případech k tomu, kolik vlastně bylo poukázek vydáno i v místě, kde naše archivní zprávy o nouzových peněžních poukázkách mlčí, případně, jak velkou částku investoval na vydání vydavatel apod.⁴⁾

Je zajímavé, že mnoho poukázek se zachovalo bez označení, že jich bylo užito v oběhu jako skutečného pomocného platidla. Víme ovšem také, že se jich užívalo jako upomínek nebo i k balení. Znam docela konkrétně několik takových případů, např. u turnovského Šubrta nebo u Kabrny ze Mšena aj.

K zvláštnostem těchto vydání patří i mnoho tiskových chyb, nedotisků a barevných variant, jichž pravděpodobně znají více sběratelé těchto nouzo-

²⁾ Viz pozn. č. 1.

³⁾ J. Petryl, Padělky nouzových poukázek z Čech z let 1848—1850. Num. listy XXII, 1967, č. 5—6.

⁴⁾ Pokušil jsem se kdysi o přibližný výpočet základní částky investované do vydání nouzových peněžních poukázek (l. c. v Num. sborníku); podle dalších zjištění jde však o různou praxi v tisku i v označování poukázek. Je tedy nutno postupovat individuálně u jednotlivých vydavatelů. Např. nelze reálně předpokládat číslo, k němuž dojdeme jen vypočítáním z označení série a čísla poukázky. Např. K. Kinský (O soukromých peněžních poukázkách z let 1848—1849. Beseda VI, 1949, str. 101 sl., 128 sl., 169 sl.) cituje na str. 128, že J. L. Hloušek z Týna u Rovenska vydal podle tohoto výpočtu asi 12 500 tříkrejcarových poukázek (počítáme-li totiž tolik sérií vydaných, jako je písmen, a od každého písmene 500 exemplářů. Podle nového zjištění by asi tento výpočet nebyl správný a přecenil by finanční potenci tehdejších malých českých podnikatelů.

vých peněžních poukázek.⁵⁾ Většinou tyto nedostatky byly zaviněny náhlým požadavkem, velmi krátce časově terminovaným, i nekvalitou výroby v některých tehdejších tiskárnách. O tom se zmiňuji na jiném místě v této stati.

Důležitým prvkem pro posouzení charakteru nových peněžních poukázek je materiál, z něhož byly vyrobeny, především papír poukázek.

Nenadállost celého historického a ekonomického jevu, jakým jsou nouzové peněžní poukázky v polovině 19. stol., překvapila pochopitelně i tehdejší tiskařskou techniku. Mnoho soudobých tiskáren bylo totiž vybaveno jen na tisk příležitostných a kramářských písní a modliteb, občas si mohly dovolit nějaký gratulační tisk, vyřízení zakázky pro úřad, tisk formulářů apod.⁶⁾ Měly nedostačující vybavení typů písma, technická stránka byla ve vybavení i ve zkušenostech tiskařů poměrně na primitivní úrovni a zásoba papíru — z nedostatku volných peněz k investici a nákupu — byla také relativně malá. K tisku byl určen papír méně hodnotný, použitelný pouze na lacinější výrobky. Například známe z některých krajů (hlavně z Loketska) některé peněžní poukázky ve vícebarevných variantech (nejen v odstínech), a to jak v barvě tisku, tak i v barvě papíru.⁷⁾ Vůbec produkce tehdejší Franiekovy tiskárny v Karlových Varech vynikala tím, že užíval k tisku papíru různých barev bez ohledu na to, zda šlo o kramářské tisky nebo o nouzové poukázky.

Někdy byly poukázky tištěny na makulatuře (např. potištěný arch poukázek různými obrazci z Ústí n. L., firma Prunitz) nebo byly tištěny na skutečně nouzovém materiálu, např. na papíru od cukrových homolů (Chřibská, Weigelt, poukázky na 10 krejcarů a 20 krejcarů). Tato nekvalitnost materiálu a tiskařská nedbalost mohla jen podporovat padělání poukázek ve větší míře.

Také Matoušovy poukázky z Kbelnice u Jičína, o nichž se zmiňuji v tomto článku, byly tištěny vlastně na takovém barevném papíře, jehož rub byl potištěn různě vzorkováním. Byl to zřejmě papír k balení dárků nebo

⁵⁾ K takovým chybám tiskovým počítám např. označení na poukázce Doneb. 5426 (z maj. ing. K. Nejdla z Karlových Var; děkuji mu také upřímně za zapůjčení poukázky k prostudování). Velikost této poukázky bez postranního kuponu kontrolního je podle vyznačení čarou 157 mm × 77 mm. V levém kroužku je negativně vytištěno číslo s různě poškozeným dolním obloučkem číslice. V hlavním ovále je 5r. Proč právě je tam 5 r, nelze zatím vysvětlit. Jde asi o vadu v desce; pravděpodobně mělo být kr., ale rytec omylem vyrýl jen r. Datum této poukázky je předtištěno pouze měsícem, s tiskovou chybou v letopočtu: „am Feber 1819“. Mezi „am“ a „Feber“ je malá mezera, do níž vydavatel mohl vpisovat den, kdy došlo k realizaci poukázky.

⁶⁾ Měl jsem možnost sledovat tuto pracovní a zároveň i sociální otázku v chrudimské tiskárně z poloviny 19. století při studiu tehdejší produkce kramářské písně. Nejlevnější produkcí byl tisk špalíčkové literatury na zakázku a vlastně to byl největší příjem i v takovém krajském městě, jako byla Chrudim.

⁷⁾ Např. Házlov, 20 kr., Nahr & Bareuther; Březová (Birkenhammer) na Plzeňsku, G. Klement, s pestrobarevným papírem a různými odstíny; Stanovice, podobně barevný papír (až tmavě hnědý); Ostrov, (poukázky v barvě růžové, žluté, bílé, modré, zelené); Hroznětín, aj.

vyložení skříňně pod nádoby apod. Byl jistě lacinější než papír bílý a dávalo to snad vydavateli jakousi záruku, že v této podobě by nemuselo dojít k paděláním, případně že se vyskytlé padělky snadno rozpoznají, protože nebudou mít takový rubní podtisk, jaký dala Matoušovým „murkám“ tiskárna.

Tiskové výlohy byly značně určující složkou pro vydání nebo nevydání nouzových peněžních poukázek. Proto se tisklo tak často na méně kvalitním papíře, jak ukazuje i jeho rozličné zbarvení, proto se nouzové poukázky hemží přímo různými tiskovými chybami a diferencemi. Nešlo ovšem jen o čas, o krátký výrobní termín, ale také o kvalitu práce, kterou vydavatel nechtěl nebo nemohl zaplatit.

Jen někde známe počet nouzových poukázek a výši peněžních nákladů, která byla skutečně vydána na tisk nouzových peněžních poukázek. Je například zachována zpráva, že za vytištění chebských nouzových poukázek se zaplatilo 2 zlaté konv. m. za 1000 kusů, tj. po srážkách celkem asi 99 zlatých.⁸⁾ V jiných tiskárnách se to pravděpodobně nelišilo. Asi byl jen menší náklad.

Podle nouzových peněžních poukázek a jejich technické kvality můžeme dobře posoudit, jaké asi byly výrobní možnosti tiskáren, v nichž poukázky vznikaly. Nebylo to ovšem závislé jen na tiskárně samotné, také zadavatel chtěl mít co nejmenší výdaje na tisk a papír a proto byl často spokojen s horší kvalitou papíru, s jeho méně vhodným zbarvením, s méně pečlivou tiskařskou prací apod.

Několik poznámek můžeme vyčíst přímo z poukázek, pokud jde o tiskařskou provenienci. Obecně pozorujeme, pokud jsou na poukázkách tiskařské údaje, že se tiskly v tiskárnách obvykle nejbližších vydavatelovu bydlišti, pokud ovšem tato tiskárna byla schopna podobné produkce.

Ne ovšem každá poukázka je označena tiskařským údajem. Mnoho tiskařů nevedlo ještě svou firmu na tiskařský výrobek — hlavně pokud šlo o menší tiskárny — proto, že to tehdy jednak nebylo běžným zvykem (reklamní prvky byly celkem vzácně uplatňovány) nebo že ještě přezívala obava z cenzurních dobových opatření doby před rokem 1848; hlavně venkovští tiskaři se opatrně vyhýbali tomu, aby na některý svůj výrobek uvedli jméno své tiskárny.⁹⁾

Tiskárny ovšem nepotřebovaly tehdy nějakou záruku nebo ověření o tom, že zákazník je oprávněn dát si udělat tiskem jakousi náhradu nedostávajících platidel. Bylo by to zbytečné, protože známe z analýzy tiskárenských poměrů v Čechách a na Moravě k polovině 19. stol.¹⁰⁾ že tiskař bral rád jako zakázku každou práci, protože byla na ní závislá jeho obtížná hospodářská

⁸⁾ G. Schmid, Privatgeldzeichen aus Eger und Umgebung 1848—1849, N. Z, Wien XIX, 1964, str. 369—370.

⁹⁾ Josef Petřtyl, O výrobních otázkách špalíčkových tisků, Čs. etnografie IV, 1956, str. 252—266. — Týž, Obchodní dosah kramářských tisků chrudimských tiskáren v 19. století, T. VI, 1958, str. 394—416.

¹⁰⁾ J. Petřtyl, l. c., v Čs. etnografie, srv. pozn. č. 9.

situace. K tiskařům si chodili dávat tisknout často nahodilí potulní zpěváci, prodavači kramářských písní apod. Proto se často setkáváme s celkem dnes málo jasnou situací, že tisk byl velmi nedbalý, že papír vybraný k tisku byl barevně nevyrovnaný, že jsou značné diference v barvách tiskových apod. I vydání, která za sebou třebas brzy následovala, se navzájem velmi liší barevně. (Například turnovská poukázka A. Schuberta v podtisku.)

Aspoň o některých tiskařích z poloviny 19. stol. se zmíníme, pokud se setkáváme s jejich produkcí v souborech nouzových peněžních poukázek.

Bratři Franiekové v Karlových Varech vlastně tiskli pro všechny firmy a podnikatele, kteří vydávali poukázky v tehdejší Loketském kraji.¹¹⁾ Jejich tiskárna vyhověla i méně náročnému zákazníkovi; často se tedy využívalo k tisku poukázek barevného (někdy až odpadového) papíru. Stalo se tedy, že některé poukázky téhož vydání a téže hodnoty jsou tištěny například na pěti i více barevných papírech.

Pravděpodobně nejlépe byla vybavena podle našich zkušeností podle soudobých zpráv o technickém zařízení¹²⁾ tiskárna firmy Boh. Haase, která byla v Praze a ve Vraném nad Vltavou.¹³⁾

Jiným takovým větším tiskařským podnikem byl Karel Medau v Litoměřicích.¹⁴⁾

U Filipa Jeřábka v Liberci bylo tištěno více poukázek. Jeho produkce po stránce kvality není stejnorodá.¹⁵⁾

Čáslavské poukázky A. Patzelta byly vydány Fr. Procházkou v Čáslavi. 10 kr. z 15. listopadu 1848 byla vlastně barevným tiskem této firmy — měla totiž červený tisk v podobě pečeti vydavatele. Vlastně nešlo ani o tiskárnu jako spíše o místní litografický rozmnožovací podnik; s výrobky čáslavského tiskaře této doby Josefa Váši se v soudobých poukázkách nesetkáváme — nebo nejsou označeny.¹⁶⁾

Další poukázky byly tištěny u I. Schöngfelda v Žatci,¹⁷⁾ u M. A.

¹¹⁾ Karlovarské poukázky byly tištěny většinou v místní Franiekově tiskárně. Poukázky byly u této firmy (i v loketské tiskárně) vybaveny pro Jáchymov, Hroznětín aj.

¹²⁾ J. G. Sommer, Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt, Praha XVI, str. 44.

¹³⁾ J. Volf, Dějiny českého knihtisku do r. 1848. Praha 1926, str. 105, heslo: Haase. Ed. Fiala, Donebauer (Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen. . . , Praha 1888) často uvádí Haasovu tiskárnu jako výrobce nouzových peněžních poukázek. (Např. č. 5521, 5551, 5520, 5556, 5580, 5686, 5587, 5679, 5712, 5753, 5833, 5920, 5921, 5922, 5706; (vyobraz. na tab. LXXXII) aj.

¹⁴⁾ C. W. Medau v Litoměřicích měl tiskárnu i v Praze na Ovocném trhu, kde např. vydával Pražské noviny, redigované K. Havlíčkem do r. 1846. (Srv. J. Volf, l. c., str. 118. Doneb. např. č. 5442—5443, 5609, 5610 aj.)

¹⁵⁾ U Filipa Jeřábka byla tištěna i česká poukázka Fr. Valšíka z Turnova. Vytiskl i „murku“ Fr. Matouše z Kbelnice u Jičína.

¹⁶⁾ Doneb. 5373.

¹⁷⁾ Doneb. 5364, Doneb. 5531 aj.

Vítka v Praze,¹⁸⁾ v Loketském kraji působil ještě jako tiskař poukázek J. Kobrtsch a Gschihay v Chebu,¹⁹⁾ aj.

Některé poukázky byly tištěny až ve Vídni, často jde o materiál z jižní Moravy; ale známe podobné případy i ze severních Čech.²⁰⁾ Šlo v tomto případě o tiskařskou firmu H. Engel ve Vídni.

Nouzové peněžní poukázky byly uspořádány celkem jednoduše v tiskové sestavě; poznali jsme totiž, že se k jejich výrobě chovali tiskaři z konce první poloviny 10. století stejně jako např. k tisku kramářských písní zpravodajských a náboženských.²¹⁾ Psal jsem o tom již v článku, kde jsem uvažoval o padělcích nouzových peněžních poukázek z let 1848—1850.²²⁾ Poukázky byly tištěny v arších, listech, blocích aj., jednostranně nebo dvoustranně. Některé poukázky vynikají vysokou úrovní tisku a úpravností. K takovým poukázkám můžeme například počítat tisky firmy Haase a syn z Vraného nad Vltavou. Šlo tehdy také o jakousi formu reklamy firmě, která se touto výrobou mohla zabývat a která skutečně mohla vybavit tiskařský výrobek na svou dobu poměrně dokonale.

Některé poukázky byly tištěny na malých aršících po třech kusech; mají širší okraje,²³⁾ na okrajích byl ozdobný pruh, který vyznačoval jméno vydavatele, případně i jeho adresu. Sloužil také jako kontrolní pomůcka při výdeji poukázek; okraj se odšťihoval nahodilou vlnovkou, aby byla možná dvojitá kontrola — nejen číslem, ale také podle tvaru odšťižení. Na okraji bylo také někdy místo pro označení čísla a série, např. poukázky z České Lípy, Králík apod.²⁴⁾

Tiskárny byly schopny připravit poukázky i tak, aby bylo možno je rozdělit rozšťižením na více částí (maximálně na čtyři), jejichž dílčí nominál pak představoval adekvátní podíl na celkové nominálové částce. Desetikrejcarová poukázka se tedy dala rozdělit na dvě části po 5 krejcarech, dvacetikrejcarová na čtyři po 5 krejcarech apod.²⁵⁾ Dokonce známe případy, kdy bylo dvojitě evidenční označení, na líci i na rubu samostatné; lícní označení se týkalo

¹⁸⁾ Např. u Vítka v Praze byly tištěny kamenotiskem josefovské poukázky J. E. Potsche (Doneb. 5506 sl.). Společné poukázky E. I. Traxlera, I. E. Potsche a A. I. Watzka byly tištěny u Haase v Praze (Doneb. 5511—5512). U M. A. Vítka byly tištěny další poukázky, např. Doneb. 5548, 5507, 5543 aj.

¹⁹⁾ O tiskárně J. Kobrtsche a Gschihaye v Chebu viz u A. Schmidy, l. c., str. 369. Cit. J. Volf, l. c., str. 119.

²⁰⁾ Například dělitelná poukázka dvacetikrejcarová z března 1849 (Doneb. 5577) z Chrástavy nebo J. Hartla z Liberce (Doneb. 5737) aj.

²¹⁾ Cit. mou stať z Čs. etnografie, pozn. č. 9.

²²⁾ Viz pozn. č. 3.

²³⁾ Např. Doneb. 5732 aj.

²⁴⁾ Např. Doneb. 5344—5345 v České Lípě, v Králíkách Doneb. 5458—5459 aj.

²⁵⁾ Např. Doneb. 5738.

celkové nominálové částky, kdežto označení na rubu poukázky se týkalo pouze dílčího nominálu.²⁶⁾

Nebudu již dále rozvíjet ediční znaky poukázek, zmíním se jen o některých jejich znacích a o způsobu, jak byly tištěny.²⁷⁾

Tiskové uspořádání nouzových peněžních poukázek.

Z vlastního materiálu můžeme dobře poznat, že nebylo jednotného pokynu k tomu, jak by měly být nouzové peněžní poukázky vytištěny. Byly pravděpodobně dvě zásady, podle nichž se řídila tiskárna, aby usnadnila také manipulační a evidenční práci svého zákazníka, pokud užíval nově vytištěných nouzových poukázek. Za prvé se počítalo s tím, že se skutečně musí evidence poukázek provádět už při jejich realizaci, při vydávání. Proto mnoho poukázek bylo sestaveno předem tak, aby si majitel a vydavatel i na ně mohl napsat sériové číslo nebo písmeno. Také bylo nutné, aby se poukázky mohly snadno odšťihovat a pak i pomocí štíhu kontrolovat jejich skutečnou pravost. Proto kontrolní kupóny na poukázkách byly odděleny tištěným pruhem se jménem vydavatele, případně s jeho adresou. Za druhé se počítalo zřejmě také s tím, aby aršík nebo několik aršíkových celků vytvořilo zlatý nebo jeho násobek (zlatý tehdy měl 60 krejcarů). Tím se mělo usnadnit vydavateli jak manipulování, tak i číselná evidence nouzových peněžních poukázek.

Tyto dvě zásady — jak známe sami ze zachovaných exemplářů — asi značně působily na sestavení nouzových poukázek do tiskových listů nebo archů (aršíků). Kromě toho ještě připomínám další prvek, totiž kvalitu technického vybavení tiskárny. Některá výrobní tohoto druhu nebyla tak vybavena ani typy písma ani papírem ani technicky; někdy se užívalo k tisku poukázek menších papírových zásob, případně jakési tiskové makulatury.

Pokud jde o formu tiskového aršíku, není jednotnosti mezi tiskárnami. Někde mají aršíky skutečně poukázky jedné hodnoty, jinde zase kombinují nominály v tiskovém uspořádání podle volného uznání tiskaře; předpokládáme ovšem, že byla dodržena aspoň některá z výše uvedených zásad, hlavně ono počítání na zlaté bez krejcarových zlomků.

Jako příklad si můžeme uvést několik zachovaných případů. Karlovarské poukázky A. F. Gottla syna²⁸⁾ byly zajímavě uspořádány do tiskových archů — šlo totiž vždycky o pruhy v archu:

3 + 3 + 3 + 3 ...

1 + 1 + 1 + 1 ...

Tyto poukázky byly tištěny na různém barevném papíře (žlutém, růžovém) a zřejmě se rozšťihovaly na vodorovné pruhy, z nichž se pak odšťi-

²⁶⁾ Např. Doneb. 5577.

²⁷⁾ O speciální charakteristice nouzových peněžních poukázek — pokud jde o ekonomické složky — jsem psal ve své cit. práci v Num. sbor., l. c., str. 296 sl.

²⁸⁾ Petřtyl II — Karlovy Vary č. 23—24 (s pozn.).

hovalo potřebné množství poukázek.²⁹⁾ Proto se mohou vyskytnout v souboru pásků obou hodnot kombinace nouzových poukázek 1 krejcar a 3 krejčary nad sebou nebo pod sebou; nikdy však nejsou vedle sebe.

Z výstavy „Nálezy mincí historickým pramenem“ uspořádané v Národním muzeu v Praze v r. 1953 známe balíky pražských městských nouzových peněžních poukázek v archovém uspořádání.³⁰⁾ Tam bylo asi pravděpodobně zachováno nejvíce archových celků; už také proto, že bylo vydáno podle Čarka³¹⁾ těchto nouzových poukázek za 150 000 zlatých, a to v hodnotě 10 kr. a 20 kr. Zřejmě se jich ani v praxi nemohlo užít a tak zůstaly v archivním depozitu.

Mohli bychom se ještě zmínit o tom, jak vypadalo tiskové uspořádání nouzových peněžních poukázek v jiných případech, jež máme ještě zachovány, např. u turnovského A. Schuberta, Frant. Matouše, obchodníka z Kbelnice u Jičína, zajímavý to doklad naprosto české nouzové poukázky i českým textem, a ve zlomku uspořádání nouzových peněžních poukázek v aršíku firmy J. Pohl & A. Schreiber v Trutnově. Známe ještě několik aršíků dalších (např. Roudnice n. L., firma A. J. Morawetz & syn, továrna na likéry). Také Ryant připomíná, že Kabrnovy poukázky ze Mšena byly v celých arších dobrým materiálem na balení zboží, jak připomněl pravnuk vydavatele.³²⁾ Užívalo se jich tak důkladně k balení i k reklamě obchodníka, že dnes známe jen jediný exemplář ze sbírky. Za zmínku stojí forma, jíž byly uspořádány nouzové peněžní poukázky firmy Františka Charváta a Václava Tichého ve Vysokém Mýtě.

*

A. Schubert v Turnově.

Tato poukázka je datována dne 15. dubna 1849 a vyšla ve dvou tiskových variantách barevných (v modrém nebo v zeleném tisku.³³⁾ Poukázky byly tištěny oboustranně, a to tak, že na lici je hlavní poukázkový obrazec a na rubu je pouze jméno vydavatele v barevném ornamentálním podtisku. Tisk je černý a podtisk na lici i na rubu je barevný (buď modrý nebo zelený).

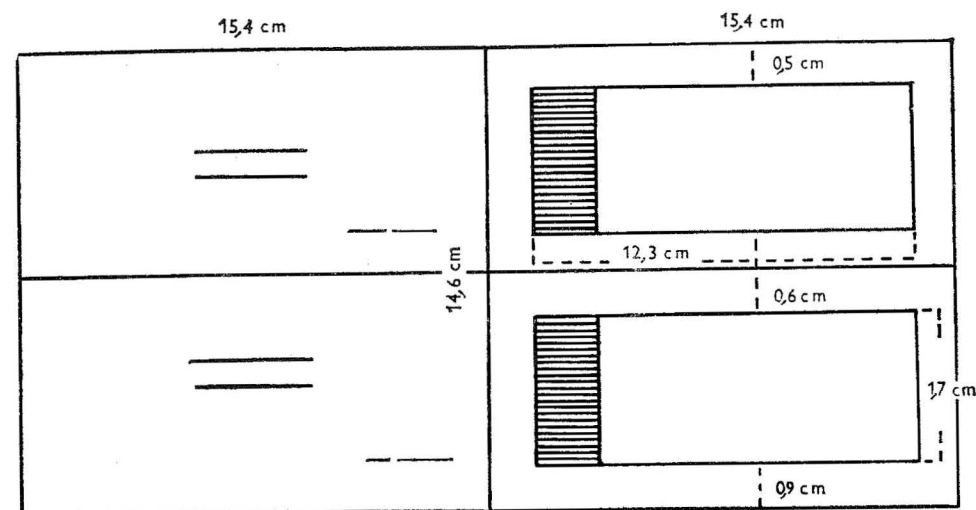
²⁹⁾ Karlovarské muzeum má zachováno více podobných řad ve svém numismatickém depozitáři.

³⁰⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nálezy mincí historickým pramenem. Praha 1952.

³¹⁾ J. Čarek, Pražské nouzové peníze z r. 1848. Věstník hl. m. Prahy, r. 51, str. 150 sl.

³²⁾ Petřtyl I, Mšeno cit.

³³⁾ Josef Petřtyl a Karel Peukert, Nouzové poukázky na Turnovsku v letech 1848 až 1849. Num. listy XXI, 1966, str. 1 sl. — Karel Peukert. Málo známá turnovská nouzová poukázka z roku 1848. T. XVIII, str. 3 sl. — Petřtyl, str. 51, č. 8—9 (Turnov). — Při zpracování tohoto krajového materiálu musím poděkovat K. Peukertovi za jeho ochotu při shromáždění studijního a soupisového materiálu a krajových dokladů. Děkuji také J. Knobovi CSc, řediteli Muzea Českého ráje v Turnově.

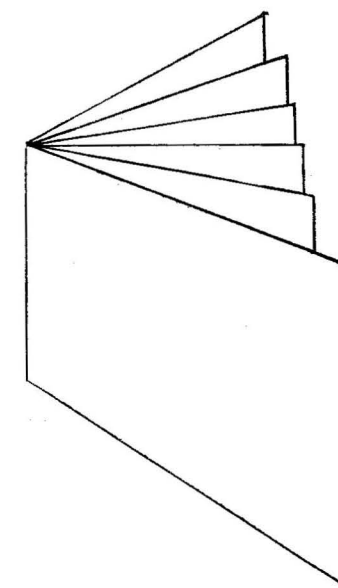
Obr. 1. Uspořádání tiskového aršíku

Poukázky mohly být sešity v malé sešitky; jejich tisk byl totiž uspořádán tak, že bylo možno aršík přeložit, ve hřebetě spojit nití (tiskárna předem vybavila aršík dvěma otvory; vznikl tím větší celek, v němž byly dvě poukázky 10 krejcarové vždy nad sebou a odstříhovaly se vlnovitě podle okrajové ozdoby. Lze docela dobře usoudit, že tři takové aršíky tvořily sešitek, v němž bylo dvanáct 10krejcarových poukázek. Šlo tedy v tomto případě o celkovou částku 2 zlatých.

Tisk obou barevně odlišených emisí nemohl probíhat současně, mohl jsem srovnáním obou tisků zjistit, že šlo v případě další barvy o novou desku nebo o značně retušovanou. Uvádím pak v přehledu difference obou barevných typů.

Prostudováním většího množství původních aršíků mohl jsem rozpoznat, které tiskové varianty vznikly nedotřením barvy, prachem, smítkem a jiným opominutím v tiskovém procesu a které jsou zase typické pro desku této emise. Například časté nedotření barvy se objevuje v ozdobných ornamentálních kresbách kolem čísla 10 v rámcu.

Obě emise mají stejně veliké aršíky, tj. 30,7 mm × 14,7 mm. Tiskové desky byly uspořádány v tiskařské praxi tak, že stačilo obrátit v lisu papír a byly vytištěny obě poukázky.

Obr. 2. Uspořádání tří aršíků v sešitce

Uspořádání nouzových peněžních poukázek Šubertových umožňovalo sešití tří podobných aršíků a vznikl tím celek s hodnotou 1 zlatého. Schéma uspořádání tisku i sešití aršíků v praktickou a pohotovou formu (Viz obr. č. 1 a 2)

Uvádím aspoň některé typické diference v aršících nouzových peněžních poukázek Šubertových, tj. ve skupině čtyř exemplářů. Souběžně srovnávám aršíky s modrým podtiskem s aršíky se zeleným podtiskem (asi mladší edičně, ale vzácné výskytem).

Aršík s modrým podtiskem

Dolní poukázka má pravidelně přerušenu tenkou spirálovou čáru, a to v levém dolním rohu. Horní poukázka má čáru souvislou.

Dolní poukázka má v textu „kral“, horní má „král.“

Na obou barevných typech je tisková chyba v textu : „přijímaji“.

Dolní poukázka má vyšrafovaní pro evidenční číslo v dolní lince porušeno; horní číslo není poškozeno.

Horní poukázka má v textu „gerechnet“ nedotiskem třetí e „gerechn t.“ Dolní poukázka má správný text.

Dolní poukázka v tiskařském údaji „Druck v. Ph. Gerzabek in Reichenberg“ má tiskovou chybu v přehození písmene e za písmeno c: Reicehnberg.

Typografický rámeček tvořený černou čarou na dolní poukázce má v horní pravé části asi 1/2 mm přerušeni. Na horní poukázce toto přerušeni není.

Aršík se zeleným podtiskem

Není tohoto přerušeni.

Poukázky mají pouze text „kral.“

Šrafovaní u dolní poukázky je pravidelné.

Obě poukázky (horní i dolní) mají správné znění „gerechnet“.

Tisky se zeleným podkladem nemají tuto tiskovou chybu na dolní poukázce.

Na zelených poukázkách není přerušeni typografického rámečku.

František Matouš v Kbelnici u Jičína.

Nouzové peněžní poukázky Františka Matouše z Kbelnice u Jičína³⁴⁾ jsou pro badatele v historii pomocných platidel v polovině 19. století zvláště

³⁴⁾ Josef Petryl, a Karel Peukert, Nouzové poukázky Františka Matouše z Kbelnice u Jičína. Num. listy XXI, 1966, str. 110 sl.

významné několika zajímavými znaky. Byla totiž především jedním z mála dokladů, že i česká buržoazie domáhající se tehdy politického a hospodářského prvenství v českém životě byla někdy dosti odvážná a nebála se ani rizika podnikání, jaké s sebou neslo vydávání nouzových peněžních poukázek. Je totiž naprosto česká ve svém textu, není ani česko-německá, jakých známe více z jiných krajů. Dále je na ní zvláštní obraz, který vlastně má představovat majetek vydavatele přímo.³⁵⁾ A konečně nás zajímá, že lidové pojmenování docela výstižně vystihlo základní dojem, jež měla tato nouzová peněžní poukázka na většinu uživatelů v barevné směsici tehdejších pomocných směnných prostředků; byla celkem tmavá, všední, jednoduchá, proto se jí říkalo tehdy už „murka“.

V Muzeu Českého ráje v Turnově mají dva tiskové archy této nouzové poukázky z března 1849 velikosti 28,5 cm × 47 cm. Nemají stejný papír; jeden aršík dvanácti poukázek je vytištěn na šedavém papíru bez podtisku, druhý na šedavém papíře s rubním podtiskem ozdůbky.³⁶⁾ Mezery mezi jednotlivými tisky nejsou všude stejné a pohybují se od půl mm do 1,5 mm. Kolem jednotlivých poukázek je tenká tištěná čára — jako obvykle u všech podobných tisků měla pomoci při ostříhávání poukázek. Většinou se ovšem ostříhnutí provádělo zběžněji, mezerou mezi jednotlivými tisky.

Na archu jsou dvě svislé řady jednokrejcarových poukázek po šesti poukázkách, tedy celkem v hodnotě 120 krejcarů čili tehdy v úhrnném nominálu 2 zlatých. Prakticky jsou všechny poukázky v archu krajovými a mohly by mít aspoň jeden široký okraj (asi 3 mm). Pravděpodobně se stříhaly poukázky nejdříve z jednoho svislého sloupce, pak z druhého. Kdyby se stříhaly horizontálně, nemohly by být vystříženy z celého aršíku s vyrovnanými okraji; pravá svislá řada je totiž asi o 1 mm níže tištěna než řada levá.

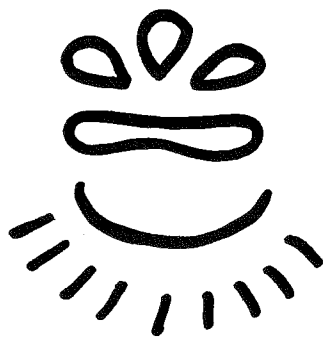
Podle toho, co lze poznat ze zachovaného archového i ostatního materiálu, nebyl podtisk na rubu zřejmě nějakým záměrným opatřením proti padělání Matoušových „murek“. Známe totiž arch, který byl vytištěn na papíře, který je zřejmě polovinou archu; šlo tedy asi původně o papír, který sloužil jinému účelu, např. jako ozdobný papír na balení dárků nebo na vyložení skleníku pod nádobí apod. Z hlediska sběratelského by asi tento prvek musel nutně přijít v úvahu; ovšem studiem materiálu jsem přišel k názoru, že šlo zřejmě pouze o jediný deskový blok, který se tiskl na papíry s různými rubními podtisky. Jde tedy vlastně o tutéž emisi, pravděpodobně i časově jednotnou, jejíž formální diferenciaci zavinila tiskárna nejednotnou zásobou papíru, který měla k dispozici a který musel být asi zřejmě co nejlacinější.

Celkem známe čtyři aršíky jeho známé nouzové poukázky. Dva exemplá-

³⁵⁾ Viz vyobrazení na poukázce (v Num. listech XXI, 1966).

³⁶⁾ Děkuji znovu řediteli Muzea Českého ráje v Turnově J. Knobovi GSs a K. Peukertovi za jejich ochotu, že jsem mohl zmíněný materiál prostudovat v originálech.

ře jsou v Muzeu Českého ráje v Turnově; ve Vlastivědném muzeu v Mnichově Hradišti je také jeden dvanáctikusový aršík Matoušových nouzových peněžních poukázek bez podtisku.³⁷⁾ J. Matouš z Frýdštejna má také podle sdělení K. Peukerta podobný aršík s kvítkovým podtiskem.

Obr. 3. Vzorek rubního podtisku

Typograficky nepatřila Matoušova „murka“ ke vzhledným tehdejším tiskařským výtvorům. Plocha byla dekorativně přeplněna šesti ovály s různými osami, dvěma šestiúhelníky s černou výplní a dvěma stuhami s textem. Střední horní štítek skutečně připomínal svou charakteristickou výzdobou sovi oči, kromě toho zbývající plocha byla prokreslena vlnovkami i hustým šrafováním, v němž se objevují kolem oválů a štítků s hodnotami bílé skvrny — součásti dekorativní ornamentální výzdoby. Tato poukázka je přímo přeplněna kresebně vlnovkami, dekorativními prvky, z jejichž složitosti nevzniká celkový příznivý dojem. Zvláště některé

kresby připomínají jakoby výří oči. Proto se už tehdy říkalo této poukázce lidově „murka“.³⁸⁾

Úplný tiskový arch nouzových peněžních poukázek je jistě i zajímavým dokladem dobové tiskařské úrovně, její praxe, technických možností; je tu ovšem ještě cosi navíc, tj. peněžní potřeby a jejich podmínky. Tisk totiž i při své jednoduchosti musel dodržovat aspoň představu směnného prostředku — papírových peněz. Musel tedy aspoň zdánlivou složitostí naznačovat kresebně tvarovou a grafickou podobu papírových prostředků.

Papír je obvykle šedavý, tenký, poměrně málo jakostný, bez průsvitky a bez označení původu. Zřejmě šlo o papír z okolních nejbližších papíren a poměrně laciný.

Základní podtisková výroba na rubní straně je uspořádána v šikmých řadách; je celkem jednoduchá (Viz obr. č. 3).

Většinou je zadní strana potištěna hnědě až hnědočerně. Některé poukázky i jeden aršík ze zachovaných nemá na rubní straně podtisk vůbec.

Mohl jsem srovnat několik aršíků těchto nouzových poukázek, mohu proto také rozlišit základní tiskové znaky (chyby) na tiskové desce od nahodilostí vzniklých v tiskovém procesu, případně smítkem mezi deskou a papírem.³⁹⁾ Lze předpokládat, že se na desce objevovaly postupně některé tiskové nedostat-

³⁷⁾ Podle zjištění Karla Peukerta.

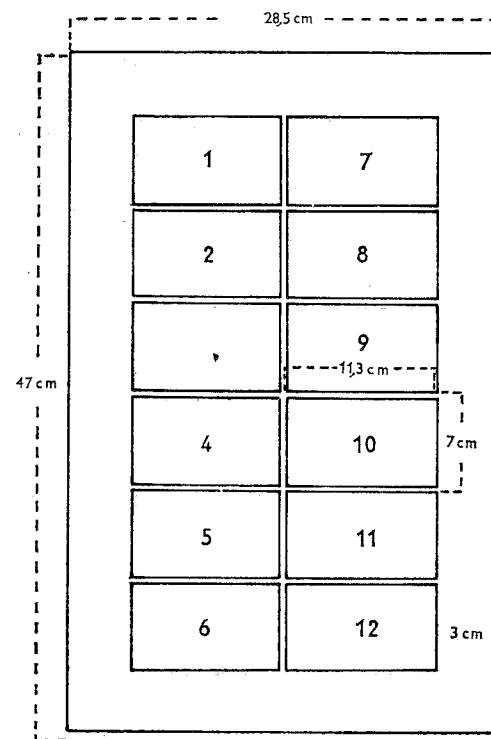
³⁸⁾ Sem patří zřejmě časté porušení krajkového lemování oválů kolem jména a data, jejich nedotisk apod.

³⁹⁾ Petřtyl I, Vysoké Mýto č. 1.

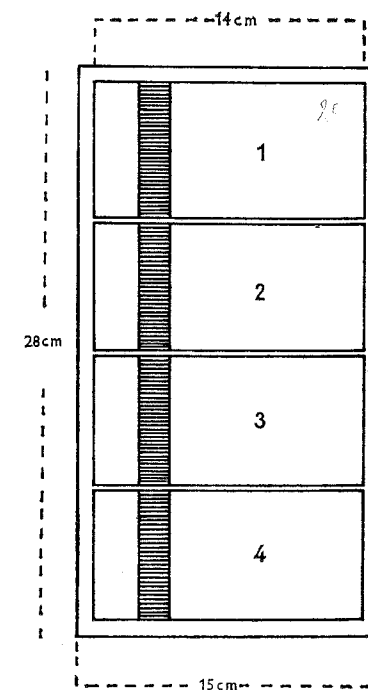
ky; mohlo dojít i k retuši původní desky a k odstranění některých nápadnějších a nežádoucích závad. I to nám ovšem může přispět k tomu, abychom zjistili nejen počet variant, ale také množství vydaných poukázek. Je třeba jen upozornit na některé zjištěné tiskové vady, abychom pak mohli také poznat, jaká byla asi tisková produkce těchto poukázek. Dále jsme si vědomi, poznáme-li takové tiskové varianty, máme opěrný bod pro identifikaci poukázek a pro jejich přidělení do určité emise. Poukázky, které nemají těchto znaků, patří pak do dalších tiskových emisí; zatím jsem se s nimi nesetkal.

Arch poukázek byl uspořádán ve dvou svislých řadách po šesti poukázkách (Viz obr. č. 4).

Některé tiskové nedostatky jsou typickým znakem více poukázek v aršíku. Například typické pro všechny aršíky, jež jsem měl možnost prohlédnout, je jakási závada v nasazení číslice 1 v hodnotě 10; obvykle číslice splývá s černě vytištěnou ploškou. Tento případ známe z poukázek č. 3, 4, 7, 11, 12. U čísel 1, 5, 6, 11 a 12 je v hodnotovém středním oválu u číslice 1 splývající vystínování; u ostatních poukázek je totiž přesně oddělen základní černý pruh od šrafovaného stínu. R ve slově KREJCAR je vytištěno značně nezřetelně u číslic

Obr. 4. Uspořádání tiskového archu

Obr. 5. Uspořádání tiskového aršíku

v dolní části archu, tj. u č. 5, 6, 10, 11, 12. Drobné vodorovné tenké čárky v zakončení X nejsou dotištěny na poukázkách č. 7, 8, 3, 12. Ve všech případech je v textu DESET mezi E a T malá zřetelná tečka. Druhé E ve slově DESET bylo vyryto poměrně nepovedeně; projevuje se to pak na všech poukázkách z této desky, v některých případech i deformací písmena (např. u č. 11 a 12).

Některé tiskové závady se vyskytují pouze na určitých poukázkách v aršíku. Pokládám za potřebné se o nich zmínit z různých důvodů.

Např. č. 2 má bílou čáru přes X; č. . . 12 má u X malý háček. Tyto chyby se opakují na různých arších na témže místě; lze tedy předpokládat, že jde o typickou tiskovou chybu přímo v kamenotiskové desce. Dále se můžeme zmínit i o různých nedoražcích tiskových, které jsou např. typické i v archové sestavě pro levý svislý sloupec v hřebenu střechy domu. Domnívám se ovšem, že jde spíše o mechanické poškození deskového sestavení na určitém místě než o zvláštní odlišnosti v jednotlivých deskách, pokud můžeme vůbec mluvit o více deskách u této nouzové poukázky.

- Č. 2: Vnější horní rámeček je přerušen asi na půl cm. — Tisk této nouzovky je vysunut asi o ½mm doleva. — Málo zřetelná 4 v datu.
- Č. 4: Mezi DESET KREJCARŮ je zřetelná tečka.
- Č. 5: Nad číslovkou 1 v hodnotovém vyznačení 10 je bílá tečka v černé výplni plošky těsně u horního orámování hodnotového štítku.
- Č. 6: Tisk nouzovky je proti ostatním exemplářům vysunut asi o ½mm doleva. — Pravý horní okraj dvojitého rámečku je na dvou místech přerušen. — Na více místech je porušeno T ve slově FRANT.
- Č. 9: Spodní linka v oválu dole vlevo (ze tří ozdobných linií) není dotištěna. — Málo zřetelná 4 v datu 1849 (pravděpodobně může jít i o nedotisk). Š ve slově MATOUŠ je v dolní části asi na 1 mm porušeno.
- Č. 10: V R u slova KREJCAR, které je téměř nezatelné v ohybu stuhu, je zřetelná bílá tečka.
- Č. 11: Tečka za slovem MATOUŠ. — V ose kola je malý černý kroužek, který zasahuje do dvojitého oválného rámečku nad slovem „österr.“

Tyto závady jsou na všech arších, které jsem mohl prohlédnout. Jde tedy o tiskové chyby typické.

Za nejlépe vytištěné exempláře — posuzují-li materiál, který jsem mohl prohlédnout — lze pokládat např. poukázky č. 3, 7, 8, protože nevykazují mimořádné a nápadné tiskové nedostatky.

Kromě těchto pravidelných tiskových chyb je na tiscích poukázek více nahodilých tiskových nepravidelností, nedotisků, slití tiskové barvy aj. Časté je např. porušení kosočtverečných linek na obou horních oválech, do nichž se vpi-sovaly evidenční údaje poukázek. Drobné bílé skvrny, nepravidelně rozesté

po různých arších, svědčí o tom, že deska tisková nebyla před tiskařským procesem dosti očištěna. Je to celkem běžný případ tiskařské nedbalosti v produkci z konce první poloviny 19. stol., hlavně na venkově, kde se tiskaři zabývali převážně tiskem kramářských písní a modliteb, u nichž nebyla podmínkou přesnost a kvalita práce, protože šlo o tisky celkem laciné.

Při pečlivém prohlédnutí aršíků vidíme, že poukázky č. 11 a 12 vykazují značné opotřebení v desce; jejich otisky nebývají tak zřetelné a ostré v konturách; hlavně se to projevuje v hodnotovém štítku s X.

Je jistě podobných tiskařských znaků daleko více, ovšem pro náš účel identifikační pravděpodobně musí stačit výše uvedené znaky.

Frant. Charvát a Václav Tichý ve Vysokém Mýtě.

Znám svislý čtyřpásek nouzové peněžní poukázky dvacetikrejcarové.⁴⁰⁾ Velikost zachovaného celku je 15,02 mm x 28,5 mm. Nouzové poukázky mají přesnou velikost vyznačenou čarami včetně okrajového nápisu na levé straně se jmény vydavatelů; tento šrafovaný okraj nebývá na poukázkách zachován, protože jím obvykle procházelo odstrižení poukázky při jejím vydávání. Za tímto šrafovaným okrajem je ještě pás s označením No a vyšrafovaným místem pro vepsání sériového čísla; toto číslo se ovšem vpi-sovalo i na poukázku do pravého horního rohu (*Viz obr. č. 5*).

Je docela možné, ba dokonce to pokládám za pravděpodobné, že tento pásek nebyl sám na tiskovém aršíku. Ovšem asi se oddělovaly tyto pásy svisle, když tím nevznikala částka zaokrouhlená pro počítání, tj. 1 zlatý dvacet krejcarů. Podle zachovaných okrajů je zřejmé, že mezi jednotlivými svislými pásy — pokud jejich existenci předpokládáme — byla větší mezera (nejméně 1 cm). Mezery mezi jednotlivými tisky jsou nepřesné (od 3/4 mm do 2 mm), jednotlivé poukázky nejsou položeny přesně ve svislé řadě.

Tiskové zvláštnosti jednotlivých poukázek: V dolních dvou oválech vroubených květinovým věnečkem je vlevo dvouřádkový nápis Frant. Charwat / a Wá. Tichý, vpravo dvouřádkový nápis: we/ Vysokém Mýtě. Je zajímavé, že tyto nápisy nejsou všude stejně umístěny ve jmenovaných věnečcích. Např. na poukázce č. 3 je dvouřádek se jmény vydavatelů položen značně šikmo doprava; na 4. poukázce je podobný případ v označení místa (položeno šikmo doleva).

Zjištěné tiskové závady:

- Č. 1: Číslice 2 je defektní v obloučku směrem k 0.
- Č. 2: Číslice 2 má na horní části ostrý barevný zářez v oblouku k 0.
- Č. 3 a 4 nemají těchto závad.

⁴⁰⁾ Petřtyl I, Trutnov č. 12—14.

J. Pohl & A. Schreiber v Trutnově.

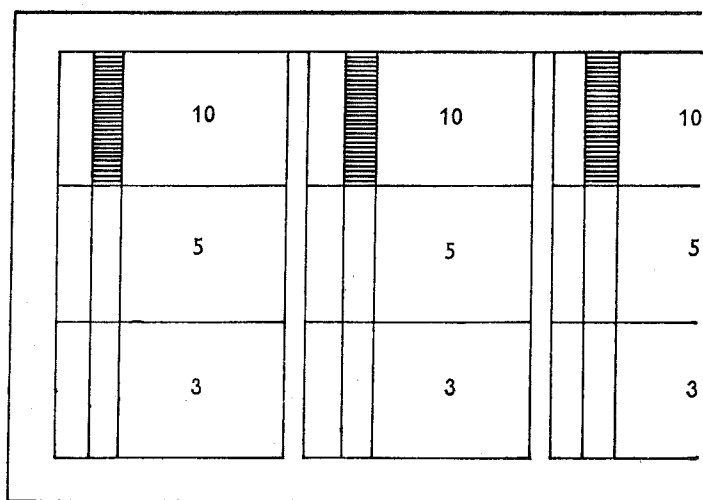
V Okresním muzeu v Náchodě je v depozitáři tiskový aršík, případně část tiskového aršíku nouzových peněžních poukázek firmy J. Pohl & A. Schreiber v Trutnově.⁴¹⁾

Jde o souvislou řadu s těmito nominály: 3 krejcarů, 5 krejcarů, 10 krejcarů; nouzové poukázky jsou na levé straně spojeny okrajovým pásem, na němž je negativně vytištěno jméno vydavatele. Rámec poukázky přesahuje ještě tento pásek a má vyznačeno Ser. . . . No. Tím vydavatel mohl kontrolovat vydávání poukázek. Velikost orámované tiskové plochy (ovšem z jediné poukázky ji nikdy správně nemůžeme zachytit), tj. s okrajovým firemním pásem a s ploškou označenou sérií a místem pro číslo, je 11,5 cm × 6,4 cm.

Protože neznáme zatím další podobný exemplář tiskového aršíku ze zachovaného materiálu, mohu pouze usoudit na pravděpodobnou tiskařskou formu v uspořádání nouzových poukázek v aršíku. Zachován je aršík s třemi svisle natištěnými poukázkami; nahoře i dole je okraj aršíku širší, což zřejmě značí ukončení tiskové plochy. Pouze na pravé straně je 1 1/2 mm široký okraj, pravděpodobně odstřižený od jiného aršíku. Z toho lze předpokládat, že existovaly na aršíku asi nejméně tři až čtyři podobné skupiny nouzových poukázek.

(Viz obr. č. 6.).

Každá hodnota byla vypracována samostatně a odlišně — zřejmě z důvo-

Obr. 6. Uspořádání tiskového aršíku

dů snadné a rychlé diferencovanosti jednotlivých nominálů. Je ovšem zachována základní dispozice poukázek: V horních dvou oválech nebo pruzích je volná, vlnovkami vyšrafovaná ploška pro vyznačení série a čísla poukázky. Střední ploška, různě tvarovaná, vyznačuje hodnotu a uvádí běžnou vydavatelskou formulaci. Po jejích stranách je ovál či jiný plošný tvar, v němž je číselné označení nominálu. Pod střední ploškou je dvojice oválných šrafovaných plošek, na nichž je vyznačeno jméno vydavatelské firmy: Josef Pohl vlevo, Ant. Schreiber vpravo.

Zmínky ještě zaslouží v tomto případě — snad právě proto, že jde o různé hodnoty tištěné společně na jednom tiskovém aršíku — okolnost, že desetikrejcarová poukázka má výzdobu barokizující, pětikrejcarová romantizující a třikrejcarová hodnota má rozviliny, srdíčka a květní i listové výzdoby docela lidového rázu.

Předpokládám tuto úpravu aršíku:

10	10	10
5	5	5
3	3	3

Pravděpodobně se počítala pak každá hodnota samostatně; v případě desetikrejcarové poukázky by aršík vyznačoval hodnotu půl zlatého, u pětikrejcarového nominálu by šlo o 1/4 zlatého a jen poslední hodnota by šla těžko na 60 krejcarů přepočítat.

Předpokládám tuto velikost aršíku, protože odpovídá (34,5 cm) velikosti aršíku, kterou známe například z dochovaných aršíků Matoušových „murek“ z Kbelnice u Jičína.

Na tomto aršíku se však můžeme poučit ještě o jiných věcech. Poznáváme, že sériová a číselná označení pro každý nominál nemusela být vedena pro každý nominál samostatně; mohly totiž být označovány průběžně všechny poukázky jednotným evidenčním systémem. Z toho ovšem plyne závěr, že nelze vždycky plně počítat s edičním a sériovým číslem, jak je označeno na poukázkách, není-li znám systém, jak byly uspořádány tiskové listy nebo archy poukázek.

⁴¹⁾ Děkuji ředitelství náchodského muzea za možnost, že jsem mohl prostudovat tento materiál.

Die Druckgestaltung der Notgeldanweisungsbogen aus den Jahren 1848—1850

Beim Studium der ökonomischen und geldtechnischen Fragen, die die Entstehung der Notgeldanweisungen aus den Jahren 1848—1850 charakterisieren, muß man sich auch Gedanken über die technischen Fragen der Druckart dieser Notgeldanweisungen machen. In diese Kategorie des Studiums wäre der Druckereiprozess mit allen zeitbedingten Schwierigkeiten einzubeziehen, die sich hauptsächlich daraus ergaben, daß der Druck dieser Anweisungen rasch und billig erfolgen musste; deshalb war er auch weniger sorgfältig und wies viele Druckfehler auf, erfolgte oft auf billigem und schlechtem Papier mit vielen Farbdifferenzen. Dadurch wird uns allerdings die Möglichkeit einer sorgfältigen und genauen Unterscheidung dahingehend erschwert, wann es sich tatsächlich um eine neue Emission handelte und wann es lediglich ein durch die Hast in der Druckerei verschuldeter Zufall oder eine Nachlässigkeit der Drucker war.

In der Abhandlung wird die Frage verfolgt, in welchen Formen die Notgeldanweisungen zu einem Druckereiornament angeordnet wurden. Speziell wird diese Frage anhand des Materials A. Schuberts aus Turnov, František Matouš aus Kbelnice bei Jičín, František Charváts und Václav Tichýs aus Vysoké Mýto, J. Pohls & A. Schreibers aus Trutnov verfolgt. Größtenteils wird dieses Studium der Druckereiformen durch eine Beschreibung der ermittelten Differenzen der einzelnen Anweisungen nach ihrer Unterbringung im Druckbogen belegt.

Aus dem Studium ergibt sich eine wichtige Erkenntnis. Die Bezeichnungen der Serien und Nummern für die Notgeldanweisungen mussten nicht durchgängig für alle Anweisungen ein und desselben Nominales geführt werden. Die Anweisungen wurden offensichtlich bei jedem Herausgeber mit einem anderen Evidenzsystem durchgängig gekennzeichnet. So wurde z. B. jeder Bogen mit einem Buchstaben bezeichnet und jede Anweisung selbständig nummeriert, anderswo unterschied man die Buchstaben eines Bogens und nummerierte durchgängig für die ganze Emission eines Nominalwertes. Daraus ergibt sich ein methodischer Schluß, der für das Wirtschaftsstudium der Notgeldanweisungen aus den Jahren 1848—1850 sehr wichtig ist. Man kann nämlich nicht die finanziellen Emissionskosten nach den Nummern und den Serienbuchstaben auf den Notgeldanweisungen berechnen, wenn wir nicht das System kennen, wie die Druckbogen oder die Anweisungsblätter angeordnet waren. Und dies sollte gerade die vorliegende Arbeit anhand einiger Bogen, soweit sie erhalten blieben, aufzeigen.

NÁLEZY

Z. Nemeškalová-Jiroudková

ATHÉNSKÁ MINCE NALEZENÁ V JIHLAVĚ

V roce 1962 v Jihlavě v místě zvaném „Hlinišť“ byla při výkopu pro vodovodní potrubí v hloubce asi 50 cm pod dnešním povrchem nalezena mince:

Attica, Athény, stříbrná tetradrachma ražená po roce 187 př. n. l. (J. Svoronos, Les monnaies d'Athènes, Munich 1926, tab. 47, č. 4). Průměr 2,76 cm, váha 16,039 g.

Mince je uložena v Oblastním museu Vysočiny v Jihlavě. Je to první nález athénské mince na území ČSSR, který je možno považovat za spolehlivý. Athénská olovená tetradrachma, nalezená v Litoměřicích v hradbách byla při publikaci označena za podezřelou¹⁾.

Václav Burian

NÁLEZ DENÁRU FAUSTINY ST. V BLATCI, OKR. OLOMOUC

Vlastivědnému ústavu v Olomouci odevzdal dne 22. prosince 1966 MUDr. Milan Poledna denár Faustiny st. (+141), nalezený při stavbě budovy JZD v Blatci u Olomouce. Exemplář typu BMCRE IV, p. 59, no. 409 (podle určení dr. Karla Kurze) doplňuje výrazný výběžek severní hranice územního výskytu platidel této panovnice na Moravě (další ojedinělý nález je až ze Stonavy ve Slezsku).¹⁾

Z. Nemeškalová-Jiroudková

ŘÍMSKÁ MINCE ZE KŠEL

Na katastru obce Kšel, okr. Český Brod, po pravé straně silnice ze Skramník do Chotouňně poblíž staré drubežárny se rozkládá asi jeden a půl hektaru veliké návrší. V těchto místech na poli JZD nalezl v červnu nebo počátkem července r. 1959 p. O. Vomáčka minci:

¹⁾ E. Pochitonov, Nálezy antických mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I, Praha 1955, str. 90, č. 218.

¹⁾ Srv. Nálezy č. 990, 991, 1000—1004, 1007—1013, 1020a, 1024, 1025, 1030, 1073, 1202, 1226, 1228, 1271, 1307, 1319.

Řím, Septimius Severus (193—211), dupondius ražený v letech 195—196, mincovna Řím (RIC IV¹, str. 188, č. 712).

Mince je pokryta zelenou patinou.

Nález je uložen v Podlipanském muzeu v Českém Brodě.

Václav Burian

NÁLEZ GORDIÁNOVA BRONZU V OLOMOUCI

Dne 6. října 1943 odevzdal městskému historickému muzeu v Olomouci příslušník říšskoněmecké armády desátník (Obergefreiter) H. G. Gelinek¹) římskou minci, kterou našel v tehdejších Altstarhemburgových kasárnách (nyní Žižkovy) v Olomouci při rytí zahrady za štábní budovou (parc. čís. 90/43) svobodník Günther Parzich z Hamburku. Mince byla nalezena ve svrchní půdní vrstvě v hloubce záběru rýče. Nálezce požadoval odměnu 100 K. Podle záznamu tehdejšího ředitele muzea dr. Roberta Smetany šlo o bronzovou minci nepravidelného průměru 2,8—3,1 cm, 3 mm silnou; na aversní straně nápis IMP GORDIANVS PIUS... , na aversu obraz sedícího Merkura, nápis nečitelný. V současné době se nepodařilo minci ve sbírkách olomouckého muzea identifikovat.

František Šebek

NÁLEZ MORAVSKÉHO DENÁRU Z PARDUBIC

V numismatické sbírce V. Vágnera, která je nyní uložena ve Východočeském muzeu v Pardubicích, je dosud neregistrovaný nález moravského denáru z 13. stol., typ F XXXII, č. 35¹), datovaný zhruba vládou Přemysla Otakara II. Mince byla nalezena, jak vyplývá z označení ve sbírce i z rukopisných poznámek V. Vágnera, v r. 1938 v Pardubicích, v místě zvaném Na Vinici, což je návrší táhnoucí se jižně od Pardubic k Pardubičkám a Nemošicům (směr Chrudim) podél pravého břehu Chrudimky²).

Minci popisují takto:

Líc: Poloviční korunovaná postava, v obou rukou držící žezla liliovitě zakončená; koruna nezřetelná, vlasy po stranách upraveny do třech pramenů, oděv ozdoben kroužky: dva pod sebou do pasu, dva vedle sebe pod pasem. Kolem široký vypouklý obvoděk a úzký sekaný okraj.

Rub: V kruhovém obrazovém poli vpravo (heraldicky) krácející jednoocasý lev³), jehož trup je zčásti zdoben drobnými kroužky, a poloviční orlice vlevo (heraldicky); téměř uprostřed

¹) Studující filosofie z Vídne XVIII/114, Bastiengasse 50. H. Gelinek je autorem publikace *Olmütz als Festung* (*Das schöne Olmütz*, 2. Heft, Olmütz 1944).

¹) E. Fiala, *České denáry*, Praha 1895, tab. XXXII, č. 35, srov. též č. 2430 na str. 442. K datování viz zejména G. Skalský. *Studie o čes. a mor. brakt. I.*, NČČsl V., 1929, str. 77.

²) Pro úplnost ještě uvádím, že na této lokalitě byly nalezeny kamenné nástroje, domněle relikty mezolitického osídlení. *Srov. Východ*, 1921, č. 22, str. 1.

³) Fiala, l. c.; Skalský, l. c. str. 65, č. 37; J. Smolík, *Pam. arch. XIV*, str. 466, č. 10 uvádějí, že lev hledí zpřímá. Na základě popisovaného exempláře se domnívám, že jde spíše o vpravo (heraldicky), tedy přímo, hledící zvíře.

obrazového pole, u konce ocasu lva, je umístěna výrazná tečka. Kolem dvoji sekaný obvoděk, v němž jsou málo znatelné hvězdičky.

Průměr 17 mm; váhu neuvádím, neboť mince je na okraji odlomena. Z dosud publikovaných nálezů se tento typ denáru objevil v nálezech jezdovickém, markvartickém a ze Staré Říše. Pokud je mi známo, jde o jeho první zachycení na českém území.⁴)

Jarmila Hásková

NÁLEZ MINCÍ Z KŘEŠIC U DĚČÍNA

Asi v roce 1945 byl v obci Křešice u Děčína odkryt za blíže neznámých okolností nález mincí, uložených v kravském rohu. Z celého nálezu se zachovaly pouze tyto ražby.¹) Bavorsy—Mnichov, Arnošt I. a Vilém III. (1402—1435), fenik W č. 164 (1). Stralsund, Vyšeslav (Wizlaw) II. z Rujany (1260—1302), malý brakteát (1). Štětín, malý brakteát ze 13. stol. (1).

I. Pánek — St. Veselý — O. Weiss

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V OLEŠNÍKU V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Při přestavbě staré stodůlky ve statku pí Růženy Valentové v Olešníku, okres České Budějovice, byla při rozšiřování branky vedle rohového sloupku odkryta asi 60 cm nad zemí prostora o přibližných rozměrech 30 × 30 × 30 cm s puklým džbánkem přikrytým keramickým střepem. Nádoba byla naplněna stříbrnými mincemi, na straně přilehlé ke sloupku částečně pokrytými měděnkou. Za džbánkem leželo deset volně vysypaných mincí, pravděpodobně vyražených úderem krumpáče, který také poškodil hrdlo. Džbánek se při dobývání ze skryše skoro rozpadl a několik střepů se poztrácelo. Nálezce a majitelka pí Růžena Valentová s p. Františkem Sovou mince a zbytky nádoby odevzdala 14. května 1959 Jihočeskému muzeu v Českých Budějovicích. Původně bylo odvedeno 500 grošů čistých a 572 grošů znečištěných měděnkou. Po zjištění dokumentární hodnoty nálezu se od několika osob podařilo získat dalších deset grošů původně věnovaných „na památku“. Kompletní nález shromážděný ke zpracování obsahoval 1082 pražských grošů, z nichž 639 grošů náleželo vládě Václava II. a 443 grošů Janovi Lucemburskému.

Konzervátorka Jihočeského muzea sl. Marie Melenovská restaurovala nádobu, v níž byly mince uloženy. Má tvar džbánu o výšce 175 mm, dno je 80 mm široké, ve výši 90 mm se průměr rozšiřuje na 110 mm, ve výšce 120 a 130 mm se zužuje až na 70 mm a tvoří malé hrdlo. Ústí džbánu má průměr 90 mm. Na boku je stopa po nalepeném oušku, které chybí. Hrdlo je ozdobeno čtyřmi řadami vlnovek, vnitřek nádoby je pokryt žlutohnědou glazurou. Džbánek, zapůjčený k soupisu středověké keramiky datované mincemi do historicko-archeologického oddělení Národního muzea v Praze, je nyní uložen spolu s mincemi ve sbírkách Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.

Groše v původním stavu vážily 3938 g včetně měděnky a nečistot nalepených na jedné straně mincí. Po konzervaci byl zjištěn úbytek 136 g, dnešní váha nálezu je 3802 g.

O. Weiss

⁴) Srov. *Nálezy mincí II.*, č. 1875, 1887, 1903, kde uvedena další literatura. Půldenár téhož obrazu viz *Sbor. I. num. symposia v Brně*, Brno 1966, tab. XV., č. 241

¹) Za zprávu o nálezu a zapůjčení mincí děkuji kolegovi J. Špačkovi z antropologického oddělení Národního muzea v Praze.

Popis pražských grošů z nálezů v Olešníku	počet kusů
Václav II. (1278—1305), pražský groš. Značka „půl lilie“	
1. Smolík č. 1 ¹⁾	26
2. Jako č. 1, punc pro písmena C a D vylomený, takže obě písmena jsou otevřená	3
3. Přibližně jako č. 1, ale hrubá kresba obrazů i písma, ve slově WENCEZLAVS obrácené N, ve slově SECVNDVS je N bez spojovací příčky, mezi REX BOEMIE je kroužek, na ostatních místech vnějšího lícního opisu dva kroužky. Mezi GROSSI PRAGENSES je nahoře kroužek, dole tečka.	1
4. Přibližně jako č. 1, ale hrubé kresby. Ve slově WENCEZLAVS je N s vodorovnou příčkou, ve slově PRAGENSES obrácené N.	1
5. Smolík č. 2	294
6. Jako č. 5, punc pro písmena C a D vylomený jako u č. 2.	28
7. Jako č. 5, v rubním opisu chybí znaménko.	2
8. Jako č. 5, ve slově WENCEZLAVS SECVNDVS obě N bez spojovacích příček.	2
9. Jako č. 5, chybný opis WENCELAVS.	1
10. Jako č. 5, rubní znaménko nečitelné	33
11. Smolík č. 3	2
12. Smolík č. 4	109
13. Jako č. 12, rubní znaménko nečitelné	33
14. Groše s lícním i rubním znaménkem nečitelným	8
15. Groše špatně ražené, otřelé a nečitelné	96

Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš.
Značka „půl lilie“.

1. Smolík č. 1, Castelin č. 1 ²⁾	276
2. Jako č. 1, lící nebo rubní znaménko nečitelné	114
3. Smolík č. 6, Castelin č. 9	13
4. Smolík č. 7, Castelin č. 10	16
5. Jako č. 3 nebo 4, rubní znaménko nečitelné	5
6. Smolík nemá, Castelin nemá. Jako naše č. 1, v rubním opisu kroužek	6
7. Smolík nemá, Castelin nemá. Jako naše č. 1, ve vnitřním lícním opisu chybí znaménko	2
8. Smolík nemá, Castelin nemá. Celý lící opis bez rozdělovacích znamének, v rubním opisu dva kroužky	1
9. Špatně ražené, otřelé, blíže neurčené groše	10

Všechny groše Václava II. kromě našich čísel 3 a 4 patří ke známým variantám. Byly vyrobeny razidly velmi pečlivě vypracovanými, s ušlechtilými tvary lícního i rubního obrazu, písmen i rozdělovacích znamének. Je pravděpodobné, že všechna razidla vyšla z rukou téhož řezače kolků. Naše č. 2 by bylo možno spojit s č. 1, č. 6 a číslem 5. Odděleně je uvádíme pro společnou odchylku, která dokazuje blízký vznik: písmena C a D u č. 2 a 6 jsou do razidla vyražena tímž vylomeným puncem, takže obě písmena jsou otevřená.

Výjimku z běžných a dobře známých variant Václavových grošů tvoří naše č. 3 a 4. Jejich obrazy velmi hrubou kresbou jen napodobují běžné groše, tahy písma jsou neušlechtilé až korumpované. Podobné groše jsou známy ze starších nálezových popisů. Zabýval se jimi

¹⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894.

²⁾ K. Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, Num. sborník VI, 1960, str. 129—165.

např. Karel Chaura a považoval je za polské napodobeniny pražských grošů.³⁾ Proti tomuto určení mluví jejich výskyt v jihočeském nálezů. Chaurův názor odmítá Castelin a domnívá se, že mohly vzniknout v mezidobí po smrti Václava II. do nástupu Jana Lucemburského v letech 1305 až 1310 buď v Kutné Hoře nebo roku 1310 v Praze.⁴⁾

Groše Jana Lucemburského z nálezů v Olešníku, pokud jsou na všech důležitých místech čitelné, je možno rozdělit do šesti variant téhož nejstaršího typu. Všechny groše mají ušlechtilou kresbu lícního i rubního obrazu a tvary písma shodné s groši Václava II. Všechny mají, pokud jsou v těchto místech dobře ražené, mezi hlavou a konci ocasu malé znaménko považované někdy za část hřívý, jindy popisované jako půl lilie. Značky, obvyklé u mladších Janových grošů mezi konci ocasu, se ještě nevyskytují. Je možno soudit, že razidla těchto grošů vypracovával ještě tentýž rytec jako u grošů Václavových. Jako rozdělovací znaménka slouží nejčastěji na všech místech opisu dva kroužky nad sebou. Mnohem vzácněji jsou tyto kroužky na některém místě nahrazeny kroužkem jediným nebo úplně vynechány, čímž vzniká pět variant početně méně zastoupených. Dvě z nich byly popsány v práci Smolíkové a Castelinové, další se vyskytla v nálezů v Hodoníně,⁵⁾ zbývající dvě varianty nebyly dosud popsány. Není možno rozhodnout, vznikalo-li pět vzácnějších variant po ukončení ražby varianty č. 1 nebo s její ražbou současně.

Nález v Olešníku je velmi cenným přínosem pro relativní i absolutní chronologii Janových grošů. Rozděluje jejich řadu na dvě nestejně části a přímo vybízí k porovnání s dosud nejsoustavnějším pokusem o chronologii těchto mincí, jak jej vypracoval Castelin. Ve shodě s tímto autorem můžeme naše č. 1 označit bezpečně jako nejstarší mezi Janovými groši. Z dalších variant z nálezů v Olešníku má Castelin ve své soustavě pod č. 9 a 10 ještě naše varianty 3. a 4. Klade je až na konec II. skupiny, vročené do let 1318 až 1327. Před ně, zřejmě na základě zkoušek jakosti, klade pět variant s rubním znaménkem čtyřlístek. Jak dokazuje nález v Olešníku, bylo by vhodnější zařadit groše Castelin č. 9 a 10 do I. skupiny datované léty 1311 až 1318 a přiřadit k nim naše varianty č. 6, 7 a 8, u Castelina nepopsané.

Daleko obtížnější je stanovit absolutní chronologii popsaných ražeb a dobu zakopání pokladu. Víme dobře, že se nám zachovaly nálezy i z dob naprosto klidných a že jejich zakopání není nutno vždy spojovat s nějakými mimořádnými událostmi. Víme také, že celé dlouhé období vlády Jana Lucemburského bylo plné nepokoje, potyček a bojů, které mohly vést k ukrytí nálezů a jeho dochování. Přece však nemůžeme pominout období let 1317 a 1318, kdy k pohnutým válečným událostem došlo v těsném sousedství naleziště. Královské vojsko tehdy vytrhlo do jižních Čech proti královým odpůrcům, především proti Vilémovi z Landštejna, pánu Hluboké, v jejíž těsné blízkosti Olešník leží. Když nemohlo dobýt nepřátelských hradů, plenilo a loupilo v jejich okolí. Po ukončení nepřátelství postihla pak poničené kraje jedna z nejsilnějších vln moru.⁶⁾ Pro zakopání nálezů v roce 1317 mluví také vzájemný poměr grošů Václavových a Janových 639 : 443. I po všech těchto úvahách zůstává chronologie Janových grošů otevřená a bude třeba mnoha nových a pečlivě zpracovaných nálezů, abychom se dostali k bezpečnějším výsledkům.

St. Veselý

³⁾ K. Chaura, Pražské groše Václava II. z nálezů u Krakova, NČČsl XVIII, 1942, str. 12—18.

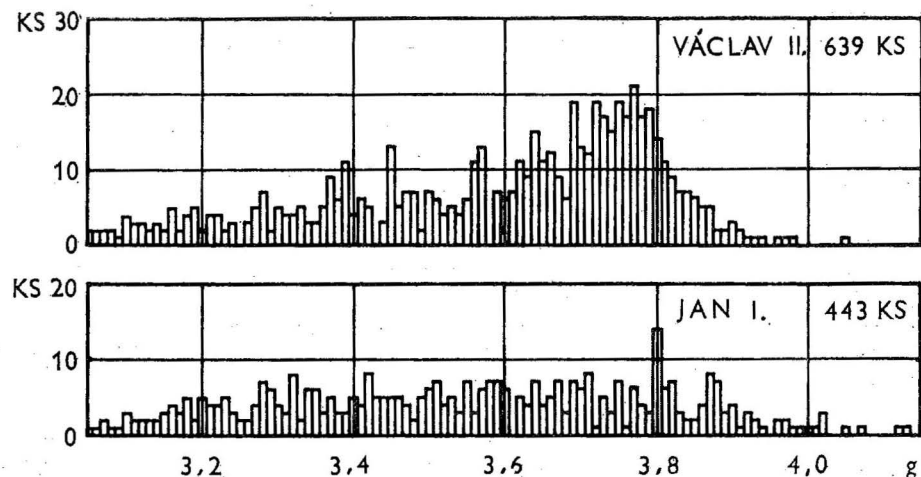
⁴⁾ K. Castelin, České mincovnictví v letech 1305—1310, Num. listy II, 1947, str. 49—52; též, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské, Praha 1953, str. 39—41.

⁵⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně, Num. sborník VI, 1960, str. 379, č. 4.

⁶⁾ F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, vyd. 1928, kniha VIII, str. 147—149; A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze království Českého VII, Praha 1890, str. 132; Z. Fiala, Předhusitské Čechy 1310—1419, Praha 1968, str. 15.

Váhový rozbor pražských grošů z nálezů v Olešniku

Po očištění a určení mincí byly všechny pražské groše jednotlivě zváženy jednak na pracovištích Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, jednak v numismatickém oddělení Národního muzea v Praze. V souladu s velmi špatným stavem většiny mincí, který mimo jiné zavinil, že 96 kusů pražských grošů Václava II. nemohlo být určeno podle variant, výsledky vážení vedly k neobvykle nízkým a rozptýleným hodnotám. Olešnické groše Václava II. váží průměrně 3,55 g a groše Jana Lucemburského 3,46 g, kdežto groše v podobném a dokonce o něco později ukrytém nálezů z Tříčských vrchů dosáhly průměrné váhy 3,76 a 3,74 g. Poněvadž jednotlivá váhová data nálezů v Olešniku mají pro komparativní studium nepatrný význam, upouštíme od uveřejnění tabelárního přehledu a otiskujeme pouze diagram váhových četností obou mincovních typů. (Diagram nezachycuje 31 grošů Václava II. a 47 grošů Jana Lucemburského lehčích než 3,05 g.)

Vzhledem k tomu, že groše byly jen nepatrně napadeny měděnkou a že všech 1082 kusů před konzervací údajně vážilo 3938 g (jeden kus průměrně pouze 3,64 g), nezbyvá než soudit, že úbytek nebyl zaviněn neodborným čištěním a že olešnické groše utrpěly enormní ztrátu na váze oběhem.

I. Pánek

Vladimír Goš — Josef Horký — Hynek Zdráhal

NÁLEZY PRAŽSKÝCH GROŠŮ V MOHELNICI A POSTŘELMOVĚ, OKR. ŠUMPERK

V rozmezí necelého jednoho roku se nám podařilo zachytit dva nálezy pokladů mincí, které jsou časově i místně velmi blízké. První byl nalezen v květnu 1966 v Postřelmově, druhý v dubnu 1967 v Mohelnici.

V Postřelmově narazil při kopání základů pro přístavbu rodinného domku zaměstnanec ČSD Josef Stryk na nádobu s mincemi. Obytné stavení leží uprostřed vesnice v trati

„V kopci“ po pravé straně státní silnice Šumperk—Zábřeh. Výkop byl ve vzdálenosti 520 cm od štítu budovy ve dvoře a byl s ním po celé délce vodorovný. Nádoba s mincemi ležela ve vzdálenosti 400 cm od severního plotu dvorku v hloubce 70 cm pod dnešním povrchem v hnědé masné hlíně. Byla úderem krompáče roztržena, vyhozena spolu s ostatní hlínou na povrch. Teprve po prosetí hlíny se nám podařilo zachránit několik keramických úlomků. Okolí bylo sterilní, bez nálezů. Nádoba ležela podle slov nálezce J. Stryka na boku hrdlem k východu, překryta pokličkou, jejíž zbytky však nebyly nalezeny. Obsahovala 642 pražských grošů Karla IV. a Václava IV.

Popis nádoby: Středně vysoká, rekonstruovaná nádoba, vyrobená na hrncířském kruhu z jemně plavené hlíny do žlutava vypálené. Okraj je ven vyhnutý, límcovitě prolamován, tělo esovitě profilované a zdobené vodorovnými žlábký. V. 14 cm, pr. okr. 8 cm. (Obr. č. 1)

Obr. 1

Obr. 2

V Mohelnici narazil při stavebních úpravách domu ve Smetanově ulici č. 6 zednický učeň Okresního stavebního podniku v Zábřeze Č. Šembera na nádobu s mincemi. Obytný dům leží ve východní části bývalého hrazeného areálu města, po levé straně dnešní silnice z nádraží na náměstí. Nálezy byly objeveny při hloubení základů pro schodiště do sklepa ve střední části domu. Byla zde vykopána obdélníková jáma, která porušila na západní straně kulturní vrstvu do hloubky 210 cm pod dnešním povrchem. Podloží nebylo dosaženo. Kulturní vrstva se skládala z tmavohnědé popelovité hlíny prostoupené třemi pásy do červena vypálené hlíny. Nádoba s mincemi spolu s dalšími střepy byla nalezena 50 cm nad dnem výkopu, 15 cm nad nimi byla požárová vrstva. Obsahovala 66 pražských grošů Karla IV. a Václava IV.

Popis nádoby: Menší nádoba zhotovená z hlíny promísené pískem do zvoniva vypálené žlutobílé barvy. Tělo je soudkovité, zdobené na největší výduť čtyřmi vodorovnými rytými čarami. Hrdlo je dovnitř prohnuto, okraj vytažen vzhůru a límcovitě prolamován. Dno je nerovné, nese stopy po odřezání z hrncířského kruhu. V. 9,2 cm, pr. okr. 6,5 cm, pr. dna 5 cm. (Obr. č. 2).

Popis mincí: Oba poklady jsou svou skladbou příbuzné a při jejich třídění jsme postupovali dle dělení S. Veselého (Nález v Jarošově n. Nežárkou, Příspěvek k chronologii grošů Václava IV., Num. sbor. 8—1963/64, 19—46). Groše jsou většinou špatné, jednak špatně a nedbale vyražené, mnohé také otřelé a poškozené oxidací mědi. Mnoho mincí je raženo nedbale, obraz je vyražen excentricky, takže někdy čtvrtina až třetina chybí. Dále na většině je opis ve vnějším kruhu málo, nebo vůbec nečitelný, chybí znaménka, okraj je často rozpraskaný. U tří kusů v postřelmovském pokladu je dobře znatelné okrajování. Některé kusy mají obraz lva úplně nečitelný. Vadnou ražbou okraje nejsou ve vnějším opisu většinou čitelná znaménka a navíc je často otřelé nebo málo vyražené poznávací písmeno „S“. Z obrazu lva je někdy dobře viditelný ocas a tělo je téměř nezatelné, nebo opět naopak. Většina nedostatků je jak patrně způsobena nedbalou ražbou a špatnými razídky.

V postřelmovském pokladu se s jistotou nedalo zařadit 298 grošů do některé skupiny St. Veselého. Dále je pět kusů zlomeno, z toho jeden kus má asi jednu čtvrtinu ulomenou a tato se nenalezla; čtyři jsou zlomené, každý kus má k sobě přiléhající část. Navíc jsou dva kusy nalomené, tato poškození asi vznikla při práci na výkopu úderem rýče nebo lopaty. Do jednotlivých skupin jsou zařazeny ty, na nichž jsou jeden nebo dva z poznávacích znaků čitelné. Dva kusy jsou velmi dobře vyražené ze špatného plechu, jsou neobyčejně tenké a neodpovídají žádným variantám. Jde snad o tehdejší falsum (1, mince zahrnutý do celkové přehledné tabulky). Dále je zde jeden kus, který odpovídá variantě II/A—4, zvláště kresbou ocasu, ale písmo tvarově sice stejné je poněkud oblejší a ve značce jsou místo trojlístku čtyři tečky ve tvaru čtyřlístku (2).

Přehledná tabulka (podle St. Veselého) nalezených mincí Václava IV. (Postřelmov 610, Mohelnice 63).

	I 1	I 2	I 3	II A1	II A2	II A3,4	II A5	II B1	III 1	III 2	III 3	III 4	III 5	Neurčeno
Postřelmov	11	7	7	6	14	25 ²	23	16	60	30	3	12	91	305 ¹
Mohelnice	1	3	3	1 ³	3	10	4			5				37 ⁴

V mohelnickém pokladu na jedné minci ze skupiny II/A—1 u písmene „N“ svislé dřívky nebyly spojeny příčkou (3). Z celkového počtu je možno zhruba zařadit více než polovinu do typu III., bez bližšího určení varianty, zbytek do typu II. (4).

Podle struktury nálezů a přítomnosti grošů Václava IV. skupiny III. (Postřelmov 196, Mohelnice 21) lze soudit, že poklady byly ukryty do země na počátku husitských válek po smrti krále Václava. Na podzim r. 1424 táhla husitská vojska ze střední Moravy přes severní Moravu do Kladska a Čech (J. Březina, Vlastivěda moravská, Šumperský, Staroměstský, Vízmberský okres, Brno 1932, 24, 85—86, 123). Cestou přepadla, dobyla a vypálila biskupskou Mohelnici. O oné události by svědčila silná vrstva do červeně propálené hlíny nalezené nad nádobou s mincemi. Dále pak vojska ničila vesnice, kláštery a tvrze jim nepřátelské. Při tomto tažení na sever od Mohelnice k Šumperku a Starému Městu byla asi zničena i zemanská tvrz v Postřelmově, v jejíž těsné blízkosti byl poklad mincí ukryt. Dobu ukrytí obou pokladů můžeme klást do posledních měsíců roku 1424. J. Sejbal (Moravská mince doby husitské, Brno 1965, 137) klade dobu uložení podobných grošových nálezů na Šumpersku a Olomoucku do let 1430—31, kdy naše oblast byla obsazena Tábority.

František Šebek

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ Z OPATOVIC N. L.

Roku 1891 daroval opatovický starosta Šandera pardubickému muzeu pražský groš Karla IV. Z marginální poznámky přírůstkového seznamu,¹⁾ dosud nepovšimnuté, se dovídáme, že mince pochází z nálezů asi 200 kusů pražských grošů z Opatovic n. L. Pátrání po upřesnění obsahu a nálezových okolností v místní kronice i u některých místních občanů zůstalo bezvýsledné.

Ela Nauschová

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V MUKAŘOVĚ, OKR. LITOMĚŘICE

V dubnu 1967 našli zaměstnanci státního statku v Lovečkovcích Josef Vančo, bytem Klínky č. 5, Josef Křivský a Miroslav Mlynář z Levinských Petrovic při hloubení silážní jámy v obci Mukařov, okr. Litoměřice 117 stříbrných mincí a 2 úlomky. Nález byl odevzdán Okresnímu muzeu v Litoměřicích, které jej zaslalo numismatickému oddělení Národního muzea k vyčištění a zpracování. Nález obsahuje 1 pražský groš Karla IV., 114 kusů pražských grošů Václava IV. a 2 míšeňské groše.

Čechy, Karel I V. (1346—1378), pražský groš, 1 kus

Na lící straně mince je zobrazena nedotažená koruna, jejíž střední perla je spojena s lilii krátkou čárkou, krajní perly končí v obvodu. Vnitřní opis: + KAROLVS ꝛ PRIMVS. Z vnějšího opisu je čitelné pouzež BOEM. Kruh je perličkovitý. Čitelnost rubní strany je zhoršena dvojrázem a lze přečíst jen část opisu s rozdělovacím znaménkem: SSI ∞ PRAG Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš, 114 kusů

Většina grošů je značně otřelá, takže lze určit pouze některé charakteristické znaky. Nález obsahuje groše starších i mladších typů grošů Václava IV. Grošů s malým písmem od 1,9 do 2,4 mm je v nálezů 58 kusů, z nichž má rozdělovací znaménko dvě tečky nad sebou mezi slovy WENCEZLAUS-TERCIUS 20 kusů a dva kroužky nad sebou 8 kusů. Ve slově WENCEZLAUS se vyskytují různé varianty písmena N; ve správné poloze N (6), obrácené N (1) a ve tvaru II (19). Koruna je buď dotažená (11) nebo nedotažená (18). Na rubu se vyskytují různé varianty rozdělovacího znaménka mezi slovy GROSSI-PRAGENSES a to jednak jako Radoměřský č. 3 (1)²⁾ a ještě jednou tato varianta, ale v obrácené poloze. Šest kusů má variantu kterou uvádí Nemeškal.³⁾ U jednoho groše se vyskytlo znaménko v podobě čtyřlístého kvítku s oddělenými lístky bez negativní tečky.³⁾

Pražských grošů s velkým písmem a se správnou polohou S je v nálezů 15 kusů, z nichž 7 kusů má za rozdělovací znaménko na lici dvě tečky nad sebou. Kroužky jako rozdělovací znaménko se nevyskytují. Koruna je u málokterých čitelná a jen jeden má korunu nedotaženou;

¹⁾ Seznam přírůstkový I., př. č. 4618. (Uloženo ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Mince ve sbírkách muzea nalezena nebyla).

²⁾ P. Radoměřský, Nález v Kamenu u Tábora, NČČsl XIX, 1950, str. 186, dále uvádím pouze jako Radoměřský.

³⁾ L. Nemeškal, Nález ze Lžina u Soběslavi, Num. sbor. II, 1955, str. 173, dále uvádím jen jako Nemeškal.

⁴⁾ S. Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou, Num. sbor. VIII, 1964, str. 40, varianta III 2.

u 4 kusů je koruna dotažená. Písmeno N ve slově WENCEZLAVS je ve správné poloze (3) a ve tvaru II (5). Na rubní straně jsou rozdělovací znaménka, jak je uvádí Nemeškal (3), Radoměrského č. 4, ale v obrácené poloze se vyskytlo jednou, a Radoměrského č. 5 také jednou.

Třicet dva grošů má obrácené písmeno S. Rozdělovací znaménko na líci mezi slovy WENCEZLAVS - TERCIVS lze určit u pěti grošů jako dvě tečky nad sebou, 21 kusů má dva kroužky nad sebou. Koruna je dotažená (19), nedotažená se nevyskytuje. Správná varianta N ve slově WENCEZLAVS není u žádného kusu, je jen varianta II (6) a N (9). Rozdělovací znaménko na rubu má jako u Nemeškala 17 kusů. Jeden kus má rozdělovací znaménko ve tvaru trojlístku se silnější stopkou.

Pražských grošů s nečitelným S je 9 kusů, z nichž je jen u jednoho čitelné rozdělovací znaménko na líci mezi slovy WENCEZLAVS-TERCIVS v podobě dvou teček nad sebou. Koruna se vyskytuje jak dotažená (3), tak nedotažená (4). Písmeno N ve správné poloze není, je pouze obrácené N (1) a II (5). Na rubní straně je čitelné rozdělovací znaménko jen u jednoho kusu a má tvar, který uvádí Nemeškal.

Sasko — Míšeň, Wilhelm III. (1437, 1445—1482), štítový groš, 1 kus Gotha minc-mistr Hans Erhart, G. Krug B/2a⁴) Typu Saurma 4385, tab. LXXVIII, č. 2347^b)

Sasko — Míšeň, Friedrich-Wilhelm II., Friedrich, knížecí groš, 1 kus typu Saurma 4369, tab. LXXVII, č. 2333

K uložení nálezu došlo pravděpodobně před polovinou 15. století v období boje o český trůn, jak tomu nasvědčují štítový groš z roku 1437.

Eva Kolníková

ZNOVUOBJAVENÝ HROMADNÝ NÁLEZ DUKÁTOV Z OKOLIA TOPOĽČIAN

V apríli 1966 získal Archeologický ústav SAV správu o uložení zlatých mincí z hromadného nálezu, objaveného v čase 1. svetovej vojny niekde v okolí Topoľčian (okr. dtto). Mince sa toho času nachádzajú u niekoľkých majiteľov — príbuzných, ktorých údaje o pôvode mincí sa zhodujú. Nález pôvodne vraj pozostával asi zo 48 podobných zlatých mincí, kúpili ho rodičia terajších majiteľov asi pred 50 rokmi. Bližšie údaje sa už dnes nedajú zistiť. Z nálezu sa zachovalo 18 kusov, z toho 8 mincí je upravených ako náramok. (Pozri k tomu Nálezy mincí na Slovensku II, Bratislava 1968, str. 73, č. 125; totožnosť s nálezom, uvedeným na tom istom mieste, str. 72, č. 119 pod lokalitou Topoľčany sa nevylučuje.) Obsahove je nášmu nálezu veľmi blízky nález dukátov z Topoľčian z r. 1930 (Nálezy II, č. 116; L. Kraskovská, NČČs XI/XII, 1935/36, str. 107, kde je vykreslená i väčšina zhodných značiek. Preto sa ďalej odvolávame na ich popis u L. Kraskovskej i my: Kr. č. —/.

Ide o nasledovné razby:

Uhorsko, Žigmund (1386—1437), dukát, Réthy CNH 118, zn. K K (1); pod ľavou rukou zn. Kr. č. 1 (1); po oboch stranách postavy gotické I V (1); po oboch stranách postavy lalie (1); po oboch stranách postavy hviezdíčky (1); zn. M Y (1); pod ľavou rukou zn. Kr. č. 4 (1); po stranách zn. K (1); po stranách č. ako Kr. minca č. 6 (2); Réthy CNH 119B, zn. MO ako Kr. minca č. 8 (1).

Uhorsko, Albert (1437—1439), dukát, Réthy CNH 131 (1).

⁴) G. Krug, Die Sächsische Groschen, Pfennige und Heller um die Mitte des 15. Jahrhunderts, Hamburger Beiträge zur Numismatik 6/7, 1952/53, str. 101.

⁵) Die Saurmasche Münzensammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode, Berlin 1892.

Jarmila Hásková

NÁLEZ MINCÍ Z 15. STOLETÍ V ČESKÉ BĚLÉ, OKR. HAVLÍČKŮV BROD

V dubnu roku 1929 našli dělníci, pracující v lese u České Bělé, pod pařezem hrnc se stříbrnými mincemi. Z nálezu, který byl na místě zcela rozebrán, dostal se pouze nepatrný zlomek do sbírky numismatického oddělení Národního muzea v Praze. Podle mincí v něm obsažených je možno soudit, že k ukrytí nálezu celku z Bělé došlo v 15. století.

Popis mincí:

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—1406), Vídeň, fenik L. č. 5 (2); *poručnictví Leopoldovo* (1407—1411), Vídeň, fenik L. č. 6 (2); *samostatná vláda Albrechta V.* (1411—1439), Vídeň, Gundlach, fenik L. č. 11 (6), Niclas unterm Himmel, fenik L. č. 13 (7), nečit. fenik z l. 1404—1439 (4).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), Št. Hradec, fenik L. č. 17 (1), půlfenik L. č. 17 (2).

Bavory—Mnichov, Štěpán II. (1349—1375), *Mnichov*, fenik W. č. 147 (2). — Jan II. s Albrechtem III. (1375—1397), fenik NZ 1920, č. 91 (1). — Arnošt a Vilém III. (1397—1435), fenik W. č. 167 (1).

Dana Svobodová

NÁLEZ PRAŽSKÝCH A MÍŠENSKÝCH GROŠŮ V HOSTÍKOVICÍCH, OKRES ČESKÁ LÍPA

Při úpravě terénu pro přeložku silnice v osadě Hostíkovice byl na parcele č. kat. 5/1 objeven nález mincí. Celý soubor byl nabrán lžící bagru a zaměstnanci Státních silnic zahlédli mince bohužel až po vysypání hlíny na nákladní auto, takže nemohl být zjištěn způsob uložení nálezu, ani zaručena jeho celistvost. V době příjezdu ředitele muzea v České Lípě B. Vojtíška bylo místo nálezu již zasypáno hlínou z řady dalších nákladních aut, proto nebylo možné pátrat po zbytku nálezu. Spolu s mincemi byl objeven také okrajový střep hliněného džbánečku, podle jehož velikosti se zdá, že nálezu nádob byla poměrně malá a patrně v ní nebyl uložen větší počet mincí.

V celkovém počtu 206 zachovaných kusů jsou obsaženy tyto razby:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražské groše, 164 kusů, z nichž 35 bylo velmi otřelých. Ostatních 129 grošů lze podle několika charakteristických znaků (malého typu písma, obráceného S ve vnitřním opise a podoby písmene N ve slově WENCEZLAVS na líci a podle tvaru rozdělovacích znamének mezi slovy GROSSI — PRAGENSES v opise na rubu mince rozdělit takto:

- 1) groše, u nichž je zřetelná pouze malá výška písma v rozmezí 2—2,5 mm ve vnitřním opise na líci (16); váha: 2,14; 2,41 (2); 2,46; 2,47(2); 2,57; 2,63; 2,64(2); 2,69; 2,70; 2,71; 2,85; 2,86; a 2,91 g.
- 2) líc: písmeno S ve vnitřním opise je v obrácené poloze rub: rozdělovací znaménka v opise nezřetelná (27); váha: 2,44; 2,52; 2,60(3); 2,65(3); 2,66(2); 2,68; 2,70; 2,71; 2,72; 2,73; 2,74; 2,76; 2,77(3); 2,78(2); 2,79; 2,80(2); 2,81 a 2,92g.
- 3) líc: písmeno S ve vnitřním opise je v obrácené poloze

rub: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5¹⁾ (5), váha: 2,53; 2,66; 2,77; 2,80 a 2,89 g

- 4) líc: písmeno S a N ve vnitřním opise jsou obrácena
rub: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (48); váha: 2,42; 2,43; 2,44; 2,45; 2,48; 2,50(2); 2,54; 2,56; 2,57; 2,58; 2,59; 2,60; 2,65; 2,66; 2,67(2); 2,68(3); 2,69; 2,70 (2); 2,71(2); 2,72(3); 2,74; 2,75(3); 2,76; 2,79(3); 2,81(2); 2,82; 2,83(2); 2,85; 2,86; 2,87(3); 2,89 a 2,90 g.
- 5) líc: písmeno S ve vnitřním opise je v obrácené poloze, písmeno N ve slově WENCEZ-LAVS má podobu II
rub: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (7); váha: 2,43; 2,58; 2,60(2); 2,69 (2) a 2,78 g
- 6) líc: písmeno S ve vnitřním opise je ve správné poloze
rub: rozdělovací znaménka jako Radoměský č. 5(2); váha: 2,60 a 2,71 g.
- 7) líc: písmeno S ve vnitřním opise i písmeno N ve slově WENCEZLAVS je ve správné poloze.
rub: rozdělovací znaménka nezřetelná (6); váha: 2,24; 2,57; 2,68; 2,72; 2,77 a 2,86g.
- 8) líc: písmeno S ve vnitřním opise je ve správné poloze, písmeno N má podobu II
rub: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná, (9); váha: 2,54; 2,56; 2,60; 2,76; 2,79; 2,80(2); 2,82; 2,93 g.
- 9) líc: písmeno N ve slově WENCEZLAVS má obrácenou polohu
rub: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (6); váha: 2,42; 2,60; 2,67; 2,70; 2,71 a 2,73 g.
- 10) líc: písmeno N ve slově WENCEZLAVS má podobu II
rub: rozdělovací znaménka jsou nezřetelná (1); váha: 2,64 g.
- 11) groše, u nichž jsou zřetelná pouze rozdělovací znaménka na rubu jako Radoměský č. 5 (2); váha: 2,78 a 2,81 g.

U dalších 24 pražských grošů nebylo pro naprostou otřelost možné určit ani panovníka.

Sasko-Míšeň, Fridrich I. (1382—1428), knížecí groš typu Saurma²⁾ č. 2332 (2); váha: 2,69 a 3,10 g; knížecí groš typu Saurma 2332, ale na rubu rozdělovacím znaménkem křížek mezi pětilistými růžicemi (1), váha 2,97 g; knížecí groš typu Saurma č. 2332, ale na rubu rozdělovacím znaménkem je křížek mezi čtyřlístými růžicemi (2); váha: 2,70 a 2,93 g. — Fridrich s Vilémem II; a Fridrichem Durynským (1406—1440), knížecí groš jako Saurma č. 2333 (7), váha: 2,64; 2,66; 2,69; 2,79; 2,80; 2,82 a 2,84 g; knížecí groš jako Saurma č. 2333, ale na rubu rozdělovacím znaménkem je čtyřlístá růžice (3), váha: 2,74(2) a 2,90 g; knížecí groš jako Saurma č. 2333, ale rozdělovací znaménko na rubu nezřetelné (1), váha: 2,55 g. — Vilém III. (1440—1482), štitový groš se složeným rodovým štítkem, kde nad landbergskými kůly vyrůstá podoba míšeňského lva (2), váha: 2,91 a 3,02 g.

Podle celkového složení zbytku nálezů, v němž v pražských groších převažuje mladší typ grošů Václava IV, i podle velmi dobré zachovalosti míšeňských ražeb lze soudit, že nález byl uložen nejspíše v polovině 15. století.

¹⁾ P. Radoměský Nález v Kamenu u Tábora, NČČsl XIX, 1950, s. 185—186

²⁾ Saurma—Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlin 1892

³⁾ Viz Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 5/1968, W. Haupt, Kleine Sächsische Münzkunde, tab. 42, č. 9. — Ve starší literatuře tento typ s poněkud odlišným písmem na líci uvádí Ch. J. Götz, Der Beiträge zum Groschen-Cabinet, II, Dresden 1811 č. 573, avšak přičítá jej Vilémovi II. (1380—1425).

Jarmila Hásková — Jiří Pomahač

DODATEK K NÁLEZU MINCÍ Z PARTOLTIC, OKRES PLZEŇ

V létě roku 1968 daroval pan Sedlák z Partoltic do Vlastivědných sbírek V. Pomahače v Žinkovech osmnáct kusů grošů, které pocházejí z nálezů odhalených 4. IX. 1913 v Partolticích. Darované mince jsou cenným doplňkem rozchvácného a dosud proto přesně nepopsaného nálezového celku, ukrytého pravděpodobně v 60. letech 15. století.¹⁾

Čechy, Václav IV. (1378—1419), *Kutná Hora*, pražský groš, Veselý III/2²⁾ (1). Sasko-Míšeň, Fridrich II., Fridrich IV. a Zikmund (1428—1436), *Freiberg*, štitový groš z let 1431/36, Krug VII/10b³⁾ (1). — Fridrich II. (1428—1464), *Lipsko*, Hans Stockart, mečový groš z let 1457/60, Krug II/L 30a⁴⁾ (6); mečový groš z let 1460/61, Krug II/L 30b (6). — Fridrich II. a Markéta (1428—1464), *Colditz*, Petr Schwabe, mečový groš z let 1457/60, Krug V/A1a (2); mečový groš z let 1460/62, Krug V/A 1 b (1). — Vilém III. (1437, 1445—1482), *Gotha*, Hans Erhard, štitový groš 1456 ?, Krug VII/B 4 (1).

Eduard Šimek

NÁLEZ MINCÍ Z BEROUNA

Dne 14. dubna 1964 byly objeveny při výkopu v blízkosti budovy Střední všeobecně vzdělávací školy (SVVŠ) v Berouně v hloubce 130 cm, 10 cm pod zbytky ohořelého dřeva (podlaha) zbytky nádoby a mince, které byly odevzdány do Okresního muzea v Berouně. Odtud byly zapůjčeny k odbornému zpracování do numismatického oddělení Národního muzea — Historického muzea v Praze, kde byly určeny jako ražby z 1. poloviny 15. století a jejich uložení datováno do období okolo r. 1460.

Popis nálezů:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (36); z toho jako Radoměský Nález z Kamene č. 1 (1), Radoměský č. 3 (1), Radoměský č. 5 (11), s kontramarkou Straubink v Dolním Bavorsku (1460—63) (1); zbývajících 22 pražských grošů nebylo možné pro značnou otřelost blíže určit. — První polovina 15. století, kruhový peníz t. zv. husitský, se lvem a se čtyřhrázem (2).

Dolní Rakousy, Albrecht V., *poručnictví Vilémovo* (1404—06), fenik jako Luschin č. 5 (2). — *Samostatná vláda Albrechtova* (1412—39), fenik O. Gundlacha, značka gotický listek, jako L. č. 11 (2); fenik Niclase unterm Himmel, jako L. č. 13 (2).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—24), *Št. Hradec*, fenik, jako L. č. 17 (1).

Sasko — Míšeň, Fridrich I. (1382—1428), groš, jako Saurma č. 4367 (1); Sa

¹⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II., Em. Nohejlová-Prátová, České, moravské a slezské nálezy mincí údobí grošového, Praha 1956, č. 2567, — J. Hásková — J. Pomahač, Nálezy mincí na Žinkovsku, Doplněk k nálezům mincí v Čechách Num. listy XXI/1966, str. 136, č. 20,

²⁾ S. Veselý, Nález v Jarošově nad Nežárkou, Příspěvek k chronologii grošů Václava IV., (Num. sbor 8/1963/64, str. 19—46

³⁾ G. Krug, Meissnisch-thüringische Währungspolitik 1405 bis 1444, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Bd. 13/1964, str. 391—425,

⁴⁾ G. Krug, Die sächsischen Groschen, Pfennige und Heller um die Mitte des 15. Jahrhunderts, HBN 1952/53, Hf. 6/7, str. 90—103.

č. 4368 (1); Sa č. 4368 ale na líci po stranách křížku místo kroužku čtyřlísté růžice (1). — Fridrich I. s Vilémem (1380—1425) a Fridrichem IV. Durynským (1406—40), groš, Sa č. 4369 (1); Sa č. 4369 ale na rubu růžice jako u vyobr. č. 2336 (6). — Fridrich II. (1428—64) s Fridrichem IV. a Zikmundem (do r. 1436), groš, Sa č. 4373 (1).

Bavory, Jan II. (1392—1437), fenik, jako Vittelsbach č. 155 (3).

Bavory — Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), fenik, jako Sa č. 418 (2).

Augsburg — bisk., Burkhard (1373—1404), Petr (1424—69), fenik, jako Steinhilber, tab. IX, č. 171 (2),¹⁾ — Petr (1424—69), fenik, St. tab. IX, č. 177 (1).

Neurčené: 4 feniky, většinou patrně rakouské.

Nález obsahuje celkem 68 mincí a svou nominální hodnotou představuje poměrně nepatrnou hodnotu. Jeho zajímavost zvyšují nálezy úlomků keramiky a kostí přibližně ve stejné hloubce v jeho okolí.

Jarmila Hásková

STARÝ NÁLEZ DUKÁTŮ V CHRABERCÍCH, OKR. LOUNY¹⁾

Počátkem tohoto století byla nalezena v obci Chraberce u Loun na pozemku pana J. Skopce spolu s lidskými kostmi keramická nádoba, obsahující asi 60 kusů zlatých mincí. Zachoval se z nich pouze tento kus:

Sasko, Albrecht (1485—1500), *Lipisko*, zlatý (Goldgulden) bez let., Saurma č. 4667²⁾.

Jaroslav Šůla

NÁLEZ STŘÍBRNÝCH MINCÍ V MÁSLOJEDECH

Dne 3. října 1965 pátral důstojník Miroslav Hataš v lese „Havranec“ za pomoci minové hledačky po vojenských památkách z roku 1866. V prostoru asi 50 m západně od náhrobku pruského poručíka Breimanna našel tímto detektorem 29 mincí ze XVI. století, které byly rozptýleny na ploše asi 25—50 m² (viz *situacní nákres*). Současně s těmito mincemi byly v prostoru nálezu objeveny ještě tři velké střepiny z pruského šestiliberního granátu a čtyři kusy rakouské a pruské střely z pušky.

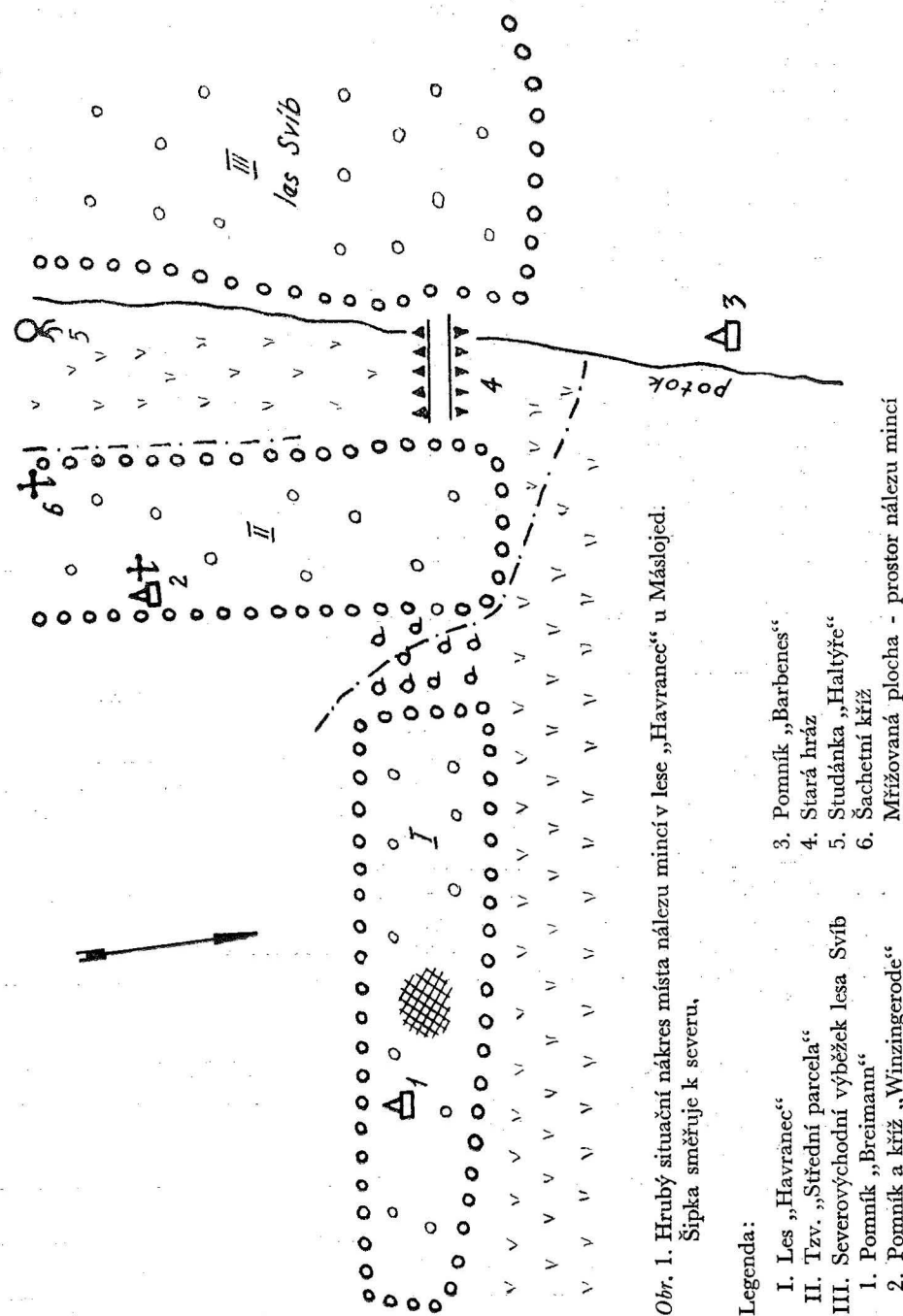
Při opětovném hledání památek z prusko-rakouské bitvy (3. VII. 1866) v témže prostoru našel dne 3. IV. 1966 důstojník Hataš další soubor mincí, a sice 73 mincí a zbytek plátěného pytlíku se zdrhovadlem, který byl opět rozptýlen v lesním humusu v nevelké hloubce pod povrchem. Dalších 14 mincí našel v říjnu 1966 a konečně na jaře 1967 jsme provedli společný průzkum detektory. Nalezené mince v počtu 177 kusů a zbytky sáčku jsou uloženy v královéhradeckém muzeu (inv. č. N 7795—7972) a byly po vyčištění určeny takto:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), jednostranný černý halěr (2); dvoustranný bílý peníz typu Castelin¹⁾ A/a (1), B/a (1), otřelý a vylomený, takže blíže neurčitelný (1); jednostranný bílý peníz Cast. A/1 (2), A/2 (4), A/12 (2), C/10 (7), C/15 (1), C/17 (1),

¹⁾ Dirk Steinhilber, Geld— und Münzgeschichte Augsburgs im Mittelalter, Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, 5,6, 1954/55, str. 1 an.

²⁾ Za informaci o nálezů a zapůjčení mince děkuji panu ing. V. Skopcovi.

³⁾ Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge, Berlin, 1892.

Obr. 1. Hrubý situacní nákres místa nálezu mincí v lese „Havranec“ u Máslojed. Šipka směřuje k severu.

Legenda:

- I. Les „Havranec“
 - II. Tzv. „Střední parcela“
 - III. Severovýchodní výběžek lesa Svíb
 - 1. Pomník „Breimann“
 - 2. Pomník a kříž „Winzingerode“
 - 3. Pomník „Barbenes“
 - 4. Stará hráz
 - 5. Studánka „Haltýře“
 - 6. Šachetní kříž
- Mřížovaná plocha - prostor nálezu mincí

jednostranný bílý peníz, ale opis jako dvoustranný bílý peníz Cast. A/e, tečka za SE-CVNDVS (1), jednostranný bílý peníz, otřelý, poškozený a blíže neurčitelný (15). — Ludvík I. (1516—1526), černý haléř jako Castelin²⁾ č. 14 (1); jednostranný bílý peníz jako Castelin³⁾ A/13 (1), B/10 (1), B/14 (1); jednostranný bílý peníz, var. lva neurčitelná, opis: LVDOVICVS (hvězda) PRIMVS (hvězda) (1). — Ferdinand I. (1526—1564), jednostranný bílý peníz jako Nohejlová⁴⁾ B/a (2), B/c (1), B/d (1), C/1b (4); bílý peníz 156Z jako Nohejlová C/2 (4); 1563 Nohejlová C/3 (5); bílý peníz 1563 jako Č. — S.⁵⁾ (1); bílý peníz 1564 jako Nohejlová C/4 (2); bílý peníz bez letopočtu Nohejlová E/1g (3), E/lch (1), E/li (9), E/lj (5), E/lm (2), E/ln (1), E/lp (1), E/l s(2), E/2 (2); jednostranný bílý peníz bez letopočtu, variantu nemožno určit pro poškození (10). — Maxmilián II. (1564—1576), *Kutná Hora*, Matěj Lidl a Ludvík Karel, bílý peníz 1564, Janovský⁶⁾ 2b (1), 1565 (4), 1566 (4); Ludvík Karel a Jiří Šatný, bílý peníz 1567 (2), 1568 (3), 1569 (4), 1570 (6), 1571 (4), 1572 (1), 1573 (7), 1574 (1), 1575 (2), 1576 (4), 1577 (3); Jiří Šatný a Samuel Vodolínský, bílý peníz 1575 nebo 1573 (1); bílý groš 1575 jako Jan. 7d (1), 1576 Jan. 7b (1), fragment bílého peníze, let. nečit. (2). — *Praha*, Hanuš Harder, bílý groš 1574 Jan. 13b (1). — *Jáchymov*, Jiří Geitzköfler, bílý peníz 1574 (1); bílý groš 1575 Jan. 14d (1). — *České Budějovice*, Tobiáš Gebhart, bílý peníz 1570 (1). Bílý groš 1573, mincm. zn. nečit. pro poškození (1).

Slezsko, Ferdinand I. (1526—1564), *Vratislav*, krejcar 1563 (1).

Město Svídnice, půlgroš 15Z. se jménem Ludvíka Jagellonského (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1521—1564), *Vídeň*, Tomáš Beheim, jednostranný dvoufeník 1531 (1).

Bavory — Mnichov, Albrecht V. (1550—1579), krejcar 1566 (1).

Brandenburg — Anspach, Jiří Bedřich (1543—1603), krejcar 1563 se jménem Ferdinanda I. (1).

Opatství Corvey, Kašpar Hörsell (1547—1555), mariánský groš 1549 (1).

Město Dortmund, groš 1564 se jménem Ferdinanda I. (1).

Arcibisk. Salzburg, Leonhard von Keutschach (1495—1519), jednostr. dvoufeník 1517 nebo 1512 (1). — Matouš Lang von Wellenburg (1519—1540), jednostranný feník 1521 (1); jednostranný dvoufeník 1540 (1), letopočet nečitelný (4). — Michal von Kuenburg (1554—1560), jednostranný dvoufeník 155. (1). — Jan Jakub Khuen (1560—1586), jednostranný dvoufeník 1567 nebo 1562 (2).

Sasko, *Arnoštovská linie*, Bedřich III. (1486—1525), Albrecht (+1500) a Jan, mečový půlgroš bez letopočtu, Saurma⁷⁾ č. 2361 (1).

Sasko — Míšeň, feník bez letopočtu z pol. XV. století, Saurma č. 2357 (2).

Hrabství Schwarzburg, Günther v *Arnstadt* (1552—1583), feník bez letopočtu, Saurma č. 2314 (1).

¹⁾ C. O. Castelin, *Kronologii bílých peněz Vladislava II.* NČČsl VI., 1930, str. 79.

²⁾ C. O. Castelin, *Příspěvky k kronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových (nález mělnický)*. NČČsl VIII., 1932, str. 68.

³⁾ NČČsl VI., 1930, str. 84.

⁴⁾ C. O. Castelin - Em. Nohejlová, *Nález v Lužanech*. NČČsl XI. (1935) a XII. (1936), str. 123.

⁵⁾ Kliment Čermák - Bedřich Skrbek, *Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526*. Díl I., Pardubice 1896, str. 14.

⁶⁾ Hubert Janovský, *České vládní mince*. Index ke kartotéce novověku. Opava 1958.

⁷⁾ H. Saurma-Jeltsch, *Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode*. Berlin 1892.

Město Zhořelec, dvoustranný haléř z XV. století bez letopočtu (1).

Dva zbytky plátěného sáčku z hrubé tkaniny o velikosti 7×3 cm a 7×7 cm a měděný, silně oxidovaný kroužek ze zdrhovadla sáčku, ve kterém byly mince uloženy.

Jak vyplývá z popisu nalezené části depotu, jde o soubor drobných, převážně českých, mincí, zakopaný koncem sedmdesátých nebo počátkem osmdesátých let XVI. století. Nálezové okolnosti prokazují nepochybně, že do místa, kde byly mince zakopány, udeřil a explodoval v den bitvy rakousko-pruské války 3. VII. 1866 granát jedné z bojujících stran a mince rozmetal.

Neméně zajímavý je i způsob, kterým byly mince nalezeny: použitím detektoru. Podle mého názoru bude detektor nezbytnou pomůckou pro každé muzejní numismatické pracoviště, neboť jeho použitím při ohledání místa nálezů mincí (zejména však rozrušeného mincovního depotu) je možno nález zkompletovat o ražby, které jsou roztroušeny v hlíně a rumu v nejbližším okolí místa nálezů a jinak by mohly uniknout naší pozornosti. Obdobně detektor nám může odhalit např. i v těsné blízkosti ukrytou další část mincí, která však nebyla při výkopu objevena. Případy postupného nalézání částí depotu, které byly však zakopány ve vzdálenosti několika metrů od sebe, jsou z nálezových zpráv dostatečně známy⁸⁾.

Královéhradecké muzeum mělo možnost získat minovou hledačku M-52 (rok výroby 1956), která se při kompletizaci rozrušených nálezů plně osvědčila.⁹⁾ Jistě i další muzejní ústavy si vybaví svoje numismatické pracoviště detektory, neboť ani numismatika si nemůže dovolit pracovat starými metodami a musí se snažit využít nejmodernějších technických prostředků k zpřesnění a zjmenění svých vědeckých výsledků.

Bohuslav Hladík

NÁLEZ MINCÍ Z PRVNÍ POLOVINY 16. STOLETÍ V POLNÉ

6. dubna 1970 našel zedník Jan Čutka při stavebních úpravách na dvoře budovy MěstNV v Polné na Husově náměstí 12 drobných mincí. Byly volně položeny ve zdi sousedního domu čp. 40 M. Holuba asi 10 cm pod omítkou, 120 cm od jižní stěny budovy a asi 3 m vysoko. Podle sdělení nálezce byly odevzdány všechny mince. Jsou uloženy v Muzeu Vysočiny, pobočka Polná.

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), dvoustranný bílý peníz, konec opisu nečitelný (1); jednostranný bílý peníz, Peukert¹⁾ č. 59 (1), č. 72 (1), jednostranný černý peníz, Cast.²⁾ č. 3. (2), č. 4 (1) — Ludvík I. (1516—1526), jednostranný černý peníz č. 4 (1), č. 5 (1), č. 9 (1), č. 14 (3).

⁸⁾ Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Red. Em. Nohejlová-Prátová). Díl II. Praha 1956, č. 2662-2664 (Vyhnanov) aj.

⁹⁾ Sr. J. Šůla, *Využití detektoru v numismatice*. Num. listy XXII, 1967, str. 119.

¹⁾ K. Peukert, *Bílé peníze Vladislava II. (Nález v Hlavici)*. Praha 1970.

²⁾ C. O. Castelin, *Příspěvky k kronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových*. NČČsl. VIII. 1932, str. 63—73.

NÁLEZ MINCÍ Z POČÁTKU TRICETILETÉ VÁLKY
V ROHOZNÉ, OKRES JIHLAVA

Dne 10. října 1967 oral traktorista JZD Václav Lisa z Rohozné, okr. Jihlava, jihovýchodně od obce v trati zvané Nad loučky. Asi 50 m do současné cesty přímo proti vrcholu kopce vyoral v místech bývalé meze mince. Drobné mince v počtu 453 kusů byly uloženy v hliněné nádobce s vnitřní hnědou polevou. Byly silně pokryty měděnkou, z čehož se dá soudit, že nádobka byly již dříve poškozena. Má rozměry: výška 133 mm, šířka dna 65 mm, šířka hrdla u ústí 77 mm, výška ucha 67 mm, délka ucha po obvodě 93 mm. Utrpěla i nárazem při objevení, ale podařilo se jí v laboratoři Muzea Vysočiny slepit natolik, že je možno si učinit představu o jejím tvaru i velikosti. Sedmdesát šest tolarů a jeden půltolar bylo uloženo v plechové krabičce, která se zcela rozpadla. Další část nálezu, 145 různých mincí velikosti batzenů až čtvrttolaru, byla rozptýlena v okolí nálezu na ploše asi 25 m². Je pravděpodobné, že obal s těmito mincemi byl rozrušen již dřívě při polních pracích.

Nálezce uvědomil MNV v Rohozné, který o nález telefonicky informoval ředitele Muzea Vysočiny v Jihlavě Zdeňka Němce. Pod jeho vedením byl nález 11. října 1967 převzat a proveden podrobný průzkum místa nálezu za pomoci detektoru. Při tom bylo nalezeno dalších 37 mincí velikosti 4stübru až čtvrttolaru. Bez použití detektoru by bylo nejméně 10 mincí ušlo pozornosti. Celkem tedy bylo soustředěno 712 mincí, které jsou uloženy v Muzeu Vysočiny v Jihlavě. Nález obsahuje tyto ražby:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), *Kutná Hora*, pražský groš, velmi otřelý (1). — Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, pražský groš Teisinger č. 17, tab. A (2), z toho jeden ostříhaný. — Ferdinand I. (1526—1564), *Kutná Hora*, pražský groš b. l. Janovský¹⁾ č. 3 (1). — Maxmilián II. (1564—1576), *Praha*, H. Harder, 2krejcar 1572 Jan. č. 3 d (1); *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1577 Jan. č. 15 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, J. Šatný, tolar 1579 Jan. č. 37 (1), 1589 (1); H. Spiess, tolar 1600 Jan. č. 41 (1); D. Enderle, tolar 1606 Jan. č. 50 (1), 1607 Jan. č. 50 (1); P. Škréta Šotnovský, tolar 1611 Jan. č. 52 (2); *České Budějovice*, Kr. Mattighofer, tolar 1585 Jan. č. 44 (1). — Matyáš II. (1612—1619), *Kutná Hora*, J. Šultys, tolar 1614 Jan. č. 20 (1); A. Šmilauer, tolar 1615 Jan. č. 22 (2); místo mincmistra neobsazeno, tolar 1616 Jan. č. 23 (2); Šeb. Hölzel, tolar 1617 Jan. č. 26 (2), tolar 1617 Jan. č. 27 (2).

Slezsko, město Svídnice, za Ludvíka II. (1516—1526), půlgroš 1518 (1), 1520 (3), 1521 (2), 1522 (2), 1523 (1), 1524 (3), 1525 (2), 1526 (12), 1527 (2), s nečit. letopočtem (8).

Slezská knížectví, Lehnice — Břeh, Bedřich II. (1488—1547), groš 1543 (1). — Těšínsko, Adam Václav (1579—1618), 3groš 1592 (1), 1597 (1).

Korutany, arcivév. Karel (1564—1590), *Celovec*, B. Geizkofler, 3krejcar 1590 (1), posmrtná ražba 1597 (1).

Tyroly, Ferdinand I. (1526—1654), *Hall*, tolar (72 krejcar) b. l., s titulem římského císaře (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Hall*, F. Leffler, tolar 1603 (1), 1605 (1), 1607 (1). — Arcivév. Ferdinand (1564—1595), *Hall*, tolar b. l. (10). — Arcivév. Maxmilián (1612—1618), *Hall*, Kr. Oerber, tolar 1613 (1), 1617 (1), 1618 (10).

Elsasko, arcivév. Ferdinand (1564—1595), *Ensisheim*, tolar b. l. (2). — Rudolf II. (1576—1612), *Ensisheim*, P. Balde, tolar 1603 (1), 1606 (1), 1610 (1).

Biskupství Brixen, Karel Rakouský (1613—1624), 3krejcar 1615 (1).

Arcibiskupství Salzburg, Leonard Keutschach (1495—1519), batzen 1510 (1), 1511 (1), 1513 (1), 1515 (1).

Uhry, Rudolf II. (1576—1608), *Kremnica*, půltolar 1595 (1). — Matyáš II. (1608 až 1619), *Kremnica*, denár 1614 (1).

Sedmihrady, Štěpán Bočkaj (1604—1607), 3groš 1606 (1), 1607 (2). — Gabriel Bathori (1608—1613), 3groš 1609 (1).

Polsko, Vladislav Jagelonský (1386—1434), *Krakov*, půlgroš (2). — Kazimír IV. (1447—1492), *Krakov*, půlgroš značky různé pod korunou, ražen po r. 1479 za min. financí P. Korozwenckého, Gumowski²⁾ č. 451 (21). — Jan Albert (1492—1501), *Krakov*, půlgroš b. l. Gumowski č. 467, pod korunou kolečko (1); pod korunou hvězdička (46). — Alexander (1501—1506), *Krakov*, půlgroš b. l. Gum. 469 (32). — Zikmund I. (1506—1548), korunní groš 1529 se zn. Odrowaz min. financí Mik. Szydlowieckého, Gum. č. 484 (1); korunní půlgroš 1507 Gum. 480 (5), 1508 (9), 1509 (14), 1509 (8), 1511 (3), s nečit. letop. (12). — Štěpán Bathori (1575—1586), *Olkusz*, třígroš 1580 Gum. č. 696 (1); korunní třígroš 1595 se zn. J. Dulského, Gum. č. 715 (1). — Zikmund III. (1587—1632), *Olkusz*, třígroš 1591 Gum. č. 1054 (1), 1598 Gum. č. 1076 (3), 1599 Gum. č. 1093 (3), 1600 Gum. č. 1101 (2); *Poznaň*, třígroš 1590 Gum. č. 995 (1), 1591 Gum. č. 998 (5), 1592 Gum. č. 1003 (4), 1593 Gum. č. 1010 (4), 1594 Gum. č. 1018 (1), 1594 Gum. č. 1019 (3), 1595 Gum. č. 1023 (1), 1596 Gum. č. 1037 (2), 1596 Gum. č. 1045 (1), 1597 Gum. č. 1059 (2), 1598 Gum. č. 1079 (8), 1599 Gum. č. 1094 (5), 1600 Gum. č. 1102 (2), 1601 Gum. 1113 (4); *Wschowa*, třígroš 1598 Gum. č. 1086 (2), 1599 Gum. č. 1095 (7), 1600 Gum. 1106 (3), 1601 Gum. č. 1116 (2), 1601 Gum. č. 1117 (2), 1601 Gum. č. 1118 (1), b. l. Gum. č. 1141 (1); *Bydhošť*, třígroš 1595 Gum. č. 1024 (1), 1595 Gum. č. 1026 (3), 1596 Gum. č. 1060 (4), 1597 Gum. č. 1060 (12), 1598 Gum. č. 1082 (1), 1598 Gum. 1083 (4), 1599 Gum. č. 1096 (6), 1600 Gum. č. 1108 (5), 1601 Gum. č. 1115 (1); *Malbork*, šestigroš 1596 (12), 1599 (2); třígroš 1592 Gum. č. 1004 (2), 1593 Gum. č. 1012 (1), 1594 Gum. č. 1021 (8), 1600 (1); *Lublin*, třígroš 1595 Gum. č. 1033 (1), 1595 Gum. č. 1034 (2), 1598 Gum. č. 1090 (1), 1598 Gum. č. 1091 (3); *Krakov*, třígroš 1601 Gum. 1122 (1), 1601 Gum. č. 1123 (1), 1602 Gum. č. 1124 (1), 1603 Gum. č. 1127 (1), 1604 Gum. č. 1129 (1), 1605 Gum. č. 1130 (4), 1606 Gum. č. 1131 (2); znak Sas, kor. min. financí M. Danillowicz, třígroš 1618 Gum. 1138 (2), 1619 Gum. č. 1138 (3); *neurčitelné korunní mincovny*, třígroš 1596 Gum. č. 1046 (2), 1597 Gum. č. 1070 (3), 1597 Gum. č. 1074 (2), 1601 Gum. č. 1114 (1), 1606 (1), 1606 lev v kruhovém štítku (1); tříkrejcar 1616 se znakem W (Abdank) kor. min. financí St. Warszyckého (1).

Litva, Štěpán Bathori (1575—1586), *Vilno*, L. Woyna, třígroš 1580 Gum. 752 (1); znak Leliwa min. fin. J. Chlebowicze, třígroš 1581 Gum. č. 755 (1), 1582 (2), 1584 Gum. č. 761 (1); zn. šíp vicekancléře L. Sapielie, třígroš 1585 Gum. č. 763 (1); min. fin. Th. Tyszkiewicz, třígroš 1586 (2). — Zikmund III. (1587—1632), *Vilno*, min. fin. D. Charlecki, třígroš 1593 Gum. č. 1335 (1), 1594 (3), 1595 (1), 1597 Gum. č. 1333 (1), 1597 Gum. č. 1340 (2), 1598 (1), 1601 Gum. č. 1346 (2).

Město Gdansk pod Zikmundem I. (1506—1548), groš 1535 Gum. č. 562 (1).

Město Riga pod Štěpánem Bathorim (1575—1586), třígroš 1583 (1), 1584 (1), 1586 (1), 1588 (1), 1589 (1), 1590 (6), 1591 (2), 1592 (3), 1593 (1), 1594 (3), 1595 (5), 1596 (7), 1597 (5), 1598 (2), 1599 (1), 1600 (2).

Kuronsko, Fridrich Kettler (1587—1639), třígroš 1596 (1), 1598 (4).

Město Augsburg, batzen 1533 (1).

Bentheim, linie Tecklenburg—Rheda, Adolf (1606—1625), Adlerschilling b. l., za Matyáše (1612—1619) podobný jako Ahrens³⁾ č. 36 (2); malschilling o 5 stübrech b. l., podobný jako Ahrens č. 38 (1).

¹⁾ H. Janovský, České vládní mince 1526—1857. Index ke kart. novověku.

²⁾ M. Gumowski, Handbuch der Polnischen Numismatik. Graz 1960.

³⁾ Sammlung Dr. A. E. Ahrens. Auktions—Katalog Februar 1911.

Brunšvik, linie Wolfenbüttel, Julius (1568—1589), tolar 1588 (1). — Jindřich Julius, biskup v Halberstadtu (1589—1613), *Zellerfeld*, J. Deckeler, tolar 1612 (1).

Město Frankfurt n/Mohanem, dvanáctikrejcar 1610 (4).

Město Freiburg, $\frac{1}{4}$ tolar 1608 (1).

Hanau, linie Lichtenberg, Jan Reinhard I. (1599—1625), teston 1608 (1), 1610 (1), 1612 (1), b. l. (1); 3krejcar 1609 (1).

Holštýn, linie Gottorp, Jan Adolf (1596—1616), tolar 1614 (1).

Jülich, Cleve, Berg, vláda před rozdělením (1609—1624), 4stüber b. l. za Matyáše (4).

Město Kaufbeuren, 3krejcar 1553 (1).

Město Kempten, 3krejcar 1553 (1).

Biskupství Kostnice, Hugo z Landenburgu (1496—1520), batzen b. l., za Maxmiliána jako krále římského (1).

Leiningen, linie Westerburg, Ludvík (1597—1622), $\frac{1}{4}$ tolar b. l. (1).

Leuchtenberg, Jiří (zemřel 1552), batzen 1534 (1).

Meklenburk, linie Güstrow, Jan Albrecht II. (1592—1636), 4šilink 1616 (1); b. l. za Matyáše (1).

Oldenburg, Antonín Günter (1603—1637), 6stüber b. l. za Matyáše (5).

Biskupství Pasov, Arnošt Bavorský (1517—1540), batzen 1518 (1).

Prusy, Albrecht Braniborský (1525—1568), groš 1535 (1), 1539 (1).

Západní Prusy, Zikmund I. (1506—1548), groš 1530 (2).

Sasko, Albertinská linie, August (1553—1586), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1560 (1), 1563 (1), 1568 (1), 1571 (1), 1573 (1), 1574 (1), 1575 (1), 1579 (1), 1581 (2), 1582 (2), — Kristián I. (1586—1591), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1586 (1), 1588 (1), 1589 (1). — Kristián II., Jan Jiří a August (1591—1611), *Dráždany*, H. Biener, tolar 1596 (1), 1599 (1); groš 1607 (1). — Jan Jiří I. (1611—1656) a August, tolar 1611 (1), 1612 (1), 1613 (1), 1615 (2).

Sasko, linie Koburg, Jan Kazimír (zemřel 1633) a Jan Arnošt (1572—1633), *Saafeld*, G. Bechstädt, tolar 1585 (1), 1591 (1).

Schaumburg, Arnošt (1601—1621), Schreckenberger b. l. za Matyáše (3), podobné jako Ahrens č. 1496.

Město Worms, teston 1614 (1).

Francie: Město Hagenau, teston b. l. (3).

Město Mety, teston 1589 podobný jako Wellenheim⁴⁾ II/1 č. 1605 (1).

Město Štrasburk, teston b. l. (2).

Biskupství Štrasburk, Karel Lotrinský (1592—1607), teston 1604 (1), 1605 (1), b. l. (4).

Švýcarsko: Biskupství Chur, Jan IV. z Aspermontu (1601—1627), $\frac{1}{4}$ tolar b. l. (1). — Lucern, $\frac{1}{4}$ tolar 1612 (1). — Schaffhausen, $\frac{1}{4}$ tolar 1611 (4), 1614 (5); 3krejcar 1597 (13), 1611 (2), 2 nečit. letop. (2). — Zug, $\frac{1}{4}$ tolar 1609 (2), 1610 (1), 1611 (1), 1612 (3), 1616 (1), 1617 (1). — Curych mince velikosti 2krejcaru s nečit. letop. L: znak města a kantonu Curychu a opis MONE.THURIGENSI. R: jednohlavá orlice a opis... T... TIS. IMPE... Velmi otřelá, průměr 20 mm (1).

Nizozemí, Brabant, Karel V. (1506—1556), *Antverpy*, 4patards 1539 (1), 1540 (3), 1541 (1), 1545 (1), 1552 (1). — Frísko, 4stüber b. l. pod. jako Wellenheim II/2, č. 9445 (8). — Východní Frísko, Enno III. (1599—1626), 4stüber b. l. za Rudolfa II. (1); za Matyáše (6); 4stüber b. l. (3). — Provincie Limburk, klášter Thoren, abatýše Anna z Marky

⁴⁾ Verz. d. Münz- und Medaillen-Sammlung d. H. L. Welzl v. Wellenheim, Bd II, Abt. I.

(1604—1623), 4stüber b. l. za Matyáše (2). — Město Kampen, schilling b. l. za Rudolfa II. (2); za Matyáše (43). — Město Zwole, schilling b. l. za Rudolfa II. (22).

Nejmladšími mincemi jsou tři polské třígroše z r. 1619; 10 tyrolských tolarů arciv. Maxmiliána a dva polské třígroše mají letopočet 1618.

Zdá se, že nález byl zakopán v souvislosti s pohyby vojsk na Pelhřimovsku na začátku třicetileté války. Již od září do listopadu 1618 bylo Pelhřimovsko dějištěm prvních operací třicetileté války. Dne 21. IV. 1619 prošel městem stavovský vojevůdce hr. Thurn a táhl s vojskem oklikou přes Světlou a Německý Brod na Jihlavu. Jiné stavovské vojsko se zdrželo v Pelhřimově 10 neděl až do počátku června 1619.⁵⁾ Většina tolarů je bezvadně zachovalosti s ražebním leskem a proto předpokládám, že jde o lup nějakého vojáka ve městě. Obyvatel vojskem vyrabovaného venkova mohl sotva ještě v r. 1618 utřít 10 tolarů. Asi v tutéž dobu byl zakopán nález, odkrytý v Jihlavě, náměstí Míru 7.⁶⁾

Při besedě, která byla několik dní po nálezu v Rohozné pořádána, byl ještě získán švýcarský čtvrttolar kantonu Zug z r. 1617, který nalezl již r. 1966 družstevník Dvořák z Rohozné asi 50 m od místa nálezu z 10. X. 1967.

Kromě toho se do jihlavského muzea dostaly 4 mince, nalezené u Rohozné Josefem Šteflem již před r. 1955. Podle sdělení jeho manželky byl mincí původně malý hrneček a byly časem rozdány. Pocházejí z jiného nálezu, který však byl pravděpodobně ukryt současně s nálezem z 10. X. 1967.

Falc—Zweibrücken, Jan II. (1610—1611), $\frac{1}{4}$ tolar b. l. (1).

Francie, město Hagenau, teston b. l. (1). — Město Mety, 12groš 1616 (1).

Švýcarsko, Lucern, $\frac{1}{4}$ tolar 1617 (1).

U Rohozné byl objeven již 6. XI. 1936 na poli Josefa Bezděkovského nález většího počtu mincí, z nichž je 91 kusů v pelhřimovském muzeu. Ukryt byl po r. 1626.⁷⁾

Ludomír Česenek

NÁLEZ MINCÍ Z 30LETÉ VÁLKY V PARDUBICÍCH

Počátkem jara 1964 byly do sbírek Východočeského muzea v Pardubicích odevzdány mince z hromadného nálezu, k němuž došlo v Pardubicích někdy nedlouho předtím. Mince byly odkryty na rohu Gebauerovy a Kotkovy ulice při odstraňování zeminy buldozerem. Celkem bylo nalezeno 164 mincí soustředěných na ploše asi 20×20 cm. Nebyly však objeveny žádné zbytky keramiky ani jiného obalu, v němž mohly být uloženy do země.

Místo nálezu nemusí být nutně a zcela přesně totožné s místem původního uložení, neboť nelze vyloučit možnost, že mince byly i se zeminou buldozerem přemístěny. Žádné další mince se však už v okolí, pokud je známo, nenašly.

Vzhledem k tomu, že nález neobsahuje mince z pozdější doby než z roku 1630, je možno soudit, že mohl být uložen do země jako peněžní hotovost, kterou si chtěl majitel zabezpečit před vojáky, jež sem někdy v této době, či lépe řečeno brzy potom, začal shromažďovat Albrecht z Valdštejna.¹⁾ Pestré složení nálezu připouští také druhou domněnku — že jde o úspory některého z vojáků.

⁵⁾ J. Dobiáš, *Dějiny Pelhřimova*, díl II, část I. Pelhřimov 1936.

⁶⁾ Numismatický sborník 9/1965—66, str. 261—263.

⁷⁾ Em. Nohejlová-Prátová ed., *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, díl III. Praha 1957.

¹⁾ J. Sakař, *Dějiny Pardubic*, I, Pardubice 1920, str. 104.

Popis nálezu:

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, B. Suttner, groš 1624 (1); B. Huebmer, groš 1625 (1), 1626 (7), 1627 (3), 1628 (6), 1629 (1), 1630 (1); E. de Bois, groš 1630 (2); přesně neurčitelná ražba, groš 1630^a (1); *Kutná Hora*, Š. Hölzl, groš 1624 (3), 1626 (1), 1629 (2), 1630 (1), let. neč. (1); *mincovna nezřetelná*, groš 1628 (1).
Albrecht z Valdštejna, *Jičín*, J. Reick, groš 1628 (1), 1630 (1); Š. Steinmüller 1630 (2).
Jindřich Šlik, groš 1628 (1): viz Miltner—Neumann č. 448.
Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Olomouc*, Fellner, groš 1629 (2), 1630 (2); *Brno*, Wohnsiedler, groš 1624 (2), 1624 bez reversu (1); 1625 (1); *Mikulov*, groš 1628 (1).
Slezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav*, H. Rieger, groš 1625 (1), 1626 (6), 1627 (6), 1628 (6), 1629 (5), 1630 (4), setřený letopočet (1), krejcar 1627 (1); Petr Hema, groš 1630 (2).
K. E. Lichtenstein (1627—1684), *Opava*, groš 1629 (1).
Albrecht z Valdštejna (1628—1634), *Zaháň*, Ehrlich, groš 1629; groš 1629 (2), 1630 (1).
Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619—1637), *Videň*, Fellner, groš 1624 (30), 1625 (4), 1626 (2), 1627 (3), 1628 (3), 1629 (3), 1630 (1).
Horní Rakousy, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Hypolit*, Edling, groš 1625 (1); Martin Turba, groš 1626 (1).
Štýrsko, Ferdinand II. (1595—1637), *Št. Hradec*, groš (4), 1625 (2), 1626 (5), 1627 (2), 1629 (1), 1630 (3).
Tyrolsko, Leopold (1625—1632), *Hall*, desetník 1627 (2), 1628 (2), groš bez let. (4).
Falc—Veldenz, Jiří Jan (1544—1592), Saurma (Sa 100), pülbatzen b. l. (1).^a

Karel Peukert

NÁLEZ V ROKYTŇANECH

V roce 1940 nalezl Josef Javůrek, Rokytňany čp. 22, okres Jičín, na své zahradě při stavbě vepřince v hloubce 60 cm v ztrouchnivělém váčku 84 mincí.

Nálezce rozděl 17 mincí různým zájemcům; zachoval však jejich popis, takže bylo možné je částečně určit. Jsou to:

Čechy, pražské groše (15). — Ferdinand II. (1619—37), tolar 1632 (1 — mincovnu nelze určit).

Sasko, *Albertinská větev*, Kristián II., Jan Jiří a August, tolar 1595 (1).

V roce 1968 požádal nálezce Museum Českého ráje v Turnově o určení zbývajících 67 mincí. Jsou to tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (28); bílý peníz dvoustranný (1); bílý peníz jednostranný (1). — Ferdinand I. (1526—64), pražský groš 1539 (1), 1544 (1). — Maxmilián II. (1564—76), *Praha*, Hanuš Harder, bílý groš 1576 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, Jiří Šatný, groš početní 1579 (1); *Jáchymov*, Pavel Hofmann, malý groš 1593 (1). — Čeští stavové (1619—20), *Praha*, Benedikt Hübmer, 24krejcar 1619, Čer. 326 (1). Ferdinand II. (1619—37), *Praha*, Benedikt Hübmer, groš 1626

^a) Jde o groš označený značkou podobnou Šustrově, avšak letopočtem neshodný s Šustrovým mincmistrovským působením. V literatuře odpovídá pouze údaj u J. Cejnka v Oesterreichische, Ungarische, Böhmische und Schlesische Münzprägungen. Viz str. 81, tab. XIV, kde uvádí Cejnek takto označené ražby z let 1630—1634 jako neurčitelné.

^a) Děkuji za laskavou pomoc při určení některých mincí prom. hist. D. Svobodové.

(2), 1627, (1); *Kutná Hora*, Šebastián Hölzl, groš 1629 (1), groš s neznat. let. (1), padělek groše z roku 1628 (1).

Morava, Ferdinand II. (1619—37), *Brno*, Kryštof Wansiedler, krejcar 1624 (1), krejcar var. (1), 1626 (2).

Slezsko, Ferdinand II. (1619—37), *Vratislav*, Hanuš Riedel, groš 1626 (1), 1627 (1), 1628 (2), 1630 (1), 1631 (1); krejcar 1624 (1), 1625 (1), krejcar bez znam. minc. (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619—37), *Videň*, Matthias Fellner, groš 1625 (1).

Tyroly, Ferdinand arc. (1564—95), *Hall*, Thomas Krump, 2krejcar 1571 (1).

Štýrsko, Ferdinand II. (1619—37), *Št. Hradec*, groš 1628 (1).

Polsko, Alexander (1501—1506), pülgroš bez let. (1). — Zikmund III. (1587—1632), třígroš 1621 (1).

Montfort, 2krejcar s tit. Ferdinanda II. (1619—37), 1628 (1).

Branibory, Fridrich II. (1440—70), minc. *Brandenburg*, nový groš (1).

Colmar, město, 2krejcar bez let. s tit. Rudolfa II. (1576—1612), (1).

Jülich-Cleve-Berg, interregnum (1609—14), escalin s tit. Matyáše (1612—19), (1).

Bavory, Jiří Jan I. (1544—92), 2krejcar s tit. Rudolfa II. 1586 (1).

Sasko, *Linie Ernestinská*, Fridrich, Jan a Jiří (1507—25), groš s mečí bez let. (1).

Zwolle, město, escalin bez let. s tit. Rudolfa II. (1).

I když není tento nále z hlediska časového a strukturálního zvlášť významný, je přece pozoruhodný, a to především přítomností padělků kutnohorského groše z roku 1628 dokládajícího oběh současných padělků ve dvacátých letech 17. století.

Další pozoruhodností nálezu je početní groš Rudolfa II. z roku 1579. Početních grošů bylo používáno při počítání v účtárnách a je zajímavé, že takový groš se objevuje v oběživu. Jeho vplynutí do oběživa musilo přece být provázeno nějakým konkrétním vyjádřením nominální hodnoty. Tezaurátor tento početní měděný groš nezískal (se vši pravděpodobností) jako dar, nýbrž jako úplatu, a s jeho kupní funkcí asi také do budoucnosti počítal.

Nejmladší mincí nálezu je tolar z roku 1632, který také datuje ukrytí nálezu.

Okolnost, že nále z mohl být určen, dokládá řídkou výjimku, že vedle mnoha utajených a rozptýlených nále zů jsou i takové, které pochopením nálezců zůstávají v podstatě zachovány, takže i po čase je možné provést jejich průzkum.

Eduard Šimek

NÁLEZ MINCÍ VE STRUHAŘOVĚ, OKR. BENEŠOV

Dne 29. března 1968 odkryl zednický učeň Jiří Kůžel při výkopu v blízkosti domu čp. 21 ve Struhařově, okr. Benešov, 14 stříbrných mincí. Mince byly uloženy v malé hliněné nádobce, z níž se podařilo zachránit pouze několik střepů, v hloubce 80 cm asi 11 metrů západně od domu. Vedle místa nálezu probíhala pod povrchem cihlová zeď, která byla novým výkopem přerušena. Nále z obsahuje tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (1).

Anhalt, Kristián I. (1603—30), tolar 1624 (1).

Mansfeld, Arnošt VI. a Bedřich Kryštof (1579, 1603—11), tolar 1605 (1).

Rostock — město, tolar 1637 (1).

Sasko, Jan Jiří I. (1615—56), tolar 1636 (1).

Schaffhausen — město, tolar 1621 (1), 1622 (1).

Würtemberg, Julius Bedřich (1617—35), 15 krejcar 1632 (1).

Lotrinsko, Karel II. (1545—1608), 1/4tolár b. l. (1).

Nizozemí — Holland, Filip II. (1556—98), écu s kontramarkou provincie Holland (letopočet nečitelný) (1).

Švýcars, St. Gallen — město, tolar 1622 (1), 162. (1), 1623 (1). — Ženeva—město, ½tolár 1597 (1).

Podle data tolaru města Rostock byl tento početně nevelký, ale svým obsahem zajímavý nález ukryt po roce 1637. Nejstarší mincí z celého souboru je pražský groš Vladislava II., jehož ražbu lze datovat do období po roce 1500.¹⁾ Celkově nález představuje poměrně značnou hotovost pro venkovského obyvatele, který byl patrně majitelem starého mlýna (dům čp. 21). Podle nominálového i časového složení se můžeme domnívat, že jde o hotovost, která byla nashromážděna výměnou drobné mince.

Nález byl odevzdán ke zpracování numismatickému oddělení Národního muzea prostřednictvím Vlastivědného kroužku ve Vlašimi a Okresního muzea Podblanicka na Jemništi, kde také bude trvale uložen.

Jarmila Hásková

NÁLEZ MINCÍ ZE 17. STOLETÍ V POSTŘEKOVĚ, OKR. DOMAŽLICE (1964).

V dubnu 1964 byl odkryt v obci Postřekově u Domažlic další nález mincí ze 17. století.¹⁾ Objevil jej majitel usedlosti čp. 26, když kopal před vchodem do stavení základy pro verandu. Podle jeho sdělení odedávna se tradovalo v rodině, že ve stavení je zakopán zlatý poklad. Odkrytý nález, který skutečně obsahuje 30 zlatých a 211 stříbrných mincí, byl uložen v hliněné nádobě více než půl metru pod zemí. K jeho ukrytí došlo pravděpodobně po roce 1662, jak svědčí nejmladší ražba nálezového celku — nizozemský Rijksdaalder — tohoto letopočtu.

Soupis mincí:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), *Kutná Hora*, jednostranný peníz (1). — Maximilian II. (1564—1576), *Jáchymov*, W. Puellacher, 2krejcar 1566 (1).

Dolní Rakousy, Ferdinand I. (1527—1564), *Videň*, A. Hartmann, 2krejcar 1561 (1), 1562 (1), s nečit. let. (1). — Maximilian II. (1564—1576), *Videň*, A. Hartmann, 2krejcar 1570 (1).

Korutany, arcivév. Ferdinand II. (1592—1618), *Celovec*, M. Putz, groš 1613 (1).

Štýrsko, arcivév. Karel (1556—1590), *Štýrský Hradec*, A. Pelitzer, 2krejcar 1580 (4).

Bavory—Mnichov, Albrecht V. (1550—1579), ½batzen 1566 (1).

Bavory — Baireuth, Kristian (1603—1655), pamětní mince na 52 let vlády (1).

Město Colmar, ½ batzen bez let. (4).

Falc — Veldenz, Jiří Jan (1544—1592), ½batzen 1572 (1), 1577 (1), 1579 (1), 1580 (3), 1582 (2), 1581 (1), 1582 (7), 1583 (2), 1585 (2) 1586 (1), 1588 (2), 1589 (2), 1590 (2), 1592 (1), 1593 (4).

Falc — Simern, Richard (1569—1598), ½ batzen 1572 (1), 1574 (1), 1575 (1), 1576 (2), 1577 (1), 1580 (1), 1581 (1), 1583 (1), 1584 (2) 1587 (3), 1589 (4), 1591 (1), 1592 (1), 1593 (1), 1597 (1), s nečit. let. (7).

Falc — Zweibrücken, Jan I. (1532—1604), ½ batzen 1584 (1), 1585 (1), 1586 (1), 1587 (1).

Kurf. Falc, Jan Kazimír v *Lautern*, administrátor (1575—1592), ½ batzen 1590 (1), 1592 (1), 1591 (1).

¹⁾ Za časové určení ražby této mince děkuji dr. J. Háskové, CSc.

²⁾ K tomu srov. J. Hásková, *Nálezy mincí na Chodsku, Domažlice 1967*

Foto : J. Lužoměský

Město Frankfurt, dukát 1640 (1).
 Hrad Friedberg, Jindřich II. Ogger z Homburgu (1570—1577), ½ batzen 1575 (1). — Jan Eberhard z Cronbergu (1577—1617), ½ batzen 1590 (2), 1592 (1).
 Hanau — Lichtenberg, Filip IV. (1538—1590), ½ batzen 1587 (1), 1588 (3).
 Bisk. Hildesheim, Arnošt Bavorský (1573—1612), groš 1603 (1).
 Jülich — Cleve — Berg, Vilém (1539—1592), stüber 1577 (1).
 Město Kempten, tolar 1544 (1).
 Mansfeld, Jan Jiří II. (1619—1647), groš nečit let. (1).
 Nassau — Wiesbaden, Jan Ludvík I. (1568—1596), ½ batzen 159? (1), 1593 (3), 1594 (3).
 Nassau — Weilburg, Albrecht (1559—1593), ½ batzen 1580 (1), 1589 (3), 1590 (1), 1591 (1). — Ludvík (1593—1625), ½ batzen 1594 (3), 1595 (1).
 Město Nördlingen, za Ludvíka ze Stolbergu (1535—1574), ½ batzen 1570 (1).
 Reinstein, Jan Arnošt (1597—1599), 24krejcar 1598 (1).
 Solms — Lich, Arnošt, Eberhard a Heřman Adolf (1562—1590), ½ batzen 1589 (3), 1590 (8), 159? (2). — Mezivládí, ½ batzen 1591 (4), 1592 (3), 1593 (1), 1594 (7), zlomky s nečit. let. (2). — Arnošt (1590—1619), 3krejcar 1614 (1), 1615 (1), 1617 (1).
 Bisk. Štrasburg, Jan z Manderscheidu (1569—1592), ½ batzen 1575 (2), 1577 (1), 1589 (1), 1590 (4), 1591 (1).
 Kurf. Trevír, Jan VII. ze Schönbergu (1582—1599), 2krejcar 1587 (1).
 Waldek, František, Vilém Arnošt, Kristian a Vollrath (1588—1597), ½ batzen 1589 (2), 1590 (1), 1592 (2), 1594 (3).
 Wild — Rheingrafen, Otto v Kyrburgu (1548—1607), ½ batzen s nečit. let. (1).
 Bisk. Worms, Jiří z Schöenbergu (1580—1595), ½ batzen 1587 (1), 1588 (1), 1593 (2), 1594 (1).
 Württemberg, Ludvík (1568—1593), ½ batzen 1572 (1). — Fridrich v Mumpelgardu (1593—1608), ½ batzen 1589 (1).
 Nizozemí za španělské nadvlády:
 Artois, *Arras?*, écu de Portugal 1590 (1).
 Brabantsko, Filip II. (1555—1598), *Antwerp*, ¼ d'écu 1565 (2), 1571 s kontramarkou Holanďanů (1), 1/10 d'écu 1572 (1), écu Philippe de Portugal 1547 (1), 1589 (1).
 Flandry, *Brugy*, 1/5 d'écu 1563 (1), 1566 (1), 1567 (1).
 Geldry, *Nijmegen*, écu Philippe de Portugal 1561 (1), 1575 (1), 5 d'écu 1566 (1), 1566? (1), 1/5 d'écu 1564 (1), 1572 (1).
 Holland, *Dordrecht*, 1/5 d'écu bez let. (2).
 Overijsel, *Hasselt*, 1/5 d'écu 156? (1), 1567 (1).
 Nizozemí po mincovním řádu hrab. Leicesterů (1586—1594):
 Holland, dukát 1587 (1).
 Nizozemí po redukci Groningenu (1594—1606):
 Geldry, dukát 1595 se značkou šesticípé hvězdičky (kontramarka?) (1).
 Nizozemí po mincovním řádu generálních stavů (1606—1694):
 Geldry, dukát 1607 (1), 1636 (1), 1645 (1), 1646 (1), 1648 (1); rijksdaalder 1621 (1), 1656 (1), 1659 (1).
 Holland, dukát 1638 (1), 1650 (1), 1653 (1), rijksdaalder 1650 (1).
 Overijsel, dukát 1637 (1), 1638 (1).
 Západní Frísko, rijksdaalder 1621 (1), 1656 (1), 1659 (1).

²⁾ J. Schulman, Catalogue de la Collection de Monnaies, 12 Decembre 1931, č. 468; za pomoc při určení této kontramarky děkuji panu red. M. Michálkovi.

Zeeland, dukát 1638 (1), rijksdaalder 1622 (1).
 Město Utrecht, dukát 1646 (1), 1649 (3).
 Město Zwolle, za Ferdinanda II. (1619—1637), dukát 1633 (1). — za Ferdinanda III. (1637—1657), dukát 1638 (1), 1642 (1), 1646 (2), 1648? (1). — po mincovním řádu generálních stavů (1606—1694), rijksdaalder 1662 (1).
 Italic: Piemont — Tessarola, Fillippo Spinola (1616—1688), Ongaro diverso bez let. (1).
 Francie: Město Besançon, dukát 1641 (1).
 Osmánští sultáni,³⁾ Sulajmán G. Selim (929—974/1520—1566), Altun (1). — Muhammad III. G. Murad (1003—1012/1595—1603), *Gazajir*, Altun 1.003 H (1).
 Ahmad I. G. Muhammad (1012—1026/1603—1617), *Bagded*, Altun 1.012 H (1); *Kustatintya*, Altun 1.012 H (1).

Jozef Hlinka

NÁLEZ STRIEBORNÝCH MINCÍ V PODUNAJSKÝCH BISKUPICIACH, OKRES BRATISLAVA—VIDIEK

Dňa 30. mája 1966 našiel dózerista Mikuláš Krajňák pri odkrývání štrku v Podunajských Biskupiciach, okres Bratislava—vidiek, poklad strieborných mincí. Mince boli ukryté v hlinenej nádobe v hĺbke pod ornícou asi 15 cm. Nádoba sa však nezachovala, nakoľko pri odkrývání štrku sa úplne rozbila a nálezca pozbieral len mince a črepy z nádoby sa potom spolu so štrkom porozvážali na jednotlivé stavby. Nálezca odovzdal najdené mince o niekoľko dní neskôr Numizmatickému oddeleniu Slovenského národného múzea v Bratislave. Všetkých zachovaných mincí je 800 kusov. Sú to:

Uhorsko, Leopold I. (1657—1705), *Kremnica*, toliar 1659 (1); 15grajciar 1661 (3), 1662 (2), 1663 (1), 1664 (1), 1665 (2), 1667 (1), 1674 (3); 6grajciar 1661 (1), 1667 (7), 1668 (4), 1669 (8), 1670 (12), 1672 (6), 1673 (6), 1674 (2); 3grajciar 1661 (9), 1662 (8), 1665 (3), 1666 (9), 1667 (5), 1675 (1); denár 1662 (1).

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Praha*, J. B. Suttner, 3grajciar 1624 (3); B. Huebner, 3grajciar 1625 (1), 1626 (1), 1627 (2), 1628 (1), znič. rok (2); T. Schuster, 3grajciar 1633 (1), 1634 (2), 1636 (2); J. W. Wolker, 3grajciar 1637 (1); znič. zn., 3grajciar 1627 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha*, K. Margalik, 15grajciar 1664 (2), 6grajciar 1665 (2), 3grajciar 1655 (2); J. W. Wolker, 3grajciar 1642 (1), 1647 (2), 1648 (2), 1653 (2), znič. rok (1); *Kutná Hora*, G. Hackl, 3grajciar 1658 (1), 1659 (6). — Leopold I. (1657—1705), *Praha*, K. Margalik, 3grajciar 1668 (1); *Kutná Hora*, J. J. Kittner, 3grajciar 1659 (1); A. Hackl, 3grajciar 1660 (1), 1663 (1).

Albert z Valdštejna (+1634), *Zaháj*, 3grajciar 1631 (1), 1632 (1).
 Henrich Šlik (+1650), *Planá*, 3grajciar 1630 (1), 1634 (1), 1636 (1).
 Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Brno*, Kr. Wansidler, 3grajciar 1624 (1), 1625 (2). — Ferdinand III. (1637—1657), *Olomouc*, A. Scheffer, 3grajciar, znič. rok (1).
 Olomoucké biskupstvo, Leopold Viliam (1637—1662), 15grajciar 1659 (2), 1661 (2); 3grajciar 1658 (1), 1659 (1). — Karol II. z Liechtensteina (1664—1695), 6grajciar 1665 (1), 1674 (2); 3grajciar 1665 (8), 1666 (5), 1669 (7), 1670 (3).
 Sliezske, Ferdinand II. (1619—1637), *Nisa*, D. Bren, 3grajciar, znič. rok (1);

³⁾ Mince osmánských sultánů určila Dr. J. Štěpková CSc, které srdečně děkuji za pomoc.

Vratislav, P. Hema, 3grajciar 1630 (1); J. Riedel, 3grajciar 1626 (4), 1627 (2), 1628 (5), 1629 (3), 1630 (1), 1631 (2), znič rok (1); J. Ziesler, 3grajciar 1637 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Kladsko*, G. Werner, 3grajciar 1641 (1), 1642 (1), 1654 (1); *Vratislav*, G. Hübner, 3grajciar 1650 (1), 1657 (3); Michal Jan, 3grajciar 1641 (1); G. Reichard, 3grajciar 1648 (1); — Leopold I. (1657—1705), *Vratislav*, S. Hammerschmidt, 15grajciar 1664 (3); 6grajciar 1665 (3), 1674 (2); 3grajciar 1665 (14), 1666 (6), 1667 (4), 1668 (8), 1669 (7), 1670 (7), znič. rok (1); G. Hübner, 15grajciar 1660 (1), 1661 (10), 1662 (1), 1663 (3), 1664 (3), znič. rok (1); 3grajciar 1659 (3), 1661 (9), 1664 (2); F. Lisola, 3grajciar 1665 (1).

Sliezske kniežatstvo: Lehnica — Breh — Volava, Kristián vo Volave (1639—1673), 15grajciar 1663 (2), 1664 (8); 6grajciar 1665 (2), 3grajciar 1660 (2), 1661 (7), 1662 (1), 1665 (3), 1668 (8), 1669 (9), 1670 (3), znič. rok (8). — L'udovít v Lehnici (1653—1663), 15grajciar 1660 (2), 1663 (3); 3grajciar 1660 (2), 1661 (7), znič. rok (1). — Juraj v Brehu (1639—1664), 15grajciar 1662 (1), 1663 (2), 1664 (1); 3grajciar 1659 (1), 1660 (3), 1661 (6), 1662 (1). — Juraj — L'udovít — Kristián (1639—1663), 3grajciar 1656 (3), 1657 (1), 1658 (1), znič. rok (3).

Luisa z Anhaltu (+1680), 6grajciar 1673 (1).

Rakúsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vieden*, M. Fellner, 3grajciar 1624 (11), 1625 (4), 1626 (4), 1628 (2), 1630 (1), 1631 (1), znič. rok (1); znič. zn., 3grajciar 1631 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Vieden*, J. Jak. Stadler, 3grajciar 1637 (3), 1641 (1), znič. rok (1). — Leopold I. (1657—1705), *Vieden*, 15grajciar 1659 (7), 1660 (3); A. Cetto, 15grajciar 1660 (3), 1661 (17), 1662 (10), 1663 (13), 1664 (13); 6grajciar 1662 (1), 1664 (5), 1665 (1); 3grajciar 1661 (1), 1662 (1), 1664 (3), 1665 (21); F. Faber, 15grajciar 1674 (1); 6grajciar 1674 (8); 3grajciar 1666c(3), 1667 (1), 1668 (9), 1669 (18), 1670 (32), 1672 (6), 1674 (1), znič. rok (4); znič. zn., 3grajciar znič. rok (3); *Neuburg a. Inn*, B. Triangel, 15grajciar 1664 (4); 3grajciar 1665 (5).

Korutansko, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Vít*, 3grajciar 1624 (1), 1625 (2), 1630 (1), 1632 (3), 1634 (1), 1636 (5), znič rok (2). — Ferdinand III. (1637—1657), *Sv. Vít*, 3grajciar 1638 (1), 1639 (1), 1642 (1), 1646 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Sv. Vít*, 6grajciar 1671 (1), 1672 (1); 3grajciar 1665 (1).

Štajersko, archiv. Karol (1564—1590), *Št. Hradec*, 3grajciar 1585 (1). — Archiv. Ferdinand (1590—1618), *Št. Hradec*, 3grajciar 1617 (1). — Ferdinand II. (1619 až 1637), *Št. Hradec*, 3grajciar 1624 (3), 1625 (2), 1626 (9), 1629 (3), 1630 (1), 1631 (1), 1633 (2), 1635 (1), 1637 (2), znič. k 2. — Ferdinand III. (1637—1657), *Št. Hradec*, 3grajciar 1637 (1), 1638 (2), 1640 (1), 1644 (1), 1645 (1), 1646 (2), 1652 (1), 1653 (1), 1656 (1). — Leopold I. (1657—1705), *Št. Hradec*, 15grajciar 1661 (1), 1665 (2); 6grajciar 1665 (1), 1672 (2), 1673 (1); 3grajciar 1661 (1); 1665(3), 1666 (3), 1668 (1), 1669 (1), 1670 (1), znič. rok (1).

Tirolsko, arciv. Leopold (1619—1632), *Hall*, 10grajciar 1632 (2); 3grajciar bez letop. (4). — Arciv. Ferdinand Karol (1632—1662), *Hall*, 3grejcer 1638 (1), 1639 (3), 1640 1641 (4), 1642 (5), 1643 (6), 1645 (1), 1647 (4), 1649 (5), 1654 (7) 1654 (5), 1655 (3), 1656 (9), 1658 (3), 1659 (6), 1660 (4). — Arciv. Žigmund František — (1662—1665), *Hall*, 15grajciar 1664 (3); 3grajciar 1663 (10), 1664 (5). — Leopold I. (1657—1705), *Hall*, 3grajciar 1668 (1), 1670 (1).

Poľsko, Ján Kazimír (1649—1668), erb Slepowron, trojgroš 1662 (1) — Gumowski 1657.¹⁾

Sasko, Ján Juraj I. (1611—1656), *Drážďany*, S. Dierleber, toliar 1638 (1) — Haupt Tab. XXII, 198.²⁾

¹⁾ Marian Gumowski, Handbuch der polnischen Numismatik; Graz 1960.

²⁾ Walter Haupt, Tabellen zur sächsischen Münzkunde; Dresden 1963.

Najmladšou mincou v náleze je uhorský 3grajciar Leopolda I. z roku 1675, podľa ktorého môžeme aj približne určiť dobu, kedy bol tento nález ukrytý. Za predpokladu, že je nález úplný, môžeme predpokladať, že ho majiteľ ukryl este koncom 17. storočia v období, keď bolo Slovensko zmietané protihabsburským stavovským povstaním Imricha Tökölyho a keď turecké vojská tiahli na Viedeň a ohrožovali i samotnú Bratislavu a jej okolie. Najstaršou mincou v náleze je štajerský 3grajciar arcivojvodu Karola z roku 1585. Nález je teda časove jednotný; prevažnú časť jeho obsahu tvoria razby rakúske a sliezske, čo je vôbec charakteristické pre nálezy zo 17. storočia na území západného Slovenska.

Eva Kolníková

HROMADNÝ NÁLEZ MEDENÝCH MINCÍ MALKONTENTOV Z JARKU, OKR. NITRA

Na jar 1966 našiel M. Baláž, krmič na JRD v Jarku, pri prácach na svojej parcele vo vinohradoch v polohe „Stará hora“ hromadný nález medených mincí. 103 kusov mincí bolo uložených v nádobke, ktorá sa nezachovala. Mince Archeologickému ústavu SAV v Nitre odovzdal spolupracovník Š. Blaho.

Zloženie nálezu:

Uhorsko, malkontenti, František II. Rákóczi (1703—1707), *bez zn.*, desať poltura 1705 (6); *Kremnica*, poltura 1704 (17), 1705 (42), 1706 (25), 1707 (5); *Košice*, poltura 1705 (1), 1706 (7).

Podľa najmladších mincí zastúpených v náleze možno sa domnievať, že k ukrytiu tohto komplexu do zeme došlo po roku 1707. Nie je vylúčené, že to zapríčinil práve rok 1708, v ktorom sa prejavil zreteľný úpadok jedného z najväčších protihabsburských stavovských povstaní v Uhorsku. Ukrytie nie veľmi hodnotných povstaleckých mincí súvisí možno aj so snahou zbaviť sa pre nové politické pomery nebezpečného dôkazu o príslušnosti k povstalcovi.

Jozef Hlinka

NÁLEZ MINCÍ V STUDIENKE, OKRES SENICA

V septembri 1967 v obci Studienka, okr. Senica, našla občianka Terézia Valová pri búraní starého domu hlinenú nádobku obsahujúcu strieborné mince. Nález bol ukrytý v základoch domu v hĺbke asi 20 cm. Nádobku spolu s mincami nálezkyňa odovzdala Numizmatickému oddeleniu Slovenského národného múzea v Bratislave.

Popis nádobky:

Hlinená hrncovitá nádobka, vyrobená na vyspelom hrnciarskom kruhu; hrdlo je nízke s von roztvoreným ústím. Celá nádobka je na vonkajšej strane i vo vnútri čierne tuhovaná a zdobená lesklými čiernymi pásikmi, Má jedno pásikové ucho. Podľa techniky výroby môžeme ju zaradiť do 17. storočia (*obr. č. 1*).

Rozmery nádobky: v = 13,5 cm; priemer ústia = 13,5 cm; priemer dna = 7 cm.

Popis mincí:

Uhorsko, Leopold I. (1657—1705), *Kremnica*, 15grajciar 1664 (1), 1665 (2), 1667 (1), 1674 (3), 1676 (1), 1677 (2), 1678 (2), 1679 (5), 1680 (1), 1681 (1), 1682 (2), 1683 (1), 1684 (3), 1688 (2), 1689 (1), 1690 (6), 1691 (1), 1692 (1), 1694 (2), 1696 (1), znič. rok (1); 6grajciar 1667 (3) 1668 (2), 1669 (3), 1670 (4), 1671 (3), 1672 (3), 1673 (1), 1674 (3), 1682 (1); 3graj-

Foto: Slovenské Národné múzeum

ciar 1661 (1), 1677 (1), 1685 (1), 1691 (1), 1695 (1); Bratislava, J. Cetto, 6grajciar 1676 (1), 3grajciar 1675 (1); zn. C-H, 3grajciar 1695 (1), znič. rok (1); Kr. Ž. Hunger, 3grajciar 1696 (1), 1699 (1); Veľká Baňa, 15krejciar 1696 (1), 6grajciar 1677 (1); bez m. zn., poltúra 1698 (2), znič. rok (1). — Jozef I. (1705—1711), bez m. zn. poltúra 1709 (1), 1711 (2). — Karol VI. (1711—1740), Bratislava, P. Wödrödy, 3grajciar 1718 (1); Veľká Baňa, štvrtoliar 1718 (1). — Mária Terézia (1740—1780), Kremnica, 15grajciar 1744 (1).

Čechy, Leopold I. (1657—1705), Praha, Kr. Margalík, 15grajciar 1664 (1); G. Egerer, 15grajciar 1695 (1); 3grajciar 1695 (1), 1697 (1), 1698 (1), (1), 1701 (2), 1705 (1); znič. m. zn., 3grajciar 1696 (1); Kutná Hora, G. Hackl, 3grajciar 1666 (1); Kr. Kroh, 3grajciar 1699 (1). — Jozef I. (1705—1711), Praha, G. Egerer, 3grajciar 1706 (1), 1707 (1), 1709 (1); Kutná Hora, B. Wansiedler, 3grajciar 1706 (1). — Karol VI. (1711—1740), Praha, 15grajciar 1736 (1); 6grajciar 1733 (1); 3grajciar 1713 (1), 1732 (1); F. Scharf, 3grajciar 1720 (1).

Morava, Ferdinand II. (1619—1637), Brno, Kr. Wansiedler, grajciar 1624 (1).

Biskupstvo Olomouc, Karol II. z Liechtensteina (1664—1695), 15grajciar 1691 (1), 1692 (1), 1694 (5); 6grajciar 1674 (2); 3grajciar 1670 (1), 1695 (1). — Karol Lotrinsky (1695 až 1710), 6grajciar 1709 (1).

Sliezske kniežatstvo, Leopold I. (1657—1705), Vratislav, G. Hübner, 15grajciar 1662 (4), 1663 (6), 1664 (6); S. Hammerschmidt, 15grajciar 1675 (1); 6grajciar 1665 (1), 1673 (3), 1674 (2), 1675 (1), 1682 (2), 1685 (1), 1688 (1), 1689 (2); 3grajciar 1666 (1); M. M. Wackerl, 15grajciar 1693 (1) 1694 (2), 1696 (1), F. Nowak, grajciar 1699 (1); Opolie, F. I. Kirschenhofer, 6grajciar 1675 (1); Breh, Kr. Brettschneider, 3grajciar 1696 (1), 1700 (1), 1705 (1); grajciar 1698 (3) 1699 (1); M. M. Wackerl, grajciar 1698 (1). — Jozef I. (1705—1711), Breh, Kr. Brettschneider, 3grajciar 1706 (1); Vratislav, F. Nowak, 3grajciar 1705 (1), 1707 (4), 1709 (1)

1710 (1), 1711 (3). — Karol VI. (1711—1740), Breh, Kr. Brettschneider, 3grajciar 1712 (1); Vratislav, F. Nowak, 3grajciar 1712 (1); bez zn., 6grajciar 1714 (1), 1727 (1), 1730 (1), 1732 (1).

Biskupstvo Vratislav, František Eudovít (+1732), 15grajciar 1693 (2), 1694 (2), grajciar 1701 (1).

Sliezske kniežatstvo: Lehnica — Breh, Ludovít v Lehnici (1653—1663), 15grajciar 1659 (1), znič. rok (1); 3grajciar 1661 (1). — Juraj v Brehu (1639—1664), 15grajciar 1662 (1), 1663 (2). — Lehnica — Breh — Volava, Kristián vo Volave (1639—1673), 15grajciar 1664 (5), znič. rok (2). — Luiza z Anhaltu (+1680), 6grajciar 1673 (1) — Friedensburg Tab. 17, č. 1950.¹⁾

Württemberg — Olešnica, Sylvius Fridrich (1664—1697), 15grajciar 1675 (1); 6grajciar 1674 (3). — Kristián Ulrich (1664—1704), 3grajciar

Rakúsko, Leopold I. (1657—1705), Viedeň, 15grajciar 1659 (2), 1693 (1); 3grajciar 1695 grajciar 1696 (1), 1699 (1); A. Cetto, 15grajciar 1660 (1), 1661 (1), 1662 (1), 1663 (1), 1664 (2). znič. rok (1); 6grajciar 1665 (1), 3grajciar 1665 (1); Fr. Faber, 6grajciar 1674 (2), 1677 (2); 3grajciar 1670 (3), 1672 (1); M. Mittermayer, 15grajciar 1684 (1); 6grajciar 1679 (1), 1682 (1), 1684 (1), 1685 (1), 1687 (2), 1690 (1), 1692 (2), znič. rok (2). — Karol VI. (1711—1740), Viedeň, 3grajciar 1721 (1), 1724 (1), 1727 (1), 1728 (1), 1730 (1), 1738 (1), 1739 (1), znič. rok (1).

Tirolsko, arciv. Žigmund František (1662—1665), Hall, grajciar bez r. (1). — Jozef I. (1705—1711), Hall, 6grajciar 1707 (1). — Karol VI. (1711—1740), Hall, 6grajciar 1717 (1), 1718 (1), 1724 (1), 1726 (1), 1731 (1), grajciar so znič. r. (2).

Korutansko, Leopold I. (1657—1705), Sv. Vít, 15grajciar 1694 (1); 6grajciar 1686 (1) 1693 (1); 3grajciar 1692 (1), 1697 (1), znič. rok (2).

Štajersko, Leopold I. (1657—1705), Št. Hradec, 15grajciar 1661 (1); J. A. Nowak, 15grajciar 1675 (1), 1689 (1); 6grajciar 1674 (1), 1676 (1), 1683 (2), 1685 (1), 1686 (1), 1691 (1); J. Jak. Aigmann, 15grajciar 1695 (2); 3grajciar 1698 (1), 1699 (1), 1701 (1), 1704 (1). — Jozef I. (1705—1711), Št. Hradec, J. Jak. Aigmann, 3grajciar 1708 (1). — Karol VI. (1711—1740), Št. Hradec, 3grajciar 1712 (1), 1713 (1), 1720 (1).

Arcibiskupstvo Salzburg, Max. Gandolf (1668—1687), 15grajciar 1685 (1).

Poľsko, Ján Kazimír (1649—1668), zn. G. B. - A., šestgroš 1661 (1).

Mesto Riga, Štefan Báthory (1576—1586), trojgroš 1583 (1).

Hohenlohe, Leopold I. (1657—1705), Mainz, 15grajciar 1685 (1); Würzburg, 15grajciar 1685 (1).

Mesto Mníchov, Jozef I. (1705—1711), 3grajciar 1710 (1).

Mesto Augsburg, Karol VI. (1711—1740), 3grajciar 1712 (3),

Bavorsko, Maxmilián Emanuel (1678—1726), 3grajciar 1695 (1), 1715 (1), 1737 (1).

Prusko, Fridrich III. (1688—1701), trojgroš 1696 (1).

Biskupstvo, Chur, Ján V. z Aspermontu (1636—1661), grajciar, znič. rok (1).

Francia, L'udovít XIV. (1643—1714), poltoliar 1651 (1); štvrtoliar 1711 (1).

Celý nález mincí je pomerne dobre zachovaný. Najstaršou mincou je trojgroš Štefana Báthoryho, razený v Rige roku 1583. Najmladšou mincou je uhorský 15grajciar razený v Kremnici roku 1744. Najmladšia minca nám zároveň určuje dobu ukrytia nálezu; je to doba bezprostredne nasledujúca po roku 1744. Obsah nálezu je jednotný. Prevažne je v domácich uhorských razbách (86 kusov). Silne sú zastúpené razby rakúske, české a sliezske.

¹⁾ F. Friedensburg — H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Breslau 1901.

MINCE Z KAPLE V LÍPÁCH, OKR. OLOMOUC

Lípy (původně Andlerka) jsou raabisační osada, která vznikla roku 1786 z bývalého slatěnického dvora a byla nazvána podle posledního majitele statku Filipa svobodného pána z Andlern-Witten.¹⁾ Roku 1856 byla na návsi postavena kaple Nalezení Sv. Kříže, jejíž zvonice završovala malá baň; z této bane byla při opravách r. 1967 vyzvednuta plechová krabička válcovitého tvaru (ø 7 cm, v. 4 cm), obsahující pamětní záznam a ukázky soudobých mincí.²⁾ Je zde popsán vznik kaple, ceny zemědělských plodin a dřeva a jsou uvedeny informace o současné měně: „Peníze se počítaly... samo stříbro, ale ne kované stříbro, nýbrž v papírách, a sice 10 kr., 1 fr., 2 fr., 5 fr., 10 fr., 25 fr., 50 fr., 100 fr., 1000 fr., kované stříbrný peníze byly v tom čase všechny ztáhnuty, a do jednoho kroše stříbra se počítalo 7 ½ fr. šajnů, tak podobně do jednoho rýnského stříbra 2 fr. 30 kr. šajnů.“ U přiložených mincí je pozoruhodné, že byly vybrány (patrně autorem záznamu zednickým mistrem Ignácem Blahou) nejmladší emise hodnot od ¼ do 6 krejcarů (s výjimkou krejcaru Františka II.)³⁾

Dolní Rakousy, František Josef I. (1848—1916), *Videň*, 6krejcar 1849 (1); 2krejcar 1851 (1); krejcar 1851 (1); ¼krejcar 1851 (1).

Uhry, František II. (1792—1835), *Smolník*, krejcar ? (1). — František Josef I. (1848 — 1916), *Kremnica*, ½krejcar 1851 (1); *Velká Baňa*, 3krejcar 1851 (1).

Jarmila Hásková — Ela Nauschová

NÁLEZ MINCÍ Z PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY V DOMAŽLICÍCH

Při demolici domů pro stavbu nového hotelu na domažlickém náměstí v prosinci 1966 bylo nalezeno v hliněném, hnědě glazovaném hrnci 259 stříbrných mincí se zlomky stříbrných naušnic. Nejmladší ražbou nálezu celku je koruna z roku 1916, kdy k jeho ukrytí došlo. Nález obsahuje tyto mince:

Rakousko-Uhersko, František Josef I. (1848—1916), *Videň*, zlatník 1874 (1), 1878 (1), 1879 (5), 1882 (2), 1883 (1), 1884 (1), 1886 (1), 1887 (1), 1888 (1); 2koruna 1912 (9), 1913 (5); koruna 1893 (54), 1894 (23), 1895 (15), 1896 (4), 1898 (3), 1899 (13), 1900 (6), 1901 (12), 1902 (3), 1903 (1), 1904 (1), 1905 (1), 1908 (2), 1912 (4), 1913 (4), 1914 (11), 1915 (14), 1916 (4); *Kremnica*, zlatník 1881 (2), 1886 (1); koruna 1892 (2), 1893 (16), 1894 (13), 1895 (11), 1896 (1), 1912 (1), 1914 (2).

Německo — císařství. Vilém I. (1861—1888), *Hannover*, 1Mark 1875 (1); *Mnichov*, 1Mark 1874 (1); *Stuttgart*, 5Pfennig 1874 (1). — Vilém II. (1888—1918), *Berlín*, 1Mark 1907 (1); 10Pfennig 1913 (1); *Stuttgart*, 1Mark 1906 (1).

Prusko, Vilém I. (1861—1888), 2Mark 1880 (1).

¹⁾ F. J. Schwoy, *Topographie vom Markgrathum Mähren*, II, Wien 1793, str. 174.

²⁾ Nález postoupilo Středisko státní památkové péče v Olomouci k popisu Vlastivědnému ústavu v Olomouci dne 16. 8. 1967.

³⁾ Podrobný popis nálezu viz ve Zprávách Vlastivědného ústavu v Olomouci 1968, č. 140, str. 13, stručná zpráva M. Vingrákova v Lidové demokracii, roč. XXIV, 1968, č. 298, str. 4, 5, 11. 1968.

DVA OJEDINĚLÉ NÁLEZY ZE ŽINKOVSKA

Počátkem července 1968 byla nalezena při úpravě dvora Pohostinství v Žinkovech (býv. restaurace u Zeleného Jelena) malá stříbrná mince, která byla určena takto:

Čechy, Jiří z Poděbrad (1458—1471), peníz z let 1460/65, Castelin č. 67d.¹⁾ U vsi Kokořova, severně od Žinkov, na zalesněném kopci „Homolce“, v místě, kde bývaly v 16. století vinice, byl nalezen téměř volně na povrchu země ležící groš. K nálezu došlo v létě 1968 a mince byla určena takto:

Sasko — Výmar, Jan Arnošt a jeho bratři (1622—1626), groš 1623.

Václav Burian

DVA NÁLEZY MINCÍ VE ŠVÁBENICÍCH (OKR. VYŠKOV NA MOR.)
R. 1857

Při opravách děkanského kostela sv. Michaela Archanděla ve Švábenicích na Vyškovsku v roce 1857 byly objeveny dva malé depoty mincí, které jsou nyní v soukromém držení Ester Rötterové v Olomouci, spolu s ojedinělými mincemi, nalezenými na Hukvaldech a v Olomouci v 19. století.¹⁾ Jednotlivé ražby či skupiny byly vloženy do jednoduchých papírových obalů složených na způsob lékárenských skládaček na prášky, na nichž je německy poznačen nálezu původ. Jednotlivé kusy byly v obálcích vyměněny, ale díky dosti výstižným poznámkám se podařilo provést rekonstrukci obou nálezů. Je nepochybné, že oba nálezy zachránil tehdejší švábenický děkan a farář, olomoucký kanovník Emanuel hrabě Poetting-Persing (1820—1897), proslulý svým vlasteneckým smýšlením a vybudováním dívčího ústavu v Olomouci.²⁾ Za jeho éry byly v r. 1856 zahájeny adaptace poměrně mladé (1718) stavby kostela, jejíž první opravy proběhly již v r. 1808. V rámci oprav od r. 1856 byla postavena nová věž s přílehlou částí kostelní budovy.³⁾

První celek obsahuje 11 pražských grošů a byl nalezen při kopání základů patrně pro západní část kostelní loď.⁴⁾ Jeho uložení souvisí s předchozí stavbou kostela, která měla patrocinium sv. Jana Křtitele.⁵⁾

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pr. groš (5); Ferdinand I. (1526—1564), pr. groš 1542 (1), 1543 (1), pr. groš lehký 1547 (1); ? , pr. groš (3).

Druhou skupinu, nalezenou při uvedené příležitosti, tvoří mince, uložené na paměť do knoflíku kostelní věže. Také tento depot pochází zřejmě z předchozí stavby, jak tomu nasvědčuje jeho časový rozsah.

¹⁾ K. Castelin. Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300—1471, Praha 1953.

²⁾ Základní popis byl proveden 28. 2. 1967.

³⁾ Václav Nešpor, *Dějiny Olomouce, Vlastivěda moravská*, Brno 1936, str. 246, 257, 264, 278.

⁴⁾ Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren*, I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, II. Band, Brünn 1857, str. 246. StA Olomouc, konsistoř G 1, karton 153.

⁵⁾ Na obalu nápis: Gefunden anno 1857 bey Grabung der Fundamenten zur Schwabenitzer Kirche.

⁶⁾ Wolný, l. c.

Dolní Rakousy, Ferdinand II. (1619—1637), haléř 1628 (1).⁶⁾
Uhry, Matyáš Korvín (1458—1490), groš (1).⁷⁾
Polsko, Zikmund (1506—1548), groš 1529 (1),⁸⁾ 1530 (1).⁹⁾

Z. Nemeškalová-Jiroudková

DVA JEDNOTLIVÉ NÁLEZY TOLARŮ

V květnu 1967 byla nalezena na rozoraných lukách nad silnicí Zaječov — Těsně v poloze „Na senných“ v katastru obce Zaječov, okr. Beroun, mince: Švýcarsko, město St. Gallen, tolar z r. 1622 (L. Coraggioni, Münzgeschichte der Schweiz, Genève 1896, str. 174, tab. XXX, obr. č. 15).

Pravděpodobně z Hořovic nebo z blízkého okolí pochází mince: Geldry, Filip II. (1555—1598), mincovna Nimwegen, écu Philippe (tolar) 1557 (H. E. v. Gelder — M. Hoc, Les monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols (1434—1713), str. 109, č. 210 — 6a).

Oba nálezy jsou uloženy v museu v Hořovicích a byly zachráněny zásluhou Dr. J. Malického.

Zdenka Nemeškalová-Jiroudková

MINCE Z KLÁŠTERA V SÁZAVĚ

V sázavském klášteře byl již několikrát prováděn archeologický výzkum. Při těchto výzkumech bylo nalezeno též několik mincí.

Pražský groš Vladislava II. (1471—1516), nalezený při výzkumu roku 1940 v kostrovém hrobě byl již publikován¹⁾.

Roku 1967 byla sondou odkryta část klášterního ambitu; nalezen byl peníz se čtyřhrázem.²⁾ Popis mince: na lici je patrná pouze část jednoduchého hladkého kruhu, rámujevího českého lva. Z kresby lva je viditelný pouze zadní okraj hlavy a ukončení ocasu. Nepatrné zvýšení okrajové plochy mince lze pozorovat pouze v místě, kde je částečně patrna i kresba. Ostatní část okraje je naprosto plochá. Dlouhý oběh, který setřel obraz, zahladil i původní malé zvýšení celého kraje. Na rubu je čtyřhráz. Průměr 13,3 × 14,8 mm. Váha 0,385 g.

Tzv. „peníze se čtyřhrázem“ byly raženy v Čechách od roku 1384 asi až do roku 1436. K. Castelin³⁾ je dělí na 4 chronologické skupiny; popsána mince se nejspíše podobá ražbám, které K. Castelin řadí do své druhé skupiny a datuje do let 1407—1423. Podle nepatrných částí kresby, které je možno na minci rozeznat, nelze vyloučit, že jde o Castelinův typ č. 41.⁴⁾ Váhou a velikostí nalezený peníz odpovídá průměru tohoto typu ražeb.

⁶⁾ Münze vom J. 1628 gefunden im Švábenicer Thurmknopfe 1857.

⁷⁾ Münze des Mathias Königs von Ungarn gefunden im Švábenicer Thurmknopfe 1857.

⁸⁾ Eine polnische Münze gefunden im Švábenicer Thurmknopfe 1857.

⁹⁾ Polnischer Silberroschen Sigismud I. König v. Pohlen 1530 Schwabenitz 1857.

¹⁾ Em. Nohejlová-Prátová, České, moravské a slezské nálezy mincí údobí grošového. Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1956, č. 2778.

²⁾ Nález publikuji s laskavým svolením vedoucí výzkumu Dr. K. Reichertové.

³⁾ K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské, Praha 1953, str. 128.

⁴⁾ K. Castelin, op. cit. str. 147, č. 41.

Z výzkumu prováděného roku 1968 pocházejí tři mince.⁵⁾ Jako první, dne 30. července 1968, tu byla nalezena mince velmi mladého data, která nemá žádnou souvislost se zkoumanými objekty: Štýrsko, Leopold I. (1657—1705), mincovna Štýrský Hradec, mincmistr J. J. Aigmann, tříkrejcar z r. 1700. Váha 1,0013 g.

Datovací význam má druhý nález, odkrytý dne 7. července 1968 u zdi kláštera: Václav II. (1283—1305), parvus

Líc: v perlovcovém kruhu česká koruna; z opisu patrné pouze W : I : I :

Rub: v perlovcovém kruhu český lev; z opisu patrné pouze : PAR

Průměr 13 × 14,5 mm. Váha 0,2137g.

Po kresebné stránce nejsou všechny parvi se jménem Václava II. úplně stejné. J. Smolík⁶⁾ uvádí dvě varianty lici legendy a dvě varianty legendy rubové. Kromě rozdílů v opisech upozorňuje na rozličnou kresbu hřívý lva. K. Castelin⁷⁾ doplňuje dvě Smolíkovy varianty ještě variantou třetí, vyznačující se hrubší kresbou lva, poněkud jiným tvarem pravé zadní tlapy a lehčí váhou. Nález ze Sázavy nemůžeme označit za žádnou ze známých variant Václavových parvů. Na jejich lici bývá psáno různým způsobem slovo REX a na rubu slovo PRAG; ani jedno z těchto slov není na naší minci čitelné. Koruna na lici se nejvíce podobá koruně u Castelinova typu č. 1,⁸⁾ avšak nelze říci, že tu jde o kresbu úplně shodnou. Na rubu hřívý lva je vyznačena půlměsíčky a pravá zadní tlapa lva se rovněž podobá tlape u Castelinova typu č. 1.

Parvus nalezený v Sázavě se vyznačuje poměrně malou velikostí, neboť parvi měří zpravidla 15—16 mm.⁹⁾ Překvapující je jeho nízká váha, dosahující pouze přibližně jedné poloviny průměrné váhy parvů Václava II., která se pohybuje mezi 0,48—0,54 g.¹⁰⁾ I když je tato mince velmi otřelá, nelze předpokládat, že by k tak velké ztrátě váhy došlo pouze jejím dlouhým oběhem. Jde tu bezpochyby o ražbu, která již jako váhově podprůměrná vyšla z mincovny. O možnostech váhových diferencí pražských parvů by nás mohlo poučit pouze přesné vážení větších náleзовých celků. Jednotlivé nálezy, jako je nález ze Sázavy nebo naopak nález těžší než průměr, např. parvus z Oškobrhu¹¹⁾ pouze naznačují, že musíme počítat s velkým kolísáním ve váze Václavových parvů směrem nahoru i dolů.

Parvi začaly být raženy současně s pražskými groši r. 1300. Otázka, jaké mince byly raženy v době od smrti Václava II. r. 1305 do nastoupení Jana Lucemburského r. 1310 není dosud bezpečně vyřešena. Předpokládá se, že byly raženy stále mince se jménem Václava II.¹²⁾ V té době byly jistě velmi příhodné podmínky pro snižování váhy mince. Můžeme proto uvažovat o ražbě parvů o velmi nízké váze, jako je náš nález ze Sázavy, až v letech 1305—1310. Bezpečný důkaz pro toto mladší datování však zatím postrádáme.

Stejnou důležitost jako nález předchozí má i o málo mladší mince, nalezená dne 28. července 1968:

Jan Lucemburský, (1310—1346), pražský groš

Líc: česká koruna ve dvojitěm opisovém pruhu. Oba pruhy jsou ohraničeny perlovcem. Perla nad střední lilií koruny má podobu velmi malé tečky a není spojena se střední lilií koruny. Ve vnitřním opisovém pruhu mezi slovy IOHANNES PRIMVS jsou rozdělovacími znaménky

⁵⁾ Mince byly nalezeny v době, kdy výzkum vedla Dr. M. Beranová; mince publikuji s jejím souhlasem.

⁶⁾ J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, str. 8.

⁷⁾ K. Castelin, op. cit. str. 34.

⁸⁾ K. Castelin, op. cit. str. 34.

⁹⁾ K. Castelin, op. cit. str. 34.

¹⁰⁾ J. Smolík, op. cit. str. 8.

¹¹⁾ Z. Nemeškalová-Jiroudková, Nálezy mincí z Oškobrhu, Sborník ČSA 2, Brno 1962, str. 311—312.

¹²⁾ K. Castelin, op. cit. str. 39.

dva kroužky nad sebou. Ve vnějším opisovém pruhu mezi slovy DEI GRATIA REX BOEMIE první rozdělovací znaménko není čitelné; druhé znaménko je velmi nezřetelné, mělo však pravděpodobně tvar dvou kroužků nad sebou; z třetího znaménka se dochoval spodní kroužek, zatímco horní je již setřelý.

Rub: český lev; mezi ukončením obou pramenů jeho ocasu je malý kroužek se stopkou zahnutou do podoby dalšího většího kroužku a v opisovém pruhu, odděleném perlovcem, je mezi slovy GROSSI PRAGENSES rozdělovací znaménko velmi setřelé; je tu patrna pouze jeho dolní část, a to ve tvaru tečky. Je pravděpodobné, že to je zbytek spodního kroužku. Při velkém zvětšení se objevuje též zbytek takřka úplně setřelého horního kroužku.

Na lici je dvojráz. Průměr 28 mm. Váha 3,5976 g.

Podle šetření Smolíkovy pražské groše Jana Lucemburského vážily 3,5—3,7 g.¹³⁾ Naše mince má proto téměř přesně průměrnou váhu. O stanovení přesnější chronologie grošů Jana Lucemburského se naposledy pokusil K. Castelin, který rozdělil dosud známé varianty těchto grošů do osmi skupin.¹⁴⁾ Groš nalezený v sázavském klášteře můžeme podle rozdělovacích znamének zařadit do jeho první skupiny datované do let 1311—1318. Kresebnou stránkou grošů Jana Lucemburského se velmi podrobně zabývala Em. Nohejlová-Prátová při zpracování nálezu z Hodonína.¹⁵⁾ Koruna na groši ze Sázavy se podobá koruně č. 3 z hodonínského nálezu¹⁶⁾ V hodonínském nálezu však groše s touto korunou nemají všechna rozdělovací znaménka v opisu na lici ve tvaru dvou kroužků, nýbrž vždy se tam vyskytuje též znaménko jiné. Na groši ze Sázavy naopak s velkou pravděpodobností byly rozdělovacími znaménky na lici vždy dva kroužky. Přesná analogie lici strany mince se proto v hodonínském pokladu nevyskytuje. Na rubu mince mezi ukončením ocasu se v hodonínském pokladu vyskytla několikrát značka ve tvaru kroužku se stopkou směřující vpravo dolů nebo i nahoru.¹⁷⁾ Žádná z těchto značek však neodpovídá přesně znaménku na groši ze Sázavy, které bychom mohli popsati buď jako malý kroužek s větší kruhovitou stopkou nebo jako malý kroužek překrývající nedokončený větší kroužek. (Obr. č. 1).

Obr. č. 1

Bohumír Indra

TŘI NÁLEZY MINCÍ VE SLEZSKU V 18. STOLETÍ

Jaroslav Pošvář publikoval ze spisového materiálu moravského gubernia a místodržitelství v Brně zprávy o nálezech mincí v letech 1749—1879, hlášené do Brna.¹⁾ Z celkového počtu 139 nálezů není uveden ani jeden ze Slezska a to ani z doby, kdy bylo Slezsko spojeno správně s Moravou (1782—1849). Do r. 1782 bylo Slezsko spravováno Královským úřadem v Opavě, jemuž byly také hlášeny nálezy mincí ze Slezska, po r. 1850 pak zemské vládě slezské

¹³⁾ J. Smolík, op. cit. str. 12.

¹⁴⁾ K. Castelin, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, Num. sb. VI, 1960, str. 158—159.

¹⁵⁾ Em. Nohejlová-Prátová, Nález pražských grošů Jana Lucemburského a Karla IV. v Hodoníně, Num. sb. VI 1960, str. 378—389.

¹⁶⁾ Em. Nohejlová-Prátová, op. cit. str. 385.

¹⁷⁾ Em. Nohejlová-Prátová, op. cit. str. 389.

¹⁾ J. Pošvář, Moravské nálezy mincí v 18. a 19. století. Num. sbor. I, 1953, str. 82—108.

v Opavě. Ve spisech Královského úřadu v Opavě (1743—1782) se dochovaly tři zprávy o nálezech mincí ve Slezsku v 18. století, které dosud nebyly zveřejněny.²⁾ Doplní jimi stat Pošvářovu.

Vrchnostenský správce Knorr ve Velkých Heralticích hlásil 10. 7. 1768 do Opavy úřadu zemského staršího, že v září 1767 našli dva chlapci—pasáči v Heřmínových na poli v hromadě kamení, na níž si hráli, různé prastaré (uralte) stříbrné mince. Po odstranění hromady našli jich celkem 263 kusů. Když se o tom Knorr dověděl, dal mince zabavit a vzal je do úschovy. Majitel panství hrabě Evžen z Vrbna odvezl v červnu 1768 mince do Vídně a dal je v mincovně ocenit. Podle kvitance vídeňské mincovny, kterou vrchní přiložil k hlášení, vážily 2 hřivny 13 lotů bílého stříbra (tj. asi 3/4 kg), v tom ryzího stříbra 2 hřivny 3 loty 2 d, hřivna počítána 12 lotů a 2 d, a oceněna po 23 zl. rýn. 12 kr. Po srážce 16 kr. poplatku za ocenění bylo Vrbnovi vyplaceno mincovnou 50 zl. 39 kr., jež pak byly rozděleny na tři díly. Jeden si ponechal Vrbna jako majitel velkostatku, druhý byl odevzdán nálezcům, třetí díl zaslal vrchní se zprávou o nálezu Královskému úřadu v Opavě na místě zeměpána. Šlo tu zřejmě o nález mincí grošového období, ukrytý patrně v 15. století.

Druhá zpráva o nálezu mincí je z Města Albrechtic. Hospodářský správce velkostatku z Albrechtic Giessmann hlásil 13. 5. 1769 úřadu zemského staršího v Opavě, že vdova domkaře Andresa Schnittenhelma v Městě Albrechticích našla na zahradě za svým domkem na nově zoraném pozemku v hliněném, mokrem rozpadlém hrnci velké množství stříbrných mincí, stářím a vlhkem sešlých a neznatelných, pozůstávajících z grošů, krejcarů, stříbrných grošů, 7 a 17krejcarů a jednoho jediného tolaru (Speciestaler). Kolik mincí bylo, nebylo spočítáno pro jejich množství, celkem odhadoval správce jejich hodnotu na 100 zl. Královský úřad rozhodl podobně jako v prvním případě, aby nález byl prodán a rozdělen, stát dostal třetinu částky k rukám král. fiskuse Olivy v Opavě, druhou třetinu dostala vdova a třetí vrchnost. Šlo zřejmě o mince tolarového období.

Významnější je zpráva o dalším nálezu mincí, o němž se dovídáme ze dvou pramenů. Dne 28. 6. 1780 hlásil z Vidnavy zemský starší Královskému úřadu v Opavě, že dřevorubec Franz Katzer z Bílé Vody našel v lese při dělení dřeva u pařezu nejdříve několik, pak další stříbrné plíšky neboli brakteáty, jež vážily celkem 2 a 1/4 „funtu“ (tj. 1,16 kg). Z celého nálezu, zabaveného vrchností, bylo 15 kusů předloženo úřadu zemského staršího do Vidnavy, aby byly zaslány císařskému mincovnímu kabinetu do Vídně ke zjištění, protože prý některé byly ještě z dob prvního českého vládce Čecha (!, weilen es sogar eines noch von dem ersten bohmischen Regenten Czech zu sein vermeinet). Zemský starší doporučil Královskému úřadu v Opavě, aby nalezený poklad nebyl dělen podle patentu z r. 1771 na tři díly, ale aby peněžní částka za mince, protože jde jen o lehké peníze, byla vyplacena celá nálezcovi, neboť zde v horách žijí jen velmi chudobní lidé. Vídeň žádala teprve za rok (5. 9. 1781) o zaslání všech ostatních nalezených mincí cenného nálezu k prohlédnutí. Královský úřad si na to vyžádal a zaslal do Vídně ještě dalších 17 brakteátů, které z nálezu zbyly, ostatní nalezené mince byly údajně poslány hospodářským správcem v Bílé Vodě majiteli velkostatku hraběti Salmovi do Brna, když odpověď z Vídně nedošla, a ten je dal roztavit. Do vídeňského mincovního kabinetu se tak dostalo z tohoto nálezu 32 brakteátů, zřejmě nejlépe zachovaných.

Zdá se však, že zpráva o roztavení ostatních mincí z nálezu v Bílé Vodě nebyla pravdivá. Ze spisů Královské slezské zemědělské společnosti v Opavě³⁾ se totiž dovídáme 12 let později o značném množství stříbrných brakteátů, jež byly v r. 1793 zaslány z Bílé Vody do Opavy a darovány na peněžní sbírku, vypsanou na úhradu válečných výdajů francouzské války. Přesnější zprávu o původu těchto brakteátů nemáme, pouze ve výkaze peněžitých darů sbírky je uvedeno, že 24. 3. 1793 poslal vrchnostenský správce v Bílé Vodě Dominik Rohlena kromě

²⁾ Státní archiv v Opavě, Královský úřad v Opavě, sing. 25/15.

³⁾ Státní archiv v Opavě, Král. slezská zemědělská společnost v Opavě, sign. 18.

daru 27 zlatých ještě 80 kusů stříbrných brakteátů českých (alte silberne Hohlmünzen von den Herzogen und Königen von Böhmen) spolu s jejich seznamem, jež pak byly odeslány spolu s vybranými hotovými penězi do Vídně. Je nepochybné, že tu šlo o další část nálezů brakteátů v Bílé Vodě z r. 1780, snad o tu, o níž se soudilo, že byla roztavena. Tím by se počet zjištěných mincí nálezů zvýšil na 112 brakteátů. O osudu darovaných mincí se více nedovíáme. Další zprávy o tomto významném nálezů českých mincí v nejsevernějším koutě Jesenicka bude nutno hledat — poněvadž se spisy vrchnostenského úřadu v Bílé Vodě z té doby nedochovaly, v aktech dvorské komory a mincovního kabinetu ve Vídni.

Ivo Pánek

VÁHOVÉ ROZBORY NĚKOLIKA MORAVSKÝCH NÁLEZŮ PRAŽSKÝCH GROŠŮ Z PRVNÍ POLOVINY 14. STOLETÍ

Nález pražských grošů z Brna, náměstí Svobody¹⁾

Literatura: Nálezy mincí II — 1996; J. Pošvář, Moravské nálezy mincí v 18. a 19. století, Num. sbor. I, 1953, str. 103.

Uložení: Moravské museum v Brně, numismatické oddělení, inv. č. H—113.

Při úpravě terénu na místě zbořeného kostela sv. Mikuláše nalezlo se 23. dubna 1870 v nádobce pod kameny 70 pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského. 65 kusů chovalo Městské museum v Brně, kde byly rozřazeny. Sbírkové fondy přešly v r. 1964 do vlastnictví Moravského musea v Brně. Zásluhou správy numismatického oddělení podařilo se identifikovat 57 mincí z tohoto nálezů.²⁾

Popis: ³⁾	celkem kusů
Václav II. (1278—1305), pražský groš	45
Značka „půl lilie“	45
Sm. č. 1: 1 (3,77)	1
Sm. č. 2: 1 (3,29), 1 (3,34), 1 (3,49), 1 (3,56), 1 (3,58), 1 (3,62), 2 (3,63), 1 (3,64), 2 (3,66), 2 (3,67), 1 (3,68), 1 (3,69), 2 (3,70), 1 (3,71), 2 (3,73), 2 (3,75), 4 (3,76), 2 (3,77), 1 (3,78), 1 (3,79), 1 (3,80), 1 (3,81), 1 (3,87), 1 (3,91)	34
Sm. č. 4: 1 (3,46), 1 (3,64), 2 (3,67), 1 (3,78), 2 (3,79), 1 (3,86), 1 (3,91)	9
Neurčené: 1 (4,03)	1

¹⁾ Tento nález, podobně jako níže popisované nálezy ze sbírek Moravského musea v Brně, byl prozkoumán se svolením a přátelskou podporou přednosta numismatického oddělení PhDr. Jiřího Sejbala, CSc. Vyjadřuji mu za ně svůj nejsrdečnější dík.

²⁾ Společně s nálezem je uložen jeden kus Sm. č. 14 o váze 3,69 g. Groš této varianty patří k nejmladším Janovým ražbám a podle našeho přesvědčení nemohl být součástí popisovaného nálezového souboru.

³⁾ Mince jsou určovány s odkazem na J. Smolíka, Pražské groše a jejich díly (1300—1547), Praha 1894, popřípadě na práci K. Castelina, O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského, Num. sborník VI, 1960, str. 129 n. U nových nebo ne zcela čitelných variant uvádíme schematický popis rozdělovacích znamének. Z technických důvodů znaménko „dva kroužky“ je vyznačeno dvojtečkou, „trojlístek bez stopky“ písmenem „a“ a „dva křížky“ písmenem „b“. — Číslice před závorkou značí počet kusů téže váhy, číslice v závorce váhu v gramech.

Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš	12
Značka „půl lilie“	12
Sm. č. 1: 1 (3,49), 1 (3,52), 1 (3,69), 1 (3,76), 1 (3,81), 1 (3,83), 1 (3,84)	7
Sm. č. 6: 1 (2,96), 1 (3,21), 1 (3,66), 1 (3,72)	4
Sm. č. 7: 1 (3,46)	1
Nálezy podobného složení: Nedachlebice, Nálezy mincí II — 1988; Čáslav, Nálezy mincí II — 1986.	

Nález pražských grošů z Nedachlebic

Literatura: Nálezy mincí II — 1988.

Uložení: Moravské museum v Brně, numismatické oddělení, inv. č. H—53.

V Nedachlebicích, okres Uherské Hradiště, na poli Baně byl v roce 1943 odkryt v nádobce nález 189 pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského,⁴⁾ z něhož se dochovalo 148 kusů mincí.

Popis:	celkem kusů
Václav II. (1278—1305), pražský groš	74
Značka „půl lilie“	74
Sm. č. 1: 1 (3,78), 1 (3,80)	2
Sm. č. 2: 1 (3,02), 1 (3,47), 2 (3,51), 1 (3,52), 2 (3,63), 1 (3,66), 3 (3,67), 1 (3,70), 2 (3,71), 2 (3,72), 2 (3,73), 5 (3,74), 3 (3,75), 2 (3,76), 5 (3,77), 2 (3,78), 2 (3,79), 4 (3,80), 1 (3,81), 1 (3,82), 1 (3,84), 2 (3,85), 1 (3,86)	47
Sm. č. 4: 1 (3,29), 2 (3,48), 1 (3,49), 1 (3,52), 1 (3,57), 2 (3,61), 1 (3,63), 1 (3,64), 1 (3,72), 1 (3,75), 1 (3,77), 1 (3,78), 3 (3,80), 1 (3,81), 1 (3,82), 1 (3,85), 1 (3,86)	22
z Sm. —; ———— / ———— : ———— : ———— // ———— : ————	
1 (3,41), 1 (3,49)	2
Neurčené (falsum?): 1 (3,58)	1
Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš	74
Značka „půl lilie“	74
Sm. č. 1: 1 (3,00), 1 (3,16), 1 (3,23), 1 (3,24), 1 (3,25), 1 (3,36), 1 (3,41), 1 (3,43), 1 (3,49), 1 (3,55), 1 (3,58), 1 (3,60), 1 (3,62), 2 (3,63), 1 (3,64), 1 (3,65), 2 (3,66), 1 (3,67), 1 (3,69), 1 (3,70), 1 (3,71), 1 (3,72), 2 (3,73), 1 (3,74), 1 (3,75), 2 (3,76), 3 (3,78), 3 (3,79), 1 (3,80), 2 (3,81), 2 (3,82), 2 (3,83), 1 (3,84), 2 (3,85), 2 (3,86), 2 (3,88), 3 (3,89), 2 (3,90)	55
Sm. č. 2: 1 (3,58), 1 (3,77)	2
Sm. č. 4: 1 (3,13), 1 (3,87)	2
Sm. č. 5: 1 (3,53), 1 (3,68), 1 (3,72), 1 (3,73)	4

⁴⁾ Jako zdroj těchto velmi určitých informací se uvádí v Nálezech mincí II, str. 125, rukopisná práce I. L. Červinky, Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských, Brno 1947, str. 11, kde však — alespoň v exempláři rkpu v Moravském museu — o nedachlebicím nálezem nic není. Na též místě se předpokládá přímá souvislost s nálezem z téže lokality, Nálezy mincí II — 1987, odkrytým již v roce 1899. Na podkladě dostupných pramenů je tuto domněnku obtížné ověřit. Ze zmínky v ČVMISO XVI., 1899, str. 123, není ani bezpečně patrné, že tehdy šlo rovněž o nález pražských grošů. Chyběla mi však možnost prostudování rkpu prof. J. Skutíla.

Sm. č. 4 nebo č. 5 (znaménko na rubu nečitelné) : 1 (3,73)	1
Sm. č. 6 : 1 (3,24), 1 (3,31), 1 (3,39), 1 (3,60), 1 (3,74)	5
Sm. č. 7 : 1 (3,34), 1 (3,58), 1 (3,59), 1 (3,61), 1 (4,26)	5

Nálezy podobného složení: Čáslav, Nálezy mincí II — 1986; Brno, Náměstí Svobody, Nálezy mincí II — 1996.

Nález pražských grošů z Olomouce⁵⁾

Literatura: Nálezy mincí II — 1999; F. Doucha, Nález mincí v Olomouci, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci XXXIX., 1927, str. 178; týž, Nálezy mincí v Olomouci a okolí, ČVSMO XLVIII., 1935, str. 79; V. Burian, Příspěvky k soupisu nálezů mincí v Čechách a na Moravě, Num. sbor. 7, 1962, str. 328—329.

Uložení: Vlastivědný ústav v Olomouci.

V Olomouci v ulici U hradeb 8. března 1926 nalezla se při kopání základů k nové budově Sociální pojišťovny těsně u starých městských opevnění hliněná nádoba s 208 pražskými groši Václava II. a Jana Lucemburského. Z nich bylo 200 kusů odevzdáno tehdejšímu Městskému museu v Olomouci. Mince byly ve špatném stavu, značně zprohýbané (toto zjištění ne-souhlasí s jejich nynějším stavem) a vlivem prostředí korodované. Po první konservaci, která se pravděpodobně omezila na mechanické odstranění produktů koroze z povrchové vrstvy a napojení zaponovým lakem, vážil soubor 740 g. V roce 1959 byly mince znovu čistěny, takže jejich celková váha je nyní necelých 670 g.⁶⁾

Popis:	celkem kusů
Václav II. (1278 — 1305), pražský groš	30
Značka „půl lilie“	30
Sm. č. 1 : 1 (3,47)	1
Sm. č. 2 : 1 (2,93), 1 (2,94), 1 (3,09), 1 (3,18), 1 (3,20), 1 (3,21), 2 (3,28), 2 (3,29), 1 (3,37), 1 (3,38), 1 (3,39), 1 (3,40), 1 (3,52), 1 (3,54), 1 (3,57)	17
Sm. č. 4 : 1 (2,96), 1 (3,08), 1 (3,12), 1 (3,15), 1 (3,34), 1 (3,36), 1 (3,42), 1 (3,50), 1 (3,52), 1 (3,63), 1 (3,71), 1 (3,78)	12
Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš	170
Značka „půl lilie“	137
Sm. č. 1 : 1 (2,66), 1 (2,71), 1 (2,78), 1 (2,89), 1 (2,90), 1 (2,91), 2 (2,93), 1 (2,96), 1 (2,97), 1 (3,02), 2 (3,03), 1 (3,05), 1 (3,08), 3 (3,09), 3 (3,10), 3 (3,11), 2 (3,12), 2 (3,13), 2 (3,14), 3 (3,17), 2 (3,20), 1 (3,21), 1 (3,22), 1 (3,23), 2 (3,25), 2 (3,26), 3 (3,27), 5 (3,29), 1 (3,30), 2 (3,31), 3 (3,32), 1 (3,33), 3 (3,34), 1 (3,35), 1 (3,36), 6 (3,37), 1 (3,38), 3 (3,39), 3 (3,41), 2 (3,42), 1 (3,43), 3 (3,44), 2 (3,45), 4 (3,46),	

⁵⁾ Nález, již dříve inventarizovaný a důkladně popsán (Num. sbor. 7, 1962, str. 328—329), mohl být zvážen díky porozumění p. Václava Buriana, pracovníka Vlastivědného ústavu v Olomouci, v numismatickém oddělení Národního musea v Praze. PhDr. Lubomír Nemeškalovi, Csc, srdečně děkuji za zprostředkování zápůjčky mincí a souhlas k práci v laboratoři numismatického oddělení.

⁶⁾ Přesněji 668 g, což znamená téměř desetiprocentní úbytek v důsledku druhé konservace. Váhová data nelze upotřebit pro srovnávací studium a drastický rozdíl velmi důtklivě připomíná jednu z příčin váhového schodku středověkých stříbrných mincí.

3 (3,47), 1 (3,49), 2 (3,50), 4 (3,51), 2 (3,52), 1 (3,53), 1 (3,55), 1 (3,58), 1 (3,59), 1 (3,60), 1 (3,61), 4 (3,62), 3 (3,63), 3 (3,64), 3 (3,65), 1 (3,66), 1 (3,68), 1 (3,70), 1 (3,72), 1 (3,73), 1 (3,74), 1 (3,76), 1 (3,78)	126
Sm. —; ----- / ----- : ----- : ----- // ----- : -----	
1 (3,19), 1 (3,32)	2
Sm. č. 3 : 1 (3,31)	1
Sm. č. 4 nebo č. 5 (znaménko na rubu nečitelné) : 1 (3,28), 1 (3,68) ⁷⁾	2
Sm. č. 6 : 1 (2,86), 1 (3,46)	2
Sm. č. 7 : 1 (3,05), 1 (3,31), 1 (3,45)	3
Sm. —; Cast. č. 26 : 1 (3,31)	1

Značka „kroužek“

Sm. č. 8 : 1 (2,96), 1 (3,08), 3 (3,20), 1 (3,27), 1 (3,39), 1 (3,40), 1 (3,41), 1 (3,42), 1 (3,48), 1 (3,53), 1 (3,59), 1 (3,64), 1 (3,70)	15
Sm. č. 9 : 1 (3,13), 1 (3,15), 1 (3,18), 1 (3,19), 1 (3,25), 1 (3,33), 1 (3,37)	7
Sm. č. 8 nebo č. 9 (znaménko na rubu nečitelné) : 1 (3,46), 1 (3,57)	2
Sm. č. 17 : 1 (3,29), 1 (3,33), 1 (3,41)	3
Sm. č. 18 : 1 (3,24)	1
Sm. —; Cast. č. 23 : 1 (3,43), 1 (3,50), 1 (3,76)	3

Značka nečitelná

Sm. —; Cast. č. 20 : 1 (3,62)	1
Sm. —; ----- a ----- / ----- a ----- a ----- a ----- // ----- : -----	
1 (3,32)	1

Nálezy podobného složení: Tříč, Nálezy mincí II — 1984.

Nález pražských grošů ze Snovídek

Literatura: Nálezy mincí II — 1989; I. L. Červinka, Pražské groše a jejich drobné z nálezů moravských, Brno 1947, rkp., str. 10, (knihovna numismatického oddělení Moravského musea v Brně, inv. č. 832).

Uložení: Moravské museum v Brně, numismatické oddělení, inv. č. H—141.

Ve Snovídkách, okres Bučovice, byl v roce 1922 při kopání jámy u domu čp. 3 odkryt „větší“ nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, z nichž 50 kusů obdržela místní škola. V roce 1966 získalo tuto část Moravské museum v Brně⁸⁾. Zbývající většina nálezů je od roku 1945 nezvěstná.

⁷⁾ Jde o inventární čísla 160 a 161 olomouckého nálezů. Na jeden z těchto exemplářů se vztahuje zmínka V. Buriana, l. c., str. 329, že má doposud neznámou značku, křížek mezi uchem a koncem ocasu. Podle našeho pozorování je to spíše značka půl lilie, jejíž lístky se poněkud kříží.

⁸⁾ Počtem i složením se liší od Červinkových údajů, neboť obsahuje celkem 52 pražských grošů, z toho 3 groše Karla IV., o jejichž příslušnosti k souboru zatím nepochybujeme. V roce 1943 se našla na též pozemku při hloubení studny nádoba se 164 pražskými groši. O devíti z nich je známo, že patřily Janu Lucemburskému. Údaj excerptátorů v Nálezech mincí II, str. 125, že Janových grošů bylo v nálezů ze Snovídek 111 kusů, nepodařilo se ověřit. Opět však nám chybí možnost konfrontace s rkpem J. Skutilovým (výpisy z PÚB).

Popis:	počet kusů
Václav II. (1278—1305), pražský groš	2
Značka „půl lilie“	2
Sm. č. 2 : 1 (3,58)	1
Sm. č. 4 : 1 (3,62)	1
Jan Lucemburský (1310—1346), pražský groš	47
Značka „půl lilie“	18
Sm. č. 1 : 1 (3,15), 1 (3,41), 1 (3,58), 1 (3,63), 1 (3,65), 2 (3,67), 1 (3,69), 2 (3,72), 1 (3,73), 1 (3,82)	12
Sm. č. 1 ? (znaménko na rubu nečitelné): 1 (3,34), 1 (3,75)	2
Sm. č. 7 : 1 (3,26), 1 (4,19)	2
Sm. — ; Cast. č. 26: 1 (3,45), 1 (4,57) ^{a)}	2
Značka „kroužek“	24
Sm. č. 8 : 1 (2,99), 1 (3,39), 1 (3,61), 1 (3,63), 1 (3,64), 1 (3,65), 1 (3,68), 1 (3,70), 1 (3,72), 1 (3,73), 1 (3,74), 1 (3,77)	12
Sm. č. 9 : 1 (3,51), 1 (3,63), 1 (3,66), 1 (3,69), 2 (3,73), 1 (3,77)	7
Sm. č. ? ; ----- / ----- ? ----- // ----- ? ----- 1 (3,64)	1
Sm. č. 17 : 1 (3,32), 1 (3,79)	2
Sm. č. ? ; ----- b ----- / --- b ----- ? --- b ----- // ----- ? ----- 1 (3,33), 1 (3,54)	2
Značka „kroužek se stopkou“	1
Sm. č. 20 : 1 (3,78)	1
Značka nečitelná	4
Sm. č. 14 : 1 (3,70)	1
Sm. č. ? ; ----- / ----- ? ----- // ----- ? ----- 1 (3,31), 1 (3,50), 1 (3,67)	3
Karel IV. (1346—1378), pražský groš	3
1 (3,31), 1 (3,64), 1 (3,66)	3

Nález pražských grošů z Ostravy

Literatura: Nálezy mincí II — 2016.

Uložení: ?

Ve Slezské Ostravě 5. dubna 1877 se podle zprávy denního tisku našlo 160 pražských grošů Jana Lucemburského, které získalo Městské museum v Ostravě.

Podle výsledků obětavého pátrání prom. hist. Vlasty Šikulové a PhDr. Jiřího Sejbala CSc nález je v současné době nezvěstný.

^{a)} Dopusud nejtěžší známý groš pražský.

Z. Nemeškalová-Jiroudková

NĚKOLIK MINCÍ NALEZENÝCH PŘI ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMECH

Při výzkumu v Chebu v roce 1964 byly nalezeny 2 mince: Čechy, Ferdinand I. (1526—1564), malý peníz (J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894, tab. IV, č. 80).

Sasko, Arnošt (1464—1486), Albrecht a Vilém III, fenik bez letopočtu (tzv. Hornpfennig), E. Fiala, Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz III, Münzen und Medaillen von Deutschland und von der Schweiz, Praha 1903, str. 978, č. 14322.

Dne 24. 8. 1967 byla skrývána půda pro archeologický výzkum v Řečichově cihelně v Písku a v hloubce 11 cm pod dnešním povrchem byla objevena mince:

Württemberg -Olešnice, Sylvius Fridrich (1667—1697), grešle (F. Friedensburg — H. Seger, Schlesiens Münzen der neueren Zeit, Breslau 1901).

Při archeologickém výzkumu r. 1967 v Tíhově, okr. Hořovice, rovněž při skrývání půdy, byla nalezena mince:

Lehnice — Břeh, Luisa z Anhaltu (zemřela 1680), vdova po Kristiánovi (1639—1673), grešle z r. 1673 (F. Friedensburg — H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Breslau 1901, č. 1955).

Ze splachové vrstvy odkrývané roku 1966 na hradišti v Libušíně, okr. Kladno, pochází půlkrejcar Marie Terezie (1740—1780). Mince je tak otřelá a poškozená, že bližší určení není možné.

Karel Peukert

NÁLEZ V HLAVICI (Předběžná zpráva)

V roce 1911 našel František Šimon rolník v Hlavici čp. 13, okres Liberec, při přestavbě vjezdu do stodoly nádobku s mincemi. Mince byly slepeny měděnkou a nešly z nádobky vybrat. Nálezce si proto nechal nález „na památku“.

Nádobku vlastnil později vnuk nálezce Albín Pitloun z Liberce, od něhož ji v roce 1966 získalo Museum Českého ráje v Turnově.

Mince, v počtu 2031 kusů, byly opatrně z nádobky vyjmuty. Jsou to převážně bílé peníze Vladislava II. Podrobná zpráva bude publikována v některém z příštích čísel Num. sborníku.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

K článku J. Háskové: Kutnohorští rudokupci a jejich organizace:

<i>Obr. 1.</i> Prodej rud v Kutné Hoře. Detail z titulního listu Kutnohorského kancionálu. (Konec 15. století)	31
<i>Obr. 2.</i> Zápis o rudokupeckém pořádku v Talemberském kodexu.	35
<i>Obr. 3.</i> Znak na ostění dveří rudokupeckého domu. (Dnes umístěno v Kamenném domě v Kutné Hoře.)	37

K článku D. Svobodové: Nález mincí tolarového údobí v Ledvicích, o. Teplice:

<i>Obr. 1.</i> Dochované nálezové nádoby	140
<i>Obr. 2.</i> Pohled na objekt čp. 218 a část objektu čp. 31 při demolici	146
<i>Obr. 3.</i> Pohled na profil demolovaného statku čp. 31, patrný na boční stěně vily čp. 218	148
<i>Obr. 4.</i> Půdorys přízemí a 1. patra objektu čp. 31	149
<i>Graf č. 1</i>	145

K článku J. Petřyla: Tiskové uspořádání aršíků nouzových peněžních poukázek z let 1848—1850

<i>Obr. 1.</i> Uspořádání tiskového aršíku	169
<i>Obr. 2.</i> Uspořádání tří aršíků v sešitech	169
<i>Obr. 3.</i> Vzorek rubního podtisku tiskového archu	172
<i>Obr. 4.</i> Uspořádání tiskového archu	173
<i>Obr. 5.</i> Uspořádání tiskového aršíku	173
<i>Obr. 6.</i> Uspořádání tiskového aršíku	176

Nálezy:

<i>J. Pánek: Nález pražských grošů v Olešníku, graf</i>	184
<i>V. Goš: Nálezy pražských grošů v Mohelnici a Postřelmově, o. Šumperk Obr. 1, 2</i>	185
<i>J. Šála: Nález stříbrných mincí v Máslojedech, okr. Hradec Králové Obr. 1</i>	193
<i>J. Hásková: Nález mincí ze 17. století v Postřekově, o. Domažlice Obr. 1</i>	203
<i>J. Hlinka: Nález mincí v Studienke, o. Senica Obr. 1</i>	208
<i>Z. Nemeškalová-Firoudková: Mince z kláštera v Sázavě Obr. 1</i>	214

OBSAH

Články:

Jiří Sejbal, Příspěvek k metrologickým základům moravského mincovnictví 13. století	5
Ivo Pánek, Mincovní hřivna měnové reformy Václava II.	13
Jarmila Hásková, Kutnohorští rudokupci a jejich organizace	27
Eduard Šimek, Kutnohorská „Kniha zápisů lůnů minciřských a stolic pregéřských“ (Příspěvek k otázce výrobních vztahů v českém mincovnictví 16. století)	41
Antonín a Jan Rumpf, Moravské vládní mince za třicetileté války III. Moravské mince po kaladě. D. (Tab. I, II)	103
Dana Svobodová, Nález mincí tolarového údobí v Ledvicích, okr. Teplice	139
Josef Petrtyl, Tiskové uspořádání aršíků nouzových peněžních poukázek z let 1848—1850	161

Nálezy

Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Athénská mince nalezená v Jihlavě	179
Václav Burian, Nález denáru Faustiny st. v Blatci, okr. Olomouc	179
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Římská mince ze Kšel	179
Václav Burian, Nález Gordiánova bronzu v Olomouci	180
František Šebek, Nález moravského denáru z Pardubic	180
Jarmila Hásková, Nález mincí z Křešic u Děčína	181
Ivo Pánek — Stanislav Veselý — Oldřich Weiss, Nález pražských grošů v Olešníku v jižních Čechách	181
Vladimír Goš — Josef Horký — Hynek Zdráhal, Nálezy pražských grošů v Mohel- nici a Postřelmově, okr. Šumperk	184
František Šebek, Nález pražských grošů z Opatovic n. L.	187
Ela Nauschová, Nález pražských grošů v Mukařově, okr. Litoměřice	187
Eva Kolníková, Znovuobjavený hromadný nález dukátů z okolia Topoľčian	188
Jarmila Hásková, Nález mincí z 15. století v České Bělé, okr. Havlíčkův Brod	189
Dana Svobodová, Nález pražských a míšeňských grošů v Hostkovicích, okr. Česká Lípa	189
Jarmila Hásková — Jiří Pomahač, Dodatek k nálezu z Partoltic, okr. Plzeň	191
Eduard Šimek, Nález mincí z Berouna	191
Jarmila Hásková, Starý nález dukátů v Chrabercích, okr. Louny	192
Jaroslav Šůla, Nález stříbrných mincí v Máslojedech, okr. Hradec Králové	192
Bohuslav Hladík, Nález mincí z počátku třicetileté války v Rohozné, okr. Jihlava	196
Ludomír Česenek, Nález mincí z třicetileté války v Pardubicích	199

Karel Peukert, Nález v Rokytňanech	200
Eduard Šimek, Nález mincí ve Struhařově, okr. Benešov	201
Jarmila Hásková, Nález mincí ze 17. století v Postřekově, okr. Domažlice (1964)	202
Jozef Hlinka, Nález strieborných mincí v Podunajských Biskupiciach, okr. Bratislava — vidiek	205
Eva Kolníková, Hromadný nález medených mincí malkontentov z Jarku, okr. Nitra	207
Jozef Hlinka, Nález mincí v Studienke, okr. Senica	207
Václav Burian, Mince z kaple v Lípách, okr. Olomouc	210
Jarmila Hásková — Ela Nauschová, Nález mincí z první světové války v Domažlicích	210
Jiří Pomahač, Dva ojedinelé nálezy na Žinkovsku	211
Václav Burian, Dva nálezy mincí ve Švábencích r. 1875, okr. Vyškov na Mor.	211
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Dva jednotlivé nálezy tolarů	212
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Mince z kláštera v Sázavě	212
Bohumír Indra, Tři nálezy mincí ve Slezsku v 18. století	214
Ivo Pánek, Váhové rozbory několika moravských nálezů pražských grošů z první polovi- ny 14. století	216
Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Několik mincí nalezených při archeologických výzkumech	221
Karel Peukert, Nález v Hlavici	221
Seznam vyobrazení	223
Tabulky I—II	

Résumés

Jiří Sejbal, Ein Beitrag zu den metrologischen Grundlagen des mährischen Münzwesens im 13. Jahrhundert	11
Ivo Pánek, Die Münzmark der Währungsreform Wenzels II (Übersetzt von Alfons Hubala)	26
Jarmila Hásková, Die Erzkäufer von Kutná Hora und ihre Organisation (Alfons Hubala)	39
Eduard Šimek, Das „Buch der Eintragungen der Münzschlägerwerkstätten und der Prä- gerstühle“ in Kutná Hora (Alfons Hubala)	100
Antonín und Jan Rumpf, Mährische Regierungsmünzen während des Dreißigjährigen Krieges — das Münzwesen unter Ferdinand III. in Mähren (Alfons Hubala)	137
Dana Svobodová Der Münzfund der Talerperiode in Ledvice, Bez. Teplice (Alfons Hubala)	160
Josef Petřtyl, Die Druckgestaltung der Notgeldanweisungsbogen aus den Jahren 1848—1850 (Alfons Hubala)	178

NUMISMATICKÝ SBORNÍK XI

Vydala Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1972

Přebal a vazbu navrhl Jiří Ledr

Redaktor publikace dr. Ladislav Ulčák

Technický redaktor Jaroslav Hrubý

Vytiskla Stráž, tisk. závody, n. p., Plzeň, závod Vimperk

Vydání I. — 228 stran (31 obr.), 1 příloha (2 obr.) 2 sklád. tabule

18,80 AA — 19,09 VA

Náklad 700 výtisků — 02/63 — 6291

21-060-72

Cena brož. výtisku 30,— Kčs

509-21-872

25

45

25

35

37

49

45

49

50

52

50

52

44

46

51

35

51

46

2

5

6

8

1

4

10

17

11

12

14

16

17

20

20

21

26

22

27

30

28

28

24

32

32

40

42

42

43

43